Systém denní péče o děti do 6 let ve Francii a v České republice

Jana Paloncyová

Jana Barvíková
Věra Kuchařová
Kamila Svobodová
Anna Šťastná

VÚPSV, v.v.i. Praha
2013

evropský sociální fond v ČR
EVROPSKÁ UNIE
OPERAČNÍ PROGRAM LIDSKÉ ZDROJE A ZAMĚSTNANOST
PODPORUJEME VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Publikace byla schválena ediční vědeckou radou ve složení:

doc. Ing. Ladislav Průša, CSc. (VÚPSV, v.v.i. Praha)
Ing. Martin Holub, Ph.D. (VÚPSV, v.v.i. Praha)
Mgr. Miriam Kotrusová, Ph.D. (FSV UK Praha)
Ing. Robert Jahoda, Ph.D. (MU Brno)
Ing. David Prušvic, Ph.D. (MF ČR)
Ing. Jan Mertl, Ph.D. (VŠFS Praha)
Ing. Jan Molek, CSc. (JU České Budějovice)
doc. Ing. Olga Poláková, CSc. (Metropolitní univerzita Praha)

Studie vznikla v rámci projektu
Nové formy denní péče o děti v České republice
CZ.1.04/5.1.01/77.00038
http://www.vupsv.cz/index.php?p=care_for_children&site=default
Projekt je financován z ESF prostřednictvím OP LZZ a ze státního rozpočtu ČR.

Vydal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i.
Praha 2, Palackého náměstí 4
jako svou 449. publikaci
Vyšlo v roce 2013, 1. vydání, počet stran 208
Tisk: VÚPSV, v.v.i.

Recenze: Mgr. Rut Kolínská
Mgr. Regína Dlouhá
Mgr. Jiřina Pipková

ISBN 978-80-7416-119-3

http://www.vupsv.cz

Abstrakt

Předkládaná monografie je jedním z hlavních výstupů projektu „Nové formy denní péče o děti v České republice", jehož cílem jsou návrhy na rozšíření nabídky nerodinné denní péče o děti v ČR na základě příkladů dobré praxe z Francie. V této monografii je detailně popsán systém denní péče o děti do 6 let věku v obou zemích. Pozornost je věnována jak rodičovské péči v kontextu nastavení rodinné politiky, tak nerodinné individuální péči poskytované za úplatu a nerodinné kolektivní péči v různých formách. Samotná charakteristika systémů denní péče o předškolní děti je doplněna rozborem poptávky a nabídky dle dostupných zdrojů v obou zemích.

Klíčová slova: rodinná politika; mateřská dovolená; rodičovská dovolená; chůva; jesle; mateřské školy; nerodinné formy péče o děti; Francie; Česká republika

Abstract

The current monograph is one of the main outcomes of the project „New forms of child day care in the Czech Republic," which aims to generate proposals for a broadening of the offer of non-family day care services in the Czech Republic on the basis of good practice examples from France. It describes the systems of day care for children up to the age of 6 in the both countries in detail. The focus is on parental care in the context of family policy provisions, payment-based non-family individual care, as well as non-family collective care in its various forms. The description of the two pre-school day care systems as such is complemented by an analysis of the supply and demand for various forms of day care services and provisions deriving from available resources in the both studied countries.

Key words: family policy; maternal leave; parental leave; non-family individual care; creche; kindergarten; France; the Czech Republic

Obsah

Seznam nejdůležitějších zkratek 7

Úvod 9

FRANCIE

1. Historické pojetí péče o děti ve Francii - rodinná versus nerodinná péče ... 12

2. Aktuální systém denní péče o děti do 6 let ve Francii 17
2.1 Individuální péče o předškolní děti 18
2.1.1 Rodičovská péče 18
Mateřská dovolená 18
Otcovská dovolená 20
Rodičovská dovolená 21
2.1.2 Mateřské asistentky 25
Historický nástin 25
Současný stav 27
Střediska a centra mateřských asistentek 33
Smlouva s rodiči 33
Pracovní doba 35
Mzda 36
Nepřítomnost dítěte 39
Dovolená 39
Ukončení smlouvy 40
Příspěvky na služby mateřských asistentek 42
Petice za práva mateřských asistentek 48
2.1.3 Individuální nerodinná péče pečovatelek - bez akreditace 49
Obecné principy 49
Příspěvky na péči chův bez akreditace 50
2.1.4 Srovnání finančních nákladů různých typů nerodinné péče o děti 52
2.2 Kolektivní péče 54
2.2.1 Jesle 58
Kolektivní jesle 59
Rodinné jesle 60
Rodičovské jesle 60
2.2.2 Dětské zahrady 62
2.2.3 Dětské koutky 62
2.2.4 Mikrojesle 63
2.2.5 Firemní/podnikové zařízení pro děti do 6 let 63
2.2.6 Mateřské školy 64

3. Nabídka a poptávka po nerodinné péči o děti do 6 let ve Francii 69
3.1 Nabídka míst nerodinné péče o děti do 3 let 69
3.1.1 Nerodinná individuální péče pro děti do 3 let věku 69
3.1.2 Nerodinná kolektivní péče pro děti do 3 let věku 72
3.1.3 Celková kapacita nerodinné péče pro děti do 3 let věku 74
3.2 Nabídka míst nerodinné péče pro děti od 3 do 6 let věku 75
3.3 Praxe péče o děti do 6 let věku ve Francii v posledních letech 76
3.4 Preference a spokojenost rodičů 82
3.4.1 Nejlepší způsob péče o děti 82
3.4.2 Spokojenost rodičů s využívaným typem péče 84

ČESKÁ REPUBLIKA

4. Historie péče o děti v České republice - rodinná versus nerodinná péče 87

5. Aktuální systém denní péče o děti do 6 let v České republice 96
5.1 Individuální péče o předškolní děti 97
5.1.1 Rodičovská péče 97
Mateřská dovolená a peněžitá pomoc v mateřství 98
Rodičovská dovolená a rodičovský příspěvek 102
Rodičovská péče do 3 let věku dítěte v praxi 106
5.1.2 Nerodinná/nerodičovská individuální péče 108
Neformální (neprofesionální) péče 109
Neziskové (nekomerční) formy „profesionální" péče 112
Šedá ekonomika - „práce na černo" 114
Ziskové (komerční) formy péče 119
Shrnutí vybraných poznatků a problémů 139
5.2 Kolektivní péče 141
5.2.1 Jesle 141
5.2.2 Mateřské školy 147
5.2.3 Služby péče o děti zřizované a provozované pouze na základě obecných právních předpisů 153
5.2.4 Ziskové (komerční) formy kolektivní péče nezapsané v Rejstříku škol a školských zařízení 160
5.2.5 Dětská skupina 165

6. Význam hodnotových orientací, postojů a preferencí v poptávce po zařízeních denní péče o děti v České republice 172
6.1 Faktory formující poptávku a nabídku služeb denní péče o děti 172
6.2 Hodnotové orientace a rodinné postoje 174
6.3 Preferované formy denní péče o malé děti 176
6.4 Uplatnění profesních a pracovních aspirací z hlediska harmonizace rodiny a zaměstnání 183
6.5 Shrnutí 186

Závěr 188

Literatura k francouzské části 193

Literatura k české části 200

Seznam nejdůležitějších zkratek

zkratka	česky	francouzsky
AFEAMA	Pomoc rodině zaměstnávající akreditovanou mateřskou asistentku - do 2004	l´Aide à la famille pour l'emploi d'une assistante maternelle agréée avant 2004
AGED	Příspěvek na hlídání dětí v domácnosti - chůvou	l´Allocation de garde d´enfant domicile
APE	Rodičovský příspěvek - před 2004	l´Allocation parentale d´éducation avant 2004
CAF	Pokladna rodinných dávek (departement)	la Caisse d´allocations familiales
CLCA	Doplněk ke svobodné volbě činnosti	le Complément de libre choix d'activité
CMG	Doplněk na hlídání dětí - od 2004	le Complément de libre choix du mode de garde de 2004
CNAF	Národní pokladna rodinných dávek	la Caisse nationale d´allocations familiales
COLCA	Volitelný rodičovský příspěvek	le Complément optionnel de libre choix d'activité
CPE	Rodičovská dovolená	le Congé parental d'éducation
CRDS	Daň na krytí sociálního dluhu - typ daně z příjmu	la Contribution pour le remboursement de la dette sociale
CSG	Obecný sociální příspěvek – typ daně z příjmu	la Contribution sociale généralisée
DOM	Zámořský departement	le Département d´outre mer
DREES	Výzkumný ústav sociálních a zdravotnických věcí	la Direction de la recherche, des études, de l'évaluation et des statistiques
GD	Chůva bez akreditace	la Garde à domicile
INSEE	Statistický úřad	L´Institut national de la statistique et des études économiques
PAJE	Dávky k přijetí malého dítěte (2004+)	la Prestation d'accueil du jeune enfant
PMI	Úřad na ochranu matky a dítěte	la Protection maternelle et infantile
PSU	Dotace na provoz zařízení	la Prestation de service unique
RAM	Střediska mateřských asistentek	les Relais des assistantes maternelles
SMIC	Minimální hodinová mzda	le Salaire minimum interprofessionnel de croissance
SPAMAF	Odborová organizace mateřských asistentek	le Syndicat professionnel des assistants maternels et des assistants familiaux
TOM	Zámořské teritorium	le Territoire d´outre mer
UNAF	Národní unie rodinných asociací	l´Union nationale des associations familiales
URSSAF	Unie sociálního pojištění a rodinných dávek	les Unions pour le recouvrement des cotisations de sécurité sociale et d´allocations familiales

Úvod

Tato monografie je třetím průběžným výstupem projektu týmu rodinné politiky Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v.v.i. s názvem „Nové formy denní péče o děti v České republice" (č. CZ.1.04/5.1.01/77.00038) financovaného z ESF prostřednictvím OP LZZ a ze státního rozpočtu České republiky[1]. Jeho cílem je podporou rozšíření nabídky a dostupnosti profesionálních alternativních forem nerodinné péče o malé děti zmírnit dopady současného deficitu míst v jeslích a předškolních zařízeních a zlepšit tak možnosti harmonizace práce a rodiny v České republice.

Právě nedostatečná nabídka služeb denní péče o děti v České republice je jedním z hlavních důvodů nízké zaměstnanosti žen v období, kdy mají malé děti (zejména ve věku do 3 let). Mezi základní premisy tohoto projektu patří vědomí hodnoty péče o dítě vlastním rodičem a důraz na možnost svobodné volby rodin s malými dětmi o způsobu zajištění péče o ně. Nicméně nelze pominout, že důsledky dlouhého přerušení kariéry žen mateřskou a rodičovskou dovolenou a často i dalšího nebo následného (s dalším dítětem) setrvání žen mimo pracovní trh se v evropském srovnání projevují i v genderových nerovnostech v souvislosti s postavením žen na trhu práce, kde jsou jako (potenciální) matky v mnoha ohledech znevýhodněny oproti mužům, jejichž pracovních drah se rodičovství nedotýká.

V České republice jsme svědky toho, že jesle, jako tradiční forma nerodinné péče o děti do 3 let věku, jsou v důsledku snížení jejich počtu v posledních dvou desetiletích velmi obtížně dostupné. Řada rodičů navíc kolektivní péči pro tak malé děti v tak velkém kolektivu ani nepovažuje za vhodnou. Také mateřské školy určené pro děti od 3 let do začátku povinné školní docházky musí v důsledku rozkolísaného demografického vývoje v posledních letech stále více žadatelů odmítat. Přestože mohou přijímat i děti mladší tří let, jejich počty jsou nízké, protože mateřské školy jsou především povinny umístit děti posledního ročníku před nástupem do základní školy. Z těchto důvodů je více než žádoucí rozšiřovat tradiční nabídku nerodinné péče o její tzv. alternativní formy, které by na jedné straně pomohly kompenzovat ohromný deficit v kapacitách nynějších služeb a na druhé straně pružněji reagovaly na potřeby dětí a rodičů, které se za posledních 20 let v souvislosti se změnami ve společnosti, jakož i se změnami podmínek na pracovním trhu a požadavků na zaměstnance výrazně proměnily. Tyto služby však u nás zatím nemají dlouhou historii, tudíž stále ještě nejsou dostatečně podchyceny v legislativě (role pečovatele, nároky rodiče-klienta, pracovněprávní vztahy), není rozvinuta jejich síť, není zajištěna ani sledována jejich kvalita, není dořešeno jejich financování do té míry, aby byla zajištěna jejich dostupnost i pro jiné rodiny než jen pro ty s nejvyššími příjmy. Přitom v zahraničí jsou s řadou forem nerodinné denní péče o děti dlouholeté dobré zkušenosti a jejich existence se odráží ve vyšší zaměstnanosti žen, jejich kontinuální pracovní dráze i v kvalitním vzdělávání dětské populace.

Svým systémem služeb denní péče může sloužit (nejen) pro Českou republiku jako vzor Francie, jež je zemí, kde je intenzivní podporou rodin a harmonizace rodiny a zaměstnání dosahováno vysoké úrovně porodnosti a zároveň vysokého podílu dětí v zařízeních denní péče, u dětí 3-5letých nejvyššího v Evropě. Je možno říci, že základní rysy nastavení rodinné politiky pro rodiny s malými dětmi jsou si v obou zemích velmi podobné. Institut rodičovské dovolené a rodičovského příspěvku umožňuje rodičům pečovat osobně o dítě do 3 let jeho věku (i když ve Francii mají tuto možnost až rodiče

[1] více na http://www.vupsv.cz/index.php?p=care_for_children&site=default

se dvěma dětmi). Jak u nás, tak ve Francii fungují historicky zakotvené instituce péče o malé děti, tj. jesle pro děti do 3 let a mateřské školy pro děti od 3 let do začátku povinné školní docházky. Přesto se obě země liší v úrovni zaměstnanosti matek, a to zejména s malými dětmi. Zatímco v České republice převládá model přerušované pracovní kariéry matky podporující roli otce jako hlavního živitele rodiny, ve Francii se matky vrací na trh práce velmi rychle, a sice díky vyšším možnostem flexibilního zaměstnávání (zejména zkrácené úvazky) a širší nabídce služeb denní nerodinné péče o děti do 3 let. Vedle rozvinutého systému kolektivní péče ve Francii existují a jsou hojně využívány i formy individuální nerodinné péče. V České republice také existují nebo jsou postupně zaváděny různé alternativní formy individuální a kolektivní nerodinné péče o děti, jejich rozšíření je však brzděno neřešenými, výše naznačenými problémy právního zakotvení, financování, zajištění kvality atd., což jsou prvky, které byly ve Francii i v jiných zemích již rozvinuty a ověřeny. Je proto žádoucí využít jejich zkušeností a příkladů dobré praxe a zhodnotit je z hlediska specifik českých podmínek. Hlavním cílem projektu, jehož součástí je tato studie, je vedle návrhů na zlepšení již stávajících forem péče o děti i vypracování metodiky usnadňující zavedení nových, ve Francii osvědčených, forem do české praxe. Další rozšíření nabídky služeb nerodinné péče o děti do 6 let by přitom bylo přínosem jak pro rodiče malých dětí (usnadnění přístupu na trh práce), tak i pro další osoby, které se v systému mohou uplatnit jako pečovatelky.

Jak již bylo zmíněno, tato studie navazuje na dvě předchozí publikace. První z nich (Paloncyová et al. 2013. Rodinné chování a rodinná politika jako východiska pro analýzu systému denní péče o děti), která byla koncipována jako úvodní, se zabývá kontextem vývoje systému forem denní nerodinné péče o děti v České republice a ve Francii, a to z hlediska proměn rodinného chování, jež jsou nezbytným rámcem pro porozumění celkové filozofii rodinné a sociální politiky, jejichž základní vývoj je nastíněn v druhé části publikace.

Druhá monografie (Kuchařová, V. 2013 Ekonomické podmínky slaďování rodiny a zaměstnání v České republice a ve Francii) se věnuje možnostem slaďování profesního a rodinného života se zaměřením na mladé rodiny. V centru pozornosti tak stojí ekonomická aktivita, zaměstnanost a nezaměstnanost žen-matek, možnosti flexibility práce v obou zemích (zejména pro rodiče malých dětí), jakož i příjmová a životní úroveň rodin s dětmi.

Tato třetí publikace charakterizuje systémy denní nerodinné péče o děti ve Francii a v České republice. Zdrojem informací pro část věnovanou stavu denní péče o děti ve Francii byly zejména publikované monografie na danou problematiku, internetové zdroje různých francouzských institucí zabývajících se statistikou a prorodinnou politikou, stejně jako portály sloužící veřejnosti, právní předpisy, ale také intenzivní konzultace s francouzským partnerem projektu. Obdobně tomu tak bylo i v části věnované České republice. Vzhledem k tomu, že v České republice nejsou k dispozici průběžně aktualizovaná data z oblasti předškolní péče (kromě tradičních forem, tj. jeslí registrovaných do konce roku 2013 jako zdravotnická zařízení a mateřských škol registrovaných ve školském rejstříku), jsou citovaná data a výzkumy bohužel mnohdy staršího data, než je tomu ve francouzské části. Důvodem absence aktuálnějších dat o současné situaci v oblasti nerodinné péče o děti v České republice je mimo jiné nedostatek politické vůle pro zmapování tohoto systému vyznačujícího se navíc rezortní roztříštěností, v posledních letech se proto nenašly dostatečné finanční zdroje ani zadavatel pro takový výzkum. Možnosti rozboru současně komplikuje i absence systému registrace alternativních forem nerodinné péče provozovaných komerčně i nekomerčně (miniškoličky, hlídací koutky apod.), zcela tak chybí byť jen základní informace o jejich počtu a kapacitách.

Za hlavní parametr pro systematizaci forem denní péče o děti do 6 let bylo zvoleno kritérium, zda se jedná o péči poskytovanou jednotlivcem (tzn. individuálně) nebo v rámci kolektivního zařízení. Pozornost je tedy věnována jak péči o malé děti vlastním rodičem, zpravidla v obou zemích matkou, na mateřské a dále na rodičovské dovolené, tak individuální péči poskytované dítěti cizí osobou za úplatu. V tomto směru lze ve Francii považovat za stěžejní a již tradiční péči tzv. mateřských asistentek - počátky její profesionalizace sahají do 70. let 20. století. V oblasti kolektivní péče je ve Francii kladen hlavní důraz na péči o děti do 3 let, neboť starší děti mají zákonný nárok na umístění v mateřské škole, která je prvním článkem vzdělávací soustavy. Z tohoto důvodu jsou popsána zejména jeselská zařízení a jejich různé modifikace. V České republice je nerodičovská péče o děti do 3 let nejčastěji realizována v rámci širší rodiny (zejména prarodiči), nebo za výpomoci známých. Pokud jde o péči cizí osobou za úplatu, v porovnání s Francií je její profesionalizace v samotných začátcích. Text se zaměřuje na různé formy individuální nerodinné péče, které se v realitě vyskytují, byť některé z nich jen ojediněle. Jde o neformální a profesionální formy péče, poskytované buď nekomerčně, nebo za účelem zisku na základě tzv. péčových živností. Jelikož najímání chův se v České republice nejčastěji odehrává v rámci šedé zóny ekonomiky, nelze opomenout souvislosti práce vykonávané „na černo". V oblasti kolektivní péče se text vedle již zmiňovaných tradičních forem (jesle a mateřské školy) zabývá službami, které se u nás jako alternativy začaly etablovat v nových společenských podmínkách po roce 1989. Jedná se jak o nejrůznější neziskové projekty provozované na základě obecných právních předpisů, tak i o komerční služby na bázi péčových živností, či soukromé (firemní) školky zřizované na legislativním základě (zápis mateřské školy do školského rejstříku). Posledně jmenované jsou jediné alternativní služby, které mají nárok na finanční podporu státu a garanci kvality. Rovněž je představen připravovaný nový typ služeb péče o předškolní děti, dětská skupina, jehož navrhovaná právní úprava byla právě předložena vládě.

FRANCIE

Popis systému denní péče o děti do 6 let ve Francii se opírá zejména o dostupné internetové zdroje různých francouzských institucí, jež se zabývají statistikou (Francouzský statistický úřad INSEE), výzkumem (např. Výzkumný ústav sociálních a zdravotnických věcí DREES apod.) a rodinnou politikou (např. Pokladny rodinných dávek CAF). Použity jsou i informační portály (např. vládní portály pro občany, profesní portály). Významným podkladem byly i příslušné právní předpisy. Výběr zdrojů byl v rámci projektu konzultován s francouzským partnerem. Francouzský partner dodal rovněž podklady pro popis vývoje systému služeb nerodinné péče o děti. V neposlední řadě byly využity i poznatky z pracovní cesty realizačního týmu ve Francii.

1. Historické pojetí péče o děti ve Francii - rodinná versus nerodinná péče

V obou zemích, ve Francii i v České republice, jsou základní rysy nastavení rodinné politiky pro rodiny s malými dětmi velmi podobné. Na jedné straně zde v současné době existuje možnost rodičů pečovat osobně o dítě do 3 let jeho věku díky pobírání rodičovského příspěvku, i když ve Francii mají tuto možnost až rodiče se dvěma dětmi. V obou zemích existují historicky zakotvené instituce péče o malé děti, tj. jesle pro děti do 3 let a mateřské školy. Přesto se zaměstnanost žen a matek s malými dětmi v obou zemích velmi liší (viz Kuchařová, V. 2013 Ekonomické podmínky slaďování rodiny a zaměstnání v České republice a ve Francii).

Vývoj samotného systému nerodinné péče o předškolní děti byl ve Francii ovlivňován společenským klimatem a vnímáním péče o malé děti mimo rodinu.

V poválečném období přetrvával ještě poměrně výrazně model rodiny, kde hlavním živitelem a zároveň i autoritou byl muž. Postupně se ale zvyšovala zaměstnanost žen, což vedlo k některým opatřením rodinné politiky (např. zavedení příspěvku na hlídání dětí v roce 1972), ale rozpoutala se i společenská debata o roli žen-matek. Podle výzkumů veřejného mínění se ještě v polovině 70. let téměř polovina populace domnívala, že není žádoucí, aby vdaná žena pracovala (Girard, Bastide, 1977). V rodinách s vyšším počtem dětí ve věku do 3 let se preference modelu, aby matka zůstala v domácnosti, umocňovala, pouze každý desátý respondent si přál, aby žena v této situaci pracovala. V souvislosti s tím by respondenti uvítali taková opatření, která by osobní péči matek o malé děti (do 2 let) umožnila - např. rodičovská dovolená do 2 let (více než 90 % respondentů), částečné úvazky (80 % respondentů). Již od 50. let 20. století se však zvyšoval podíl dětí navštěvujících mateřskou školu primárně určenou pro děti starší 3 let jako součást školské soustavy. S rozvojem terciárního sektoru a s tím související zvyšující se poptávky a účasti žen na trhu práce však zároveň rostla i potřeba nerodinné péče o děti. V poválečném období byl počet míst v jeslích pro děti mladší 3 let zanedbatelný (12 tisíc v roce 1947, 80 tisíc v roce 1990), tyto instituce se netěšily dobré pověsti, sloužily spíše jako pomoc sociálně slabým rodinám nebo rodinám samoživitelů (Dudová, Hašková, 2010). V otázce provozu jeslí spadajících do rezortu zdravotnictví byl hlavní důraz kladen na hygienické předpisy, s čímž do značné míry souvisí i vymezení kvalifikace tzv. puéricultrice (1947), jejímž základem byla kvalifikace zdravotní sestry rozšířená o jednoroční studium pedagogiky. Nedostatek míst v zařízeních denní péče pro malé děti byl částečně kompenzován péčí chův akreditovaných Úřadem na ochranu matky a dítěte (PMI) či péčí chův na „černém

trhu". Obecně však v této době převládal konzervativní názor populace na odloučení malého dítěte od matky.

V 70. letech došlo k významnému obratu a byl zaznamenán rozvoj jeslí (kolektivních, tzv. rodinných apod.). Iniciativy v tomto směru se ujala Národní pokladna rodinných dávek CNAF, jejíž ředitel svolal koncem 60. let komisi odborníků z řad psychologů, psychiatrů, pediatrů, pedagogů, kteří se shodli na tom, že dítě by mělo strávit první tři měsíce života s matkou. Ve vyšším věku dítěte závisí volba péče na konkrétních potřebách a preferencích rodiny. Vzhledem k rostoucímu zapojení žen na trhu práce nebyla touto komisí jednoznačně upřednostněna osobní péče matky, neboť ztráta např. kariérních příležitostí z důvodu péče o dítě může vést jednak k narušení profesní kariéry a jednak k frustraci a následně i patologickému vztahu mezi matkou a dítětem (Dudová, Hašková 2010). V souladu s tímto názorem byl v roce 1970 (CNAF) přijat plán rozvoje institucí péče o malé děti jak z hlediska kvantity, tak kvality. V roce 1972 byly upraveny dávky pro rodiny s jedním příjmem *(„l´allocation de salaire unique"*) a příspěvek matkám v domácnosti (*„l´allocation de mère au foyer"*), jež ztratily univerzální charakter, a nárok na ně byl podmíněn příjmem rodiny, jejich výše byla zvýhodněna v případě matek se čtyřmi a více dětmi nebo s dětmi mladšími 3 let. Od roku 1976 bylo možné odečíst náklady na nerodičovskou péči ze základu daně z příjmu. Zařízením jeselského typu začala být více připisována role socializační a výchovná,[2] nařízeními z let 1974 a 1975 musel být v zařízení s více než 40 místy kromě zdravotnického personálu přítomen i pedagogický pracovník a v důsledku celkového zlepšení hygienických podmínek (např. snižování kojenecké a dětské úmrtnosti) byly redukovány požadavky na hygienické nároky na vybavení a provoz jeslí (např. byl odstraněn zákaz vstupu rodičů do jeslí - Sullerot 1981 in Dudová, Hašková 2010). K pozitivnímu vnímání jeslí přispěly v té době i postoje psychologů (např. Dolto), kteří se neztotožňovali s názorem, že má péče v kolektivních zařízeních negativní vliv na vývoj dítěte. Během konference v roce 1978 týkající se výzkumu dětství bylo mimo jiné poukázáno na nedostatek míst nerodinné péče pro děti matek, které pracují. Vymezení dětství jako životní fáze, jejíž místo musí být v moderní společnosti nově definováno, přispělo ke zvýšení zájmu o formy nerodinné péče, jejich kvantitu i kvalitu z hlediska výchovy a osobnostního rozvoje dětí. Na rozdíl od počátku 20. století byl však ve výchově dětí kladen čím dál tím větší důraz na úzkou spolupráci mezi rodiči a nerodinnými pečovateli. V této souvislosti byla v roce 1977 zákonem definována profese mateřské asistentky (podrobněji viz 2.1.2), jako protipól rozvoje forem nerodinné péče byla v témže roce uzákoněna rodičovská dovolená v délce 1 roku, avšak bez jakékoli finanční náhrady.

V roce 1981 bylo vydáno prohlášení Ekonomické a sociální rady (*„le Conseil Économique et Social"*) pod vedením Evelyne Sullerot konstatující kvantitativní nedostatek různých forem nerodinné péče o děti. Zdůrazněna však byla i potřeba reagovat na nároky a požadavky rodin v otázce kvality poskytované péče, ale i její samotné organizace - např. časové flexibility. Prohlášení rovněž konstatovalo velké rozdíly mezi městy a venkovskými oblastmi. V 80. letech se dětství obecně (včetně např. zlepšení podmínek hospitalizace dětí, prevence úrazů) stalo předmětem zájmu politiků, ministry sociálních věcí byly představeny plány v oblasti podpory rodiny (Dufoix - 1985, Barzach - 1986), byly vytvořeny pracovní skupiny odborníků na tuto problematiku. Obecnou snahou bylo nabídnout rodinám širokou škálu opatření, která by umožnila rodičům volbu mezi setrváním na pracovním trhu a péčí o děti. Na jedné straně tak byla v roce 1980 zavedena dávka kompenzující zčásti náklady rodičů na využívání služeb mateřských asistentek *(„la prestation spéciale pour les assistantes*

[2] http://www.ceepame.com/spip.php?article44 (2.6.2012)

maternelles"), jejichž statut byl legislativně vymezen v roce 1977 (Alberola, Doucet Dahlgren 2009) a ke které se dále v roce 1987 přidal příspěvek na hlídání dětí v domácnosti (*„l´allocation de garde d´enfant domicile*"- *AGED*). Ten byl určený rodinám nebo samoživitelům zaměstnávajícím ve své domácnosti osobu pověřenou péčí o děti mladší 3 let, jehož výše byla dána výší sociálního pojištění pečovatelky/ chůvy (viz 2.1.2). Od konce 80. let bylo možné odečíst část nákladů na nerodinnou péči z daní z pracovních příjmů rodičů. Tato opatření byla mimo jiné motivována snahou o přesun služeb z černého trhu do legálního prostředí, dalším motivem byla i kontrola cen těchto služeb. Ve 2. polovině 80. let byly v rozvoji různých forem péče o děti podporovány také obce (prostřednictvím státních dotací, sítě CAF - od roku 1983 existují smlouvy mezi CAF a jeslemi, v nichž se CAF zavazují hradit část nákladů na provoz jeslí, obce jsou na druhé straně zodpovědné za vytváření nových míst, od roku 1988 je podobně podporováno zřizování kombinovaných zařízení, tj. např. jeslí s hlídacími koutky). V 80. letech vznikají i nové formy péče, např. tzv. rodičovské jesle po vzoru „Zelených domů" pod vedením psycholožky Francoise Dolto, jejichž filozofií je propojit rodičovskou a kolektivní výchovu a péči o děti. Rodičovské jesle byly uznávány orgány státní správy jako alternativní zařízení od roku 1981.

Jako protipól rozvoje různých forem nerodinné péče o malé děti byla prodloužena **rodičovská dovolená** na 2 roky (1984) a byl zaveden rodičovský příspěvek *(„l´allocation parentale d´éducation*"- *APE)* pro rodiče (1985), který přerušil nebo omezil pracovní aktivitu v souvislosti s narozením či adopcí a výchovou dítěte mladšího 3 let, a to třetího v pořadí. Cílem bylo dát rodičům možnost volby pro ně vhodné strategie. Tento příspěvek byl vyplácen po dobu 24 měsíců, jeho výše byla stanovena v závislosti na pracovním úvazku a příjmu rodiče. Dle kritiků však měla tato opatření reagovat spíše na vysokou nezaměstnanost.

V 90. letech pokračoval trend nastolený v letech 80. V letech 1991, 1992 a 1994 byly modifikovány dávky pomáhající rodinám krýt náklady na soukromou nerodinnou péči o děti (od roku 1999 však jejich výše závisí na příjmu rodiny a věku dítěte), včetně daňových výhod. V roce 1992 byly aktualizovány podmínky výkonu profese mateřské asistentky (podmínky certifikace, počtu dětí, výše odměny, viz kapitola 2.1.2, Alberola, Doucet Dahlgren 2009). Nový způsob podpory péče o malé děti mateřskými asistentkami vedl ke snížení nákladů rodin na tento typ péče, což přispělo ke zvýšení počtu rodin, které tuto péči zvolily (v roce 1991: 110 000 rodin, v roce 2000: 546 000 rodin, Fagnani 2001). Dále byl podporován rozvoj kolektivní péče o děti v rámci principu územní subsidiarity, v roce 1999 byl změněn způsob financování jeslí, kde CAF přispívaly větším objemem peněz na provoz jeslí tam, kde byla tato služba využívána sociálně slabými rodinami, jejichž podíl na financování (školné) byl nízký. Ve stejném roce byla zavedena podpora návratu nezaměstnaných matek, zejména samoživitelek, malých dětí do 6 let věku na trh práce. Tyto ženy, které našly práci a které z tohoto důvodu musely přestat pečovat celodenně o své dítě, měly nárok na další příspěvek na pokrytí výdajů spojených s hlídáním dětí (jednou za 12 měsíců). Za protipól podpory zařízení péče o děti lze považovat rozšíření nároku na rodičovský příspěvek již od druhého dítěte (1994).

V prvních letech 21. století reformy v péči o děti pokračovaly. Příspěvky na péči mateřské asistentky byly v roce 2000 podmíněny příjmy rodiny, na druhé straně se zlepšilo financování tzv. středisek mateřských asistentek (*„relais des assistentes maternelles*"-*RAM*) zakládáných CAF společně s místními samosprávami. Tato střediska slouží jako místa setkávání pečovatelů s rodiči a dětmi jako informační místa pro rodiče, pečovatele nebo zájemce o tuto profesi. Svojí poradní funkcí tak tato centra přispívají k profesionalizaci péče a monitorují poptávku a nabídku různých forem nerodinné péče o děti na lokální úrovni. V roce 2000 byl také založen fond určený na

financování aktivit týkajících se zdravého vývoje dětí. V roce 2002 byly v departmentech vytvořeny komise mající za cíl koordinaci aktivit pro rodiny a děti. Po dlouhém období příprav doprovázených odbornou diskusí byl v roce 2000 přijat dekret vymezující funkce zařízení péče o děti, kterým je mimo jiné přiznán stále větší význam socializační a výchovný než zdravotnický (dekret č. 2000-762 z 1.8.2000, dále novelizován dekretem č. 2007-230 z 20.8.2007 a č. 2010-613 z 7.6.2010). Zařízení musí mít písemný plán činnosti, který obsahuje jak část týkající se pedagogických aspektů péče o děti, tak část sociální, jež se opírá o potřeby a názory rodin. V roce 2007 byla zařízení denní péče o děti začleněna dekretem č. 2007-230 z 20.2.2007 mezi sociální služby, zároveň byly jasně definovány rodičovské jesle a tzv. kombinovaná zařízení (s pravidelnou i příležitostnou docházkou, často kombinace více služeb) a byla posílena sociovýchovná funkce zařízení péče o malé děti. Důraz byl rovněž kladen na větší časovou flexibilitu otevíracích hodin, na počet dětí ve skupinách, přijímání dětí v případě neočekávané potřeby rodičů bylo převedeno do kompetence ředitele zařízení bez nutnosti odůvodněnost potřeby předem projednat s příslušnými úřady (zřizovatelem, PMI apod.). Zařízení péče o děti splňující určitá kritéria mohou od roku 2001 získávat dotace od CAF (Kuchařová, V. 2013 Ekonomické podmínky slaďování rodiny a zaměstnání v České republice a ve Francii).

V posledních letech došlo k částečnému rozvoji tzv. mikrojeslí (od 2007), které mohou poskytovat péči maximálně 9 dětem mladším 6 let. K financování této služby je (2010) z 56 % použito dávek určených přímo rodinám („příspěvek na hlídání"), 44 % je pak přímo financováno CAF formou dotace zohledňující typ služby a situaci rodiny (příjmy, časový rozvrh umístění dítěte, věk dítěte apod.).

V posledních letech byly rovněž podrobněji upraveny právní předpisy týkající se služeb mateřských asistentek (dekret č. 2006-464 z 20.4.2006 o kvalifikaci mateřských asistentek; dekret č. 2006-627 z 29.5.2006 o vztahu zákoníku práce k profesi mateřské a rodinné asistentky; dekret č. 2006-1153 z 14.9.2006 týkající se udělování licencí; dekret č. 2012-364 z 15.3.2012 upřesňující podmínky pro udělení licence). V roce 2004 byla sepsána kolektivní smlouva mateřských asistentek shrnující pracovněprávní předpisy související s touto profesí (s platností od 1.1.2005). Od roku 2010 mohou mateřské asistentky požádat o bezúročnou půjčku na zlepšení podmínek svého bydlení (hygienických, bezpečnostních apod.) tak, aby lépe vyhovovaly nárokům péče o děti. Výše půjčky může být až 10 000 EUR se splatností 10 let a lze ji kombinovat s dávkou pro začínající mateřské asistentky (od roku 2008, aktuálně až 500 EUR na základní vybavení nutné pro péči o děti). Od roku 2011 mohou tuto půjčku získat i tzv. centra mateřských asistentek (společné prostory využívají maximálně 4 asistentky, zaměstnavateli však zůstávají jednotlivé rodiny - viz kapitola 2.1.2).

Na druhé straně byla v roce 2001 podpořena péče o děti samotnými rodiči uzákoněním **otcovské dovolené** v délce 11 dní během prvních 4 měsíců života dítěte, které je možné spojit s dalšími 3 dny dovolené v době porodu. Během otcovské dovolené platí stejná pravidla náhrady mzdy jako v případě mateřské dovolené (viz kapitola 2.1.1). V neposlední řadě bylo v roce 2001 umožněno pobírat současně mzdu i celý rodičovský příspěvek po dobu 2 měsíců v případě, že rodič s dítětem ve věku od 18 do 30 měsíců nastupuje do zaměstnání. V roce 2004 proběhla reforma dávek kompenzujících rodičům péči o malé děti (PAJE- viz kapitola 2.1.2) doprovázená zavedením daňového bonusu pro rodiny v případě nerodinné péče (viz kapitola 2.1.4). V roce 2006 byl zaveden alternativní rodičovský příspěvek (COLCA) pro třetí a další dítě (viz kapitola 2.1.1).

Závěrem lze říci, že ve 2. polovině 20. století se v souvislosti se zvyšující se účastí francouzských žen na trhu práce zvyšovala nabídka různých forem nerodinné

péče, nejprve péče kolektivní, posléze i péče individuální. Díky přijatým opatřením finančně podporujícím nerodinnou péči, v posledních letech zejména tu individuální, došlo k oslabení poskytování těchto služeb na černém trhu a ke zvýšení počtu pracovních míst. V neposlední řadě došlo i ke standardizaci úrovně nabízených služeb, a to v souladu s požadavky a potřebami dětí a rodičů. O celospolečenském zájmu o tuto problematiku svědčí množství odborných studií, které i přes výrazné pokroky stále poukazují na nedostatečnou kapacitu nerodinné péče, ale i rezervy v poskytované kvalitě. Hlavními cíli současné rodinné politiky stále zůstávají zdárný vývoj dětí, podpora porodnosti, rovnost mužů a žen, zvyšování rodičovských kompetencí, prevence sociálního vyloučení a zapojení rodičů na pracovním trhu.

2. Aktuální systém denní péče o děti do 6 let ve Francii

Za hlavní parametr pro systematizaci forem denní péče o děti do 6 let bylo zvoleno kritérium, zda se jedná o péči poskytovanou jednotlivcem (tzn. individuálně) nebo v rámci kolektivního zařízení. Pozornost je tedy věnována jak péči o malé děti vlastním rodičem, zpravidla matkou na mateřské a dále na rodičovské dovolené, tak individuální péči poskytované dítěti cizí osobou za úplatu. V oblasti kolektivní péče je ve Francii kladen hlavní důraz na péči o děti do 3 let, neboť starší děti mají zákonný nárok na umístění v mateřské škole, která je prvním článkem vzdělávací soustavy. Z tohoto důvodu jsou popsána zejména jeselská zařízení a jejich různé modifikace. Systém stručně ilustrují obrázky č. 2.1 a 2.2.

Obrázek č. 2.1 **Systém individuální péče o děti do 6 let ve Francii**

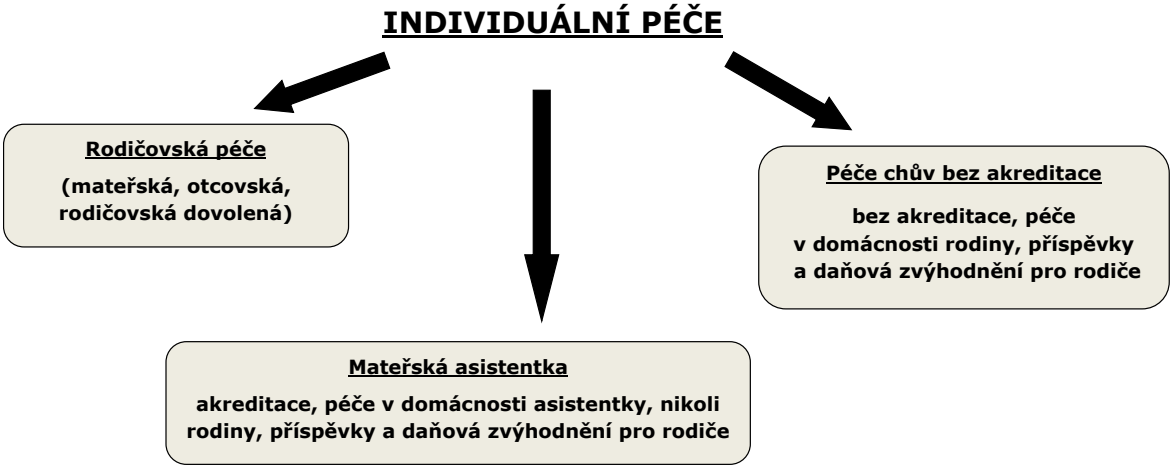

Obrázek č. 2.2 **Systém kolektivní péče o děti do 6 let ve Francii**

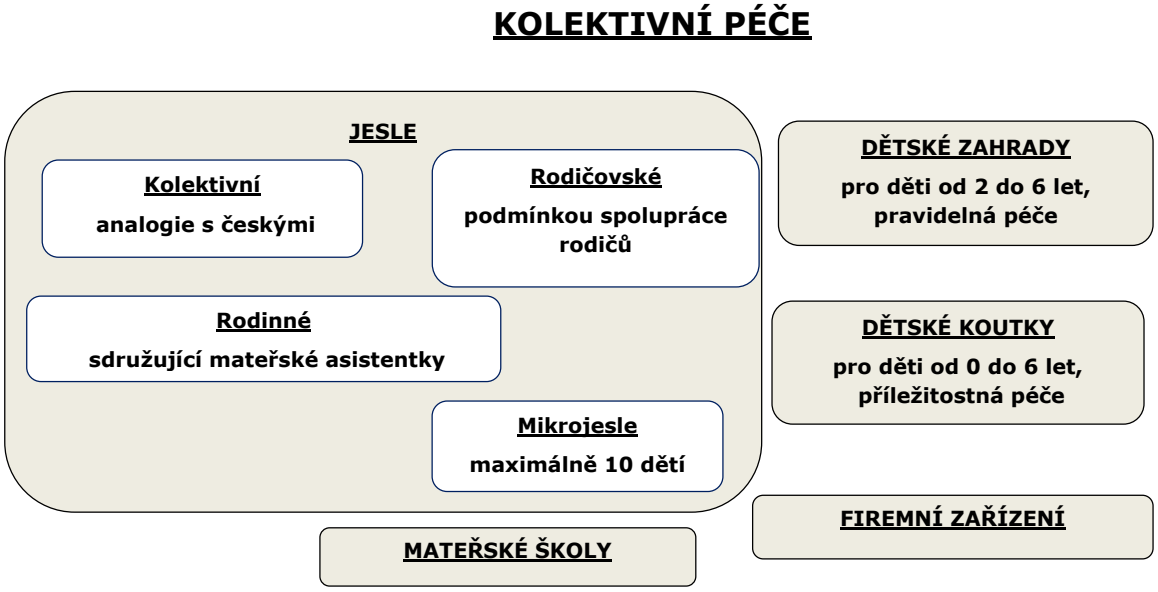

2.1 Individuální péče o předškolní děti

Celková filozofie francouzské politiky týkající se péče o malé děti vychází z premisy, že rodiny mají mít možnost svobodné volby péče podle svých preferencí a potřeb. Rodiče mohou pečovat o děti sami nebo využít některou z forem nerodinné péče, jež může být buď individuální, nebo kolektivní. V této souvislosti existují dva základní pilíře státní finanční podpory péče o malé děti. První z nich je určen přímo pro rodiče dětí, dávky finanční podpory jsou tedy dle typu péče, tj. vlastních rodičů nebo v rámci služeb různých typů nerodinné péče, vypláceny přímo rodinám. Druhý pilíř spočívá ve finanční podpoře různých typů nerodinné péče, jež je vyplácena přímo poskytovatelům služeb.

2.1.1 Rodičovská péče

Mateřská dovolená

Mateřská dovolená byla uzákoněna na počátku 20. století (v roce 1909[3]). Zprvu trvala 8 týdnů a byla neplacená. Od roku 1910 mohly placenou mateřskou dovolenou využívat učitelky a od roku 1928 pak všichni úředníci státní správy, a to v délce 2 měsíců. Až v roce 1970 byla zavedena mateřská dovolená placená ze sociálního pojištění pro všechny zaměstnance a její výše činila 90 % hrubého platu, což přibližně odpovídalo čistému pracovnímu příjmu.[4]

Délka mateřské dovolené se ve Francii v současné době liší v závislosti na třech faktorech: počtu závislých nebo živě narozených dětí, narození jednoho dítěte nebo vícerčat a na přítomnosti zdravotních komplikací v těhotenství nebo po porodu. Minimální délka mateřské dovolené je **16 týdnů**, z čehož je obvykle 6 týdnů před porodem a 10 týdnů po porodu. Žena nemusí vyčerpat celou délku mateřské dovolené, ale musí povinně přestat pracovat alespoň na 8 týdnů (2 týdny před porodem a 6 týdnů po porodu).

V roce 1980 byla mateřská dovolená prodloužena v případě třetích dětí o 10 týdnů. V současnosti je tedy mateřská dovolená **u dětí třetího a vyššího pořadí 26 týdnů**, přičemž 8 týdnů připadá na dobu před porodem a 18 týdnů po porodu. Pokud žena čeká dvojčata, mateřská dovolená se prodlužuje na 34 týdnů (12 týdnů před porodem a na 22 týdnů po porodu, žena však může nastoupit na dovolenou až 16 týdnů před porodem, o tuto dobu je jí však dovolená po porodu zkrácena). V případě trojčat a dalších vícerčat činí mateřská dovolená 24 týdnů před porodem a 22 po porodu.

Tabulka č. 2.1 **Délka mateřské dovolené ve Francii**

pořadí narozeného dítěte	před porodem	po porodu	celkem
1. nebo 2. dítě	6 týdnů	10 týdnů	16 týdnů
3. dítě a další dítě*	8 týdnů	18 týdnů	26 týdnů
dvojčata	12 týdnů	22 týdnů	34 týdnů
trojčata a vícerčata	24 týdnů	22 týdnů	46 týdnů

** Pokud žena porodila již dvě živé děti nebo pokud jsou v domácnosti již 2 děti, které má žena či jiný člen domácnosti v péči.*

[3] http://sante-az.aufeminin.com/w/sante/s834/bebe-grossesse/conge-maternite.html (4.6.2012); http://emploi.france5.fr/emploi/droit-travail/conges/10039895-fr.php (4.6.2012)

[4] Parents employeurs: http://www.employer-une-nounou.info/divers/histoire.php (2.6.2012)

Jednotlivé kolektivní smlouvy nebo odvětvové dohody mohou stanovit příznivější podmínky, a tedy delší dobu čerpání rodičovské dovolené.

Pokud žena porodí dříve, není celková mateřská dovolená zkrácena, pokud porodí později, nekrátí se dovolená po porodu a celková mateřská dovolená je tak delší.

V případě zdravotních komplikací může být předporodní dovolená na lékařské doporučení prodloužena o 2 týdny, poporodní pak o 4 týdny. Z výzkumů vyplývá, že této dovolené využívá 7 matek z 10. Ve většině případů je dovolená z důvodu zdravotních komplikací čerpána před porodem (77 %), v 9 % případů je čerpána pouze po porodu a ve zbývajících 14 % případů je čerpána jak před porodem, tak po něm (Pénet 2006).

Podle studie DREES (Pénet 2006) pouze 12 % zaměstnaných matek prvního nebo druhého dítěte a 16 % matek, které mají alespoň 3 děti, čerpalo mateřskou dovolenou v přesně zákonem stanovené délce. Matky jednoho nebo dvou dětí si k mateřské dovolené přidávají v průměru dalších 38 dnů odpočinku, matky tří a více dětí pak v průměru 21 dnů. Část dnů dovolené navíc obvykle připadá na prodlouženou mateřskou dovolenou z důvodu zdravotních komplikací (7 z 10 matek), 29 % zaměstnaných matek si vybírá také část své dovolené za kalendářní rok poskytované zaměstnavatelem, některé matky mohou přidat další dny na základě ustanovení v kolektivních smlouvách. Tendenci přidat další dny dovolené k zákonem stanovené mateřské dovolené mají především ženy s jistějším zaměstnáním.

Nejčastější je kombinace čerpání mateřské dovolené spolu s prodlouženou mateřskou dovolenou z důvodu zdravotních komplikací (téměř třetina matek spojuje pouze tyto dva typy dovolené). Existují však také kombinace mateřské dovolené, prodloužené mateřské dovolené z důvodu zdravotních komplikací a dovolené za kalendářní rok (21 % matek jednoho nebo dvou dětí a 24 % matek tří nebo více dětí), nebo mateřské dovolené, prodloužené mateřské dovolené z důvodu zdravotních komplikací a další dovolené vyplývající z konkrétních ustanovení v kolektivních smlouvách (19 % matek jednoho nebo dvou dětí a 12 % matek tří nebo více dětí; Pénet 2006).

Výzkumy dále napovídají, že matky ve Francii hodnotí současné nastavení mateřské dovolené jako příliš krátké (84 % matek dotázaných v roce 2004 (Pénet 2006) a většina žen by si přála přerušit práci alespoň na jeden rok - 70 %). Názory matek na délku mateřské dovolené se však do značné míry odlišují v závislosti na počtu vychovaných dětí: téměř všechny ženy s jedním či dvěma dětmi (87 %) si myslí, že mateřská dovolená není dost dlouhá, toto stanovisko je však méně časté u žen s třemi a více dětmi, které mají zákonnou dovolenou delší o 10 týdnů (30 % z nich deklaruje, že je délka dostačující).

Během standardní mateřské dovolené je ženě vyplácen **příspěvek v mateřství** ze sociálního pojištění (denní dávka - *„les indemnités journalières*") v případě, že platí pojištění po dobu alespoň 10 měsíců, pracovala alespoň 200 hodin během 3 měsíců před nástupem na mateřskou dovolenou nebo měla po dobu 6 měsíců před otěhotněním nebo nástupem na mateřskou dovolenou příjem rovný alespoň 1 015násobku minimální hodinové mzdy (SMIC, 9,40 EUR v roce 2012), ze kterého bylo odváděno pojištění.

Jeho denní výše se vypočítává z průměrné hrubé mzdy v posledních 3 měsících, maximálně však do výše 3 031 EUR/měsíc (maximální základ pro sociální pojištění ke dni 1.1.2012). Minimální výše příspěvku v mateřství je stanovena na 9,09 EUR,

maximální na 80,04 EUR[5] denně (2012).[6] Podle kolektivních smluv může zaměstnavatel dorovnat zbývající rozdíl do výše čisté mzdy.

Příspěvek je snížen o příspěvky na sociální pojištění a je rovněž daněn.

Podle zprávy za rok 2008 představuje náhrada v průměru 56 % předchozího výdělku. Míra čerpání je vysoká a dosahuje 99 % (EURpean Parliament 2010).

V případě **samostatně výdělečně činných** při přerušení pracovní činnosti po dobu nejméně 44 po sobě jdoucích dnů, z nichž minimálně 14 náleží na období bezprostředně před předpokládaným datem porodu, je vyplácen příspěvek „denní dávka z přerušení podnikání" (*„l'indemnité journalière forfaitaire d'interruption d'activité"*). Toto přerušení činnosti přitom může být 2x prodlouženo na dalších 15 po sobě jdoucích dnů. Doba trvání přerušení práce nemůže být rozdělena jinak.

Výše denního příspěvku je vypočítána jako 1/60,84 měsíčního stropu sociálního pojištění, což činí 49,82 EUR k 1. 1. 2012. V roce 2012 tedy dosahuje souhrnné výše[7]:

- 2 192,08 EUR v případě přerušení činnosti na 44 dní,
- 2 939,38 EUR v případě přerušení činnosti na 59 dní,
- 3 686,68 EUR v případě přerušení činnosti na 74 dní.

Druhou dávkou, kterou může žena čerpat, je paušální dávka částečně kompenzující pokles pracovní aktivity (*„l'allocation forfaitaire de repos maternel"*). Je rozdělena na dvě splátky, první polovina se vyplácí na konci 7. měsíce těhotenství a druhá pak po narození dítěte. Paušální částka je rovna výši měsíčního stropu sociálního zabezpečení v den výplaty. K 1. lednu 2012 to bylo 3 031 EUR. Obě dávky je možné pobírat současně a jejich výše se kumulují.

Otcovská dovolená

Otcovská dovolená byla zavedena 1.1.2002. Vedle 3 dnů dovolené v období okolo narození dítěte, které garantuje zákoník práce a hradí zaměstnavatel, může otec čerpat dalších 11 po sobě jdoucích kalendářních dnů dovolené proplácené ze sociálního pojištění, v případě vícečetného porodu pak 18 dní. Ty může čerpat v průběhu čtyř měsíců následujících po narození dítěte (v případě hospitalizace dítěte do čtyř měsíců od jeho propuštění z nemocnice). Tuto dovolenou není možné dělit do více částí a otec musí zaměstnavateli sdělit termín a délku dovolené minimálně měsíc před jejím zahájením.

Ihned po zavedení možnosti čerpat otcovskou dovolenou ji v letech 2003 a 2004 podle výzkumu využily téměř dvě třetiny z otců, kteří na její čerpání měli nárok. Většina otců využívá celou délku dovolené (průměrný počet vybraných dnů dovolené činil 11,8). Není neobvyklé, že otcové k celkovým 14 dnům stanoveným ze zákona přibírají další dny volna ze své běžné dovolené.

Otcovskou dovolenou čerpají nejčastěji zaměstnanci s průměrnými příjmy. Samostatně výdělečně činní (zemědělci, řemeslníci a obchodníci) stejně jako vedoucí pracovníci a odborné kádry v soukromém sektoru využívají otcovskou dovolenou méně často, především z důvodu pracovních povinností a obtížné nahraditelnosti. Otcovskou dovolenou méně často využívají také otcové s nestabilní pozicí v zaměstnání nebo na špatně placených pozicích. Tito tak činí primárně z důvodu nejistoty zaměstnání,

[5] 78,39 € denně pro pojištěnce z departementu Alsace-Moselle

[6] http://www.ameli.fr/assures/droits-et-demarches/par-situation-personnelle/vous-allez-avoir-un-enfant/vous-etes-enceinte-de-6-mois-a-la-naissance/vos-indemnites-journalieres.php (2.6.2012)

[7] http://www.rsi.fr/sante/naissance-et-adoption/allocations-maternite/chefs-dentreprise.html (12.6.2012)

promítá se zde však také horší znalost této možnosti, obavy z přílišné komplikovanosti procesu apod. (Bauer, Pénet 2005).

Rodičovská dovolená

Rodičovská dovolená (*„le congé parental d'éducation"* - *CPE*) byla zavedena v červenci 1977. Umožnila zaměstnaným matkám přerušit po narození dítěte práci při zajištění možnosti návratu zpět ke svému zaměstnavateli po ukončení rodičovské dovolené. Původně neměli na čerpání rodičovské dovolené právo otcové dítěte stejně tak jako zaměstnankyně pracující v podniku o méně než 100 zaměstnancích. V roce 1984 získali nárok na rodičovskou dovolenou všichni zaměstnanci bez ohledu na pohlaví, nicméně i přes toto právo čerpá rodičovskou dovolenou pouze velmi málo otců a v praxi tak zůstává převážně záležitostí žen (Jauneau, Olm, Van de Walse 2011).

V současné době je možné čerpat rodičovskou dovolenou do třetích narozenin dítěte, v případě adoptovaného dítěte po dobu 3 let od jeho převzetí do péče (bylo-li v té době dítě mladší než 3 roky), nebo po dobu jednoho roku u starších dětí (do 16 let věku).

Na rodičovskou dovolenou může rodič nastoupit kdykoli během doby, po kterou má na její čerpání nárok, v případě biologických dětí až do třetích narozenin dítěte. Rodičovská dovolená se nastupuje na 6 měsíců a toto období je možné opakovaně prodlužovat. Matka a otec dítěte se mohou na rodičovské dovolené vystřídat. Avšak zaměstnanec, který po ukončení období rodičovské dovolené nastoupil zpět do zaměstnání, nesmí již u téhož dítěte čerpat další období rodičovské dovolené.

Nárok na tuto dovolenou mají zaměstnanci pracující u stejného zaměstnavatele po dobu alespoň jednoho roku. Rodičovskou dovolenou je možné kombinovat s částečným pracovním úvazkem, a je tedy možné odlišit plnou a částečnou rodičovskou dovolenou.

Po dobu čerpání rodičovské dovolené je rodiči garantováno právo na návrat k zaměstnavateli (na původní nebo jemu odpovídající místo) i výše jeho původní mzdy (při čerpání částečné rodičovské dovolené je odměna zaměstnanci poměrně snížena, nicméně po ukončení čerpání rodičovské dovolené má zaměstnanec právo na odměnu v původní výši).

Podle výzkumu z roku 2007 nepracovalo 42 % z 2,1 milionu matek dětí mladších tří let: 12 % z důvodu čerpání plné rodičovské dovolené při zachování pracovní smlouvy s jistotou návratu do zaměstnání (na stejnou nebo podobnou práci) na konci rodičovské dovolené (v 94 % případů se jednalo o ženy; Crenner 2011), 12 % z důvodu nezaměstnanosti, 18 % z důvodu neaktivity (mezi nimi třetina nebyla doposud nikdy ekonomicky aktivní). Naopak, 58 % matek dětí do tří let pracovalo, část z nich pravděpodobně na částečný úvazek při využití možnosti čerpání částečné rodičovské dovolené, tento podíl však výzkumy nesledují.

Matky malých dětí, které čerpají **plnou rodičovskou dovolenou**, mají častěji více dětí a jsou méně kvalifikované než matky stejně starých dětí, které i nadále pracují. Jejich pracovní podmínky byly také přísnější a méně kompatibilní s možnostmi pravidelné péče o dítě v jeslích nebo péče mateřské asistentky. Před odchodem na rodičovskou dovolenou totiž ve více případech pracovaly na směny nebo v permanentně proměnlivém časovém režimu (64 % těchto matek před nástupem na rodičovskou dovolenou pracovalo v časech brzy ráno, pozdě večer, v noci nebo o víkendech). Do značné míry je to způsobeno tím, že matky na rodičovské dovolené vykonávaly častěji dělnické profese nebo byly zaměstnané ve službách či v obchodě, kde je směnný provoz velmi častý.

Rodičovská dovolená je neplacená, rodič tedy nepobírá plat ani náhradu mzdy. Zaměstnanec však může za určitých podmínek čerpat specifické sociální dávky.

Dávka podobající se svým vymezením českému **rodičovskému příspěvku** byla zavedena v roce 1985 (*„l´allocation parentale d´éducation"* - *APE*) a byla určena pro rodiče, který přerušil nebo omezil pracovní aktivitu v souvislosti s narozením či adopcí a výchovou dítěte mladšího 3 let. V první fázi byl tento příspěvek určen pouze pro děti třetího a vyššího pořadí. Nárok na něj byl dále podmíněn pracovní aktivitou po dobu 2 let v uplynulých 33 měsících. Příspěvek byl vyplácen po dobu 24 měsíců, v závislosti na souběžném pracovním příjmu rodiče byla snižována jeho výše. Zároveň byla osoba pobírající tento příspěvek pokryta důchodovým pojištěním.

V roce 1986 byl rodičovský příspěvek navýšen z původních 62,4 % „měsíčního základu[8]" na 90,2 % a o rok později byla prodloužena doba jeho vyplácení z původních 24 na 36 měsíců a dále navýšena jeho výše na 142,57 % „měsíčního základu" (tento nárůst však kompenzoval zrušení možnosti souběhu rodičovského příspěvku s další dávkou určenou pro rodiny s malým dítětem (*„l´allocation pour jeune enfant"-AJE)*).

K výrazné změně došlo v roce 1994, kdy byl **nárok na rodičovský příspěvek rozšířen na druhé děti** narozené po 1.7.1994. Podmínkou přitom zůstala předcházející pracovní aktivita rodiče (minimálně 2 roky v 5 letech před narozením dítěte). Bylo také umožněno pobírat příspěvek ve snížené výměře při současném částečném pracovním úvazku. V případě vícečetného porodu byl příspěvek vyplácen až do 6 let věku dětí.

Toto rozšíření umožnilo rostoucímu počtu žen přerušit nebo omezit svoji ekonomickou aktivitu z důvodu péče o děti. Rozšíření nároku na pobírání rodičovského příspěvku mělo za cíl také řešit nedostatek zařízení péče o děti, především těch kolektivních (Jauneau, Olm, Van de Walse 2011).

Tato reforma měla výrazný dopad na počet příjemců dávky, který se během tří let ztrojnásobil na 500 000 (z toho jen 2 % otcové) a podle odhadů byla tato změna podnětem k opuštění trhu práce nejméně pro 112 000 žen ročně (Afsa 1998; Piketty 2005 citováno z Pailhlé, Rossier, Toulemon 2008). Reforma tak vedla k výraznému poklesu ekonomické aktivity matek dvou dětí, z nichž alespoň jedno je mladší tří let - míra ekonomické aktivity těchto matek se snížila ze 74 % v roce 1994 na 56 % v roce 1997 (Salles, 2004), což byla úroveň dosažená o 15 let dříve. Naopak, u žen bez dětí do tří let se ekonomická aktivita nadále zvyšovala.

Přerušení ekonomické aktivity bývá nicméně v průměru poměrně krátké, podle výzkumů se polovina matek dvou a tří dětí vracela do práce po dvou letech péče o nejmladší dítě, polovina matek prvního dítěte, které přerušily práci, se do zaměstnání navracela po 18 měsících (Pailhé a Solaz 2006).

Pracovní trh častěji opouštěly ženy s nízkým vzděláním, nižší jistotou zaměstnání, špatnými pracovními podmínkami nebo nevyhovujícím uspořádáním pracovní doby. Právě kombinace těchto faktorů ovlivňovala rozhodnutí opustit trh práce. V letech 1994 až 1997 klesla nezaměstnanost nízkokvalifikovaných matek díky pobírání

[8] BMAF (*„la Base Mensuelle de calcul des Allocations Familiales"*) je měsíční základ pro výpočet rodinných dávek. Je to částka, která se používá k výpočtu výše rodinných dávek vyplácených CAF/MSA v případě zemědělců (Mutualité sociale agricole), neboť v právních předpisech je výše rodinných dávek vyjádřená jako procento tohoto měsíčního základu. Až do roku 2011 mohl být výpočtový základ opakovaně valorizován v průběhu roku (článek L551-1 zákona o sociálním zabezpečení), ale zákonem o financování sociálního zabezpečení pro rok 2012 je jeho valorizace omezena na jednoletou periodu vždy k 1. dubnu daného roku. Výši měsíčního základu každoročně stanoví vláda, obecně platí, že se zvyšuje v závislosti na růstu indexu spotřebitelských cen (kromě tabáku) pro následující rok.

rodičovského příspěvku z 11 % na 5 % (Martin 2011). Ač se na rozhodnutí čerpat rodičovský příspěvek do jisté míry podílely také nízké pracovní příjmy ženy, k velkému vzestupu počtu matek využívajících rodičovský příspěvek po roce 1994 výrazně přispělo zhoršení pracovních podmínek a pracovních příležitostí v 1. polovině 90. let, tj. v období rostoucí nezaměstnanosti (Marc 2004). Polovina matek, které čerpaly rodičovský příspěvek, prohlašovala, že by raději dále pracovala, pokud by jejich pracovní podmínky byly jiné nebo pokud by měly dostupnou péči o děti (Méda, Wierink, Simon 2003).

Ve většině případů (75 %) byl rodičovský příspěvek čerpán v plné výši (Algava, Bressé 2005), matky tedy zcela přerušily zaměstnání a nekombinovaly příspěvek s částečným úvazkem. Výše dávky činila 0,27-0,55 minimální mzdy (SMIC) v závislosti na tom, zda byl čerpán částečný (v kombinaci s omezenou výdělečnou činností) nebo plný (při úplném přerušení zaměstnání) rodičovský příspěvek.[9] Od roku 2000 mohl být rodičovský příspěvek navíc kombinován s příjmem z výdělečné činnosti na plný úvazek po dobu dvou měsíců v případě, že bylo nejmladší dítě ve věku 18-29 měsíců.

V roce **2004** byly všechny stávající dávky spojené s přítomností malého dítěte v domácnosti sjednoceny do jediné dávky, tzv. **dávky k přijetí malého dítěte** - *„la prestation d'accueil du jeune enfant"* *(PAJE)*. Tato dávka se skládá z několika dílčích dávek. Vedle porodného a tzv. základní dávky je to rodičovský příspěvek a příspěvek na péči o dítě nerodičovskou osobou (podrobněji viz kapitola 2.1.2). **Rodičovský příspěvek** (APE) byl nahrazen „doplňkem ke svobodné volbě činnosti" - *„le complément de libre choix d'activité"* *(CLCA)* a možnost jeho pobírání při přerušení nebo omezení pracovní aktivity byla rozšířena **i na matky jednoho dítěte** po dobu 6 měsíců.

Krom toho byla výše dávky náležející při čerpání částečného rodičovského příspěvku v kombinaci s pracovní aktivitou valorizována o 15 % (0,30 minimální mzdy při pracovní aktivitě 0,5-0,8 úvazku a 0,41 minimální mzdy při pracovní aktivitě nepřesahující 0,5 úvazku; Périvier 2004).

V současné době náleží rodiči, který se rozhodne zcela nebo částečně přerušit pracovní aktivitu, tedy již zmíněný **rodičovský příspěvek - plný nebo částečný**, podle jeho pracovní aktivity (*„le complément de libre choix d´activité", CLCA*). Tento příspěvek může být pobírán maximálně po dobu 6 měsíců v případě prvního dítěte a až do třetích narozenin dítěte v případě druhých a dalších dětí.

Žadatel o rodičovský příspěvek musí splnit podmínky předchozí ekonomické aktivity. Rodič musí doložit, že po dobu alespoň 2 let přispíval do systému důchodového pojištění (a to včetně období mateřské dovolené, období nemoci, pracovního úrazu a vzdělávání). Pokud má rodič 2 a více dětí, pak jsou do tohoto období započítány i doby registrované nezaměstnanosti a pobírání rodičovského příspěvku v uplynulých dvou letech před narozením/adopcí prvního dítěte, v uplynulých čtyřech letech v případě dvou dětí a pěti letech v případě tří a více dětí.

Rodičovský příspěvek mohou pobírat oba rodiče, pokud oba pracují na zkrácený úvazek, výše součtu jejich příspěvků je však rovna maximálně 100 %. Rodičovský příspěvek je rovněž možné kombinovat s příspěvky na hlídání dětí, pokud rodič pracuje na částečný úvazek. Výše příspěvku záleží na výši pracovního úvazku a nároku na „základní dávku dávky k přijetí malého dítěte" (podmínkou nároku na tuto dávku je vedle věku dítěte do 3 let také absolvování tří lékařských prohlídek - do 8

[9] V roce 2003 byla měsíční výše dávky: a) při pobírání plného rodičovského příspěvku 0,55 minimální mzdy (493 €/měsíc), b) při pobírání částečného rodičovského příspěvku při pracovní aktivitě nepřesahující 0,5 úvazku 0,35 minimální mzdy (326 €/měsíc) a c) při pobírání částečného rodičovského příspěvku při pracovní aktivitě 0,5-0,8 úvazku 0,27 minimální mzdy (246 €/měsíc). (Périvier, 2004)

dnů po narození, v 9. nebo 10. měsíci a ve 24. nebo 25. měsíci - a výše příjmů rodiny nepřesahující stanovené hranice (viz tabulka č. 2.10). Základní dávka je vyplácena od narození do třetích narozenin dítěte a její měsíční výše činí 182,43 EUR.

Míra pobírání rodičovského příspěvku je v porovnání s Českou republikou velmi nízká. Podle výzkumů pobírala plný rodičovský příspěvek desetina rodin po narození prvního dítěte[10], třetina v případě druhého dítěte a 40 % u třetího a dalšího dítěte (Mahieu 2005). Míra pobírání částečného rodičovského příspěvku (při současné omezené pracovní aktivitě) je 5 % v případě prvního dítěte, 20 % u druhého dítěte a 10 % u třetího a dalšího dítěte. Výše rodičovského příspěvku je výrazně nižší než minimální mzda (k červnu 2012 byla minimální mzda, SMIC, 1 425,67 EUR hrubého) a není závislá na předešlé výši pracovních příjmů. I nyní zůstává doba, po kterou ženy opouštějí pracovní trh, krátká - polovina matek jednoho dítěte, které přestaly pracovat, se do práce vrací po 18 měsících.

Tabulka č. 2.2 **Výše rodičovského příspěvku („ le complément de libre choix d'activité"), Francie, 2012**

pokud rodič nepracuje	nárok na základní dávku „dávky k přijetí malého dítěte"	není nárok na základní dávku „dávky k přijetí malého dítěte"
měsíční výše rodičovského příspěvku	383,59 €	566,01 €
pokud rodič pracuje na částečný úvazek	úvazek nižší než 50 %	úvazek 50-80 %
nárok na základní dávku „dávky k přijetí malého dítěte"	247,98 €	143,05 €
není nárok na základní dávku „dávky k přijetí malého dítěte"	430,40 €	325,47 €

Zdroj: CAF, http://www.caf.fr/aides-et-services/s-informer-sur-les-aides/petite-enfance/le-complement-de-libre-choix-d-activite, 6.6.2012

podnikající pracující na částečný úvazek	pracující méně než 76 hodin měsíčně s příjmem do 1758,95 € měsíčně	pracující 77 až 122 hodin měsíčně s příjmem nižším než 2648,23 €
nárok na základní dávku „dávky k přijetí malého dítěte"	247,98 €	143,05 €
není nárok na základní dávku „dávky k přijetí malého dítěte"	430,40 €	325,47 €

Zdroj: http://aidefamille.fr/faq/enfants-et-famille/quel-est-le-montant-du-clca.html, 6.6.2012

Ve Franci se veřejná debata týkala v posledních letech otázek podpory žen a mužů s vysokými příjmy čerpat rodičovskou dovolenou a zároveň snahy snížit negativní vliv rodičovské dovolené na profesní dráhu. Od roku 2006 mají rodiče tří a více dětí možnost volit mezi roční rodičovskou dovolenou při pobírání vyšší částky a tříletou dovolenou při pobírání nižší částky.

Pokud má rodič 3 a více dětí a zcela přerušil svoji pracovní aktivitu, může si zvolit buď pobírání rodičovského příspěvku (CLCA) popsaného výše až do třetích

[10] Byly sledovány rodiny, kterým se dítě narodilo v prvním trimestru roku 2004, tedy rodiny, které měly po změně systému dávek nárok na pobírání nově definovaného rodičovského příspěvku (CLCA).

narozenin dítěte, nebo (od roku 2006) pobírání rodičovského příspěvku maximálně do prvních narozenin dítěte, ovšem ve vyšší částce, než je běžný rodičovský příspěvek při úplném přerušení pracovní aktivity (*„le complément optionnel de libre choix d'activité"* - *COLCA*).

Volba mezi pobíráním rodičovského příspěvku ve vyšší či nižší sazbě po kratší či delší dobu je konečná a není možné ji v průběhu péče o jedno dítě měnit.

Tabulka č. 2.3 **Výše rodičovského příspěvku při kratší době pobírání, pouze v případě třetího a dalšího dítěte („le complément optionnel de libre choix d'activité"), Francie, 2012**

	nárok na základní dávku dávky k přijetí malého dítěte	není nárok na základní dávku dávky k přijetí malého dítěte
měsíční výše příspěvku	626,99 €	809,42 €

Zdroj: CAF, http://www.caf.fr/aides-et-services/s-informer-sur-les-aides/petite-enfance/le-complement-de-libre-choix-d-activite, 6.6.2012

Tento rodičovský příspěvek (COLCA) může být vyplácen až do měsíce před dosažením prvních narozenin dítěte, případně po dobu 12 měsíců od přijetí dítěte do péče v případě adopce. Pokud pečovatel pobírá dávky v mateřství, otcovství, nemoci (*„les indemnités journalières"*), je mu rodičovský příspěvek (COLCA) vyplácen při splnění všech dalších podmínek od okamžiku ukončení pobírání těchto dávek.

2.1.2 Mateřské asistentky[11]

Historický nástin

Počátky profese mateřské asistentky lze hledat již v období antiky (zejména jako kojné) a v modernější podobě ve středověku, kdy existovaly v zásadě dva typy chův ve vyšších vrstvách obyvatel. Jedny vychovávaly na venkově děti pocházející zejména z cizích měšťanských rodin, výjimkou však nebyl tento způsob výchovy ani u dětí pocházejících z chudých rodin, kde žena musela brzy po porodu pracovat. Druhá kategorie chův byla zaměstnána a pobývala přímo v domácnosti rodiny. V 19. století byl dokonce přijat zákon umožňující kontrolu výchovy a péče chův pečujících o děti mimo domácnost jejich biologické rodiny (Loi Roussel 1874), zejména z důvodu velmi vysoké kojenecké úmrtnosti. U druhé kategorie nebyl požadavek na zákonná pravidla tak silný, neboť se předpokládalo, že na práci chůvy dohlížejí rodiče sami. Tento model péče o děti, kdy není výjimkou, že jsou děti vychovávány jinou osobou než rodiči, ať již mimo domácnost své rodiny nebo ve své původní rodině, přetrvával až do konce 2. světové války, kdy byla odpovědnost za péči a výchovu dítěte bezvýhradně přidělena matce. Postupně však byla, jak je mimo jiné popsáno ve studiích 1, 2, společenská role žen a matek v kontextu jejich rostoucí zaměstnanosti přehodnocována a docházelo k rozvoji služeb nerodinné péče o děti. Důraz je obecně čím dál tím více kladen na celkový rozvoj dítěte, nejedná se pouze o hlídání dětí v době, kdy se o ně nemohou starat rodiče. S tím souvisí i rozvoj profese „mateřské asistentky", jež byla poprvé vymezena zákonem č. 77-505 ze **17. května 1977**. Zákon obsahoval tři základní linie:

[11] V dalším textu používáme ženský rod, neboť přesto, že tuto profesi může vykonávat i muž, je v realitě doménou žen (99 %, Blainpain, Momic 2007).

1. Mateřská asistentka, která chtěla pečovat ve své domácnosti o děti mladší 3 let a pobírat za tuto službu plat, musela mít povolení od departementálního úřadu v místě bydliště. Toto povolení bylo každý rok obnovováno, pokud byly splněny podmínky týkající se zdravotního stavu, úrovně bydlení, výchovných schopností, v úvahu byly brány i počet a věk hlídaných dětí.
2. Zákon ukládal rodičům povinnosti týkající se finanční odměny mateřských asistentek, jehož minimum bylo stanoveno na dvojnásobek minimální hodinové mzdy (SMIC) za osmihodinovou pracovní dobu a obecnými právy na placenou dovolenou. Tento systém umožnil mateřským asistentkám jako ostatním zaměstnancům účast na sociálním zabezpečení, neboť rodiče jako jejich zaměstnavatelé odváděli sociální pojištění. V případě, kdy bylo dítě nemocné, náležela mateřské asistentce náhrada mzdy ve výši poloviny minimální hodinové mzdy na den (placeno rodinou). I přes tato opatření vedoucí k ochraně práv na minimální příjem za individuální nerodinnou péči o děti byly tyto příjmy velmi nízké.
3. Zákon poprvé umožnil 60hodinový kurz v průběhu prvních 5 let výkonu povolání, tento kurz však nebyl povinný a byl velmi málo využíván.

V 80. letech již nebyla předmětem diskuse otázka, zda je či není pro dítě lepší, aby se o něho starala výhradně matka, ve službách nerodinné péče však začaly být kladeny vyšší nároky na kvalitu, a to dle potřeb dětí i rodičů. S tím souvisí i rostoucí nároky na profesi mateřské asistentky. V roce 1988 byla založena odborová organizace mateřských asistentek *„le Syndicat national professionnel des assistants et assistantes maternelles"* *(SNPAAM)*. Od roku 1989 byla zakládána tzv. střediska mateřských asistentek (*„les relais des assistantes maternelles"- RAM*) fungující jako místo setkávání asistentek, rodičů i celých rodin mající za hlavní cíl poskytování profesionálního poradenství asistentkám, a tím zvýšení kvality jejich služeb - podrobněji viz kapitola 2.1.2.

Významným mezníkem ve výkonu profese mateřské asistentky byl dále rok **1992** (zákon č. 92-642/1992). V tomto roce byl upraven status této profese tak, aby lépe odpovídal potřebám tehdejších rodin. Změny lze shrnout do 5 následujících bodů:

1. Licence platila po dobu 5 let a byla udělována Úřadem na ochranu matky a dítěte (PMI). Podmínky pro získání licence musely zaručovat zdraví, bezpečnost a zdárný vývoj dětí. Dekret č. 92.1051 z 29. 9. 1992 upřesňoval podmínky získání licence.

   Kandidát usilující o získání licence musel:

   - zaručit podmínky pro příznivý fyzický, intelektuální a emoční vývoj dítěte,
   - projít zdravotní prohlídkou mající za cíl potvrdit, zda je kandidát schopný výkonu profese po zdravotní stránce (bez fyzického a psychického omezení, které by se neslučovalo s požadavky na výkon profese, dodržení harmonogramu povinných očkování a vyšetření na tuberkulózu),
   - disponovat obytnými prostory, jež odpovídají nárokům na zdraví a bezpečnost příslušného počtu dětí příslušného věku.

   Z uvedeného vyplývá, že v kontextu současných odborných i veřejných debat o podmínkách nerodičovské individuální péče v České republice byla kritéria pro uvedení licence vymezena velmi vágně. Udělování licencí bylo tedy často subjektivní, závislé na posuzovateli (Sellenet 2003). Hlavním argumentem pro toto nastavení bylo, že vlastnosti, které by mateřská asistentka měla mít, nelze explicitně vymezit. Za určité vodítko byl např. považován vztah k vlastním dětem, schopnost navázat kontakt s rodiči opatrovaných dětí apod. Při pohovorech se žadateli (PMI) byly často zjišťovány motivy žádosti, vlastnosti a schopnosti žadatele

byly až druhotné. V některých departementech docházelo k úpravě standardního formuláře žádosti pro udělení licence, do jisté míry tím bylo umožněno diferencovat lokální rodinnou politiku dle potřeb regionu. Různá kritéria byla uplatňována také při hodnocení vhodnosti prostor-bytu/domu pro hlídání dětí. V některých lokalitách byla např. velká pozornost věnována bazénům (jih Francie), různě bylo vnímáno i zabezpečení např. schodů, zábradlí, v některých případech byla kritéria nastavena velmi přísně (např. ochrana před spálením od horké trouby), místo aby riziko bylo např. využito jako výchovný prostředek (vysvětlení dítěti, že se nesmí trouby dotýkat, protože je horká). V některých regionech byl např. vyžadován řidičský průkaz, v jiných ne. Hygienická kritéria byla závislá na lékaři, který byl hodnocením pověřen. Počet pohovorů se žadatelem o licenci nebyl také univerzálně stanoven a regionálně se lišil, většinou byly uváděny dva až čtyři pohovory (Sellenet, 2003).

2. Mzdy byly valorizovány na 2,25násobek minimální hodinové mzdy (SMIC) na jeden den.
3. Počet současně hlídaných dětí byl omezen počtem 3. V případě potřeby mohla být poskytnuta pomoc vychovatelky nebo sociální pracovnice.
4. Pro výkon profese byl nezbytný 60hodinový kurz během 5 let (20 hodin v průběhu prvních 2 let). Kurzy byly obecně zaměřeny na vývoj dítěte, pedagogické základy, zásady bezpečnosti a péče o dítě, administrativní a právní předpisy vážící se k výkonu profese, zásady vztahu rodič-dítě-mateřská asistentka, zvládání krizových situací.
5. Rodiče mohli odepsat až 25 % nákladů na péči s maximem 15 000 FF z daní.

V důsledku přijetí tohoto zákona spolu se zavedením AFEAMA (viz kapitola 2.1.2) se v následujících 4 letech počet mateřských asistentek zdvojnásobil (avšak s regionálními rozdíly), do značné míry se tak snížila nabídka těchto služeb na černém trhu (Alberola, Doucet, Dahlgren 2009).

Současný stav

V posledních letech vzrůstá společenská prestiž profese mateřské asistentky, k tomuto růstu přispívá i zpřísňující se legislativa týkající se nároků na jejich kvalifikaci. V roce 2004 byla dokonce s účinností od 1.1.2005 sepsána kolektivní smlouva mezi svazem malých zaměstnavatelů a odborovými svazy. K většímu povědomí přispívají i vznikající střediska mateřských asistentek (*„les relais des assistantes maternelles*" - RAM), která mají za cíl informovat jak zájemce o tuto profesi a mateřské asistentky mající již licenci, tak rodiče zajímající se o tento typ péče pro své děti. Mateřské asistentky se rekrutují ze všech sociodemografických skupin obyvatelstva, jsou to jak ženy středního a staršího věku, tak např. mladé ženy mající vlastní malé děti, ani např. z hlediska výše vzdělání není možné najít jednoznačný trend. Sociodemografické charakteristiky mateřských asistentek jsou do značné míry podmíněny regionálně - lokální poptávka po nerodinné péči či vyšší nezaměstnanost určitých skupin žen i situace na trhu práce obecně mohou být faktory ovlivňující rozhodnutí té které skupiny žen vykonávat profesi mateřské asistentky. Podle kvalitativního výzkumu z roku 2008 se nemalá skupina mateřských asistentek pro tuto profesi rozhodla pod tlakem okolností - pro ženy s nižší kvalifikací bylo těžké vrátit se, případně setrvat na trhu práce, ženy s vyšší kvalifikací často neměly možnost optimálně skloubit práci a rodinu, svoji roli zde hrály i další faktory jako nemoc, rozvod či přání věnovat se i po mateřské/rodičovské dovolené více svým dětem (Alberola, Momic 2008). V populaci mateřských asistentek lze identifikovat 3 skupiny dle jejich vnímání této profese (Alberola, Momic 2008): první z nich je možné označit za „profesionálky", jež se přirovnávají k výchovnému a pedagogickému personálu v jeslích či mateřských

školách, jejich činnost je založena na profesních znalostech a tyto ženy by chtěly tuto profesi vykonávat po delší dobu, případně celý život; druhá skupina žen sama sebe označuje spíše za „chůvy", jejich činnost je založena na osobnostních vlastnostech a často zkušenostech získaných vlastním mateřstvím; třetí skupina stojí mezi předchozími dvěma, kombinuje jak odborné, tak vlastní zkušenosti a znalosti, výjimkou není jejich přání pracovat v rodinných jeslích (viz kapitola 2.2.1).

Dle výzkumu z roku 2005 byl průměrný věk mateřské asistentky 45,5 let, tyto ženy žily ve větší míře než ostatní v úplné rodině a měly samy děti, většinou však starší 6 let - 85 %. Z hlediska ekonomické aktivity byly mateřské asistentky dle údajů z roku 2005 před udělením licence v 15 % nezaměstnané, 41 % z nich nebylo ekonomicky aktivní (v domácnosti apod.), 41 % vykonávalo jinou profesi (Blainpain, Momic 2007).

Dle rozhovorů výzkumného týmu s odborníky z praxe (oblast Cavaillon) získá licenci 90 % žadatelů. Tato profese je často vykonávána pouze přechodnou dobu, přesné statistiky však neexistují, na fluktuaci by bylo možné částečně usuzovat z podílu mateřských asistentek, které žádají o obnovu licence po 5 letech. Podle údajů z roku 2005 byla licence udělena v posledních 2 letech každé čtvrté mateřské asistentce (Blainpain, Momic 2007).

Mateřské asistentky jsou vyhledávány a najímány rodiči většinou přímo na základě seznamů (90 %, Algava, Ruault 2003), které jsou k dispozici ve střediscích RAM nebo na Úřadu pro ochranu matky a dítěte PMI či pokladnách rodinných dávek CAF (seznamy by měly být totožné, instituce si je vzájemně aktualizují).

Zákon vymezující profesi mateřské asistentky byl v roce **2005** v kontextu dalšího rozvoje služeb nerodinné péče o děti a zvyšujících se nároků na kvalitu péče a výchovy novelizován, další dílčí úpravy byly provedeny v letech 2006-2007 (zákon č. 2005-706, dekrety č. 2005-1772, č. 2006-464, č. 2006-627, č. 2006-1153). V tomto zákonu byly upřesněny podmínky pro získání licence pro výkon této profese na národní úrovni[12]. Mateřskou asistentkou se dle tohoto zákona rozumí osoba, která poskytuje ve své domácnosti služby péče o děti a za tyto služby pobírá mzdu. Tato péče má přechodný charakter, tj. tyto služby nejsou poskytovány 24 hodin denně.

Departementální úřady pořádají informační semináře pro uchazeče o licenci mateřské asistentky (Dekret 2006-1153). Spolu s formulářem žádosti o licenci (příloha 1) musí být odevzdáno lékařské osvědčení a výpis z trestního rejstříku osob žijících v domácnosti žadatele. V rámci procesu schvalování žádosti musí být proveden alespoň jeden osobní pohovor se žadatelem a uskutečněna alespoň jedna návštěva v jeho domácnosti (povinnost PMI). Rozhodnutí o udělení licence musí být doručeno do 3 měsíců od podání žádosti, což v praxi klade vysoké nároky na pracovníky PMI, kteří tak nemají dostatečné možnosti následné kontroly (minimálně jednou ročně) a podpory již akreditovaných mateřských asistentek. Ačkoli musí být licence udělena do 3 měsíců od podání žádosti, v praxi je třeba ještě započítat dobu, než kandidátka absolvuje povinné 60hodinové školení - viz níže. Průměrná doba mezi podáním žádosti a přijetím prvního dítěte tak v závislosti na jednotlivých departementech činí 9 až 12 měsíců, což může některé zájemce o tuto profesi odradit (Tabarot 2008).

Licence vymezuje maximální možný počet dětí, kterým mohou být služby poskytovány současně, jejich věk a rozmezí hodin, kdy mohou být do péče asistentky svěřeny, většinou od 7 h do 20 h při respektování 11 hodin na odpočinek dle kolektivní smlouvy. Mateřská asistentka se může starat o maximálně 4 děti současně (ve zvláště

[12] Explicitně byla také oddělena profese mateřské asistentky a rodinné asistentky/asistenta, jež spadá dále do oblasti sociálně-právní ochrany dětí.

odůvodněných případech až 6 dětí do 6 let), včetně vlastních dětí asistentky mladších 3 let přítomných v domácnosti (od 2008). Často je licence udělena na péči o 3 děti na celý úvazek, čtvrté dítě je hlídáno pouze částečně (po uzavření jeslí apod.). Licence se uděluje na 5 let a je vázána na domácnost mateřské asistentky, mateřská asistentka tedy není oprávněna hlídat děti v jejich domácnosti.

Podmínky pro získání licence byly nastaveny následovně:

1. Poskytované služby musí přispívat ke zdárnému fyzickému i psychickému vývoji dítěte, obecně k jeho celkovému rozvoji a spokojenosti.

   Žadatel/ka musí:
   - prokázat schopnost identifikovat potřeby dětí (jak individuálně, tak v rámci kolektivu),
   - být schopen/na navázat spolupráci s rodiči a předávat jim poznatky s péčí a výchovou jejich dítěte/dětí,
   - mít schopnost organizovat čas a práci - plánovat a realizovat aktivity týkající se péče a osobnostního rozvoje dětí,
   - zajistit potřebné vybavení pro péči o děti a jejich rozvoj,
   - prokázat schopnost reagovat na neočekávané situace, včetně např. vlastnictví telefonu či jiných prostředků pro zavolání pomoci,
   - navázat komunikaci s osobami podobné profese za účelem výměny zkušeností a prokázat schopnost začlenit se do kolektivu,
   - vymezit, zabezpečit a udržovat prostory pro stravování, odpočinek a hraní dětí,
   - zajišťovat stravování (příprava) dle daných pravidel,
   - dodržovat hygienická pravidla,
   - rozvíjet schopnosti socializace dítěte v domácnosti i v jiném prostředí,
   - rozvíjet senzomotorické, emoční a kognitivní schopnosti dětí,
   - rozvíjet jazykové dovednosti a sebeurčení dětí v rámci každodenních aktivit, včetně jejich podpory vyjadřovat svůj vlastní názor.
2. Žadatel/ka musí podstoupit lékařskou prohlídku, jejíž obsah je vymezen vyhláškou ministerstva zdravotnictví a rodiny, kromě fyzické a psychické způsobilosti je kontrolován očkovací kalendář a protilátky na tuberkulózu.
3. Žadatel/ka musí disponovat bytem/domem, jehož stav, rozměry, dispozice, umístění zaručují bezpečnost a zdárný vývoj dítěte, v úvahu musí být brán počet a věk dětí. Jedním z kritérií je i rodinná situace žadatele a postoj ostatních členů domácnosti k výkonu této profese žadatelem.
4. Žadatel/ka musí absolvovat školení v rozsahu 120 hodin. Pokud má osoba usilující o licenci např. zdravotnické nebo pedagogické vzdělání, nemusí tato školení absolvovat. Školení spadá do povinností departementu, který je i financuje. V praxi školení zajišťují většinou soukromé agentury. První část školení - 60 hodin (včetně kurzu první pomoci od 2007) musí být absolvováno před přijetím prvního dítěte a zároveň do 6 měsíců od podání žádosti (od 2007). Obsah první části školení je zaměřen spíše teoreticky, zahrnuje otázky vztahu mateřské asistentky a rodiny/rodičů, organizace práce a denního režimu, vlastní péče o dítě/děti, výchovných metod a aktivit vedoucích k rozvoji dítěte. Druhá část školení (60 h) by měla spíše navazovat na zkušenosti asistentek a rozvíjet jejich praktické dovednosti, a to s ohledem na věk, počet a případně specifické potřeby dětí a rodičů. Tato část profesní přípravy musí

být absolvována do 2 let od počátku výkonu profese, což může v praxi komplikovat poskytování služeb, neboť v té době má již mateřská asistentka pravděpodobně v péči nějaké děti, a je proto nutná časová koordinace s rodiči. Každá mateřská asistentka musí podstoupit profesní část zkoušky vedoucí k získání *„le certificat d´aptitude professionnelle"* (ekvivalent výučního listu, získán po 2 letech specializace přibližně v 16 letech), většina mateřských asistentek tuto zkoušku složí, případný neúspěch však není překážkou výkonu povolání. Každá z obou částí školení je ukončena atestací.

5. Mateřské asistentky mají od roku 2006 právo po jednom roku výkonu profese na **další vzdělávání**, a to na základě vlastního rozhodnutí nebo na základě rozhodnutí rodičů jako jejich zaměstnavatelů (24 hodin ročně, možné kumulovat po dobu 5 let). V případě, kdy je asistentka zaměstnána více rodinami, podá žádost o další vzdělávání u jedné z nich, ta je pak zodpovědná za formality s tím spojené (např. žádat o proplacení financování kurzu). Ve většině případů jsou kurzy určené pro zvýšení kvalifikace pořádány ve večerních hodinách nebo o víkendech tak, aby nebyly narušeny standardní hodiny, kdy má asistentka děti v péči. Pokud tomu tak není, musí být po tuto dobu zajištěno jiné hlídání dětí. Pokud má asistentka více rodin-zaměstnavatelů, musí s tím souhlasit všechny. V případě, že se kurz odehrává ve volném čase asistentky, pak kromě své mzdy dostává příspěvek na vzdělání za každou hodinu. Pokud je kurz v době, kdy má asistentka obyčejně v péči děti, pak se na její mzdě nic nemění. Rodině-zaměstnavateli jsou však proplaceny náklady spojené s cestou, stravné a náhrada mzdy v době, kdy byla asistentka na školení (dle tabulky obvyklých nákladů).

V roce **2012** byly podmínky pro výkon profese mateřské asistentky upřesněny dekretem č. 2012-364. Jedná se zejména o upřesnění hodnotících kritérií k výše uvedeným bodům 1. a 3.

Kritéria týkající se osobnostních předpokladů (bod 1.) byla rozdělena do 5 hlavních skupin:

1. Zdraví dětí
   - schopnost asistentky předcházet bezpečnostním rizikům v době pobytu dítěte/ dětí v domácnosti, včetně např. problematiky syndromu náhlého úmrtí kojence,
   - schopnost podávat léky dle instrukcí,
   - dodržování pravidel hygieny, výživových pravidel obecně i dle přání rodičů,
   - zdravotní rizika spojená např. s přítomností kuřáka v domácnosti asistentky,
   - připravenost na možná úskalí spojená se specifickými potřebami zdravotně postiženého dítěte, případně dítěte s chronickým onemocněním.
2. Komunikační dovednosti
   - úroveň mluvené francouzštiny z důvodu dalšího vzdělávání, vztahů s dětmi, rodiči, úřady,
   - úroveň komunikace pro navázání vztahů s dětmi, rodiči, úřady,
   - schopnost naslouchat,
   - schopnost dohodnout se s rodiči o pravidlech péče a výchovy,
   - schopnost rozeznat rizika spadající do sociálně-právní ochrany dětí a informovat o nich příslušné úřady.
3. Výchovné schopnosti
   - schopnost rozeznat a respektovat potřeby každého dítěte (výživa, spánek, volný čas, psychomotorické, intelektuální a sociální dovednosti) tak, aby byl zaručen

zdárný vývoj po fyzické, intelektuální a emoční stránce (Úřad na ochranu matky a dítěte PMI se v tomto směru řídí doporučeními ministerstva zdravotnictví),
- schopnost vytvořit plán práce s dítětem vedoucí k rozvoji jeho dovedností tak, aby byly v souladu s jeho potřebami, výchovnými principy rodičů, čímž dojde k posilování partnerského vztahu mezi asistentkou a rodinou.

4. Možnosti a schopnosti reagovat na nečekané situace
   - schopnost sladit výkon profese s rodinnou situací asistentky,
   - možnosti minimalizovat domácí práce či jiné úkoly v době výkonu profese,
   - možnosti vyřešit ku prospěchu všech doprovod/péči vlastních dětí (do mateřské školy, školy, do kroužků apod.),
   - schopnost vyhodnotit neočekávanou situaci a přijmout adekvátní opatření,
   - v případě práce v rámci *„maison des assistantes maternelles"* (viz kapitola 2.1.2) schopnost spolupracovat s kolegy,
   - v případě kombinované péče v domácnosti a v *„maison des assistantes maternelles"* schopnost přizpůsobit se danému prostředí.
5. Znalost profese
   - schopnost rozlišit odpovědnost a pravomoci asistentky, rodičů, Úřadu na ochranu matky a dítěte (PMI) a dalších institucí,
   - diskrétnost ve vztahu ke třetím osobám,
   - znalosti a schopnosti řídit se legislativními předpisy a doporučeními vážícími se k profesi,
   - souhlas s dohledem a kontrolami ze strany Úřadu na ochranu matky a dítěte (PMI).

Kritéria vážící se k bodu 3., tj. souhrnně k materiálním podmínkám byla seskupena do následujících 5 kategorií:

1. Velikost obydlí, vybavenost, dispozice a bezpečnost
   - stav obydlí z hlediska základních hygienických pravidel - obydlí musí být čisté, světlé, vzdušné, dostatečně vytápěné,
   - dostatečný prostor pro spánek, jídlo, přebalování a hraní dítěte/dětí,
   - zvláštní pozornost musí být věnována schopnosti předvídat rizikové situace (záslepky zásuvek elektrického proudu, umístění léčiv, čisticích prostředků apod.) a jejich počet a rizikovost minimalizovat nebo přijmout doporučení Úřadu na ochranu matky a dítěte (PMI),
   - místo na spaní dítěte musí odpovídat jeho věku a splňovat kritéria nezávadnosti a bezpečnosti, podobně i didaktické pomůcky, hračky atd.,
   - dostatečné zabezpečení balkónů, schodů, oken, krbů, bazénů apod.,
   - pravidelná revize spotřebičů na ohřev vody, kde hrozí intoxikace oxidem uhelnatým.
2. Přivolání pomoci
   - ověřit, jaké jsou prostředky (telefon apod.) pro okamžité dovolání se pomoci (Úřadu na ochranu matky a dítěte (PMI), rodičů, hasičů, policie, záchranné služby a pohotovosti),
   - vyvěšení důležitých kontaktů na viditelném místě.

3. Okolní prostředí
   - vyhodnocení rizik pro dítě např. z důvodu blízké frekventované silnice, studny, vodní plochy a přijetí opatření na jejich minimalizaci,
   - rizika spojená s bazény.
4. Přítomnost zvířat v domácnosti
   - obecně platí, že dítě nesmí zůstat samo se zvířetem bez přítomnosti dospělé osoby,
   - asistentka musí objektivně vyhodnotit rizika a v případě potřeby zvíře dostatečně izolovat,
   - asistentka musí informovat rodiče o přítomnosti zvířat a přijatých opatřeních, zvláštní pozornost je věnována psům.
5. Doprava, vycházky
   - je třeba vzít v úvahu věk a počet dětí a respektovat smlouvu s rodiči obsahující informace o možnostech využití různých prostředků dopravy v době poskytování služeb,
   - respektování zásad bezpečnosti při přepravě dětí vlastním autem, použití autosedaček určených pro daný věk a hmotnost dítěte,
   - uzavření zvláštního pojištění pro přepravu dětí v autě.

Licence je udělována na základě posudku oprávněných zaměstnanců PMI, kteří mají buď zdravotnické, nebo pedagogické vzdělání a kteří zároveň prošli odborným kurzem, jenž má zajistit univerzální přístup v posuzování žádostí, nezávislý na osobě posuzovatele. Zároveň mají posuzovatelé k dispozici příručku. Jednotlivé departementy mohou pro posuzování kritéria upřesnit nebo i přidat.

O **obnovení** licence po 5 letech musí asistentka požádat, licence není obnovována automaticky. Projednání žádosti má stejná pravidla a kritéria jako první podání žádosti. Podmínkou prvního prodloužení licence je navíc potvrzení o absolvování druhé části povinného školení (60 h). Při porušení povinností a pravidel stanovených v licenci může být licence odebrána. Asistentka je o návrhu odebrat licenci informována před jeho projednáváním komisí Úřadu na ochranu matky a dítěte PMI, kde má možnost se hájit. Pokud již nechce profesi vykonávat, oznámí tuto skutečnost departementálnímu úřadu (PMI).

Po schválení licence je asistentka automaticky zapsaná na seznam, který mají k dispozici obce, sdružení obcí, CAF (MSA v případě zemědělců) a střediska mateřských asistentek (RAM). Na těchto seznamech jsou zanášeny i eventuální změny licence (např. počet nebo věk dětí).

Mateřská asistentka musí uzavřít pojištění odpovědnosti, které pokrývá jak rizika spojená s péčí o dítě v domácnosti, tak i škody způsobené dítětem. Přijetí každého dalšího dítěte do počtu dětí, který je uveden v licenci, musí být nahlášeno departementálnímu úřadu (PMI). V případě stěhování je do 1 měsíce provedeno místní šetření, zda nové bytové podmínky odpovídají licenci. Pokud chce mateřská asistentka zvýšit schválený počet dětí, případně změnit věkové kategorie dětí, které může přijmout, musí podat písemnou žádost, jež je projednána do 2 měsíců.

Střediska a centra mateřských asistentek

Relativně nově se (zákon č. 2010-625 z 9. června 2010) mohou mateřské asistentky sdružovat v tzv. **centrech mateřských asistentek** *(„Maisons d´assistantes maternelles"* - MAM). Mateřská asistentka je stejně jako ve standardním případu zaměstnancem konkrétní rodiny/rodin, ale péče o děti je fakticky vykonávána v centru, nikoli v její domácnosti (z důvodu např. nevyhovujících bytových podmínek, časových možností, specifických potřeb dětí apod.). Nicméně aby mohla mateřská asistentka poskytovat služby v centru, musí k tomu mít oprávnění v rámci své licence. Součástí oprávnění je i maximální počet dětí, kterým může péči v centru poskytovat; nejvyšší možný počet jsou 4 děti. V centru mohou působit maximálně 4 mateřské asistentky, celkem je tedy péče v těchto centrech poskytována maximálně 16 dětem. Vztahy mezi rodinou a asistentkou se řídí stejnými principy a právními předpisy jako v případě, kdy jsou její služby poskytovány v její domácnosti. Rodič však může ve smlouvě upřesnit, zda může být dítě svěřeno do péče i ostatním mateřským asistentkám v centru. Současně je třeba v příloze doložit souhlas dotyčných asistentek, kopie smluv je předána každé z nich. Delegace pravomocí touto cestou na jiné asistentky v centru však nezakládá povinnost pro rodinu-zaměstnavatele platit těmto mateřským asistentkám mzdu. Počet dětí v péči konkrétní mateřské asistentky však nikdy nesmí přesáhnout počet dětí stanovený v její licenci (zákon č. 2010-625 z 9. června 2010[13]).

Od roku 1989 jsou také zakládána **střediska mateřských asistentek** *(„Relais des assistantes maternelles"* - RAM). Jedná se zejména o informační centra jak pro rodiny, tak pro mateřské asistentky nebo osoby mající zájem licenci mateřské asistentky získat. Přibližně tři čtvrtiny těchto středisek (2008: 245 tisíc) jsou spravovány obcemi nebo sdruženími obcí, ostatní spravují CAF, soukromé organizace nebo departementy (Tabarot 2008). Přibližně dvě třetiny z nich jsou přidruženy k jinému typu služby či zařízení (kombinované zařízení péče o děti, centrum sociálních služeb apod.). Mateřské asistentky mají možnost prostřednictvím středisek konzultovat se spolupracujícími odborníky (pedagogové, psychologové, lékaři, dětské sestry, sociální pracovníci, ekonomové, právníci) problémy týkající se své profese, a tím střediska přispívají ke zkvalitnění jejich služeb péče o děti. Pracovníci středisek pomáhají rodičům i mateřským asistentkám s náležitostmi pracovní smlouvy, informují je o jejich právech a povinnostech. Střediska rovněž pořádají semináře pro mateřské asistentky, kde je např. informují o legislativních změnách. V neposlední řadě se střediska podílejí na monitorování situace v oblasti služeb denní péče o děti v dané lokalitě, tj. vyhledávají rodiny i mateřské asistentky dle příslušné poptávky (Alberola et al. 2008). Střediska jsou finančně podporována CAF (MSA pro zemědělce[14]).

Smlouva s rodiči[15]

Rodič, který chce využívat služeb péče mateřské asistentky, se stává jejím zaměstnavatelem. Ten by tedy měl být vůdčím subjektem při sestavování pracovní smlouvy. V praxi (Cavaillon) se však rodiče dostávají do pro ně zcela netypické pozice a iniciativu často přejímá mateřská asistentka, která má o administrativních záležitostech větší povědomí, případně ví, kam se obrátit o radu. Z tohoto důvodu je rodičům doporučováno kontaktovat nejdříve např. střediska mateřských asistentek (RAM), aby se předešlo pozdějším nedorozuměním či změnám smlouvy.

---

[13] http://vosdroits.service-public.fr/F466.xhtml (20.9.2012)

[14] http://www.mon-enfant.fr/web/guest/relais-assistantes-maternelles (5.9.2012)

[15] Actualité et information de l´assistante maternelle et du parent employeur - www.casamape.fr (10.9. 2012)

Pracovní vztah mezi rodičem-zaměstnavatelem a mateřskou asistentkou-zaměstnancem tedy vzniká na základě uzavření pracovní smlouvy. Smlouva je standardně uzavírána na dobu neurčitou, jsou však výjimky, kdy může být uzavřena na dobu určitou. Jedná se např. o případy, kdy je z důvodu nemoci, dovolené apod. potřeba stávající asistentku nahradit, podobně pokud je potřeba hlídat děti déle nebo pokud dítě za několik měsíců nastoupí do mateřské školy či základní školy. Smlouva na dobu určitou může také svoji délkou odpovídat pracovní smlouvě rodiče na dobu určitou. Pro jednotlivé důvody je zákonem stanovena maximální možná doba určitá.

Před uzavřením konečné pracovní smlouvy mohou obě strany uzavřít tzv. ***vzájemnou dohodu*** (na základě kolektivní smlouvy z roku 2004), která zaručuje, že dítě bude do péče přijato. Tato dohoda není povinná a obsahuje:

- jméno dítěte,
- předpokládané datum podepsání pracovní smlouvy,
- počet hodin poskytovaných služeb měsíčně,
- výši hrubé mzdy,
- sankce v případě nedodržení smlouvy,
- je doporučeno již v této dohodě specifikovat:
  - týdenní harmonogram poskytovaných služeb,
  - termíny dovolené mateřské asistentky,
  - procedury pro případ vypovězení/ukončení smlouvy (důvody, lhůty atd.),
  - klauzule obsahující situace, kdy může být smlouva vypovězena bez odškodnění (viz dále), např. vážné onemocnění dítěte nebo mateřské asistentky,
  - veškeré skutečnosti, které by dále usnadnily uzavření finální pracovní smlouvy.

V případě nedodržení dohody (např. dítě nastoupí do jeslí) je dle kolektivní smlouvy možné požadovat odškodnění ve výši jedné poloviny předpokládané hrubé měsíční mzdy (od obou stran). Tato částka není považována za plat, ale za odškodnění (k poskytování péče fakticky nedošlo), proto se na ni nevztahují odvody, ale ani nezakládá právo na výplatu dávek nebo daňové slevy pro rodiny (viz kapitoly 2.1.2, 2.1.4).

Konečná ***pracovní smlouva*** musí být podepsána ve dvou originálech. Dle zákona z roku 2005, dekretu 627-2006 a kolektivní smlouvy musí obsahovat následující údaje:

- jména obou stran,
- *identifikační číslo rodiče-zaměstnavatele*: přibližně měsíc před podepsáním smlouvy se musí rodič dítěte mladšího 6 let nahlásit na CAF/MSA (osobní údaje, údaje o rodinné a profesní situaci, údaje o mateřské asistentce a výši jejího platu), zde je na základě jeho situace mimo jiné rozhodnuto, zda má nárok na dávku „doplněk na hlídání dětí" *(„le complément de libre choix du mode de garde" CMG,* podrobněji viz kapitola 2.1.2); informace jsou dále předány Unii sociálního pojištění a rodinných dávek (URSSAF - *„Unions pour le recouvrement des cotisations de sécurité sociale et d´allocations familiales"*), odboru zabývajícímu se přímo formami péče o předškolní děti a formalitami s tím spojenými, který přiřadí rodiči identifikační číslo zaměstnavatele, a obě strany, rodič a asistentka, obdrží formuláře pro měsíční vykazování její mzdy; v případě výměny asistentky tuto změnu nahlásí rodič právě s tímto měsíčním výkazem; rodič dítěte staršího 6 let nemá nárok na „doplněk na

hlídání dětí" - z toho důvodu se registruje přímo na Unii sociálního pojištění a rodinných dávek do 8 dnů ode dne, kdy asistentku najal, ve stejné lhůtě musí také přihlásit, pokud tomu již tak není, asistentku ve zdravotní pojišťovně,
- údaje o licenci mateřské asistentky,
- *místo výkonu* - většinou bydliště mateřské asistentky,
- pojištění (odpovědnosti, auta),
- jména a data narození dětí,
- datum začátku platnosti pracovní smlouvy, typ (na dobu určitou/neurčitou),
- *délka zkušební doby*: pro děti, které jsou svěřeny do péče méně než 4 dny v týdnu, nesmí být delší než 3 kalendářní měsíce, u ostatních maximálně 2 kalendářní měsíce,
- uplatnění kolektivní smlouvy,
- *rozpis hodin*, kdy budou děti svěřeny asistentce do péče,
- již známé *absence dítěte* (rodinná dovolená apod.),
- celková týdenní/měsíční pracovní doba, harmonogram po týdnech,
- situace, v jakých je možné harmonogram změnit a jak,
- den odpočinku v týdnu,
- odměňování,
- *způsob proplacení dodatečných nákladů* (potřeby nezbytné pro spaní dětí, jídlo, volný čas, kromě plen, které jsou dodány rodiči, apod., včetně podílu na službách - voda, elektřina apod.) - výše je stanovena zákonným minimem (2,97 € denně v roce 2012) a závisí i na počtu odpracovaných hodin denně, podobně stravné pro dítě,[16]
- *dovolená* a dny státních svátků,
- výpovědní lhůta.

Dále musí pracovní smlouva obsahovat:
- údaje o zdravotním stavu dítěte, stravovacím režimu, kontakt na pediatra, seznam užívaných léků,
- souhlas rodičů se zastoupením mateřskou asistentkou při ošetření dítěte u lékaře v akutních případech,
- souhlas s doprovodem dítěte např. do školy, na mimoškolní aktivity apod.,
- osoby, kterým může asistentka dítě předat,
- kontaktní osoby v případě nedostupnosti rodičů.

Pracovní doba

Mateřská asistentka nesmí pracovat více než 48 hodin[17] týdně v maximálně 6 po sobě jdoucích dnech (jde o průměr, který se počítá za 4 měsíce nebo po dohodě s asistentkou za 12 měsíců, s maximálním počtem 2 250 hodin ročně). Minimální týdenní odpočinek je tedy stanoven na 24 hodin. Denní odpočinek asistentky nesmí být kratší než 11 hodin, je však možné po dohodě udělat výjimku, např. v případě, kdy

[16] Jídlo pro děti v péči MA připravují buď rodiče předem a mateřská asistentka ho dětem ohřeje, připravuje-li jídlo mateřská asistentka, rodiče jídlo platí formou stravného podobně jako v kolektivních zařízeních. Stravné nepodléhá odvodům sociálního zabezpečení.

[17] Ve Francii je oficiálně standardní týdenní pracovní doba stanovena na 35 hodin. Jedná se však o roční průměr. Maximální pracovní doba je stanovena na 48 hodin týdně.

rodiče potřebují delší nepřetržité hlídání (např. dva dny). Podle kolektivní smlouvy je doporučena standardní pracovní doba 9 hodin denně. Dle výpovědí samotných mateřských asistentek však rodiče poměrně často stanovené hodiny nedodržují, jejich pozdní příchody tak narušují soukromý život mateřských asistentek (PMI Marseille).

Mateřská asistentka může za stejných podmínek získat licenci i/nebo výhradně na hlídání starších dětí po skončení vyučování, o volných středách, kdy ve Francii děti nechodí do školy, nebo o prázdninách.

Mzda

Legislativa stanovuje minimální hrubou mzdu mateřských asistentek dekretem. Od 1.7.2012 je rovna 0,281násobku SMIC (2,65 EUR) na péči o jedno dítě za hodinu,[18] tj. obecně stanovené minimální mzdy, což, ačkoli se může zdát v logickém rozporu, umožňuje kolektivní smlouva. Je však třeba zdůraznit, že se jedná o mzdu na jedno dítě, mateřská asistentka má v péči většinou více dětí z více rodin (maximálně však 4). Pro nárok rodičů na sociální dávky vážící se k nerodinné péči o děti mladší 6 let musí být denní hrubá mzda nižší než 5násobek SMIC, tj. 47 EUR. Nicméně nic nebrání rodiči vzdát se dávek a vyplácet mzdu vyšší. Nejčastěji se mzda pohybuje mezi 3 a 4 EUR za hodinu, v závislosti na míře nabídky různých forem péče a poptávky v příslušném regionu.[19] Pokud pracuje mateřská asistentka pro více rodin současně, což je dle odborníků z praxe (Cavaillon, Marseille) naprosto běžné, může být hodinový tarif i celková měsíční mzda placená různými rodinami různá, záleží na konkrétní dohodě i např. na počtu hodin poskytované péče, výše mzdy by měla odrážet i denní rozpis péče (např. zda je péče poskytována ve večerních hodinách), specifické potřeby dítěte, kvalifikaci a zkušenosti mateřské asistentky. Hodinovou mzdu je doporučeno převádět na měsíční na základě výpočtu $\frac{\text{hodinová sazba x počet hodin týdně x počet týdnů péče ročně}}{12}$. Pokud má mateřská asistentka dovolenou ve stejnou dobu jako rodina (5 týdnů) a rodina tedy nevyužívá služeb mateřské asistentky pouze v době své dovolené, pak je počet týdnů roven 52. Pokud dítě nevyužívá služeb mateřské asistentky i v době mimo její dovolenou, pak je počet týdnů roven počtu týdnů skutečně poskytované péče, dovolená mateřské asistentky je proplacena zvlášť.

V případě, že je dítě nemocné a nemůže být svěřeno do péče mateřské asistentky, musí jí rodiče do 48 h doručit lékařské potvrzení. Pokud je nemocná ona sama nebo si bere např. neplacené volno, je její měsíční odměna snížena o částku vypočítanou podle následujícího vzorce: $\frac{\text{měsíční hrubá mzda}}{\text{počet hodin v měsíci dle standardního harmonogramu}}$ x počet hodin, kdy nebyla péče poskytnuta.

Poměr hrubé a zdanitelné mzdy[20]

Hrubá mzda je zatížena odvody na sociální pojištění. Z tabulky č. 2.4. vyplývá, že poměr hrubé a zdanitelné mzdy je 0,773, z 1 EUR tak činí odvody 0,226 EUR (viz také Paloncyová et al. 2013. Rodinné chování a rodinná politika jako východiska pro

[18] Před rokem 2005 byla dána denní mzda, nyní hodinová.

[19] http://www.casamape.fr/guide-employeur/remuneration/salaire.html (10.8.2012)

[20] Ve Francii je rozlišena hrubá mzda a čistá mzda. Čistá mzda je mzda, kterou má zaměstnanec na výplatní pásce a její výše je rovna hrubé mzdě mínus sociální odvody. Svojí definicí tedy plně neodpovídá „čisté mzdě", jak je chápána v České republice, tj. včetně odečtu daní z příjmu. Proto ji zde nazýváme „zdanitelnou mzdou". Zdanění příjmů ve Francii je povinností každého občana, daně z příjmu neodvádí zaměstnavatel, ale sám zaměstnanec. Ve Francii existuje společné zdanění rodin. Daně mohou být odváděny měsíčním paušálem od ledna do října ve výši 10 % daně z předchozího roku, listopad a prosinec jsou určeny pro korekci daně vzhledem k aktuálnímu roku, nebo jsou daně zaplaceny najednou na základě podaného přiznání (společného) za uplynulý kalendářní rok.

analýzu systému denní péče o děti). Za každé dítě je asistentce vyplacena rodiči dětí příslušná zdanitelná mzda (hrubá snížena o sociální odvody hrazené v jejím případě státem). Součet těchto příjmů je základem pro zdanění. Mateřské asistentky mohou volit mezi dvěma systémy výpočtu zdanitelných příjmů.

Zaprvé mohou mateřské asistentky danit své příjmy jako ostatní zaměstnanci. V tomto případě je zdanitelný příjem, který je východiskem pro určení výše daně (obecný princip společného zdanění manželů - viz tabulka č. 2.5), roven hrubé mzdě snížené o sociální odvody, k níž jsou připočtena 2,4 % a 0,5 % z 98,25 % hrubé mzdy jako neodečitatelná část sociálních daní CSG a CRDS.

Zadruhé mohou mateřské asistentky do svého příjmu zahrnout i příjmy plynoucí z proplacení dodatečných nákladů na nezbytné vybavení (elektřina, voda apod., ale i vybavení pro děti, didaktické pomůcky apod.), výše těchto náhrad je součástí pracovní smlouvy a zároveň nemůže být nižší než 2,97 EUR za 9 hodin péče denně. Podobně je připočteno i stravné dítěte, jestliže jídlo není obstaráváno rodiči. Pokud nelze jeho hodnotu vyčíslit, je stanoveno paušálem (4,40 EUR na jedno jídlo).[21] Stejným způsobem jsou připočteny i náhrady cestovného, pokud mateřská asistentka využívá např. svoje auto v rámci svých služeb rodině. Od takto získané částky je možné odečíst trojnásobek SMIC (minimální hodinová hrubá mzda) za každý den péče (8 hodin a více) a za každé dítě (čtyřnásobek u příležitostné péče o nemocné nebo handicapované dítě). V případě, že péče není poskytovaná po celý den, je odečet snížen úměrně dle počtu hodin. Zdanitelná mzda je tedy v tomto způsobu výpočtu rovna rozdílu mezi zdanitelnou mzdou vypočítanou standardním způsobem, zahrnující však výše uvedené náhrady (ty nepodléhají sociálním odvodům), a profesními benefity dle počtu dětí a časového objemu péče (viz kolektivní smlouva, odborová organizace SPAMAF www.assistante-maternelle.org.)

[21] Dle vyjádření ministra financí ze dne 10. 7. 2012 by měly stejným způsobem být započítávány i náklady na jídlo, které obstarává dítěti rodič. Tento výklad není mateřskými asistentkami a jejich odbory akceptován a jejich stanovisko je obsaženo v petici (viz kapitola 5.1.2).

Tabulka č. 2.4 **Vztah hrubé a zdanitelné mzdy v roce 2012, Francie**

minimální hodinová mzda	**SMIC**	**minimální hodinová mzda mateřské asistentky**	**maximální denní mzda pro nárok na dávky (5xSMIC)**
minimální hodinová hrubá mzda	9,40 €	2,65 €	47,00 €
minimální hodinová zdanitelná mzda	7,27 €	2,05 €	36,32 €
odvody	**procento ve vztahu k hrubé mzdě**	**výše odvodů ze 100 € hrubých**	**procento ve vztahu ke zdanitelné mzdě**
CSG, CRDS neodečitatelné (odvody na sociální politiku)*	2,85 %	2,85 €	3,69 %
sociální pojištění	0,75 %	0,75 €	0,97 %
důchodové pojištění	6,75 %	6,75 €	8,73 %
CSG odečitatelná	5,01 %	5,01 €	6,48 %
doplňkové důchodové pojištění	0,80 %	0,80 €	1,04 %
speciální připojištění**	4,15 %	4,15 €	5,37 %
politika zaměstnanosti	2,40 %	2,40 €	3,10 %
celkem	22,71 %	22,71 €	29,38 %
	SMIC	**na 1 € hrubé**	**na 1 € zdanitelné**
hrubá mzda	9,40 €	1,00	1,294 €
zdanitelná mzda	7,27 €	0,773 €	1,00 €
odvody	2,13 €	0,226 €	0,294 €

* *Odvod je definován jako 2,9 % z 98,25 % hrubé mzdy, tj. přepočet na 100 % hrubé mzdy: 2,9*98,25/100=2,85 % ze 100 % hrubé mzdy, analogicky 5,1 % z 98,25 % hrubé mzdy je 5,01 % ze 100 % hrubé mzdy. Více viz Paloncyová et al. 2013. Rodinné chování a rodinná politika jako východiska pro analýzu systému denní péče o děti.*

***Speciální připojištění např. pro případ nemoci či úrazu - na základě kolektivní smlouvy*

Zdroj: www.casamape.fr

Princip danění příjmů ve Francii bere v úvahu počet osob, jež jsou závislé na příjmu rodiny. Ekonomicky závislými osobami jsou svobodné děti mladší 21 let nebo 25 let, jestliže studují, muži vykonávající základní vojenskou službu, invalidní osoby. Hrubá výše daně je počítána podle tzv. rodinného podílu *(„le quotient familial"*). Zdanitelný roční příjem všech členů rodiny je vydělen počtem jednotek, jenž odpovídá konkrétní situaci rodiny (tabulka č. 2.5). V úplných rodinách odpovídá 1 jednotka dospělé osobě a dítěti třetího a vyššího pořadí, 1/2 části odpovídá dítěti prvního a druhého pořadí. Míra zdanění je aplikována na příjem odpovídající jedné části v konkrétní rodině a je tak vypočtena tzv. hrubá výše daně. Celková výše daně rodiny je pak násobkem počtu částí a příslušné hrubé výše daně.

Tabulka č. 2.5 **Princip danění příjmů podle rodinné situace, Francie**

	počet osob závislých na příjmu rodiny (dětí)				
počet jednotek podle rodinné situace	0	1	2	3	4
manželský pár, PACS	2	2,5	3	4	5
vdova, vdovec	1	2,5	3	4	5
svobodný, rozvedený nežijící v nesezdaném soužití	1	2	2,5	3,5	4,5
svobodný, rozvedený žijící v nesezdaném soužití	1	1,5	2	3	4

Zdroj: http://droit-finances.commentcamarche.net/contents/impot-revenu-declaration/imp120-calcul-de-l-impot.php3, 27.11.2012

Tabulka č. 2.6 **Míra zdanění příjmu fyzických osob v roce 2013, tj. příjmy roku 2012, Francie**

zdanitelný příjem odpovídající 1 části (EUR)	příjmy 2012
do 5 963	0 %
5 964 - 11 896	5, 5%
11 897 - 26 420	14,0 %
26 421 - 70 830	30,0 %
70 831 - 150 000	41,0 %
150 000 a více	45,0 %

Zdroj: http://droit-finances.commentcamarche.net/contents/impot-revenu-declaration/imp120-calcul-de-l-impot.php3, 27.11.2012

Od vypočtené daně mohou rodiče využívající různých forem nerodičovské péče o děti odečíst náklady na služby péče o malé děti (viz kapitola 2.1.4).

Nepřítomnost dítěte

V případě absence dítěte náleží mateřské asistentce mzda. Výjimkou je situace, kdy je dítě nemocné a rodiče zajistí lékařské potvrzení do 48 hodin. V těchto případech není mateřské asistentce vyplacena mzda maximálně po dobu 10 dnů ročně. Pokud je dítě nemocné po dobu 14 po sobě následujících dní nebo je hospitalizované, musí se rodiče rozhodnout, zda dál mateřské asistentce platit mzdu nebo ukončit smlouvu. Většinou však rodiče mzdu vyplácí, neboť to přispívá ke vzájemným dobrým vztahům.

Pokud je nemocné vlastní dítě mateřské asistentky, může hlídat se svým nemocným i dítě svěřené. Pokud rodiče z tohoto důvodu své dítě mateřské asistentce nesvěří, péče není uskutečněna a mateřské asistentce tedy za tu dobu nenáleží mzda. Pokud je nemocná mateřská asistentka, nedostává mzdu, po prvních 3 dnech má dle obecných pravidel nárok na náhradu ze systému nemocenského pojištění (Accueillir... 2010).

Dovolená

Nárok na dovolenou na zotavenou se řídí obecnými pravidly platnými pro všechny zaměstnance dle zákoníku práce. Právo na dovolenou a délka maximální dovolené jsou určeny k 31.5. kalendářního roku. Pro nárok na dovolenou je třeba

odpracovat alespoň 10 dní v období mezi 31. 5. daného roku a 1.6. předcházejícího roku. Mateřské asistentce náleží 2,5 dne dovolené na měsíc. Pokud žena pracovala v celém referenčním období, náleží jí tedy ročně 30 dní dovolené, což odpovídá 5 týdnům s šestidenním pracovním týdnem. V případě, že je mateřská asistentka zaměstnaná více rodinami-zaměstnavateli (což je nejčastější případ) a ti se nedohodnou na čerpání její dovolené, aby to vyhovovalo všem, určí si termíny dovolené sama (před 1.3. daného roku). Obecně platí, že 4 týdny by měly být vybrány od 1.5. do 31. 10., z nichž alespoň 2 týdny najednou. Pokud s tím všichni zúčastnění souhlasí, může být tzv. hlavní dovolená (4 týdny) vybrána po částech. Pokud část z ní spadá do období po 31.10. (ne 5. týden dovolené), má mateřská asistentka nárok na další 2 dny dovolené (v případě týdenní dovolené) nebo 1 dne (pokud je dovolená 3 až 5 dní). V praxi mateřské asistentky nepovažují stanovení doby dovolené za problém (Alberola, Momic 2008).

Během dovolené náleží mateřské asistentce jako zaměstnanci mzda. Její výše po dobu dovolené je odvozena od hrubé měsíční mzdy v daném referenčním období (31.5. předchozího roku až 1.6. daného roku) jako jedna desetina roční hrubé mzdy dělená počtem dní, na které má žena v daném období nárok. Pokud je výše měsíční hrubé mzdy např. 700 EUR a asistentka má nárok na 30 dnů dovolené, pak mzda vyplacená během dovolené činí 700*12*0,1, tj. 840 EUR, tj. 28 EUR na den (840/30).

Tato mzda však nesmí být nižší než běžná hrubá mzda. V případě, že dojde ke zvýšení hrubé mzdy v porovnání s referenčním obdobím, je náhrada mzdy v době dovolené odvozena od této vyšší mzdy. Dle referenčního období při měsíční hrubé mzdě 650 EUR by mateřské asistentce náležela denní náhrada ve výši 26 EUR (12*650*0,1/30). Pokud je však současná měsíční hrubá mzda ve výši 700 EUR, na jeden pracovní den při 26 pracovních dnech v daném měsíci by připadlo 26,92 EUR, tj. více než tomu bylo „metodou jedné desetiny" výše. Mateřské asistentce tedy v tomto případě náleží za jeden den dovolené tato vyšší částka, tj. 26,92 EUR. Pokud je naopak měsíční hrubá mzda nižší než v referenčním období, pak je jako náhrada mzdy brána mzda vypočítaná „metodou jedné desetiny". Pro příklad, pokud asistentka pobírá v daném měsíci 400 EUR za 26 pracovních dní, pak jako náhradu mzdy v době dovolené pobírá denně 26 EUR místo 15,38 EUR (400/26).

Kromě dovolené na zotavenou může mateřská asistentka tak jako ostatní zaměstnanci dle zákoníku práce čerpat další dovolenou u příležitosti různých událostí v osobním životě: vlastní svatba (4 dny), svatba dítěte (1 den), úmrtí dítěte, manžela nebo partnera PACS (2 dny), úmrtí rodičů nebo prarodičů (1 den), narození nebo adopce dítěte (3 dny), úmrtí tchýně nebo tchána (1 den), úmrtí sourozence (1 den). Tyto dny zvláštní dovolené jsou placené a při stanovení nároku v dalším období (po 31. 5.) jsou považovány za odpracované. Kromě toho může mateřská asistentka čerpat po dohodě se zaměstnavatelem/zaměstnavateli neplacené volno, to však do odpracovaných dnů není započítáno. V případě nemoci vlastního dítěte mladšího 16 let má mateřská asistentka jako zaměstnanec v soukromém sektoru[22] nárok na 3 dny neplaceného volna ročně (5 v případě dítěte mladšího 1 roku nebo 3 a více dětí).

Ukončení smlouvy

Ze strany rodičů

Pokud **není** důvodem ukončení smlouvy **profesní pochybení** mateřské asistentky, pak je rodič-zaměstnavatel povinen:

[22] Ve státní sféře náleží zaměstnancům v tomto případě 6 dnů placeného volna.

- uvést opodstatněný důvod,
- doručit mateřské asistentce doporučeně oznámení o úmyslu vypovědět smlouvu minimálně 15 dní před předpokládaným ukončením čerpání jejích služeb (1 měsíc v případě, že smlouva trvala déle než 1 rok),
- stanovit výši odstupného,
- předat mateřské asistentce mzdový výpis a atestaci (odkdy dokdy platila smlouva, typ smlouvy) jako doklad o ukončení pracovního poměru, event. jako doklad pro posouzení nároku na podporu v nezaměstnanosti (povinnost zaměstnavatele vystavit atestaci pod pokutou 750 EUR, mzdový výpis 1500 EUR).

Pokud **je** důvodem ukončení smlouvy **profesní pochybení** mateřské asistentky, pak musí rodič-zaměstnavatel:

- jasně uvést důvod,
- doručit výpověď mateřské asistentce doporučenou poštou,
- stanovit výši odstupného:
  - pokud je důvodem výpovědi pouze *„vážná chyba"* (závažnost určí rodič), náleží mateřské asistentce odstupné, eventuálně náhrady za placenou dovolenou;
  - pokud je důvodem *„závažné pochybení"* vedoucí k okamžité výpovědi, pak náleží mateřské asistentce pouze náhrady za placenou dovolenou;
  - pokud mateřská asistentka způsobila svým jednáním rodiči/dítěti *škodu*, pak nemá nárok na žádné odškodnění, naopak rodič po ní může žádat náhradu škod apod.;
- předat mateřské asistentce mzdový výpis a atestaci (odkdy dokdy platila smlouva, typ smlouvy) jako doklad o ukončení pracovního poměru, event. jako doklad pro posouzení nároku na podporu v nezaměstnanosti.

Dle kolektivní smlouvy náleží mateřské asistentce, která dostala od rodiny výpověď z jiného důvodu než závažného pochybení, odstupné ve výši 1/120 celkového čistého příjmu za celou dobu trvání smlouvy, a to jen v případě, kdy smlouva trvala více než 1 rok. Odstupné nepodléhá zdanění ani jiným odvodům.

Pracovní spory mezi zaměstnavatelem-rodičem a mateřskou asistentkou jsou řešeny u živnostenského soudu. Tyto soudní procesy jsou velmi časté (dle pracovníků PMI z Marseille), důvodem je zejména určení závažnosti pochybení mateřské asistentky, jež je definováno zaměstnavatelem-rodičem a na němž závisí výše odstupného (viz výše). Soudní spory mohou vyústit až k odebrání licence mateřské asistentce. K němu však může dojít i v případech, kdy jsou rodiče s péčí mateřské asistentky spokojeni, ale pracovníci PMI usoudí, že jsou služby nekvalitní (např. hygienické podmínky, i když rodiče nemají žádné výhrady).

Důvody, pro které nemůže být smlouva vypovězena, jsou: původ, pohlaví, rodinná situace, náboženské vyznání, příslušnost k etniku, národu, rase, politické názory, odborářské aktivity, uplatňování práva na stávku, zdravotní stav (pokud není lékařem určeno jinak). Dále nemůže být propuštěna těhotná žena v ochranné lhůtě (po dobu těhotenství, mateřské dovolené po porodu - 10 týdnů a další 4 týdny po mateřské dovolené[23]), zaměstnanec po pracovním úrazu v období pozastavení pracovní smlouvy, oběť nebo svědek sexuálního harašení, zaměstnanec pro vyjádření svých názorů, zaměstnanec, který využil svého práva nevystavovat se nebezpečné situaci/ podmínkám v zaměstnání.

[23] http://vosdroits.service-public.fr/F2873.xhtml (1.3.2013)

Ze strany mateřské asistentky

Mateřská asistentka mající **smlouvu na dobu neurčitou** má právo ji vypovědět kdykoli, a to i bez udání důvodů, zaměstnavatel-rodič ji musí přijmout. Výpověď musí být zaslána zaměstnavateli doporučeně. Výpovědní lhůta je podobná jako v případě výpovědi zaměstnavatelem (15 dní, resp. 1 měsíc), výpovědní lhůta však nemusí být respektována v případě těhotných mateřských asistentek nebo matek, které se na mateřské dovolené chtějí starat o své vlastní dítě. Pokud není výpovědní lhůta dodržena, může rodič žádat náhradu škod. Pokud je mateřské asistentce odebrána licence, není nárok na výpovědní lhůtu uplatněn. Zaměstnavatel musí mateřské asistentce vyplatit eventuální náhrady placené dovolené a předat potvrzení nezbytná pro úřad práce, resp. podporu v nezaměstnanosti.

Zvláštní pravidla platí pro **smlouvu na dobu určitou**. Ta je v zásadě vypověditelná jen ze 4 důvodů: 1. pokud má mateřská asistentka možnost uzavřít smlouvu na dobu neurčitou, 2. pokud je ukončení smlouvy na dobu určitou oboustrannou dohodou mezi mateřskou asistentkou a zaměstnavatelem, 3. z důvodu vyšší moci (ekonomické obtíže zaměstnavatele nepatří mezi tyto důvody), 4. z důvodu závažného pochybení zaměstnavatele nebo mateřské asistentky. Pokud je smlouva na dobu určitou ukončena z jiných důvodů, podléhá sankcím. Zaměstnavatel, který smlouvu na dobu určitou ukončí, musí mateřské asistentce vyplatit zbytek mzdy, která by jí náležela až do řádného vypršení termínu smlouvy. Zaměstnavatel může na mateřské asistentce vypovídající smlouvu na dobu určitou naopak vymáhat náhradu škod.

Příspěvky na služby mateřských asistentek

Práce mateřských asistentek je odměňována na základě pracovní smlouvy mezi asistentkou-zaměstnancem a rodičem-zaměstnavatelem. Cena péče, respektive výše mzdy, je závislá na poptávce a nabídce a na vzájemné domluvě mezi rodičem-zaměstnavatelem a mateřskou asistentkou-zaměstnancem. Stát se však snaží rodinám s finančními náklady na tento typ péče o malé děti pomoci a vyjádřit tak na jedné straně podporu návratu či setrvání matek na pracovním trhu, na druhé straně oslabit černý trh a posílit zaměstnanost v oblasti péče o děti. Tato státní podpora má ve Francii poměrně dlouhou tradici.

V principu existují tři způsoby finanční podpory individuální nerodinné péče o děti. Zaprvé se jedná o formu daňových výhod snížením zdanitelného příjmu nebo výše daně - tento způsob podpory není v kompetencích pokladen daňových dávek CAF, ale spadá do kompetencí finančních úřadů, kde rodiny podávají roční daňové přiznání svých příjmů. Zadruhé stát platí sociální pojištění mateřských asistentek. Zatřetí se jedná o dávky, které jsou rodinám využívajícím různé formy nerodinné péče o děti vypláceny přímo.

První formy finanční podpory se datují již do **70. let**, kdy bylo od roku 1976 možné snížit zdanitelný příjem o poplatky za individuální nerodinnou péči.[24] Po roce 1977, kdy byl oficiálně vymezen statut mateřské asistentky, což mimo jiné přispělo ke zvýšení kvality péče, náklady na tuto péči pro rodiny rostly, neboť rodiny měly povinnost odvádět sociální pojištění mateřské asistentky a ona sama musela odvádět daň z příjmu. V roce 1980 byla proto zavedena dávka na služby mateřské asistentky („*la prestation spéciale d'assistante maternelle*"). Tato dávka byla určena pro rodiny využívající služeb mateřské asistentky a proplácela část sociálního pojištění, které za

[24] Náklady na nerodinnou péči (jakéhokoli typu) byly u nízkopříjmových rodin pracujících matek částečně kompenzovány již od roku 1972 (Büttner et al. 2002)

ni jako zaměstnavatelé platily rodiny. Od roku 1988 bylo možné snížit daně z příjmu rodiny o náklady na rodinnou péči (individuální nebo kolektivní) ve výši až 13 000 FF ročně, od roku 1989 ve výši 15 000 FF. Obě opatření (daňové i dávkové) byla především motivována snahou omezit černý trh v péči o děti.

Významným mezníkem byl zákon č. 90-590 z 6.7.**1990**, který nahradil původní dávku na služby mateřské asistentky tzv. pomocí rodině zaměstnávající akreditovanou mateřskou asistentku *(„l´aide à la famille pour l'emploi d'une assistante maternelle agréée* - **AFEAMA**[25]"). Inovace této dávky spočívala ve finančním pokrytí celého sociálního pojištění mateřské asistentky až do výše odpovídající dekretem stanovenému maximálnímu platu. Toto pojištění platily přímo CAF nebo MSA. Rodiny, které zaměstnávaly mateřskou asistentku načerno, tak mohly bez zvýšených nákladů její zaměstnávání zlegalizovat. Do roku 1992 se však v praxi toto nové pojetí finanční pomoci rodinám příliš nelišilo od původního nastavení a dle analýz nevedlo v realitě k příliš velkému nárůstu počtu rodin, které by tuto péči využívaly legálně. Navíc fakt, že tato dávka pomáhala zejména rodinám a samotným mateřským asistentkám přinášela jen malé úlevy, příliš zájem o získávání akreditací nezvýšil (ve druhé polovině 80. let na úrovni 135 000, v roce 1991 nárůst na 150 000).

K významnému zvýšení zájmu o služby akreditovaných mateřských asistentek došlo po roce 1992 (na základě nového vymezení jejich statusu v roce 1992 - viz kapitola 2.1.2). Během následujících 4 let se jejich počet zdvojnásobil. Zákon 91-1406 z 31.12.1991 zavedl kromě stávajících kompenzací sociálního pojištění mateřských asistentek i dávku pro rodiny, jež ji zaměstnávaly. V roce 1992 tak rodiny s dětmi mladšími 3 let využívající služeb mateřských asistentek dostávaly 820 FF, s dětmi ve věku 3-6 let pak 410 FF měsíčně. Kromě toho mohly rodiny odečíst z daní až 25 % nákladů s limitem 15 000 FF ročně. Od roku 2001 (zákon 2000-1257 z 23. 12. 2000 a dekret 2001-10 z 4.1.2001) výše dávky AFEAMA vyplácené rodinám jako příspěvek na mzdu mateřské asistentky podléhala výši rodinného zdanitelného příjmu a počtu dětí v rodině (tabulka č. 2.7). Tím došlo ke zvýšení dostupnosti této formy péče pro rodiny s nízkými příjmy.

Tabulka č. 2.7 **Hranice ročního příjmu* rodiny v roce 1999 pro nárok na AFEAMA v roce 2001, Francie**

kategorie příjmů	FF			EUR		
	1 dítě	2 děti	každé další dítě	1 dítě	2 děti	každé další dítě
nízké	< 82 046	<100 980	<18 934	<12 807,83	<15 394,30	<2 886,47
střední	< 112 814	<138 848	<26 034	<17 198,39	<21 167,24	<3 968,86
vysoké	> 112 814	>138 848	>26 034	>17 198,39	>21 167,24	>3 968,86

**zdanitelná mzda, nemocenská, mateřský příspěvek, podpora v nezaměstnanosti, důchody, výživné apod.*

Zdroj: http://maternel.net.free.fr/php3/afeama.htm

[25] http://www.assmat.com/doc/reglement/index.htm (4.12.2012)

Tabulka č. 2.8 **Měsíční výše AFEAMA v roce 2001, Francie**

kategorie příjmů	FF				EUR			
	do 3 let		3-6 let		do 3 let		3-6 let	
	hrubá	po odečtení CRDS (sociální daň)	hrubá	po odečtení CRDS (sociální daň)	hrubá	po odečtení CRDS (sociální daň)	hrubá	po odečtení CRDS (sociální daň)
nízké	1 290	1 283,55	645	641,78	196,66	195,68	98,33	97,84
střední	1 020	1 014,9	510	507,45	155,50	154,72	77,75	77,36
vysoké	845	840,78	423	420,80	128,82	128,18	64,49	64,16

Pozn.: od roku 1997 je CAF stržena sociální daň ve výši 0,5 %

Zdroj: http://maternel.net.free.fr/php3/afeama.htm

Graf č. 2.1 a tabulka č. 2.9 jsou uvedeny pro ilustraci vztahu mezi hranicí příjmů potřebnou na dávky pomáhající rodinám krýt náklady na nerodinnou péči o děti, jejich výší a příjmem rodin.

Graf č. 2.1 **Vývoj roční průměrné zdanitelné mzdy ve Francii, v běžných cenách (EUR)**

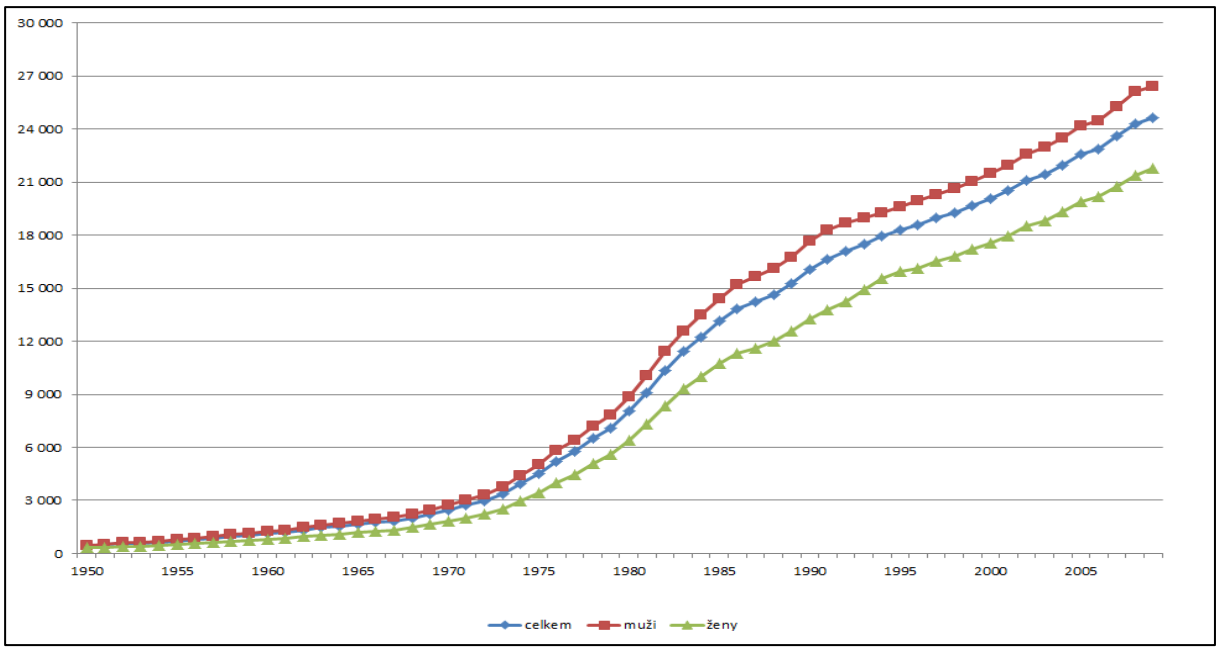

Zdroj: INSEE, http://www.insee.fr/fr/themes/detail.asp?ref_id=asfrevenus, 27.9.2012

Tabulka č. 2.9 **Průměrný roční disponibilní příjem podle typu domácnosti (všechny příjmy, včetně sociálních dávek, po odečtení daní), Francie, v konstantních cenách 2010 (EUR)**

typ domácnosti	jednot-livec	neúplná rodina	úplná rodina bez dětí	úplná rodina s 1 dítětem	úplná rodina se 2 dětmi	úplná rodina se 3 a více dětmi	celkem
1996	18 080	24 940	32 880	38 400	42 200	41 200	30 650
1997	18 050	24 630	32 820	38 230	42 230	42 450	30 590
1998	18 220	24 990	33 860	39 630	42 960	43 520	31 220
1999	18 790	25 390	35 160	40 380	43 700	45 020	31 970
2000	19 080	25 700	35 560	41 080	44 860	46 650	32 480
2001	19 680	26 730	36 100	42 570	45 700	47 310	33 160
2002	19 450	27 500	36 720	43 700	46 880	50 640	33 860
2003	19 420	26 620	37 060	42 760	47 190	49 840	33 580
2004	19 200	26 680	37 020	42 750	47 000	49 450	33 360
2005	19 730	26 310	37 230	43 140	47 870	50 490	33 620
2006	19 870	26 560	38 920	44 710	49 000	50 460	34 250
2007	20 300	26 740	39 220	45 180	49 200	53 020	34 590
2008	20 450	27 000	39 400	46 180	50 770	54 500	35 000
2009	20 550	26 730	39 710	45 980	51 010	54 210	35 050
2010	20 350	26 640	40 230	46 970	51 280	55 360	35 220

Zdroj:http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=0&ref_id=NATSOS04204 Insee-DGI, enquêtes Revenus fiscaux et sociaux rétropolées 1996 à 2004, Insee-DGFiP-Cnaf-Cnav-CCMSA, enquêtes Revenus fiscaux et sociaux 2005 à 2010.

V roce **2004** byl systém rodinných dávek pro rodiny s malými dětmi výrazně reformován, změny se týkaly dětí narozených po 1.1.2004. Rodiny s malými dětmi mohou od roku 2004 pobírat tzv. **„dávku k přijetí malého dítěte"**, jež se skládá z několika dílčích dávek - porodného, základní dávky, pomoci s financováním nerodinné péče - na základě přímého pracovního vztahu mezi pečovatelkou a rodinou nebo smlouvy s agenturou/institucí a rodičovského příspěvku. Systém těchto dávek bude popsán na příkladu z roku 2012.

První z nich je **porodné** („*le prime à la naissance*"). Nárok na tuto dávku má žena v 7. měsíci těhotenství. Žena, která chce žádat o tuto dávku, musí před koncem 14. týdne těhotenství oznámit, že je těhotná, příslušné pokladně rodinných dávek (CAF) a zdravotní pojišťovně. Při posuzování nároku na tuto dávku je posuzován příjem rodiny, zohledněn je rovněž typ rodiny (tabulka č. 2.10). Výše této dávky činí 912,12 EUR měsíčně (duben 2012).

Tabulka č. 2.10 **Limity ročního zdanitelného příjmu v roce 2010 pro nárok na „dávku pro malé dítě" v roce 2012, Francie, EUR**

počet dětí (narozených včetně ještě nenarozených)	páry s jedním příjmem	samoživitel nebo páry se dvěma příjmy
1	34 103	45 068
2	40 924	51 889
3	49 109	60 074
další	8 185	8 185

Zdroj: www.caf.fr, 28.8.2012

Pro posouzení reálné možnosti rodin dosáhnout na „dávku pro malé dítě" jsou v tabulce č. 2.11 uvedeny mediánové příjmy domácností v roce 2010.

Tabulka č. 2.11 **Mediánový roční zdanitelný příjem domácnosti v roce 2010, Francie (EUR)**

mediánový příjem domácnosti	zdanitelný měsíční	zdanitelný roční
celkem	2 354	28 248
svobodný	1 439	17 268
úplná rodina bez dětí	2 657	31 884
úplná rodina s 1 dítětem	3 087	37 044
úplná rodina se 2 dětmi	3 694	44 328
úplná rodina se 3 dětmi	3 094	37 128
samoživitel	2 302	27 627

Zdroj: http://www.salairemoyen.com/, 27.9.2012

Druhou dílčí dávkou „dávky k přijetí malého dítěte" *(„la prestation d´accueil du jeune enfant"- PAJE*) je tzv. **„základní dávka"** (*„l´allocation de base*"). Podmínkou je přítomnost dítěte mladšího 3 let. Po narození musí dítě absolvovat 3 lékařské prohlídky (do 8 dnů po narození, v 9. nebo 10. měsíci a ve 24. nebo 25. měsíci). Rodina rovněž musí splňovat podmínky příjmu stejně jako u porodného (tabulka č. 2.10). Dávka je vyplácena od narození do 3. narozenin dítěte. Měsíční výše dávky v roce 2012 činí 182,43 EUR.

Součástí „dávky k přijetí malého dítěte" (PAJE) jsou i dávky pomáhající rodině s malým dítětem s financováním nerodinné péče - tzv. **„doplněk na hlídání dětí"** (*„le complément libre choix du mode de garde*" - CMG). Tento typ pomoci se vztahuje na rodiny s dětmi mladšími 6 let. Pokud je mateřská asistentka najímána na péči o dítě/děti starší 6 let, rodině tyto dávky nenáleží. Pokud je však jedno dítě mladší 6 let a jedno starší, pak rodině dávky náleží, a to na obě děti (http://www.casamape.fr/guide-employeur/aides-a-lemploi/paje.html). Rodiče musí být aktivní na trhu práce, tj. mít minimální pracovní příjem, být nezaměstnaní nebo studenti. Denní hrubá mzda mateřské asistentky (připadající na jedno dítě) nesmí být vyšší než 5násobek minimálního hodinového příjmu (SMIC), tj. 47 € od 1.7.2012. Výše dávky pokrývající část mzdy mateřské asistentky se odvíjí od příjmu rodiny a věku dětí (tabulka č. 2.12). Rodina však sama platí minimálně 15 % její mzdy. Tyto dávky lze pobírat současně s rodičovským příspěvkem CLCA (2.1.1), jedná se např. o případy, kdy rodič pracuje na částečný úvazek a během své pracovní doby využívá služeb mateřské asistentky a zároveň je na rodičovské dovolené a věnuje se dítěti osobně. Je zřejmé, že musí být splněny podmínky pro nárok u každé z těchto dávek.

Tabulka č. 2.12 **Příspěvky na hlídání dětí mateřskou asistentkou/chůvou (CMG) v roce 2012 - rodina zaměstnává mat. asistentku/chůvu přímo, Francie, EUR**

	roční příjmy 2010		
počet dětí	nižší než	nižší než	vyšší než
1 dítě	20 281	45 068	45 068
2 děti	23 350	51 889	51 889
každé další dítě	3 684	8 185	8 185
věk dítěte	**měsíční výše dávky 2012**		
méně než 3 roky	452,75	285,49	171,27
od 3 do 6 let	226,38	142,77	85,63

Pozn.: v případě samoživitelů jsou příjmy zvýšeny o 40 %

Zdroj: www.vosdroits.service-public.fr/F345.xhtml, 28.8.2012

V případě, že jsou služby mateřské asistentky využívány v nestandardních hodinách (o víkendech, v noci) v celkovém součtu více než 25 hodin měsíčně, je výše dávek zvýšena o 10 %.[26]

Rodiny mají také možnost oslovit agentury sdružující akreditované asistentky, a potom jsou dávky koncipovány trochu odlišně. Agentura nesmí být financována prostřednictvím CAF (docházelo by tak k dublování státní pomoci). Podmínkou je využití této služby alespoň 16 hodin měsíčně. Rodina musí mít rovněž minimální měsíční pracovní příjem (399 EUR v případě samoživitele, 798 EUR v případě úplné rodiny), rodiče mohou být nezaměstnaní nebo studenti. Výše příspěvku rodiny na tyto služby záleží na příjmu rodiny, věku dítěte a typu služby. Rodina však stále platí minimálně 15 % nákladů.

Tabulka č. 2.13 **Příspěvky rodinám na hlídání dětí mateřskou asistentkou (CMG) - najmutí přes agentury v roce 2012, Francie, EUR**

počet dětí	**příjmy 2010**		
	nižší než	nižší než	vyšší než
1 dítě	20 281	45 068	45 068
2 děti	23 350	51 889	51 889
každé další dítě	3 684	8 185	8 185
věk dítěte	**měsíční výše dávky 2012**		
	mateřská asistentka najatá přes agenturu		
méně než 3 roky	685,11	570,94	456,76
3 až 6 let	342,56	285,47	228,39

Pozn.: Agentura nesmí být financována CAF

Zdroj: http://vosdroits.service-public.fr/F1675.xhtml, 29.8.2012

Druhým typem finanční pomoci je úhrada **sociálního pojištění** mateřské asistentky státem, rodina pak její sociální pojištění neplatí (na rozdíl od chův bez akreditace - viz kapitola 2.1.3, 2.1.4).

[26] http://www.casamape.fr/guide-employeur/aides-a-lemploi/paje.html (19. 10. 2012)

Třetí formou finanční pomoci jsou **daňové bonusy**. Dítěti, na které je možné slevy uplatnit, musí být méně než 6 let k 1.1. kalendářního roku, ve kterém se podává daňové přiznání (tj. pro příjmy z roku 2011 přiznané v roce 2012 musí být dítě narozeno po 1.1.2005). Rodiče, kteří chtějí zvýhodnění uplatnit, musí mít dítě v péči a oba pracovat. Níže uvedené daňové bonusy se vztahují jak na péči mateřské asistentky, tak na jesle, halte-garderie, družiny, volnočasová centra. Náklady, jež je možné proplatit, je nutné snížit o jiné formy podpory (např. dávky CAF v rámci dávek PAJE na nerodinnou péči, případně příspěvky zaměstnavatele). Maximální náklady, jež je možné odečíst z vypočtené daně ve formě daňového bonusu, jsou pro rok 2012 stanoveny na 2 300 EUR, z nich je možné odečíst maximálně 50 %, tj. 1 150 EUR na jedno dítě. Pokud jsou náklady na péči rozděleny mezi více rodin (pečující osoba je současně najímána více rodinami), pak jsou dané limity 1 150 EUR, resp. 575 EUR.

Petice za práva mateřských asistentek

Jakkoli se právní předpisy týkající se výkonu profese mateřské asistentky zdají být detailní, samy mateřské asistentky mají ke stávajícímu systému výhrady. Z jejich řad se např. ozývají hlasy žádající větší důraz na vzdělávání, jež by mohlo systematicky vést k získání diplomu mateřské asistentky, který by mimo samotných kompetencí posílil i uznání této profese, jež je podle výpovědí podhodnocena jak společensky, tak finančně. Kritizována je i praxe Úřadu na ochranu matky a dítěte (PMI), v jehož kompetencích je podpora, poradenství a kontrola výkonu této profese, ale jak zaznělo i z úst samotných pracovnic PMI v Marseille při tamní návštěvě realizačního týmu, pro tyto aktivity nejsou často dostatečné personální kapacity. S tím souvisí i poptávka po rozvoji středisek mateřských asistentek (RAM), jejichž síť a služby jsou v některých regionech stále nedostatečné. Většina mateřských asistentek je tak členem nějaké zájmové organizace, na niž se mohou obrátit o radu. Na druhé straně, jak ukázal kvalitativní výzkum (Alberola, Momic 2008a), většina z dotázaných asistentek nezná detaily kolektivní smlouvy, jež práva a povinnosti mateřských asistentek definuje.

Na podzim 2012 proběhla petice za práva mateřských asistentek organizovaná jejich odborovou organizací.[27] Od 12.6.2012 do 19.9.2012 podepsalo petici 8 323 lidí.

Tato petice navazuje na petici z roku 2011, která byla předána ministerstvu pro rodinné otázky a zůstala zatím bez odezvy. Naopak dle autorů petice došlo k dalším negativním signálům z hlediska dodržování práv a rovnocenného postavení mateřských asistentek s ostatními zaměstnanci. Jedná se např. o soudní zamítnutí požadavku, aby byla výše odstupného při zrušení pracovní smlouvy ze strany rodiny stanovena na základě obecných principů (zákoník práce). Jak bylo uvedeno výše, v případě, kdy mateřská asistentka dostala od rodiny výpověď z jiného důvodu než závažného pochybení, jí dle kolektivní smlouvy náleží odstupné ve výši 1/120 celkového čistého příjmu za celou dobu trvání smlouvy, a to jen v případě, kdy smlouva trvala více než 1 rok. Dle obecných principů je odstupné počítáno jako 1/5 hrubé měsíční mzdy násobeno počtem let trvání pracovní smlouvy (pokud pracovní smlouva trvala více než 10 let, je odstupné zvýšeno o 2/15 za každý další rok). Za referenční mzdu je brána 1/12 hrubé mzdy za posledních 12 měsíců před obdržením výpovědi (pokud je to výhodnější, pak 1/3 z posledních 3 měsíců[28]). V případě mateřské asistentky není rovněž právní nárok na dvojnásobné odškodnění v případě ukončení pracovního poměru z důvodu fyzické nezpůsobilosti v důsledku pracovního úrazu. Dále bylo 10.7.2012 potvrzeno ministerstvem financí, že i v případě, že rodič připravuje sám stravu svému dítěti, má být

[27] http://www.petition.spamaf.fr/index.php?petition=2&pour_voir=oui (19.9.2012)

[28] http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F987.xhtml (15.11.2012)

stravné započítáváno do příjmu mateřské asistentky (vyjádření ministra pro odborovou organizaci mateřských asistentek SPAMAF.[29]

V petici rovněž zaznívá kritika procesu udělování licencí, kdy je často pracovníky PMI počet dětí, o které může mateřská asistentka současně pečovat, bez udání důvodu omezen. V případech, kdy se mateřská asistentka přestěhovala, je poukazováno na často delší čekací lhůty na kontrolu PMI v její nové domácnosti (ze zákona 1 měsíc). Dle názorů v petici dochází v některých případech i k odebírání licencí bez ověření pravdivosti např. anonymních oznámení, poukazováno je i na zvyšující se počet soudních řízení, během kterých však rodiče-zaměstnavatelé pobírají dávky CAF, ale není od nich vyžadováno potvrzení o tom, že mateřské asistentce dál vyplácejí mzdu. Mateřské asistentky se také dle jejich vyjádření setkávají s malým společenským uznáním a jsou nezřídka staveny na rovinu osobám pracujícím za minimální mzdu, ačkoli společenský přínos je dle této petice rovnocenný s profesí chirurga.

V rodinných jeslích (viz 2.2.1) jsou mateřské asistentky často nuceny k podání výpovědi, aby nemuselo být vypláceno odstupné. Dále není výjimečná práce přesčas bez finanční kompenzace, což platí i pro mateřské asistentky pracující jednotlivě, tj. ve své domácnosti.

2.1.3 Individuální nerodinná péče pečovatelek - bez akreditace

Obecné principy

Kromě mateřských asistentek mohou individuální nerodinnou péči o děti poskytovat i jiné osoby. Jedná se o tzv. domácí hlídání chůvami (v domácnosti dítěte - *„la garde à domicile*" - dále také GD). V těchto případech nejsou definovány přesné požadavky na kvalifikaci pečující osoby tak jako v případě mateřských asistentek. Chůvy jsou často najímány přes agentury, které kromě hlídání poskytují i jiné služby osobního rázu, jako je např. úklid domácnosti, zahradnické služby. Výhodou této péče je, že chůva dochází přímo do domácnosti dítěte, které tak zůstává ve svém prostředí. Podobně jako v případě mateřské asistentky nabízí tato péče větší časovou flexibilitu oproti péči kolektivní, v případě nemoci dítěte nemusí být péče chůvy přerušena. Do smlouvy mohou být kromě samotné péče o dítě/děti zahrnuty i některé domácí práce. Nevýhodou této formy péče je absence záruk kvality. Na rozdíl od mateřských asistentek není chůvám udělována licence Úřadem na ochranu matky a dítěte (PMI), ale žádost je podána na úřadech s obdobným zaměřením jako české úřady práce, které si sice vyžádají stanovisko Úřadu na ochranu matky a dítěte, ale rozhodnutí je v jejich pravomoci. Většinou jsou služby tohoto typu, jak již bylo řečeno, poskytovány přes agentury, atestace je tak udělována jim, nikoli konkrétním osobám, které pak péči zajišťují. Tím není kvalita poskytované péče dětem pod takovou kontrolou, což se mimo jiné odráží i v míře státní finanční podpory tohoto typu služeb nerodinné péče o děti.

Chůvy je možné kontaktovat přes agentury, které vyřizují administrativní formality (část nebo většinu dle dohody), nebo individuálně. V každém případě se rodič stává **zaměstnavatelem**, musí s chůvou uzavřít pracovní smlouvu, platit mzdu, se kterou je spojena povinnost platby sociálního pojištění a odvodu daní z příjmu, dodržovat zákoník práce a jiné pracovněprávní předpisy. Podobně jako v případě péče

[29] http://www.activ-nounous.fr/spip.php?article1069 (12.11.2012)
http://www.avaaz.org/fr/petition/Lannulation_de_limposition_du_repas_fourni_par_les_parents_a_lassistant_maternel/?tCUuIdb) (12.11.2012)

mateřských asistentek je však možné, aby péči chůvy využívalo více rodin najednou, péče je ale stále zajišťována v domácnosti některé z nich (střídání např. po týdnu).

Pracovní **smlouva** by měla jasně vymezit pracovní dobu chůvy (zde se rozlišuje tzv. doba efektivní péče, kdy chůva o dítě přímo pečuje, a tzv. doba dohledu, kdy se chůva dítěti přímo nevěnuje - např. v době jeho spánku, ale je k dispozici pro případ potřeby; jedna hodina dohledu je v počtu celkových hodin ekvivalentní 2/3 hodiny efektivní péče), otázku možných přesčasů, práci o státních svátcích, hrubou mzdu a odpovídající odvody, způsob výplaty mzdy a periodu, další výhody (např. otázka stravy a stravného), zkušební dobu (max. 1 měsíc, obnovitelné jednou) apod. Náležitosti pracovní smlouvy se řídí obecnými pravidly (*„La Convention collective nationale des salariés du particulier employeur*".[30] Dále je nutné stanovit v pracovní smlouvě pravidla a kompetence chůvy (kromě péče o dítě a jejích pravidel i např. používání dopravních prostředků, proplacení nákladů na dopravu v případě, že chůva vozí např. na kroužky dítě vlastním autem, seznam osob oprávněných vstoupit do bytu zaměstnavatele, řešení situace, kdy pečující osoba onemocní apod.).

Pokud **smlouvu vypovídá zaměstnavatel**-rodina, je při kontraktu trvajícím od 6 měsíců do 2 let výpovědní lhůta stanovena na 1 měsíc, u kontraktů trvajících déle je výpovědní lhůta 2 měsíce. Pokud **smlouvu vypovídá chůva**, je výpovědní lhůta kratší: u kontraktů delších než 2 roky 1 měsíc, 0,5-2 roky 2 týdny, u kratších 1 týden, což v praxi nemusí být pro rodinu dostačující čas, aby našla jiný způsob zajištění péče o děti.[31]

Pokud smlouva trvala více než 1 rok, náleží v případě vypovězení smlouvy zaměstnavatelem chůvě **odstupné** (v minimální výši 1/5 průměrného měsíčního hrubého platu v posledních 3 měsících za každý odpracovaný rok, zvýšení při 10 a více letech, z odstupného nejsou odváděny odvody, kromě odstupného je proplácena nevybraná dovolená, tato částka však podléhá odvodům.

Zaměstnavatel musí chůvě podobně jako v případě mateřských asistentek předat výstupní dokumenty: mzdový výpis a atestaci (odkdy dokdy platila smlouva, typ smlouvy) jako doklad o ukončení pracovního poměru, event. doklad pro posouzení nároku na podporu v nezaměstnanosti.

Příspěvky na péči chův bez akreditace

Finanční podpora tohoto typu péče byla zavedena v roce 1987 (*„allocation pour la garde à domicile*" - **AGED**). Podmínkou byla pracovní aktivita obou rodičů dítěte mladšího 3 let. Bez ohledu na příjmy rodiny byla rodinám poskytována náhrada *sociálního pojištění* chůvy v maximální výši 2 000 FF měsíčně. Toto pojištění rodiny tedy neplatily, ale bylo zaplaceno státem prostřednictvím CAF. Od roku 1992 bylo možné snížit *daň z příjmu* rodiny o 50 % nákladů na péči chůvy s maximem 25 000 FF, které bylo v roce 1994 zvýšeno na 90 000 FF. V roce 1995 byla dávka AGED reformována, její výše byla dána částkou odpovídající výši odvodů sociálního pojištění z minimální mzdy při plném úvazku (dáno zákonem). Nárok na dávku byl rozšířen i na péči o děti ve věku 3-6 let, oproti péči o děti mladší však byla její výše poloviční[32] (HCF 2012, Büttner et al. 2002).

---

[30] http://www.pajemploi.urssaf.fr/pajewebinfo/files/content/pajeweb/pdf/1467-PAJE-PtSur-CT-GED-simple_WEB.pdf (9.8.2012)

[31] http://www.pajemploi.urssaf.fr/pajewebinfo/files/content/pajeweb/pdf/1863-PTsur-RuptureCT-GED_2012.pdf; http://www.employer-une-nounou.info/nounou/index.php (10.8.2012)

[32] http://www.senat.fr/rap/l97-73-2/l97-73-25.html (15.11.2012)

Toto relativně velkorysé nastavení bylo zrušeno v roce 1998 - výše dávky byla dále závislá na věku dítěte, ale i na příjmu rodiny. V případě péče o děti do 3 let byla při rodinném příjmu vyšším než hraniční příjem (daný zákonem) dávka rovna pouze 50 % odvodů na sociální pojištění chůvy se stanoveným maximem (6 418 FF za 4 měsíce), při nižším příjmu pak 75 % (s maximem 9 627 FF za 4 měsíce). V případě péče o děti ve věku 3-6 let bylo propláceno pouze 50 % odvodů na sociální pojištění chůvy s maximem v poloviční výši, tj. 3 209 FF za 4 měsíce. Ve stejném období došlo také ke snížení maximálních nákladů na péči, jež bylo možné odečíst z daně z příjmů rodiny, a to z původních 90 000 FF na 45 000 FF.

Dávka AGED byla reformována v rámci již zmíněných změn v roce 2004. Tyto změny se týkají dětí narozených po 1.1.2004. Pokud rodina vyhledá chůvu sama bez pomoci agentury, není tak jako v případě mateřské asistentky stanovena maximální mzda pro nárok na „doplněk na hlídání dětí - CMG". Pokud rodina zaměstnává mateřskou asistentku, pak náleží dávka CMG (tabulka č. 2.12) za každé hlídané dítě, pokud rodina zaměstnává jinou osobu, pak je dávka vyplácena pouze jednou bez ohledu na počet hlídaných dětí. Další rozdíl spočívá ve výši odvodů na sociální pojištění pečující osoby, jež je propláceno CAF/MSA. U mateřské asistentky je hrazena celá výše, u ostatních pečujících osob v systému *„garde à domicile"* jsou příspěvky státu na jejich sociální pojištění rovny 50 % s limitem 425 EUR měsíčně až do 3. narozenin dítěte a 213 EUR měsíčně v případě dětí ve věku 3-6 let.

V případě, že je pečující osoba najímána přes agenturu, která není financována CAF, pak rodině náleží dávka CMG ve vyšší výměře než v případě mateřské asistentky (srovnej tabulky č. 2.12 a 2.14), avšak podobně jako v individuálním kontraktu, je vyplácena pouze jednou bez ohledu na počet hlídaných dětí.

Tabulka č. 2.14 **Příspěvky rodinám na hlídání dětí pečovatelkami najímanými přes agentury (CMG) v roce 2012, Francie, EUR**

počet dětí	**příjmy 2010**		
	nižší než	nižší než	vyšší než
1 dítě	20 281	45 068	45 068
2 děti	23 350	51 889	51 889
každé další dítě	3 684	8 185	8 185
věk dítěte	**měsíční výše dávky 2012**		
	pečovatelka najatá přes agenturu		
méně než 3 roky	827,87	713,66	599,48
3 až 6 let	413,94	356,83	299,75

Pozn.: Agentura nesmí být financována CAF.

Zdroj: http://vosdroits.service-public.fr/F1675.xhtml, 29.8.2012

Pokud rodina s dětmi využívá péče jiné osoby než akreditované mateřské asistentky, pak je možné rovněž uplatnit **daňové zvýhodnění**, jehož principy se kromě péče o děti vztahují např. i na úklidové práce domácnosti, zahradnické či údržbářské služby. Podobně jako v předchozím případě je nutné od nákladů nejprve odečíst jiné formy podpory péče. Maximální čisté náklady, které vstupují do výpočtu daňových slev, jsou v roce 2012 vyčísleny na 12 000 EUR, s možným zvýšením o 1 500 EUR na jedno dítě, maximálně však na 15 000 EUR (v prvním roce je maximum

zvýšeno na 15 000, resp. 18 000 EUR). Vlastní daňová sleva je rovna 50 % vyčíslených/maximálních nákladů, tj. maximálně 7 500 EUR.[33]

2.1.4 Srovnání finančních nákladů různých typů nerodinné péče o děti

V předešlých kapitolách zabývajících se hlavními rysy dvou základních forem nerodinné individuální péče o děti do 6 let ve Francii, tj. péčí mateřských asistentek a chův bez akreditace, byly představeny tři hlavní způsoby jejich finanční podpory v rámci systému státní podpory. Prvním z nich jsou dávky určené na péči o děti - tzv. „doplněk na hlídání", druhým úhrada odvodů na sociální zabezpečení a třetím daňová zvýhodnění.

Z níže uvedeného modelového porovnání finanční podpory péče mateřských asistentek a péče chův vyplývá (tabulka č. 2.15), že náklady rodin na služby mateřské asistentky pro jedno dítě jsou nižší než náklady na služby chůvy (v domácnosti rodiny), a to z následujících důvodů:

1. minimální hodinová mzda mateřských asistentek za jedno dítě je nižší (0,281xSMIC) než chův (1xSMIC),
2. dávky na hlídání, které je zajištěno přímo bez agentury, jsou v obou případech péče o jedno dítě stejné (závisí pouze na příjmu rodiny a věku dítěte),
3. v případě mateřských asistentek je státem hrazeno celé sociální pojištění, v případě chův však jen 50 % s daným maximem,
4. rozdílná výše daňových výhod nekompenzuje rozdíl ve výši mzdy (tabulka č. 2.15, podobné výsledky Blanpain 2009).

[33] http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F12.xhtml; http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F8.xhtml (30.9.2012)

Tabulka č. 2.15 **Modelový případ nákladů na různé typy nerodinné péče (roční zdanitelný příjem rodiny 40 000 EUR, jedno dítě mladší 3 let), 2012 (EUR)**

	chůva (péče bez akreditace)	mateřská asistentka		jesle
		minimální mzda	maximální mzda	
denní hrubá mzda (hodinová u chův)	9,40	23,78	47,00	
počet dní v měsíci	22	22	22	22
počet hodin v měsíci (22 dní*9 hodin)	198	198	198	198
hrubá měsíční mzda	1 861,20	523,20	1 034,00	
denní náhrady	0,00	2,97	9,40	
čistá měsíční mzda - po sociálních odvodech zaměstnance (77 % hrubé mzdy + měsíční náhrady)	1433,124	468,20	1 003,00	
čistá měsíční mzda plus sociální odvody - zaměstnance (23 %) i zaměstnavatele (41%)*	2 616,66	801,48	1 661,66	
PAJE				
proplacení 50 % nebo 100 % sociálních odvodů	-425,00**	-333,28	-658,66	
příspěvek na hlídání	-285,49	-285,49	-285,49	
měsíční náklady v jeslích				400,00
celkové náklady měsíční	1 908,22	182,71	717,51	400,00
celkové roční náklady	22 898,62	2 192,52	8 610,12	4 800,00
roční daňová zvýhodnění	-6750	-1096,26	-1150	-1150
celkové roční náklady po snížení daní	16 148,62	1 096,26	7 460,12	3 650,00
celkové měsíční náklady po snížení daní	1345,7	91,4	621,7	304,2

**Jak je zmíněno ve studii Paloncyová et al. 2013. Rodinné chování a rodinná politika jako východiska pro analýzu systému denní péče o děti, odvody nemají jednotnou sazbu pro všechny skupiny obyvatelstva, v úvahu byly brány sazby platné pro pařížský region.*

***Na sociální pojištění zbývá odvést 758,54 EUR.*

Zdroj: výpočty podle http://www.paris-servicesfamilles.com.fr/www/spip.php?article165, 5.12.2012

Poukázky CESU na financování péče o děti

Od roku 2006 je nerodinnou péči o děti možné alespoň částečně financovat prostřednictvím tzv. předplacených šeků (CESU), jež jsou obdobou českých stravenek (Sodexho apod.). Tímto způsobem je možné proplácet mzdu mateřské asistentky nebo chůvy, ale i poplatky v kolektivních zařízeních péče o děti (jesle apod.). Šek je částečně financovaný zaměstnavatelem rodiče, částečně rodiči.

Státní zaměstnavatel, který vyplácí svým zaměstnancům bonusy ve formě těchto šeků, neplatí z jejich hodnoty odvody sociálního pojištění (zaměstnavatele i zaměstnance), a to do výše 1 830 EUR ročně. U soukromých zaměstnavatelů podléhajících placení daní je možné získat daňový bonus ve výši 25 % výdajů na CESU, s maximem 500 000 EUR ročně.[34]

[34] http://www.servicesalapersonne.gouv.fr/le-cout-des-titres-cesumd-pour-le-financeur-(2329).cml (15.1. 2013)

Platby prostřednictvím CESU mají výhody i pro rodiče využívajícího některou z forem nerodinné péče. Rodič může získat daňové zvýhodnění ve výši až poloviny ročních nákladů zaplacených CESU, s maximem 12 000 EUR (celkem lze tedy odečíst 6 000 EUR). Na každé dítě v domácnosti připadá zvýšení maxima o 1 500 EUR. Pokud oba rodiče pracují (nebo je jeden z nich v evidenci nezaměstnaných po dobu delší než 3 měsíce), jedná se o tzv. daňový bonus vypočtený jako rozdíl mezi výší daně z příjmu a výší daňového zvýhodnění v souvislosti s CESU.[35] Pokud pracuje pouze jeden z rodičů, pak se jedná pouze o snížení daní - v případě, že je daňové zvýhodnění vyšší než daň z příjmu, není rodině vzniklý přebytek vyplacen (http://www.cesu.urssaf.fr/cesweb/ces3.jsp., 15.1.2013).

2.2 Kolektivní péče

Kolektivní nerodinná péče o děti má ve Francii kořeny již v 1. polovině 19. století, kdy byly zakládány první jesle, azylová centra (budoucí mateřské školy a dětské zahrady jako zařízení stojící svojí funkcí mezi jeslemi a mateřskou školou - viz níže) jako instituce zajišťující péči o skupiny dětí přibližně stejného věku. Péči poskytovali alespoň z části odborníci (dětské sestry, učitelky apod.). Tato zařízení byla původně určena zejména pro dělnické či sociálně slabé rodiny. Cílem zařízení nebyla pouze péče a vzdělávání dětí, ale pozornost se často soustředila i na matky, které potřebovaly poradit s výchovou svých dětí. Tím se postupně vyprofilovala moderní rodina, která již nemá zcela soukromý charakter, ale jejíž uspořádání a fungování je pod vlivem veřejného zájmu, a výchova a vzdělávání dětí jsou čím dál tím více ovlivňovány potřebami společnosti (Alberola et al. 2009).

V současné době spadají kolektivní zařízení pro děti do 3 let do kompetencí **obcí**, je tedy na každé obci nebo sdružení obcí, jak a do jaké míry bude vznik a provoz těchto zařízení podporovat. Žádost o zřízení jeslí či obdobného kolektivního zařízení pro děti do 3 let schvaluje podobně jako v případě služeb individuální péče departementální Úřad na ochranu matky a dítěte (PMI). Součástí žádosti je i prokázání potřebnosti dané služby v příslušném regionu (obci apod.). Na přezkoumání žádosti a vydání povolení ke zřízení má PMI podobně jako v případě mateřských asistentek 3 měsíce. Prostory musí splňovat hygienické a bezpečnostní standardy, o jejich vhodnosti rozhoduje PMI. Oficiálně neexistují jednotná doporučení, každý departement, respektive jeho PMI může mít pravidla jiná (Accueil de la petite enfance 2009). Obecně platí, že děti docházející do kolektivních zařízení musí mít možnost pobytu venku, přičemž standardy venkovních prostor také respektují místní specifika - zatímco např. v Marseille jsou požadovány jen 3 m^2, na venkově i 7 m^2 na jedno dítě. Naprostá většina (80 %, Tabarot 2008) zařízení je zřizována a řízena přímo obcemi nebo sdružením obcí, případně obecními centry sociálních služeb.

Mezi zařízení kolektivní péče o předškolní děti patří v současné době jesle (obecní, firemní, rodinné, rodičovské, mikrojesle), dětské koutky *(„les haltes-garderies"*), dětské zahrady (*„jardins d´enfants"*), centra volného času a mateřské školy pro děti od 3 do 6 let. Za účelem zvýšení kvality poskytovaných služeb v uvedených typech kolektivních zařízení byl v roce 2000 vydán dekret (č. 2000-762 z 1.8.2000, novelizován dekretem č. 2007-230 z 20.2.2007), který harmonizuje předpisy týkající se založení a fungování těchto zařízení a jednotně je pojmenovaná jako **„zařízení poskytující péči o děti jsou do 6 let"**.

[35] Výše daně byla např. vyčíslena na 800 €, rodina zaplatila prostřednictvím CESU 2 000 €, daňový bonus je tedy vyčíslen na 200 € (800-1000).

V kontextu nedostatku míst v kolektivních zařízeních, který by mohl vést ke snižující se kvalitě služeb, neboť pro rodiny je klíčové dítě umístit, byly jedním z nástrojů pro zvýšení kvality rostoucí požadavky kontrolních orgánů (PMI) na schopnost přizpůsobit služby potřebám rodin. Proto v současné době kolektivní zařízení v praxi často kombinují různé typy péče (např. jesle spolu s hlídacím centrem) s různými možnostmi docházky (pravidelnou, nepravidelnou), v tomto smyslu se pak hovoří o **kombinovaných zařízeních**, tzv. **„multi-accueil"**. Výhodou těchto zařízení je na rozdíl od těch tradičně pojímaných (často se jedná o jesle s dalšími službami, např. o kombinaci rodinných/rodičovských jeslí pro nejmladší děti a kolektivních jeslí, kam dítě po adaptačním období může plynule přejít, o kombinaci jeslí a hlídacího koutku apod.) možnost nepravidelné docházky dítěte, kdy je péče poskytnuta podle potřeb té které rodiny, např. v závislosti na pracovních směnách, velikosti úvazku apod. Kombinací individuální péče (např. mateřské asistentky v rodinných jeslích) a kolektivní je možné pokrýt atypické otevírací hodiny (víkendy, noční směny apod.). V případě nemoci může být kolektivní péče nahrazena péčí rodinného typu apod. Z tohoto důvodu není smlouva mezi kombinovaným zařízením a rodinou jedna univerzální, ale existují její individuální varianty dle potřeb rodiny a možností zařízení je uspokojit.

Při kolektivních zařízeních mohou fungovat i tzv. **rodinná centra** (příklad Cavaillon). Toto zařízení je určeno pro rodiny dětí do 4 let, rodiče nebo jiná dospělá osoba (včetně např. mateřské asistentky) dochází spolu s dětmi. Cílem je jak socializace dětí, tak posílení sociálních kontaktů rodičů, kteří tak mají možnost sdílet svoje životní zkušenosti jednak s ostatními rodiči, jednak s odborníky na péči a výchovu, kteří jsou vždy v centru přítomni. Tito odborníci mají různou specializaci, nejsou kmenovými zaměstnanci daného zařízení, ale jsou svými pracovišti dle dohody do rodinného centra vysíláni. V případě specifických problémů mohou rodiče díky centru najít kontakty i na jiné specialisty. Navštívené rodinné centrum bývá otevřeno 5 půldnů v týdnu, rodiče se nemusí předem hlásit ani zapisovat, návštěva tedy může být zcela anonymní. Vstup je bezplatný.

Tabulka č. 2.16 **Zákonná maximální kapacita jednotlivých typů kolektivních zařízení**

typ zařízení nebo služby	maximální kapacita	odstavec dekretu č. 2007-230
kolektivní zařízení - jesle, dětské koutky, kombinovaná zařízení	60 + 10 %	2324-25
rodičovské jesle	25 + 10 %	
dětské zahrady	80 + 10 %	
mikrojesle	9 + 10 %	2324-46
rodinné jesle	150 + 10 %	2324-27

Zdroj: Accueil de la petite enfance 2009

Dekret č. 2007-230 specifikuje nároky na **personál** kolektivních zařízení, včetně pozice ředitele (viz tabulka č. 2.17). Zařízení s kapacitou vyšší než 60 míst musí mít i zástupce ředitele. Minimální počet zaměstnanců zařízení se řídí dle principu 1 dospělý na 5 dětí, které ještě nechodí, 1 dospělý na 8 chodících dětí. Personál pracující v kolektivních zařízeních pro děti do 6 let má obecně zdravotnickou (minimálně 3 roky výuky po maturitě), pedagogickou (minimálně 3 roky výuky po maturitě) nebo kombinovanou kvalifikaci (např. 3 roky zdravotnické specializace a 1 rok pedagogiky - tzv. puéricultrice). Mezi personálem jsou nejčastěji zastoupeny tyto kvalifikace:

- puéricultrice - nese odpovědnost za přímou péči, výchovu a emoční, intelektuální, motorický a sociální rozvoj dětí, identifikuje a uspokojuje potřeby dětí, dohlíží na dodržování hygienických předpisů - např. prevence, identifikace nákazy, podílí se na administrativě,
- vychovatelka - rozvíjí děti po všech stránkách ve spolupráci s rodinou, zabývá se výchovou, prevencí, podílí se na tvorbě výchovných plánů a jejich evaluaci, má obsahově blízko k funkci sociálního poradce či pracovníka.

Dále jsou zde přítomny i pomocní pracovníci, kteří mají desetiměsíční specializační kurz:

- asistentka puéricultrice - je zodpovědná za skupinu 5 až 8 dětí (přebalování, osobní hygiena, stravování, chůze a motorický rozvoj obecně, hry a aktivity pro všeobecný rozvoj dětí), je členem týmu, kontrola její práce je v kompetenci puéricultrice, vychovatelky nebo zdravotní sestry.

V kolektivních zařízeních pracují i držitelé speciálních diplomů či atestací. Zastoupení těchto profesí může být v daném zařízení maximálně poloviční. Jedná se např. o tzv. CAP (*„le certificat d´aptitude professionnelle"*), jehož držitelé pomáhají zejména s péčí a hygienou dětí a udržují prostory dle hygienických a bezpečnostních pravidel. CAP je ekvivalent výučního listu, získán může být po 2 letech specializace přibližně v 16 letech nebo absolvováním kurzu o rozsahu 240 hodin teorie a 120 hodin praxe.

Tabulka č. 2.17 **Základní požadovaná kvalifikace pozice ředitele kolektivních zařízení**

kapacita zařízení	**kvalifikace ředitele**
41-60 míst	lékař
	puéricultrice (3 roky zdravotnické specializace a 1 rok pedagogiky) se 3 roky praxe
	vychovatelka malých dětí se 3 roky praxe s atestací o schopnostech řízení (speciální certifikát) nebo s 5 lety praxe, z nichž 2 ve vedení nebo zdravotní sestra s 5 lety praxe ve vedení
21-40 míst	vychovatelka malých dětí se 3 roky praxe nebo puéricultrice nebo zdravotní sestra s 1 rokem praxe
méně než 20 míst	puéricultrice (3 roky zdravotnické specializace a 1 rok pedagogiky) nebo vychovatelka se 3 roky praxe

Zdroj: Accueil de la petite enfance 2009

Zajištění stravy v kolektivních zařízeních se řídí vyhláškou z 29.9.1997. V praxi mohou nastat situace uvedené v tabulce č. 2.18, nejčastější jsou situace 1 a 2.

Tabulka č. 2.18 **Stravování v kolektivních zařízeních**

situace 1	konzumace jídla na místě, jídlo je připraveno přímo v zařízení
situace 2	konzumace jídla na místě, ale jídlo je dováženo (teplé nebo studené), v zařízení se pouze myje nádobí (a jídlo ohřívá)
situace 3	konzumace jídla mimo zařízení - centrální kuchyně

Zdroj: Accueil de la petite enfance 2009

Obecně lze říci, že nároky na zařízení jsou zejména přísné z hlediska kvalifikace personálu. Důraz na vzdělání ředitelů je na jedné straně kritizován, neboť v praxi se objevuje nedostatek kandidátů s požadovanou kvalifikací (Tabarot 2008), na druhé straně rostou nároky a požadavky rodičů na kvalitu poskytovaných služeb.

Systém financování kolektivní nerodinné péče o děti je relativně komplexní. Péče o děti mladší 3 let je z převážné části financována ze systému sociálního zabezpečení, péče o děti ve věku 3 až 6 let spadá do rezortu školství.

V obecné rovině poskytují CAF jako orgány zodpovědné za finanční podporu rodin vedle dávek na péči vyplácených přímo rodinám finanční podporu jako investiční dotace nebo příspěvky na provoz kolektivních zařízení. Pravidla poskytování těchto financí jsou definována jednotně na národní úrovni. Dle poptávky a finančních možností mohou regionální CAF poskytovat další dotace dle lokálních potřeb. Zařízením pečujícím o děti **mladší 4 let** je od roku 2001 určena dotace na provoz (*„la prestation de service unique " - PSU*) pokrývající 66 % hodinových nákladů na péči o jedno dítě (maximum každoročně definuje CNAF). Dávka zohledňuje výši školného rodičů, jež má stanoveno maximum s ohledem na počet dětí a příjmy rodiny jednotné pro celou Francii. PSU v principu dorovnává rozdíl mezi školným konkrétní rodiny a standardizovanou cenou jednoho místa dle CAF. Zařízení mají pro zjištění rodinných příjmů, od nichž se odvíjí výše školného, přístup do databáze pokladny rodinných dávek CAF, jež získává údaje z daňových přiznání rodin.[36] Pro nárok na tuto dotaci musí mít dané zařízení péče o děti smlouvu s generální radou departementu, jehož orgány dohlíží na kvalitu služeb.

Podobně je vymezena i dávka pro zařízení s dětmi ve věku **4 až 6 let** (*„ la prestation de service accueil temporaire" - PSAT*), která pokrývá 30 % nákladů na jedno místo, opět s ohledem na školné v závislosti na příjmech rodiny. Od roku 2006 jsou navíc uzavírány smlouvy mezi CAF a obcemi, případně svazky obcí o spolufinancování péče o děti, zejména do 6 let, na základě kterých může být poskytnuta tzv. dávka pro děti a mládež (*„la prestation de service enfance jeunesse" - PSEJ*), jež je určena jak na kvantitativní, tak na kvalitativní rozvoj zařízení. Obec sama musí přispět na kolektivní zařízení stejnou částkou, jako je výše dotace PSEJ, je tedy tímto způsobem zavázána ke spolufinancování. Finance CAF na dávky PSU a PSEJ jsou získány od centrály CNAF, jejich zdrojem je státní rozpočet. Smlouva s obcí/sdružením obcí je uzavírána na 4 roky, po zhodnocení výsledků může být obnovena.

Podobná smlouva může být uzavřena i se zaměstnavateli, pokud neuplatňují slevy na dani na prorodinná opatření. Zaměstnavatel buď vytvoří sám vlastní zařízení denní péče o děti pro své zaměstnance, nebo je zařízení vytvořeno a spravováno např. neziskovou organizací, která zaměstnavatelům v okolí nabízí místa pro děti jejich zaměstnanců. Firemní zařízení jsou však velmi ojedinělá, pouze 2 % z podniků s více než 20 zaměstnanci nabízí služby péče o děti svých zaměstnanců. Jedná se většinou o sektor zdravotnictví a podniky s více než 1 000 zaměstnanci. Častým důvodem pro založení firemního zařízení péče o děti je práce na směny či v nestandardních hodinách. Zájem o zřízení podnikových zařízení se příliš nezvýšil ani po roce 2004, kdy byl zaveden daňový bonus v maximální výši 500 000 € ročně na náklady spojené s péčí o děti zaměstnanců. Tyto náklady zahrnující výdaje na zřízení a provoz zařízení pro děti do 3 let (možnost odečíst 50 % v rámci výše uvedeného limitu), poskytování

[36] Součástí smlouvy mezi CAF a zařízením může být i minimální obsazenost míst pro to, aby zařízení získalo dotace. Pokud je obsazenost příliš nízká, může to být i indikátor horší kvality služeb v zařízení, neboť poptávka standardně stále převyšuje nabídku. Školné placené rodiči musí být stanoveno podle uvedeného principu, aby byla zachována rovnoprávnost v přístupu k různým formám péče (pokud by bylo školné příliš vysoké, docházelo by k segregaci různých sociálních vrstev), maximální výše dotace CAF je stanovena s ohledem na stav rozpočtu veřejných financí.

poukázek CESU (viz kapitola 2.1.4, maximálně 25 % nákladů), vzdělávání rodičů na rodičovské dovolené a v prvních 3 měsících po nástupu/návratu z rodičovské dovolené (10 % nákladů), finanční kompenzaci při snížení příjmu pro rodiče na mateřské/ otcovské/rodičovské dovolené nebo v případě nemoci dítěte (10 % nákladů) nebo finanční náhrady rodičům, kteří museli zajistit ve výjimečných případech vyžadujících jejich pracovní nasazení mimo standardní pracovní dobu péči o děti (10 % nákladů) (Lefèvre et al. 2007, http://www.service-public.fr/professionnels-entreprises/actualites/00516.html, 15.1.2012).

Zřizovatel **firemních zařízení** má na základě dohody s CAF nárok na dotace na provoz (PSU), na rozdíl od obce však nedostává dotaci PSEJ, ale tato část nákladů je hrazena z prostředků zaměstnavatele. I v tomto případě však dále vypomáhá stát, zaměstnavatelé platící daně mohou odečíst až 50 % nákladů na každé místo. Pokud nemůže zaměstnavatel odečíst náklady na místa v zařízení denní péče o děti svých zaměstnanců v rámci daňových odvodů, může uzavřít s pokladnou rodinných dávek CAF obdobnou smlouvu, jako je uzavírána mezi obcemi a CAF. Tímto způsobem dochází, k tomu, že náklady na místo ve firemních jeslích jsou z 50 % financovány z veřejných prostředků, tj. buď z daní nebo dotacemi CAF. Náklady na místo ve firemním zařízení jsou však pro zřizovatele stále relativně vysoké, což se v řadě případů projevuje ve snížené kvalitě služeb (Cavaillon).

Pokud konkrétní zařízení, a to bez ohledu na zřizovatele, představí plán na kvalitativní rozvoj, může od CAF získat ještě zvláštní dotaci, pokud má k tomu příslušná CAF vytvořen zvláštní fond (dle priorit departementu). Při rozhodování o konkrétních projektech může CAF spolupracovat s generální radou departementu.

Je nutné zdůraznit, že pokud má zařízení kolektivní péče (podobně jako v případě agentury sdružující mateřské asistentky) uzavřenou smlouvu s CAF, pak je do výše příspěvků od rodičů již tato skutečnost promítnuta a rodiče nemohou čerpat „doplněk na hlídání dětí" (CMG) v rámci systému přímé podpory rodin (viz kapitola 2.1.2). Všechna kolektivní zařízení péče o děti mladší 3 let (s explicitně vymezenou výjimkou dětských zahrad, které jsou určeny pro děti od 2 do 6 let) jsou od roku 2007 osvobozena od placení daně z přidané hodnoty (Bulletin officiel... 2007).

Výše popsaný systém financování se týká samotného provozu zařízení denní péče o malé děti. Pokladny rodinných dávek ale dále přispívají na vytvoření nových zařízení, případně na rozšíření kapacity. V tomto směru využívají jednotlivé CAF dotace z centrály CNAF, podle zvolené priority sociální politiky konkrétního regionu mohou na vytvoření nových míst použít i vlastní regionální zdroje. Mezi investiční pomoc na národní úrovni patří plány na rozvoj jeslí (od roku 2000 bylo definováno 7 plánů, aktuálně platný je dotován částkou 660 miliónů Euro s cílem vytvořit 60 tisíc nových míst do roku 2016, na jedno místo tak připadá investiční dotace maximálně 14 tisíc Euro). Na základě podrobné diagnostiky je vytvořen pořadník regionů s největší disproporcí mezi poptávkou a nabídkou míst v zařízeních denní péče o malé děti. Tímto způsobem je možné financovat až 80 % nákladů na vznik zařízení, prostředky mohou být použity na všechny typy zařízení, 80 % je určeno na jesle, které přijímají děti bydlící v daném regionu, 20 % prostředků je určeno na podporu firemních jeslí.

2.2.1 Jesle

Zařízení jeselského typu jsou určena pro děti ve věku od 2 měsíců do 3 let. Jesle mají oprávnění k činnosti od Úřadu na ochranu matky a dítěte (PMI), v rámci kterého je stanoveno, od jakého věku přesně může konkrétní zařízení děti přijímat. Rodičům, respektive budoucím rodičům je doporučeno zapsat dítě do jeslí ještě před

jeho narozením, většinou v okamžiku, kdy je potvrzeno těhotenství. Některé jesle však přijímají přihlášky až od 6. měsíce těhotenství, čekací doba může být až 1 rok. Doporučeno je podat přihlášky do více jeslí, a to na základě informací o kapacitách zařízení od místního úřadu nebo samotných jeslí. Standardně nejsou počty podaných přihlášek evidovány, neexistují tedy přesné údaje o tom, kolik žádostí zůstává neuspokojeno. Dle informací pracovníků PMI v Marseille však je běžné, že se čekací listiny žadatelů pohybují v průměru 200-300 dětí, což je pravděpodobně jedním z důvodů, proč řada rodičů vyhledává alespoň dočasně služby mateřských asistentek (viz kapitola 3.).

V **žádosti** je rodinou uvedeno, v jakém věku by dítě mělo nastoupit. Pravděpodobnost přijetí roste úměrně s výší uvedeného věku. Zájem o jesle musí být potvrzen po narození dítěte zasláním rodného listu. Děti nastupují do jeslí v průměru v 5 měsících, každé zařízení však může mít, jak bylo uvedeno výše, stanoveno jiná pravidla. Režim přijímání dětí do jeslí je v úzkém vztahu s režimem přijímání do mateřských škol, kam děti nastupují v září, pokud již dosáhly 3 let. Tím nastávají případy, kdy dítě zůstává v jeslích déle a zabírá tak místo dětem mladším. V praxi by bylo dle pracovníků jeslí (Cavaillon) vhodné zefektivnit přestupy mezi jeslemi a mateřskou školou v průběhu celého roku, dle věku či vyspělosti dítěte. Dalším problémem je snižování státních dotací na mateřské školy vedoucí v některých regionech ke snižování jejich kapacit. V této souvislosti zůstávají děti v některých jeslích déle, čímž se zvyšují náklady obcí, které jsou v naprosté většině jejich zřizovateli.

Kromě zajištění základních potřeb (stravy, spánku, osobní hygieny apod.) přispívají jesle k rozvoji osobnosti dítěte a jeho sociálních a dalších dovedností, ve spolupráci s rodiči mají tedy výchovnou funkci. Jesle mají sestavený pedagogický plán/ plán rozvoje a školní řád (otevírací doba apod.) obsahující i výši poplatků rodičů (školné, stravné). Jeselská zařízení jsou dělena na několik typů (Accueil de la petite enfance 2009, www.mon-enfant.fr; http://vosdroits.service-public.fr):

Kolektivní jesle („la crèche collective")

Tento typ jeslí je určen pro děti mladší 3 let, které dochází do zařízení pravidelně. Nemusí se jednat o celodenní provoz, podstatou „pravidelnosti" je dohoda o rozvrhu docházky dítěte mezi rodiči a zařízením v několika následujících týdnech. Zařízení tak může např. fungovat pouze odpoledne, jen některé dny v týdnu nebo po celý týden 10 i více hodin denně, existují i zařízení, jejichž otevírací doba odpovídá potřebám rodičů pracujících v nestandardních hodinách (v noci, o víkendech), vše dle místní poptávky rodičů. V roce 2010 bylo 56 % kolektivních jeslí zřizováno obcí, 10 % departementem, 27 % neziskovou organizací (Borderies 2012).

Kolektivní jesle nemusí být určeny pouze pro děti do 3 let věku a mohou poskytovat péči i dětem starším, zvláště pokud mají specifické potřeby. Počet dětí v zařízení je minimálně 20, maximálně 60. V některých jeslích jsou věkově smíšené skupiny, častá jsou však i oddělení podle věku dětí, a to do 1 roku, 1-2 roky, 2-3 roky. Obecně platí, že ve skupinách pro děti mladší než 1 rok je maximálně 10 dětí, v odděleních s dětmi staršími než 1 rok maximálně 16 dětí. V oddělení pro 10 dětí musí být 2 pečovatelé, tj. 1 pracovník na 5 nechodících dětí, v případě chodících dětí připadají 2 pracovníci na jedno oddělení, tj. 1 pracovník na 8 chodících dětí. Alespoň jeden z nich musí mít příslušnou kvalifikaci (diplom). Ve snaze umožnit vyšší flexibilitu v kolektivních jeslích je dle potřeby uplatňován princip „sdílení místa" vycházející ze zkušenosti, že řada dětí dochází do jeslí jen v určité dny nebo na část dne, na jedno místo tedy může připadat více dětí, děti se tak mohou v jeslích střídat.

Zdraví dětí a jejich zdárný vývoj jsou pravidelně kontrolovány spolupracujícím pediatrem. Při počtu 10 a více dětí může mít pediatr se zařízením pracovní smlouvu na určitý počet hodin v měsíci. Pediatr kontroluje zdravotní stav včetně podstoupení předepsaného očkovacího kalendáře i při přijímání dítěte do zařízení. Od roku 1985 je v kolektivních zařízeních uplatňován tzv. princip postupu - pečující personál se stará o stále stejné děti, i když tyto děti přestupují do „vyšších" tříd v závislosti na věku. Tím je dle psychologů přechod do jiné třídy pro děti snadnější, výhody to má i pro pečovatele, neboť již většinu dětí a jejich potřeb znají. Ve Francii je tak v současné době tento princip uplatňován ve většině zařízení.

Rodinné jesle („la crèche familiale")

První rodinné jesle byly založeny v 60. letech 20. století na pařížských předměstích. Rodinné jesle jsou zřízeny jako prostory, kde se sdružují mateřské asistentky, které poskytují péči maximálně 4 dětem mladším 4 let v jejich vlastní domácnosti. Celková kapacita tohoto typu jeslí může být až 150 míst. Rodinné jesle slouží jako místo setkávání asistentek a dětí, jednou nebo dvakrát týdně tak tato setkání přispívají k socializaci a celkovému rozvoji dětí. Jedná se tak o určitý mezistupeň mezi nerodinnou individuální a kolektivní péčí. Zřízení tohoto typu jeslí povoluje předseda Rady na úrovni departementu na základě doporučení Úřadu na ochranu matky a dítěte (PMI). Zřizovatelem může být obec, sdružení obcí, departement, centrum sociálních služeb, nezisková organizace, podnik apod. Tento typ zařízení je oproti např. klasickým jeslím s pravidelným režimem možné zřídit v relativně kratší době, a to s nižšími náklady.

Rodinné jesle jsou řízeny týmem složeným z ředitele s příslušným vzděláním (většinou se jedná o tzv. puéricultrice-zdravotní sestry se specializací na péči o děti do 15 let mající jednoletou pedagogickou nástavbu), lékaře a vychovatelky, který poskytuje mateřským asistentkám potřebnou profesionální podporu. Ředitel jeslí dohlíží i na kvalitu služeb poskytovaných přímo v domácnostech mateřských asistentek.

Mzda je mateřským asistentkám vyplácena prostřednictvím zřizovatele rodinných jeslí (většinou obec), rodina tedy není zaměstnavatelem, čímž jsou pro ni značně zjednodušeny veškeré administrativní formality. Rodinné jesle jsou financovány na základě obecných principů uvedených v úvodní části kapitoly 2.2.

Obecně se čím dál tím více objevují projekty, které s cílem vyhovět potřebám rodin kombinují různé typy služeb. V případě rodinných jeslí může jít např. o kombinaci s klasickými jeslemi, kdy mateřská asistentka pracující pro rodinné jesle odvede ráno dítě do jeslí nebo naopak večer domů, případně ho převede na kroužky apod.

Rodičovské jesle („la crèche parentale")

Rodičovské jesle jsou založeny buď samotnými rodiči, zapojenými např. do občanského sdružení, nebo se jedná o obdobu klasických jeslí s tím rozdílem, že při přijetí dítěte se rodič zaváže participovat na chodu zařízení (dle zákona). Nemusí jít o spolupráci ve smyslu samotné péče o děti, rodiče mohou participovat na administrativních úkonech, v přípravě jídel, na nákupech atd., způsob zapojení rodičů se tedy v jednotlivých zařízeních liší (Accueil de la petite enfance 2009). Tento typ péče byl oficiálně uznán v roce 1981. Pro zřízení těchto jeslí je třeba jako v ostatních případech povolení předsedy Rady na úrovni departementu na základě doporučení Úřadu na ochranu matky a dítěte (PMI). Péči o děti zajišťují odborníci: ředitel (puériculteur, lékař, vychovatel) a vychovatelé, dle potřeby může být členem týmu na částečný úvazek i psycholog apod. Jeden pracovník připadá na 5 dětí, které ještě nechodí, a na

8 dětí, které již chodit umí. Děti mohou do těchto jeslí docházet pravidelně i nepravidelně, maximální počet je omezen na 20, někdy 25 dětí. Provoz rodičovských jeslí je spolufinancován pokladnou rodinných dávek CAF/MSA a rodinami podle stejného principu jako v ostatních typech jeslí, s financováním provozu může pomoci i obec (např. finanční příspěvky, zapůjčení prostor).

Výzkumný tým navštívil **rodičovské jesle pro děti od 1 roku v sociálně slabé čtvrti v Marseille** (http://csvalplan.net/). Jejich zřizovatelem je centrum sociálních služeb, které má uzavřenou smlouvu s pokladnou rodinných dávek CAF. Zařízení funguje 3 roky, jeho vybudování včetně zajištění financí trvalo 2 roky, finančně na vzniku zařízení participovala pokladna rodinných dávek CAF, město Marseille, departement (odbor péče o malé děti a Úřad na ochranu matky a dítěte PMI), personální zajištění projektu bylo zpočátku financováno dotací v rámci státního grantu.

Každé 3 roky je sociálním centrem provedena diagnostika sociálních problémů ve spádovém území. Tím se do popředí zájmu dostal velký počet rodin, kde matky, často i samoživitelky, zůstávaly dlouho doma s dětmi, nebyly aktivní na trhu práce, a to i z důvodu nedostatečných finančně dostupných míst péče o děti. Za celým projektem jeslí stály od samého počátku dvě hlavní myšlenky: na jedné straně umožnit nebo i pomoci rodičům uplatnit se na pracovním trhu, na druhé straně podpořit jejich rodičovské kompetence v momentě, kdy s dítětem netráví z důvodu pracovní aktivity tolik hodin, případně jim pomoci řešit problémy týkající se rodinného života a výchovy dětí obecně. Proto se zrodila myšlenka zapojit rodiče do každodenního chodu jeslí, čímž by bylo možné být v kontaktu s rodiči a pracovat na těchto uvedených cílech.

Potenciální klienti-rodiny jsou často informovány sociálními pracovníky nebo se o přijetí ucházejí samy. Přednost mají ti rodiče, kteří se chtějí vrátit na trh práce a jsou v tomto směru aktivní. V poslední době jsou ale v zájmu vyváženého zastoupení různých sociálních skupin přijímány i děti z rodin, kde oba rodiče např. již částečně pracují. V prvním roce mělo zařízení kapacitu 12 míst, v současné době je to 20 míst, přičemž zapsaných dětí je 26, neboť ne všechny děti docházejí na 5 celých dnů v týdnu. Pokud je dítě, a tím i rodič do zařízení přijato, prochází tzv. adaptační fází, kdy se oba seznamují s prostředím a pravidly fungování. V okamžiku, kdy je adaptační fáze ukončena a dítě pokračuje v docházce do jeslí, je s rodinou sepsán tzv. profesní projekt rodiny, kde je po jednotlivých etapách specifikováno, jakých cílů chce konkrétní rodič dosáhnout. Konečným cílem by měl být návrat na trh práce, další vzdělávání, rekvalifikace, v každém případě musí být zřejmý obrat rodiče od pasivity či bezradnosti k aktivitě. Dílčí cíle mohou být okolnostmi modifikovány. Po prvních 3 letech existence je konstatována 80% úspěšnost v doprovázení rodičů, tj. v jejich zapojení do vzdělávacího nebo pracovního procesu (i ve smyslu aktivace vlastního úsilí rodičů směřujícího k hledání vzdělávání nebo zaměstnání). Existují dokonce případy (4 rodiny za 3 roky fungování zařízení), kdy se rodič rozhodl získat specializované vzdělání v oblasti péče o děti (např. mateřská asistentka). U ostatních 20 % je aktivace ztížena např. z jazykových důvodů, zdravotních důvodů, problémů s bydlením apod. Nezamýšleným efektem, který je pozorován, je výrazné snížení sociální izolace matek samoživitelek, jež díky jeslím navazují kontakty, které jsou udržovány i mimo zařízení, na ještě více neformální bázi. Povinná participace rodiče na chodu jeslí zároveň pomáhá rodičům, kteří jsou dlouho v domácnosti, naučit se a respektovat určitá pravidla, mít určitý režim, což jim následně pomáhá v přijímání pracovních návyků. To je ještě umocněno skutečností, že si rodiče uvědomují, že nejsou v podobné situaci sami a mohou v rámci skupiny profitovat ze zkušeností ostatních. Kontakt s rodinou je udržován i poté, co dítě přestoupí do mateřské školy. Prostřednictvím psychologa je tak kontrolováno a podporováno úsilí rodičů zapojit se zpět do společenského a pracovního života.

Každý rodič dochází do jeslí na půl dne jednou za 14 dní a spolu s odborníky na péči o děti, zaměstnanci jeslí, o děti pečuje - čte pohádky, hraje si s nimi, obléká apod. (s výjimkou přebalování jiných dětí než vlastních), pomáhá s údržbou (úklid apod.). Přesný časový rozpis docházky rodičů je stanoven vždy na následující měsíc, pokud rodič nemůže z nějakých důvodů přijít, musí za sebe najít náhradu. V případě, že rodič nerespektuje pravidla, např. nedodržuje své úkoly, není vidět jeho vůle po osobním rozvoji, může být s rodinou jako klientem jeslí rozvázána smlouva. Rodiče mohou díky participaci na chodu jeslí zakusit jiné situace v jiném prostředí, s jinými dětmi a mají možnost sdílet své problémy s jinými rodiči a odborníky na výchovu nebo např. pediatrem, který je zaměstnán na částečný úvazek (dochází do jeslí jednou měsíčně). Kromě toho pořádají jesle semináře, workshopy pro rodiče mající např. za cíl zlepšit jejich vyjadřovací schopnosti, sebeprezentaci, aby lépe obstáli při hledání zaměstnání.

Provozní náklady činí v současnosti 13 000 EUR na jedno místo. Velkou část financuje pokladna rodinných dávek CAF (3,93 EUR na místo na jednu hodinu), město Marseille (1,60 EUR na jedno místo na jednu hodinu), rodiny platí za hodinu 0,16 až 3 Eura dle svých příjmových možností, nejnižší sazbu platí až 75 % rodin. V případě, že je dítě nemocné, přijímá zařízení na jeho místo dočasně dítě jiné (např. z pořadníku), aby místo nezůstalo neobsazeno a došlo tak k minimálním finančním ztrátám (průměrná obsazenost je 86 %, celostátní průměr 70 %).

2.2.2 Dětské zahrady („les jardins d´enfants")

Tzv. dětské zahrady jsou zařízení určená pro péči o děti od 2 do 6 let, stojí tak mezi klasickými jeslemi a mateřskou školou, kapacita zařízení může být až 80 míst (Accueil de la petite enfance 2009). Jako v ostatních případech uděluje povolení pro jejich zřízení předseda Rady na úrovni departementu na základě doporučení Úřadu na ochranu matky a dítěte (PMI). O děti pečuje tým odborníků na péči o děti (vychovatelé apod.). Docházka dětí do tohoto typu zařízení je většinou pravidelná, otevírací hodiny odpovídají otevíracím hodinám v kolektivních jeslích a mateřských školách. Zřizovatel může být státní nebo soukromý. Způsob financování je analogický s ostatními typy jeslí.

2.2.3 Dětské koutky („la Halte Garderie")

Dětské koutky zajišťují příležitostnou péči o děti ve věku 0-6 let, jejichž jeden rodič nepracuje. Dítě může navštěvovat toto zařízení maximálně 3 půldne týdně. Tato služba je tak využívána zejména rodiči, kteří jsou v domácnosti nebo pracují na částečný úvazek. Dětský koutek může být státní nebo soukromý - v roce 2010 byla v 60 % zřizovatelem obec, v 33 % nezisková organizace, v 3 % CAF (Borderies 2012). Při přijetí je nutné domluvit, kdy bude dítě koutek navštěvovat - ve státních zařízeních je to většinou 12 hodin týdně nebo 3 půldne týdně, a to ve stejných dnech každý týden, v soukromých se docházka může lišit. O děti se stará kvalifikovaný personál (vychovatelky), který aktivitami rozvíjí schopnosti a dovednosti dětí dle jejich věku a připravuje je tak na vstup do mateřské, případně základní školy. Vzhledem k malému počtu míst je doporučováno zapsat dítě o několik měsíců dříve před jeho nástupem. Některá tato zařízení poskytují své služby v netradičních hodinách, např. večerních.[37]

[37] http://www.halte-garderie.info/haltes-garderies/definition/definition-halte-arderie.php (3.2.2013)

2.2.4 Mikrojesle

Mikrojesle jsou zakládány od roku 2007 (dekret č. 2007-230 s platností od 23. 2. 2007). Jedná se o kolektivní zařízení, které může navštěvovat maximálně 10 dětí ve věku do 6 let. V porovnání s klasickými jeslemi jsou tedy tato zařízení menší, díky nižšímu počtu dětí mohou více vyhovět např. časovému rozvrhu rodin, ale i specifickým potřebám dětí. Zřizovatel může být jako v ostatních případech státní (obec, sdružení obcí apod.) nebo soukromý (podnik, nezisková organizace, občanské sdružení apod.).

Z hlediska personálu může, ale i nemusí stát v čele instituce ředitel. Zřizovatel pouze určí osobu zodpovědnou za provoz zařízení a plnění výchovného plánu, její kvalifikace však nemusí být pedagogická ani zdravotnická. Tato osoba nemusí být fyzicky přítomna v zařízení, může mít i jiné povolání (může to být např. koordinátor rodinné politiky v departementu, kde se zařízení nachází). Ostatní personál (při počtu 10 dětí minimálně 3 osoby, více než 3 děti 2 osoby) má odpovídající vzdělání - mohou to být mateřské asistentky, které mají licenci více než 5 let, nebo odborníci s praxí minimálně 2 roky s výučním listem v oboru péče o děti (CAP - získán po 2 letech specializace přibližně v 16 letech nebo po absolvování kurzu, tento list není většinou pro práci v klasických jeslích dostatečný).

Nároky na prostory jsou rovněž v porovnání s klasickými jeslemi nižší - může jít o dům, ale i byt, prostory musí vyhovět bezpečnostním a hygienickým požadavkům, prostory musí mít minimálně 100 m^2. Venkovní prostory jsou pouze doporučeny. Méně náročná kritéria vedou k rychlejšímu založení tohoto typu zařízení, což umožňuje lépe reagovat na poptávku v dané lokalitě.

Finance potřebné na zařízení i provoz jsou nižší než v případě klasických jeslí (v průměru poloviční, CNAF 2011). Provoz mikrojeslí může být financován podobně jako ostatní zařízení prostřednictvím pokladen rodinných dávek (CAF), které poskytují dotace na provoz pokrývající 66 % hodinových nákladů na péči o jedno dítě s každoročně centrálně CNAF definovaným maximem. V závislosti na sociální situaci je pak vybíráno od rodin školné. Druhou možností financování je vyplácení dávek na péči o děti přímo rodičům v rámci systému dávek PAJE dle stejného principu jako v případě služeb chův (viz tabulka č. 2.14).

2.2.5 Firemní/podnikové zařízení pro děti do 6 let

Firemní zařízení nejsou ve Francii příliš obvyklá. V roce 2005 představovala místa v těchto typech zařízení 8 % všech míst ve všech zařízeních do 3 let věku (Lefèvre 2007). V roce 2007 byl vyhlášen plán na zvýšení míst v kolektivních zařízeních podporující i vznik firemních. V roce 2007 tak bylo financováno 47 projektů oproti 13 v roce 2005. Firemní zařízení mají většinou (93 %) povahu tzv. kombinovaného zařízení *(„le multi-accueil"* - viz výše). V naprosté většině jsou tato zařízení určena pro děti zaměstnanců (Tabarot 2008).

Založení firemních jeslí je v absolutní hodnotě levnější, neboť je zařízení často zbudováno v rámci podnikových prostor, stavební náklady na rekonstrukci či adaptaci prostor jsou tak často nižší než náklady na zřízení ostatních typů kolektivního zařízení, např. obecních jeslí, kde je třeba většinou postavit nebo koupit novou budovu. Podnik však musí spolufinancovat jeho provoz (viz úvod v kapitole 2.2). Podobně jako ostatní typy zařízení, mohou i ta firemní uzavřít smlouvu s CAF a získat tak dotaci PSU. Kromě toho jsou jako ostatní zařízení péče o děti do 3 let tyto služby od roku 2007 osvobozeny od placení daně z přidané hodnoty (Bulletin officiel...2007).

2.2.6 Mateřské školy

Mateřské školy zaujímají výsadní místo v rámci služeb péče o malé děti stejně tak jako v hodnocení samotnými Francouzi zejména pro svoji kreativitu a kvalitu vzdělávání. Na rozdíl od jiných forem, jako jsou dětské zahrady nebo dětské koutky, se jedná o školské vzdělávací zařízení v pravém slova smyslu spadající pod Ministerstvo školství. Primárním cílem je vzdělávání a socializace dětí ve věku od 2 do 6 let.

Docházka do mateřské školy není pro děti povinná, přesto je poptávka rodin po těchto zařízeních velmi vysoká. Již ve věku 3 let do nich dochází téměř 100 % dětí z populačního ročníku, a to většinou do veřejných mateřských škol.

Mateřské školy jsou vnímány nejen jako vhodné prostředí pro příznivý vývoj a rozvoj dítěte ve všech aspektech jeho osobnosti, ale také jako zásadní krok k adaptaci a úspěchu v celém vzdělávacím systému. Stále více rodičů si tak přeje časné vzdělávání svých dětí v mateřských školách.

Ač byla kolektivní péče o malé děti ve Francii nejprve především záležitostí charity a církve, poměrně rychle se z ní stala záležitost státu. Na počátku 19. století přijímala zařízení děti ve věku od 2 do 7 let především z chudých rodin. Děti se učily předení, pletení (z toho název „školy pletení" - „écoles à tricoter"), čtení, psaní, zpěvu apod. Tyto instituce se vyvíjely od roku 1825 zavedením nového, nerodinného způsobu péče dospělých o děti, který postupně získával legitimitu. V roce 1833 byly poprvé vytvořeny osnovy, jejichž cílem bylo zajistit, aby si děti osvojily návyky pořádku, čistoty, vzájemné shovívavosti, která je připravovala „na čestný, slušný a křesťanský život".

V 80. letech 19. století byly mateřské školy uznány a včleněny do systému primárního vzdělávání, přičemž byly určeny pro děti ve věku od 2 do 6 let. Pod vlivem svých prvních inspektorek získaly výrazně vzdělávací orientaci, zároveň však odlišnou od základních škol. Po dlouhou dobu navštěvovaly mateřské školy pouze nejstarší děti, později se začal zájem rozšiřovat také mezi rodiči mladších dětí. Dlouhou dobu však byly mateřské školy dostupné pouze v městském prostředí a určeny pro děti z chudších vrstev.

Po druhé světové válce se zájem o mateřské školy výrazně zvýšil a rozšířil v celé společnosti, včetně venkovských oblastí. Zatímco v letech 1945-46 navštěvovalo mateřské školy přibližně 27 % dětí ve věku od 2 do 5 let, v letech 1997-1998 to bylo již téměř 85 % (Plaisance 1999). V 70. letech byl rozvoj mateřských škol posilován zákony, především v článku L. 113-1 školského zákona, který definuje právo každého dítěte na přijetí „ve věku tří let v mateřské škole, která je nejblíže k jeho bydlišti, pokud rodina o přijetí zažádá. Péče o dvouleté děti je rozšířena prioritně ve školách ve znevýhodněném sociálním prostředí, ať už v městských, venkovských nebo horských oblastech."

Mateřské školy přijímají v současnosti prakticky všechny děti starší 3 let. Návštěvnost **dvouletých dětí** byla po dvě desetiletí stabilizována okolo 35 % a do mateřských škol tak chodila více než polovina dětí mladších tří let, které navštěvovaly nějaké kolektivní zařízení, byť jsou zde výrazné rozdíly podle území.

Tabulka č. 2.19 **Podíl dětí navštěvujících mateřské školy z příslušné věkové kohorty**

věk	1960-61	1970-71	1980-81	1990-91	2001-01
2 roky	9,9	17,9	35,7	35,2	34,7
3 roky	36,0	61,1	89,9	98,2	100,0
4 roky	62,6	87,3	100,0	100,0	100,0
5 let	91,4	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj: L'écolle maternelle en France - Direction de l'enseignement scolaire, Ministère de l'éducation nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche, 2004

Od roku 2002 se však podíl dětí mladších tří let, které navštěvují mateřské školy, snižuje, a to poměrně výrazně - zatímco ještě v roce 2000 docházelo do mateřských škol 35 % dětí mladších 3 let, v roce 2010 to bylo již pouze 14 % dvouletých dětí. Částečně to lze vysvětlit demografickým vývojem ve Francii, neboť péče o děti ve věku 2 let v mateřských školách je závislá na jejich volné kapacitě, souvisí proto velmi úzce se změnami v počtu dětí ve věku 3-5 let, který ve Francii v posledním desetiletí narůstá v důsledku vysoké úrovně porodnosti (viz Paloncyová et al. 2013. Rodinné chování a rodinná politika jako východiska pro analýzu systému denní péče o děti).

Většina dětí mladších 3 let navštěvuje školku pouze na část dne, podle výzkumu „Způsoby péče o děti"[38] chodí 71 % dvouletých dětí do mateřské školy pouze v dopoledních hodinách, 21 % tam zůstává celý den a 8 % dochází do mateřské školy v dopoledních hodinách a přidává k tomu některé odpoledne v týdnu. O děti, které docházejí do mateřské školy pouze na dopoledne, se po zbytek času často starají jejich rodiče, ale hojně jsou využívány také další způsoby péče: 67 % dvouletých dětí navštěvujících mateřskou školu v dopoledních hodinách je odpoledne (sledován hlavní čas mezi 14. a 19. hodinou) hlídáno svými rodiči, 21 % je hlídáno mateřskou asistentkou.

Ekonomická aktivita matky nemá podle výsledků výzkumu výrazný vliv na školní vzdělávání dětí mladších 3 let, neboť jen něco málo přes 60 % dvouletých dětí v mateřských školách má matku, která pracuje. Projevuje se zde však naopak vliv příslušnosti k různým sociálním skupinám, neboť děti řemeslníků, obchodníků a podnikatelů docházejí ve věku 2 let do mateřských škol méně často než ostatní děti (pravděpodobnost návštěvy MŠ je u nich 2-3krát nižší než u dětí rodičů dělnických profesí; Caisse nationale des allocations familiales, 2011).

Docházka dvouletých dětí do mateřských škol je tradičně silná na západě a severu země a v oblasti Centrálního masivu na jihu země, slabá naopak ve střední Francii v okolí Paříže (region Ile-de-France), na východě (v Alsasku) a na jihovýchodě země. Regionální rozdíly jsou ve Francii velmi výrazné, existují departementy, kde docházka nejmenších dětí do mateřských škol přesahuje 40 % (Lozère, Haute-Loire, Morbihan), naopak v jiných regionech navštěvuje mateřskou školu méně než 3 % dvouletých dětí (v Paříži, v Haut-Rhin, v Essonne, v Haute-Savoie Seine-Saint-Denis). Tyto rozdíly je možné vysvětlit několika faktory: rozdílnou nabídkou kapacit mateřských škol v různých částech země, demografickým vývojem v jednotlivých částech země (především z hlediska porodnosti a počtu malých dětí), významem soukromého sektoru v péči o děti mladší 3 let a jeho kapacitou (Caisse nationale des allocations familiales, 2012). Rozvinutost soukromého sektoru vede v některých regionech k tomu, že míra školní docházky dvouletých dětí je tam nízká. Například v Paříži zajišťuje

[38] Výzkum realizovaný DREES v říjnu až listopadu 2007.

soukromý sektor péči o 18,1% předškolních dětí, ale o téměř tři čtvrtiny (69,3 %) dětí dvouletých (Caisse nationale des allocations familiales, 2011).

Podmínky přijetí jsou definovány standardními pravidly primárního vzdělávání, zdravotním stavem a vyzrálostí dítěte, které musí být schopno pobývat v kolektivu ve školském prostředí.

Předškolní vzdělávání je povětšinou zdarma a sekulární, neboť výrazná většina dětí navštěvuje státní mateřské školy (méně než 15 % dětí dochází do soukromých škol), a je plně integrováno do vzdělávacího systému, ve kterém tvoří jeho základní článek. Je dostupné po celém území Francie a je provozováno na základě stejných pravidel jako základní školství:

- rozmanitost a rovnost mezi dívkami a chlapci;
- stejný kalendář školního roku a školní hodiny (24 vyučovacích hodin týdně[39]);
- sdílení pravomocí mezi státem a obcí.

Učitelé a inspektoři jsou školeni a placeni státem stejně jako v případě povinné základní školy. Těmto učitelům vypomáhají zaměstnanci přijatí a placení obcemi, kteří se starají o údržbu a chod škol.

Vzdělávání v mateřských školách je nejčastěji rozděleno do tří oddělení podle věku dětí - „malého, středního a velkého oddělení". Ve věku 6 let jsou děti běžně přijímány do základní školy. Prodloužení docházky do velkého oddělení mateřské školy pro starší děti je výjimečné, podléhající individuálnímu odbornému posouzení. Některé děti mohou být přijaty do základní školy v 5 letech - pokud není v blízkosti mateřská škola nebo třída předškolního vzdělávání. Pětileté dítě, jehož rodiče požadují jeho školní vzdělávání, je přijato do základní školy do dětského oddělení, kde je vzděláváno dle stejného kurikula[40] jako děti ve velkém oddělení MŠ, jež pokračuje také v průběhu prvních dvou let základní školy (Dekret 90-788 z 6.9.1990 o organizaci a fungování mateřských a základních škol).

Mateřské školy mají svoji výuku strukturovanou do několika hlavních oblastí, z nichž každá má zásadní význam pro vývoj dítěte a své místo v procesu učení. Ústřední místo zaujímá jazyk a jeho dobré zvládnutí, především u dětí z nefrankofonních rodin. Dítě se dále učí sdílet s ostatními činnosti a společný prostor a zažívá pravidla soužití ve společnosti, důraz je kladen na rozvoj senzomotorických schopností. Mateřské školy nabízejí také první seznámení s okolním světem (svět objektů, živých bytostí, přírodní a lidský) a kulturou. Poslední velkou oblastí zájmu je rozvoj imaginace a tvořivosti.

Personální zajištění činnosti MŠ a kvalifikace osob pečujících v MŠ o děti

Osoby pracující v mateřských školách se dělí na vyučující a pomocné pracovníky. Učitel musí disponovat kvalifikací umožňující učit všechny předměty vyučované v rámci primárního vzdělávání. Tato kvalifikace je určena pro výuku dětí od nejmladších dětí v mateřských školách po 5. ročník základní školy (tzn. pro děti do věku cca 10 let).

[39] Zdroj: http://www.education.gouv.fr/bo/2008/hs3/MENE0813208A.htm (3.2.2013)

[40] Primární vzdělávání je organizováno v tzv. 3 pedagogických cyklech: 1) cyklus prvotního vzdělávání určený pro mateřské školy, 2) cyklus základního vzdělávání, který je určený pro „velké oddělení" MŠ a první dva ročníky základní školy a 3) cyklus prohlubování, který odpovídá třem posledním rokům základní školy, tedy 3.-5. třídě dle českého vzdělávacího systému.

Kvalifikace obsahuje 4 hlavní okruhy kompetencí:

- výuka francouzštiny, matematiky, dějepisu, zeměpisu, fyziky a technických věd, biologie a geologie; pro výuku jazyků, výtvarné a hudební výchovy, tělesné výchovy a sportů může být využita výpomoc dalších odborníků,
- podpora dětí v osvojení si jazykových znalostí, plynulosti mluveného projevu v mateřské škole a psaného na základní škole,
- podpora individuálních schopností žáků,
- profesní etika a odpovědnost.

Z výše uvedeného vyplývá, že učitel nemá žádnou zvláštní kvalifikaci pro práci v mateřské škole, která by se odlišovala od kvalifikace pedagogů na základní škole, resp. ročnících základní školy odpovídajících českému 1. stupni.

Asistenti (ATSEM - Agent territorial spécialisé des écoles maternelles) jsou zodpovědní za pomoc pedagogickým pracovníkům při příjmu a organizaci volného času dětí, hygieně nejmenších dětí jakož i při přípravě a úklidu prostor a zařízení používaných přímo dětmi. Účastní se tak vzdělávání, nemohou však vyučujícího nahradit, primárně je jejich úkolem výpomoc pedagogickým pracovníkům. V případě docházky dítěte s handicapem mu poskytují asistenci při jeho vzdělávání.

Některé aktivity, které asistenti vykonávají, probíhají také mimo čas výuky. Jedná se především o péči o děti ráno, odpoledne a v době jídla. Tyto aktivity jsou v souladu se školním plánem a odehrávají se v rámci školních budov (herní místnost, knihovna aj.), nejlépe mimo místnost, kde jindy probíhá výuka a v souladu s plánem využití daných prostor.

Zatímco pedagogičtí pracovníci spadají do veřejné politiky státu, zaměstnávání asistentů je v kompetenci místních samospráv. Článek R412-127 zákona o územní samosprávě (Code des Communes) stanoví, že každá třída mateřské školy musí mít svého asistenta, ten je jmenován starostou po konzultaci s ředitelem nebo ředitelkou mateřské školy. Jeho plat a pracovněprávní vztahy jsou výhradně v pravomoci obce. Během své služby v prostorách školy je však pod vedením ředitele nebo ředitelky školy. (Charte des agents territoriaux specialises des écoles maternelles, 2007).

Náklady na děti v mateřských školách a zdroje financování

V roce 2010 byly průměrné náklady na žáka v mateřské škole (veřejné + soukromé) odhadovány na 5 525 EUR ročně. Tyto náklady jsou financovány ze třech hlavních zdrojů:

- stát (resp. ministerstvo školství), jehož průměrné roční náklady na žáka MŠ činí 2 740 EUR, v nichž 97 % představují náklady na zaměstnance, zejména na vyučující (89 %),
- místní orgány, zejména obce, jejichž roční náklady na žáka v MŠ činí 2 390 EUR: tyto náklady se člení na mzdy zaměstnanců (52 %, asistenti - ATSEM, pracovníci údržby atd.), výdaje na provoz (32 %) a investice (16 %),
- rodiny, jejichž průměrné roční náklady na pobyt dítěte v mateřské škole se pohybují okolo 395 EUR. Tyto průměrné výdaje zahrnují platby na výuku v soukromých mateřských školách, stravné, nákup potřeb a oděvů (především na sport) požadovaných školou. Naopak nezahrnují náklady rodičů na zajištění péče o dítě před a po vyučování (Caisse nationale des allocations familiales, 2012: 50).

Provozní náklady na jedno místo pro děti ve věku od 3 do 6 let v jiných zařízeních nerodinné kolektivní péče byly v roce 2009 v průměru 12 504 EUR ročně (tj. 7,76 EUR za hodinu) při 215 dnech provozu. Náklady jsou kryty ze strany CAF, místními orgány a rodinami. Tyto náklady však nejsou s náklady na pobyt dítěte v mateřské škole zcela srovnatelné. Zařízení kolektivní nerodinné péče o děti pokrývají během dne delší časový úsek než mateřské školy (v průměru 10-11 hodin denně oproti 8 hodinám denně v MŠ), na rozdíl od mateřských škol mají otevřeno ve středu a také v průběhu roku zajišťují péči delší dobu, neboť v mateřských školách je 16 týdnů v roce přerušen provoz (oproti v průměru 4-6 týdnům v ostatních zařízeních kolektivní péče). V zařízeních kolektivní péče pak připadá 1 pracovník na 5 dětí, pokud zatím nechodí, a na 8 dětí, které již samy chodí. V mateřských školách připadá 1 vyučující na celou třídu, ve které mu v určitých časech vypomáhá pouze asistentka.

3. Nabídka a poptávka po nerodinné péči o děti do 6 let ve Francii

3.1 Nabídka míst nerodinné péče o děti do 3 let

Celkovou kapacitu míst služeb denní nerodinné péče o děti je obtížné přesně stanovit. Nabídka míst nerodinné péče je složena z počtu míst, která nabízejí, resp. mohou nabízet mateřské asistentky podle jejich licence, z počtu míst v kolektivních zařízeních různého typu (jesle, mateřské školy, dětské koutky, mikrojesle apod.), zahrnout je třeba i služby pečovatelek docházejících do domácnosti rodiny, které však nejsou nijak podchyceny (nejsou jim udělovány licence jako v případě mateřských asistentek). Problémem je však kromě celkového počtu míst i to, že většina služeb může být poskytována dětem předškolního věku, tedy až do 6 let, striktnější vymezení se týká pouze jeslí, kam děti dochází většinou do 3 let věku, a mateřských škol, které přijímají děti od 2 let, většinou však od 3 do 6 let. Ostatní služby mohou využívat rodiny jak pro děti do 3 let, tak i děti starší. Přesnému vyčíslení nabídky brání i fakt, že některá místa v kolektivních zařízeních mohou být sdílená, tj. např. dvě děti se v docházce střídají po půldnech. Jiným případem jsou situace, kdy rodina využívá více typů služeb péče, např. dítě chodí na dopoledne do mateřské školy, odpoledne je svěřeno do péče mateřské asistentky.

Zdrojem informací o kapacitě kolektivních zařízení jsou povolení k činnosti vydávaná v každém departementu místní Radou a smlouvy zařízení s pokladnami rodinných dávek CAF, na základě kterých mohou získat dotace. Počet míst v zařízeních, která dotaci nedostávají, lze získat z účelových výběrových šetření. Podobně je tomu i v případě informací o počtech mateřských asistentek a počtech dětí, které mohou přijmout. Údaje jsou získávány převážně syntézou statistik Úřadu na ochranu matky a dítěte PMI, který uděluje licence a kontroluje kvalitu služeb, a pokladen rodinných dávek CAF, které vyplácí sociální dávky včetně příspěvků na hlídání dětí. Doplňkovými zdroji informací jsou výzkumy statistického úřadu INSEE a výzkumného ústavu DREES. V případě péče o děti v jejich domácnosti lze vyjít z počtů příjemců příspěvku na tento typ hlídání, z něhož lze obecně určit i věk dětí (CMG v rámci PAJE viz kapitola 2.1.2). Údaje týkající se mateřských asistentek jsou získávány zejména z udělených licencí.

V České republice je hlavním problémem nedostatečná nabídka nerodinné péče o děti do 3 let. Podobně jako ve Francii, i když ne zcela bez obtíží, navštěvuje po 3 let věku většina dětí mateřskou školu. Z těchto důvodů bude hlavní pozornost zaměřena na péči o děti do 3 let, a to jak z hlediska nabídky jednotlivých typů služeb, tak z hlediska preferencí a skutečných strategií rodin.

3.1.1 Nerodinná individuální péče pro děti do 3 let věku

Mateřské asistentky

Po roce 1992, kdy došlo k významné profesionalizaci povolání mateřské asistentky mající pozitivní dopad na vnímání této profese jak samotnými asistentkami, tak rodiči, kteří nabyli větší jistoty ohledně kvality poskytovaných služeb (viz kapitola 2.1.2), byl zaznamenán strmý nárůst počtu platných licencí (graf č. 3.1). K tomuto růstu přispěly i reformy finančních příspěvků (AFEAMA, CMG viz kapitola 2.1.2) na

nerodinnou péči o děti, jež snížily atraktivitu této služby na černém trhu a umožnily volit tento typ péče i sociálně slabším rodinám. V 90. letech se počet mateřských asistentek meziročně zvyšoval o 13 %, po roce 2000 o 4 % (Vanovermeir 2012). V roce 1991 pobíralo příspěvek AFEAMA na služby mateřských asistentek 110 tisíc rodin, v roce 2010 byl přiznán nárok na CMG (pouze na služby mateřských asistentek) 741 tisícům rodin s 588 tisíci dětmi do 3 let a 269 tisíci dětmi ve věku 3 až 6 let.

Společně s rostoucím počtem licencí stoupal **počet mateřských asistentek**, které skutečně tuto profesi vykonávaly, tj. poskytovaly své služby alespoň jedné rodině s dětmi. Úměrně tomu se zvyšovala míra výkonu tohoto povolání. V roce 2005 došlo znovu ke zpřesnění podmínek pro udělování licencí, což mělo na počty licencí spíše pozitivní vliv.

Graf č. 3.1 **Vývoj počtu platných licencí a počtu mateřských asistentek poskytujících péči k 31.12., Francie**

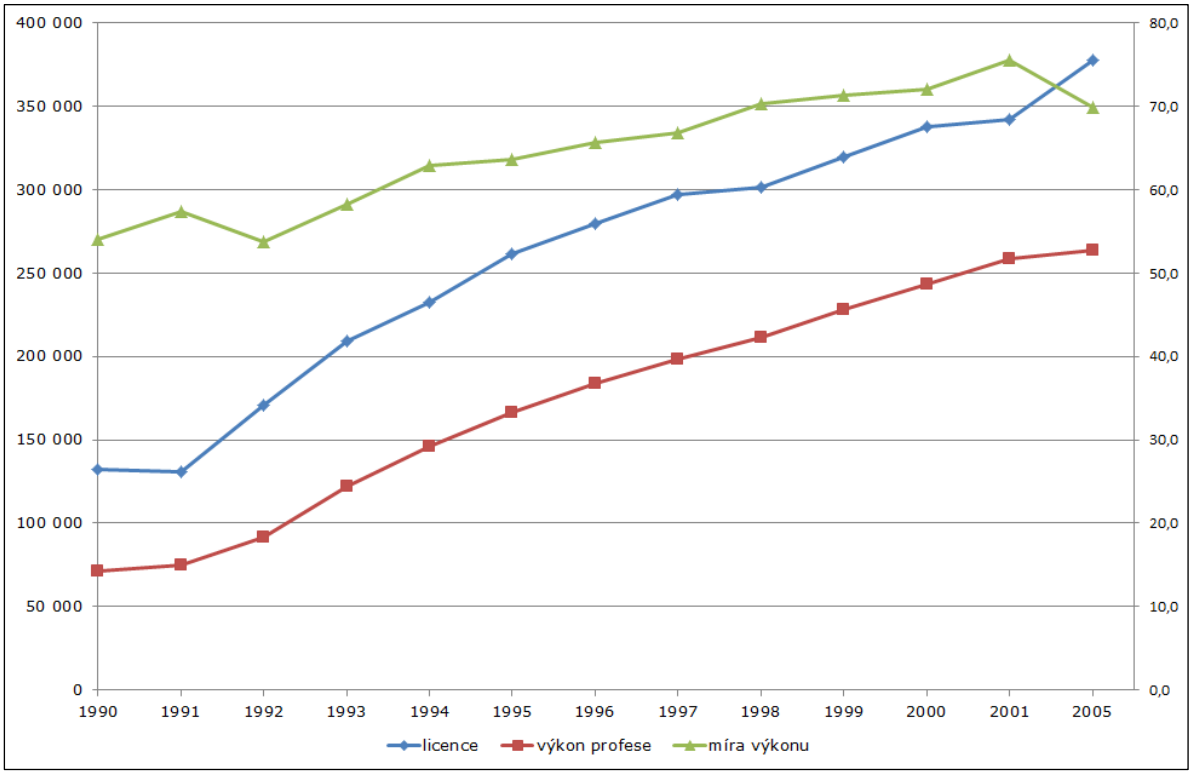

Pozn.: Novější data tohoto typu nejsou k dispozici.

Zdroj: Algava, Ruault 2003, Blainpain, Momic 2007

Podle šetření výzkumného ústavu DREES mělo v roce 2010 platnou licenci 440 600 mateřských asistentek (včetně DOM). Část z nich však byla zaměstnána v kolektivních zařízeních (např. mikrojesle, rodinné jesle apod.), část z nich služby neposkytovala - důvodem mohla být na jedné straně nízká poptávka, spíše se však jednalo o případy, kdy mateřská asistentka z osobních důvodů (intenzivní péče o vlastní rodinu, návrat k původní profesi apod.) výkon této profese přerušila nebo zcela zastavila. Míru využití služeb mateřských asistentek tak výstižněji ilustruje počet asistentek, které jsou zaměstnány přímo rodinami, nejsou zde tedy zahrnuty ty, které pracují v rodinných jeslích, mikrojeslích či jiných kolektivních zařízeních. V roce 2010

byl jejich počet v celé Francii (včetně DOM, v podrobnějším třídění nejsou údaje k dispozici) přibližně 301 600 (69 tisíc v roce 1990) a tyto mateřské asistentky nabízely téměř **860 tisíc míst péče** (tabulka č. 3.1). Významné zvýšení kapacit tohoto typu péče o malé děti je výsledkem jednak vyššího počtu „aktivních" mateřských asistentek (i v důsledku reforem, díky nimž řada pečovatelek své služby zlegalizovala), jednak vyššího povoleného počtu dětí, které mohou na základě licence přijmout (nově od prosince roku 2008 až 4 děti, dříve 3), což vede i k vyššímu průměrnému počtu dětí v péči jedné mateřské asistentky (1,6 v roce 1990, 2,9 v roce 2010, Vanovermeir 2012).

V každé licenci je mimo jiné uveden i **věk dětí**, o které může daná asistentka pečovat. Dle odhadů připadalo pro děti do 3 let v metropolitní Francii v roce 2010 přibližně 684 500 míst, v zámořských departementech pak 4 200. Mateřské asistentky tak mohly poskytnout své služby přibližně každému třetímu dítěti v této věkové skupině (v metropolitní Francii 30 míst na 100 dětí ve věku do 3 let, v celé Francii 28). Tento údaj se však velmi liší napříč departementy: větší nabídka míst pro děti do 3 let ve vztahu k populaci je zřejmá v západních regionech, naopak tomu je na jihu a jihovýchodě, ale také v pařížské aglomeraci, kde je vyšší nabídka služeb kolektivní péče.

Tabulka č. 3.1 **Počet mateřských asistentek najatých přímo rodinami**

	metropolitní Francie			**celá Francie včetně DOM**			
	1990	**2000**	**2006**	**2006**	**2009**	**2010**	**vývoj 2009-10 (%)**
počet mateř. asistentek najatých přímo rodinou	71 300	232 200	269 912	270 057	292 057	301 636	3,3
počet míst u mateř. asistentek	132 900	585 800	710 465	712 170	820 886	859 867	4,7
počet míst pro děti do 3 let	-	-	572 400	574 027	656 138	688 725	5,0
počet míst pro děti do 3 let na 100 dětí v tomto věku	-	-	25,2	24,3	27,3	28,2	3,6
průměrný počet míst u mateř. asistentek najatých přímo rodinou	1,9	2,5	2,6	2,6	2,8	2,9	1,4

Zdroj: Boyer et al. 2012

Pečovatelky v domácnosti rodiny

Jak již bylo uvedeno, pečovatelky o děti, které docházejí do domácnosti dané rodiny, nemají licenci mateřské asistentky ani žádné jiné oficiální oprávnění. Z tohoto důvodu lze jen velmi obtížně statisticky zachytit jejich počty, a to nejen těch, které danou péči poskytují, ale zejména těch, které by ji poskytovat mohly. Odhady provedené na základě příjemců dávky CMG v modulu „chůva" (viz kapitola 2.1.3) uvádějí, že v roce 2010 bylo v celé Francii svěřeno těmto pečovatelkám do péče přibližně 47 tisíc dětí mladších 3 let (Boyer 2012).

3.1.2 Nerodinná kolektivní péče pro děti do 3 let věku

Podobně jako se v posledních desetiletích zvyšoval počet mateřských asistentek, zvyšoval se v reakci na rostoucí porodnost a ekonomickou aktivitu žen i počet míst v kolektivních zařízeních pro děti do 3 let. V roce 2010 tak celková kapacita těchto zařízení v metropolitní Francii činila 303 300 míst, což je o 10 900 míst více než v roce 2009. Mezi kolektivní zařízení pro děti do 3 let se řadí kromě klasických jeslí mikrojesle, rodinné jesle, rodičovské jesle, kombinovaná zařízení („*multi-accueil*"), dětské zahrady a koutky. V porovnání s rokem 1998 se kapacita kolektivních zařízení zvýšila přibližně o 86 tisíc, v období 2006-2010 činil průměrný meziroční přírůstek 3,8 % (Borderies 2012). V období 1995-2000 připadalo na 100 dětí ve věku do 3 let 13 míst v kolektivních zařízeních, v roce 2010 pak 16 (Vanovermeir 2012).

Z tabulky č. 3.2 je zřejmé, že ke zvýšení počtu zařízení nerodinné kolektivní péče o děti do 3 let došlo v posledních letech díky zvýšení **počtu tzv. kombinovaných zařízení** (jedno zařízení poskytuje různé typy služeb, většinou pro děti do 6 let, docházka může být pravidelná či příležitostná, tato zařízení mohou zřizovat obce, soukromé organizace, mohou mít formu jak klasických, tak rodičovských či rodinných zařízení). V současné době představují tato zařízení více než jednu polovinu, největší podíl tvoří zařízení označovaná za klasická-situovaná ve čtvrti bydliště rodiny s maximální kapacitou 60 dětí. Na vzestupu jsou co do počtu i kombinovaná zařízení rodinného typu (tato zařízení zaměstnávají mateřské asistentky, které o děti pečují ve své domácnosti, kromě toho s nimi ale pravidelně dochází do rodinných jeslí, aby byla podpořena jejich socializace).

V roce 2010 představovaly **počty míst v kombinovaných zařízeních** přibližně 60 % celkové kapacity kolektivních zařízení, zahrneme-li mezi kolektivní zařízení i rodinné jesle, pak kombinovaná zařízení nabízela polovinu míst (tabulka č. 3.2). Vzestup počtu tohoto typu zařízení i vzestup jejich celkové kapacity více než kompenzoval pokles počtu i kapacity jednoduchých zařízení v posledních letech. Kombinovaná zařízení jsou, co se týče jejich kapacity, spíše menší: 43 % z nich může přijmout maximálně 20 dětí, 19 % má kapacitu vyšší než 40 míst. Tento výsledek není překvapující, neboť koordinace aktivit a výchovných programů v rámci více poskytovaných typů služeb by ve velkých zařízeních byla relativně komplikovaná (Borderies 2012).

Jednoduchá zařízení s jedním typem služby se v roce 2010 dělila na dvě přibližně stejně početné skupiny - klasické (místní) jesle a dětské koutky. Počty obou typů zařízení však v posledních letech klesají, dětské koutky rychlejším tempem, pravděpodobně z důvodu toho, že se část z nich transformuje na zařízení kombinovaná.[41] Snižuje se i počet jednoduchých podnikových zařízení a rodičovských jeslí, naopak počet dětských zahrad se zvyšuje, jedná se však spíše o alternativu k mateřským školám, neboť tato zařízení přijímají děti od 2 do 6 let. Ne zcela zanedbatelnou roli mají mikrojesle, ať již jednoduché nebo kombinované (od roku 2010).

Nejvíce míst nabízí **klasické jesle**, které mají v průměru větší kapacitu než ostatní jednoduchá zařízení: přibližně polovina z nich může přijmout více než 40 dětí, kapacitu menší než 20 dětí má pouze 20 % klasických (místních) jeslí. Naopak, jako jednoduchá zařízení s malou kapacitou do 20 dětí jsou koncipovány dětské koutky (90 %). Z celkových 125 tisíc míst v jednoduchých zařízeních je 69 % v jeslích, 24 % v dětských koutcích a 6 % v dětských zahradách (Borderies 2012).

[41] Roli může hrát i nové nastavení dotace PSU od 1.1.2005, jež je vyplácena na základě hodin poskytovaných služeb, nikoli na základě počtu míst, jak tomu bylo dříve. To mohlo vést v některých zařízeních k rozšíření služeb.

Zařízení rodinného typu, nejčastěji **rodinné jesle**, v posledních letech co do počtu klesají. Důvodem může být vyšší obeznámenost rodin s klady a zápory služeb mateřských asistentek, jež může vést k tomu, že rodiny vyhledávají a najímají tyto osoby pečující o jejich děti přímo, zastřešení institucí jeslí je vnímáno jako méně potřebné. Celkové počty míst v rodinných jeslích oscilují kolem 60 tisíc, kapacita jednotlivých zařízení je spíše nadprůměrná: 42 % nabízí více než 60 míst (povolené maximum 150). V těchto zařízeních pracovalo v roce 2010 přibližně 22 tisíc mateřských asistentek, průměrný počet míst na jednu mateřskou asistentku činil 2,7 (Borderies 2012).

Tabulka č. 3.2 **Vývoj počtu zařízení nerodinné kolektivní péče o děti do 3 let věku**

typ zařízení	počet zařízení					% 2010	2009/ 2010	2006/ 2010
	2006	2007	2008	2009	2010*			
jednoduchá	4 595	4 334	4 160	4 107	4 183	37,5	1,9	-2,3
kolektivní jesle	2 105	2 072	1 960	1 947	2 134	19,1	9,6	0,3
klasické (obecní, soukromé)	1 719	1 724	1 650	1 639	1 610	14,4	-1,8	-1,6
podnikové	204	165	150	151	152	1,4	0,7	-7,1
rodičovské	182	183	160	157	145	1,3	-7,6	-5,5
mikrojesle	-	-	-	-	227	2,0	-	-
dětské koutky	2 303	2 072	2 006	1 933	1 816	16,3	-6,1	-5,8
dětské zahrady	187	190	194	227	233	2,1	2,6	5,7
kombinovaná zařízení ("multi-accueil")	4 360	4 799	5 284	5 702	6 223	55,8	9,1	9,3
klasická, založená na místních jeslích (obecní, soukromé)	3 811	4 158	4 513	4 856	5 180	46,4	6,7	8,0
podniková	-	60	115	149	179	1,6	20,1	-
rodičovská	311	302	314	296	268	2,4	-9,5	-3,7
mikrojesle	-	-	-	-	215	1,9	-	-
rodinná aj.	238	279	342	401	381	3,4	-5,0	12,5
celkem kolektivní zařízení	8 955	9 133	9 444	9 809	10 406	93,3	6,1	3,8
kolektivní zařízení rodinného typu- rodinné jesle mimo kombinovaná zařízení	842	800	772	756	750	6,7	-0,8	-2,9
celkem	9 797	9 933	10 216	10 565	11 156	100	5,6	3,3

Pozn. Mikrojesle do roku 2010 pouze jako experimentální forma. Podniková kombinovaná zařízení sledována až od roku 2007.

Zdroj: Borderies 2012 na základě výzkumu PMI a DREES 2010

Tabulka č. 3.3 **Vývoj počtu míst zařízení nerodinné kolektivní péče o děti do 3 let věku**

typ zařízení	počet míst v zařízení					% 2010	2009/ 2010	2006/ 2010
	2006	2007	2008	2009	2010*			
jednoduchá	139 345	133 381	128 205	125 997	125 281	34,6	-0,6	-2,6
kolektivní jesle	92 950	90 782	87 143	85 871	86 767	23,9	1,0	-1,7
klasické (obecní, soukromé)	79 041	79 018	76 375	75 178	74 083	20,4	-1,5	-1,6
podnikové	11 189	8 997	8 249	8 282	8 315	80,3	0,4	-7,2
rodičovské	2 720	2 767	2 519	2 411	2 238	0,6	-7,2	-4,8
mikrojesle					2 131	0,6		
dětské koutky	38 794	35 176	33 323	32 062	30 484	8,4	-4,9	-5,8
dětské zahrady	7 601	7 423	7 739	8 064	8 030	2,2	-0,4	1,4
kombinovaná zařízení ("multi-accueil")	121 776	136 643	153 603	166 364	177 984	49,1	7,0	10,0
klasická, založená na místních jeslích (obecní, soukromé)	108 452	120 257	132 335	142 301	151 780	41,9	6,7	8,8
podniková	-	2 310	4 499	5 941	6 907	1,9	16,3	-
rodičovská	5 503	5 440	5 916	5 432	4 612	1,3	-15,1	-4,3
mikrojesle	-	-	-	-	2 015	0,6	-	-
rodinná aj.	7 821	8 636	10 853	12 690	12 670	3,5	-0,2	12,8
celkem kolektivní zařízení	261 121	270 024	281 808	292 361	303 265	83,7	3,7	3,8
kolektivní zařízení rodinného typu- rodinné jesle mimo kombinovaná zařízení	61 346	60 509	60 895	60 377	59 060	16,3	-2,2	-0,9
celkem	322 467	330 533	342 703	352 738	362 325	100	2,7	3,0

Zdroj: Borderies 2012 na základě výzkumu PMI a DREES 2010

3.1.3 Celková kapacita nerodinné péče pro děti do 3 let věku

Celková kapacita míst nerodinné péče o děti do 3 let věku se ve Francii v posledních letech zvyšuje. V roce 1995 bylo odhadováno 874 tisíc míst, v roce 2010 již 1,3 miliónu, a to díky průměrné meziroční míře růstu 3 %. Výraznější vzestup počtu míst nerodinné péče o malé děti byl zaznamenán ve 2. polovině 90. let, a to díky zvyšující se nabídce služeb mateřských asistentek (v 90. letech meziroční růst 11 %, 2000-2005 - 4 %, 2006-2010 - 3 %). Počet míst v kolektivních zařízeních se v posledních 15 letech také zvyšoval, avšak nižším tempem (3 %). Do celkové nabídky je třeba ještě zahrnout místa v mateřských školách, jež mohou být obsazena dětmi staršími 2 let. V roce 1995 bylo odhadnuto přibližně 258 tisíc těchto míst (přibližně každé třetí dítě ve věku 2-3 roky), v posledních letech, v závislosti na možnostech mateřských škol přijímat děti od 2 let při dostatečné poptávce dětí starších 3 let a také v důsledku rostoucí kapacity různých služeb nerodinné péče určené dětem do 3 let, jejich počet klesal až na 109 tisíc v roce 2010 (každé desáté dítě ve věku 2-3 let, Vanovermeir 2012).

Shrneme-li výše uvedené poznatky, mateřské asistentky mohly v roce 2010 poskytnout své služby přibližně 30 % dětí ve věku do 3 let, kolektivní zařízení pak 16

%. Celkově tedy může některou z forem nerodinné péče pro děti do 3 let využít přibližně polovina dětí (nejsou zde zahrnuty počty dětí, o které se stará neakreditovaná pečovatelka v jejich domácnosti).

Tak, jak je obtížné vyčíslit celkovou nabídku míst služeb nerodinné péče, je obtížně vyčíslitelná i **neuspokojená poptávka** po službách nerodinné péče, a to např. z následujících důvodů:

- těžko měřitelný počet rodičů malých dětí, kteří hledají nějakou z forem nerodinné péče,
- nedobrovolné sdílení míst v kolektivních zařízeních, kdy jedno místo může být obsazeno více dětmi, které se střídají,
- licence mateřských asistentek stanovuje maximální počet dětí, konkrétní neobsazenost míst však může mít různé důvody (současná péče o více velmi malých dětí apod.),
- prostorová nedostupnost služeb, jež není statistickými daty dostatečně podchycena.

Dle odborných odhadů (Tabarot 2008) má přibližně 17 % rodin problémy se zajištěním nerodinné péče pro své děti, ať již z důvodu nedostatku míst nebo nevyhovujícím podmínkám poskytování služeb (otevírací hodiny apod.). Počet chybějících míst pro děti do 3 let je tak vyčíslen na 300 až 400 tisíc.

3.2 Nabídka míst nerodinné péče pro děti od 3 do 6 let věku

Nabídka nerodinné péče pro děti od 3 do 6 let není v porovnání s populací mladších dětí tak rozmanitá, neboť děti starší 3 let navštěvují v naprosté většině mateřskou školu. Celková míra skolarizace od 2 let do nástupu do základní školy je závislá výhradně na podílu dvouletých dětí v mateřských školách, ve věku od 3 do 6 let dochází dle statistik do mateřské školy všechny děti, byť některé ne celodenně nebo pravidelně. I v této věkové kategorii jsou částečně, zejména ve středu nebo v odpoledních hodinách, využívány formy individuální nerodinné péče (mateřských asistentek, chův). Na základě odhadů z údajů tabulky č. 3.1 bylo v roce 2010 pro tuto věkovou kategorii u mateřských asistentek k dispozici přibližně 170 tisíc míst.

V současné době však mateřské školy spolu s tím, jak přibylo dětí starších 3 let, kterým jsou v případě zájmu jejich rodičů povinny zajistit vzdělávání, nabízejí v porovnání s dalšími typy péče pouze omezené kapacity pro nejmenší děti (kapacity jsou pro necelých 5 % dětí mladších 3 let).

Ve Francii a v zámořských departementech (s výjimkou Mayotte) bylo na začátku roku 2011 vzděláváno (tj. chodilo do mateřské školy) 2 545 tisíc dětí ve věku 2 až 6 let v 97 900 třídách předškolního vzdělávání. Ve třídách předškolního vzdělávání v mateřských školách je v průměru 25,2 žáků, což je méně než ve třídách předškolního vzdělávání umístěných v rámci základních škol (27,5 žáků ve třídě; Caisse nationale des allocations familiales 2012).

3.3 Praxe péče o děti do 6 let věku ve Francii v posledních letech

Způsob, jakým je o děti do 6 let zajištěna péče a výchova, je výsledkem působení dvou základních faktorů. Zaprvé je zde zřejmý vliv nabídky, resp. počtu míst v jednotlivých formách péče o děti a jejich časové, lokální a finanční dostupnosti pro konkrétní rodiny. Zadruhé zde mají vliv preference a možnosti skloubit profesní a rodinný život rodičů. S těmito faktory souvisí i socioekonomické postavení rodičů a míra ušlých kariérních příležitostí a finančních prostředků v případě, kdy se o dítě starají rodiče sami. V důsledku čerpání mateřské dovolené, jejíž standardní doba je v řadě případů prodlužována (viz kapitola 2.1.1), vzniká reálná potřeba nerodinné péče v průměru ve věku ukončeného třetího měsíce dítěte (čtvrtého v případě třetích a dalších dětí). Zvýšená poptávka po službách nerodinné péče o malé děti souvisí v posledních desetiletích s rostoucím podílem párů, kde jsou oba partneři ekonomicky aktivní, se snižujícím se významem širší rodiny, kdy prarodiče jsou sami ekonomicky aktivní nebo žijí ve větší vzdálenosti, i s rostoucím počtem neúplných rodin (Tabarot 2008). Svoji roli hraje i skutečnost, že ženy odkládají založení rodiny, tj. narození prvního dítěte do vyššího věku, tedy do období, kdy mají za sebou vyšší počet let profesní dráhy a přerušení kariéry je tak spojeno s vyššími ušlými příležitostmi, na druhé straně mohou tyto ženy v porovnání s např. ženami ve věku 20 let vynaložit vyšší finanční prostředky na služby nerodinné péče.

Z výzkumů ve Francii obecně vyplývá, že rodiče, ve většině případů matky (7 z 10 otců čerpá otcovskou dovolenou, otcové však představují pouze 2,5 % příjemců rodičovského příspěvku CLCA), jejichž příjmy jsou nízké, pečují o své děti převážně sami, naopak v rodinách s vyššími příjmy (počínaje 3. kvantilem rozložení rodin dle životní úrovně) je častěji využívána některá ze služeb nerodinné péče.

V roce 2002 uskutečnil výzkumný ústav DREES výzkum péče o děti do 6 let věku. Rodiče měli vypovídat o tom, jakým způsobem zajišťují péči o své děti během typického/obvyklého týdne, tj. od pondělí do pátku od 8 h do 18 h.

Ačkoli je nabídka nerodinné péče o děti předškolního věku, tj. zahrnující i populaci dětí do 3 let, ve Francii v porovnání s Českou republikou podstatně rozmanitější, více než třetina dětí do 3 let byla dle výzkumu ve výhradní péči rodičů, rodina tedy nevyužívala žádnou z forem nerodinné péče. 47 % rodin využívalo pro děti v této věkové skupině jednu nerodinnou formu péče (i v kombinaci s péčí rodičů), 17 % rodin kombinovalo více služeb. Pokud se podíváme na hlavní typ péče, tj. ten, který byl ve zmíněném typickém týdnu využíván co do počtu hodin nejvíce, pak v populaci dětí do 3 let převažovala péče rodičů, na druhém místě stála péče mateřské asistentky, na třetím místě pak byly využívány jesle (graf č. 3.2).

Na výzkum z roku 2002 navázal výzkum v roce 2007. Ve srovnání s rokem 2002 se strategie rodin příliš nezměnily. Přibližně každé třetí dítě mladší 3 let bylo ve výhradní péči rodičů, 48 % rodin využívalo jednu formu nerodinné péče (i v kombinaci s péčí rodičů), 19 % rodin kombinovalo více než dva typy péče. Hlavní typ péče v typickém týdnu se rovněž příliš neměnil, téměř dvě třetiny rodičů zajišťovaly péči převážně samy, 18 % svěřilo své dítě po většinu času mateřské asistentce, 10 % dětí navštěvovalo jesle.

Graf č. 3.2 **Typ hlavní/převážné péče (mezi 8 a 18h-2002/19h-2007) o děti mladší 3 let, Francie, 2002, 2007 (%)**

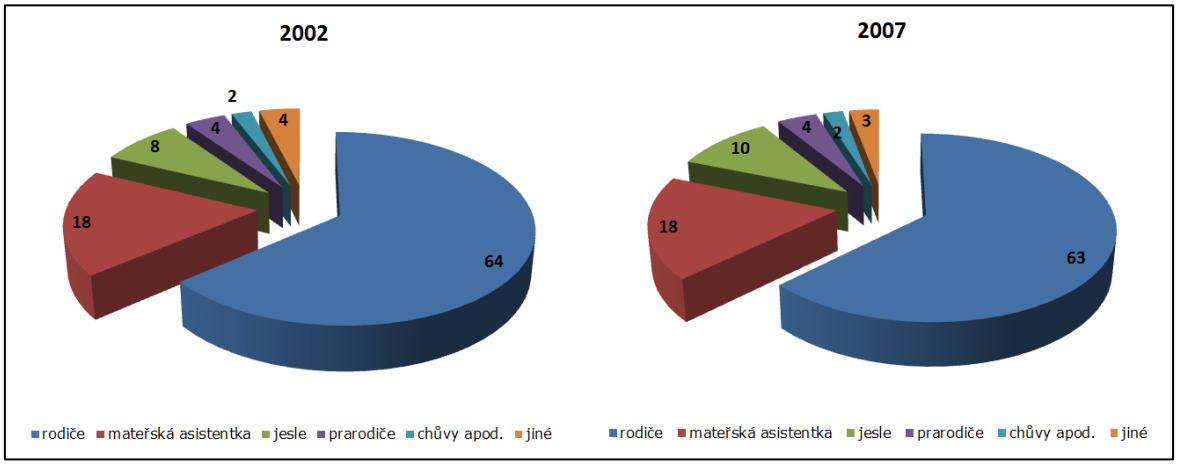

Zdroj: Daniel, Ruault 2003, Robert-Bobée, Ananian 2009

Pokud **rodiče** pečovali v roce 2007 o dítě mladší 3 let **převážně sami**, byla s dítětem doma ve dvou třetinách případů matka, pouze v jedné třetině případů se na péči o dítě podíleli oba rodiče nebo jen otec. Ve Francii převládá podobně jako v České republice klasické genderové rozdělení rolí, kdy na jedné straně je stále více žen ekonomicky aktivních (viz Kuchařová, V. 2013 Ekonomické podmínky slaďování rodiny a zaměstnání v České republice a ve Francii), na druhé straně jsou to zejména ony, kdo v rodině, bez ohledu na typ hlavní péče, zajišťuje převážnou část potřeb a výchovy dětí (Tabarot 2008). Každá čtvrtá rodina se pro vlastní péči o děti rozhodla z důvodu nedostupnosti (finanční, lokální apod.) jiné služby. Rodiče v těchto rodinách měli častěji nižší vzdělání, nižší životní úroveň a více dětí. Na část týdne využívaly i tyto rodiny služeb mateřské asistentky, přičemž v roce 2007 byl oproti roku 2002 zaznamenán nárůst o 4 procentní body na 12 %[42] (tabulka č. 3.4). Dále rodiče zajišťující péči o děti do 3 let převážně sami spoléhali i na pomoc prarodičů (8 %, resp. 14 %), v roce 2007 doplňovali rodiče svoji péči častěji i docházkou dětí do jeslí (13 % převážně pečujících rodičů).

Rodiče, kteří během pracovního týdne svěřovali své dítě po **většinu času mateřské asistentce** (18 % všech rodin v obou sledovaných výzkumech), se po zbytek času podíleli na péči nejčastěji sami (2002: 75 %, 2007: 91 % z nich) nebo spolu s prarodiči (2002: 14 % z nich)[43]. Podobně tomu bylo i v případech, kdy dítě navštěvovalo po většinu času jesle. Děti, o něž se starali během pracovní doby rodičů většinou prarodiče (4 %), byly po zbytek času nejčastěji s rodiči (tabulka č. 3.4).

Pokud dítě navštěvovalo v roce 2007 po většinu týdne **jesle** (10 %), pak se v naprosté většině jednalo o klasické, obecní jesle (7 % jesle), rodinné jesle byly zastoupeny ve 2 %, rodičovské a firemní jesle byly marginální (po 0,5 %).

[42] Roli mohlo hrát i prodloužení standardních hodin ve výzkumu v roce 2007 na 8 h až 19 h, čímž mohlo dojít k zahrnutí více rodin využívajících mateřské asistentky ve večerních hodinách.

[43] V roce 2007 nebyla použita kategorie kombinující péči rodičů s péčí prarodičů a další službu. Tím došlo pravděpodobně k posílení zastoupení péče rodičů v kombinaci s jinými službami.

Tabulka č. 3.4 **Kombinace péče o děti do 3 let, Francie, 2002, 2007 (%)**

0-3 let		hlavní péče							
		rodiče		mateřská asistentka		jesle		prarodiče	
		2002	2007	2002	2007	2002	2007	2002	2007
v kombinaci s	rodiče	57	51	75	91	73	92	72	88
	mateřská asistentka	8	12	1	0	0	0	0	4
	jesle	2	13	0	1	0	1	0	5
	prarodiče	8	14	14*	5	19*	5	3	0
	dětské koutky/zahrady	7	0	0	0	0	0	12*	0
	chůvy apod.	3	1	1*	1	4*	1	0	1
	škola	3	6	4*	2	0	1	3*	2
	jiný člen rodiny	1	0	1*	0	2*	0	2*	0
	jiné	11	3	4	0	2	0	8	0
	celkem	100	100	100	100	100	100	100	100
	podíl hlavní péče	64	63	18	18	8	10	4	4

**spolu s rodiči*

Zdroj: Daniel, Ruault 2003, Robert-Bobée, Ananian 2009

Pokud ponecháme stranou případy, kdy se o dítě mladší 3 let stará pouze jeden, případně oba z rodičů, pak byly děti během pracovního týdne v průměru nejdéle svěřeny do péče chůvy (pečující o ně v domácnosti jejich rodiny), jesle i služby mateřské asistentky byly v průměru čerpány po relativně kratší dobu (tabulka č. 3.5). Rozdíl mezi těmito dvěma formami v roce 2007 však lze spatřovat v počtu dní docházky týdně: 50 % dětí navštěvovalo jesle (hlavní forma péče) 5 dní v týdnu, v případě mateřské asistentky tomu tak bylo pouze u 39 % dětí. Průměrná týdenní doba strávená dětmi do 3 let v péči mateřské asistentky a prarodičů jako hlavních pečovatelů byla v roce 2007 srovnatelná. Jako vedlejší či doplňková péče bylo dítě během týdne v průměru nejdéle v péči mateřské asistentky (2007), naopak v průměru nejméně hodin strávilo s prarodiči.

Tabulka č. 3.5 **Průměrná doba péče, Francie, 2002, 2007 (hodiny týdně)**

	hlavní péče		doplňková péče
	2002*	2007**	2007
rodiče	44:27	47:35	15:45
mateřská asistentka	36:42	36:52	18:04
jesle	37:25	38:14	12:02
prarodiče	34:08	37:17	10:04
chůva	40:31	43:19	15:21

**od 8 h do 18 h*

***od 8 h do 19 h*

Zdroj: Daniel, Ruault 2003, Robert-Bobée, Ananian 2009

Rodiče-**samoživitelé** pečovali v roce 2002 i 2007 o své děti mladší 3 let převážně sami častěji než rodiče v úplných rodinách (tabulka č. 3.6). Rozdíl mezi těmito dvěma typy rodin byl tvořen zejména skupinou úplných rodin, které svěřovaly své děti do péče mateřské asistentky. Čím byl počet dětí v rodině vyšší, tím častěji

byla péče o ně zajištěna převážně rodiči a podíl dětí svěřených do péče mateřské asistentky nebo jeslí tak klesal.

Z hlediska **velikosti obce** žil nejnižší podíl rodin, kde o malé děti do 3 let pečovali zejména rodiče, v pařížské aglomeraci a v malých obcích. V malých obcích je relativně častá péče mateřské asistentky, pravděpodobně v důsledku nižší nabídky kolektivních zařízení na jedné straně a díky větší flexibilitě služeb mateřských asistentek na straně druhé (nároky na časovou flexibilitu péče mohou být vyšší v důsledku delšího dojíždění rodičů za prací apod.). V pařížské aglomeraci jsou však relativně často (nejvíce v porovnání s ostatními typy obcí) využívány i jesle.

Podíl rodin, které pečovaly převážně samy o své malé děti (do 3 let), klesal spolu s rostoucí **pracovní aktivitou** rodičů. Rodičovská péče byla v případě pracujících rodičů nejčastěji nahrazována péčí mateřské asistentky, v roce 2007 vzrostl i podíl rodin, kde oba rodiče pracovali na celý úvazek a dávali své dítě do jeslí (tabulka č. 3.6).

Zajímavý je však stále relativně vysoký podíl rodičů, kteří dle svých výpovědí pracovali oba na celý úvazek, a přesto zajišťovali v běžném týdnu hlavní péči o své dítě/děti (27 % v roce 2007). To je možné vysvětlit prací rodičů na směny, což jim umožňuje se v péči střídat (73 % v roce 2007), běžnější byla i práce z domova: v rodinách, kde oba rodiče pracovali na celý úvazek a zároveň zajišťovali péči o dítě/děti převážně sami, pracovalo 18 % matek z domova (proti 10 % v jiných typech rodin dle pracovní aktivity rodičů), tyto ženy byly častěji než jiné státními zaměstnankyněmi (44 % proti 14 % žen v jiných rodinách) nebo měly svobodné povolání (16 % proti 3 %). Na druhé straně se v porovnání s rodinami, které využívají v pracovním týdnu převážně některou z forem nerodinné péče, jednalo častěji o rodiny s nižšími příjmy a životní úrovní, s více dětmi, pocházející z malých měst a venkovských oblastí. I tyto rodiny však poměrně často využívaly jiné, doplňkové formy péče, konkrétně 38 % z nich najímalo na část týdne mateřskou asistentku, 31 % se dělilo o péči s prarodiči, 19 % rodin dávalo dítě/děti do jeslí.

Většina žen, které se celodenně staraly o své dítě/děti, před založením rodiny pracovala, často však měla nižší pracovní výdělky, jež by výrazně nekompenzovaly náklady na nerodinnou péči. Podobnou strategii, tj. zajišťovat většinu péče o dítě do 3 let samotnými rodiči, jako nízkopříjmové rodiny (91 % u prvního kvantilu ukazatele výše životní úrovně) však relativně často zastávaly i rodiny z vyšších sociálních vrstev (pátý kvantil ukazatele životní úrovně) - každá třetí (Robert-Bobée, Ananian 2009). Pokud se o děti v sociálně slabých rodinách nestarali převážně jejich rodiče, navštěvovaly tyto děti jesle (jedna polovina), rodiny na druhé straně žebříčku životní úrovně najímaly častěji mateřskou asistentku (více než jedna polovina), výhradně jejich specifikem bylo i zaměstnávání chův ve vlastní domácnosti. Na jedné straně jsou služby chův nákladnější než služby mateřských asistentek (viz kapitola 2.1.4), na druhé straně díky tomu, že je o dítě postaráno v jeho vlastní domácnosti, může tato forma péče velmi dobře reagovat na pracovní harmonogram pracujících rodičů. Tomu odpovídá i výše zmíněný vysoký průměrný počet hodin péče poskytovaný dětem do 3 let chůvami v domácnosti rodiny (tabulka č. 3.5).

Tabulka č. 3.6 **Hlavní formy péče o děti do 3 let dle typu a složení rodiny a velikosti obce, Francie, 2002, 2007 (řádková %)**

hlavní péče	rodiče		mateřská asistentka		jesle		prarodiče		chůvy apod.		jiné	
	2002	2007	2002	2007	2002	2007	2002	2007	2002	2007	2002	2007
typ rodiny												
úplná rodina	63	62	19	19	8	10	4	4	2	2	4	5
neúplná rodina	79	71	7	8	6	13	3	3	1	0	4	5
počet dětí do 16 let v domác-nosti												
1	47	51	26	26	13	13	7	5	3	2	4	5
2	71	66	16	15	5	9	3	5	2	2	3	5
3 a více	82	83	6	6	5	5	1	2	0	1	6	4
počet dětí do 6 let v domác-nosti												
1	54	-	23	-	11	-	5	-	2	-	5	-
více	75	-	12	-	5	-	2	-	2	-	4	-
velikost obce												
do 5 000 obyvatel	63	64	24	26	3	3	5	4	2	0	3	3
5 000-49 999 obyvatel	73	70	13	18	4	6	4	4	2	0	4	2
50 000 - 199 999 obyvatel	69	72	15	13	9	9	4	4	0	0	3	2
200 000-1 999 999 obyvatel	66	63	16	17	10	12	3	4	0	0	5	4
pařížská aglomerace	52	50	19	12	15	21	2	4	5	7	7	13
zaměstnanost rodičů												
oba zaměstnaní na celý úvazek	24	27	38	37	1	18	7	9	6	4	24	9
oba zaměstnaní, jeden na zkrácený úvazek	51	41	25	31	11	15	6	7	1	0	6	6
alespoň jeden nezaměstnaný	86		6		5		1		1		1	
alespoň jeden na rodičovské dovolené	98	92	1	3	0	3	0	1	0	0	1	1
alespoň jeden neaktivní	92		3		2		2		0		1	
celkem	64	63	18	18	8	10	4	4	2	2	4	1

Zdroj: Daniel, Ruault 2003, Robert-Bobée, Ananian 2009

Pro děti **starší 3 let** je péče a vzdělávání v naprosté většině zajišťována mateřskými školami. V letech 2011-12 navštěvovalo mateřské školy 2,5 milionu dětí starších 3 let, na počátku roku 2011 tak téměř všechny děti ve věku 3-5 let navštěvovaly školské zařízení. Zatímco se od roku 2000 počet dětí školkového věku zvýšil, počet žáků mateřských škol zůstává relativně stabilní, neboť klesá počet dvouletých dětí v těchto zařízeních. Problematickým dnem ve Francii je středa, kdy je většina škol zavřených a děti do školy nechodí. V tento den zajišťují péči většinou samotní rodiče (tři čtvrtiny) nebo prarodiče (2002: 7 %, 2007: 11 %; graf č. 3.3). Část dětí tráví volné středy zájmovou činností v domech dětí apod. (přibližně 7 % v roce 2007). Zajímavé je zjištění, že i téměř polovina rodičů (46 % v obou letech

výzkumu), kteří pracují na plný úvazek, zajišťují péči o děti ve středu převážně sami. Dále se v těchto případech podílejí na péči přibližně stejnou měrou mateřské asistentky, prarodiče nebo děti docházejí do zájmových kroužků. Typ hlavní péče ve středu se podobně jako u dětí ve věku do 3 let liší podle životní úrovně rodiny a velikosti obce. Rodiče pečují o děti sami častěji, pokud se jedná o rodiny s nízkými příjmy, ale tento model je častý i u rodin s vyšší životní úrovní (58 % z pátého kvantilu rozložení rodin dle životní úrovně). Péče prarodičů je obvyklejší ve venkovských oblastech, kde v případě, že dítě/děti netráví středu s rodiči, jsou jim děti svěřeny v 48 % (2007). Ve větších městech je ve větší míře využívána větší nabídka zájmových kroužků (přibližně polovina dětí z pařížské aglomerace, pokud netráví středu s rodiči).

Graf č. 3.3 **Typ hlavní/převážné péče (mezi 8 a 18h-2002 a 19h-2007) o děti ve věku 3-6 let ve středu, Francie, 2002, 2007 (%)**

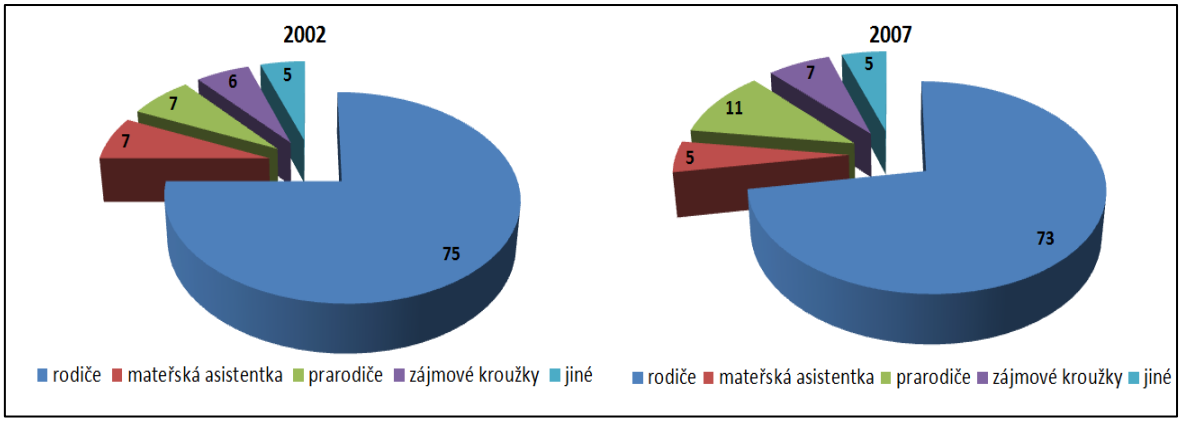

Zdroj: Daniel, Ruault 2003, Robert-Bobée, Ananian 2009

V čase před a po vyučování v mateřské škole ve zbylé dny v týdnu (pondělí, úterý, čtvrtek nebo pátek) je většina dětí ve věku 3-6 roků s rodiči nebo v mimoškolních kolektivních zařízeních (garderie périscolaire). Do 8 hodin ráno je 84 % dětí především s rodiči, mezi 16 hodinou a 30 minutou a 19 hodinou je situace téměř totožná (83 % dětí je v péči rodičů). Mimoškolní kolektivní zařízení (garderie périscolaire) navštěvuje 7 % dětí ve věku od 3 do 6 roků do 8 hodin ráno a mezi 16:30-19 hodinou. Mateřské asistentky pečují navečer pouze o 2 % školkových dětí, častěji se jedná o děti, které mají mladšího sourozence, o kterého se mateřská asistentka stará po zbytek týdne.

Graf č. 3.4 **Převažující typ péče o děti ve věku 3-6 let mezi 16:30 a 19 h ve všední dny (mimo středy), Francie, 2002, 2007 (%)**

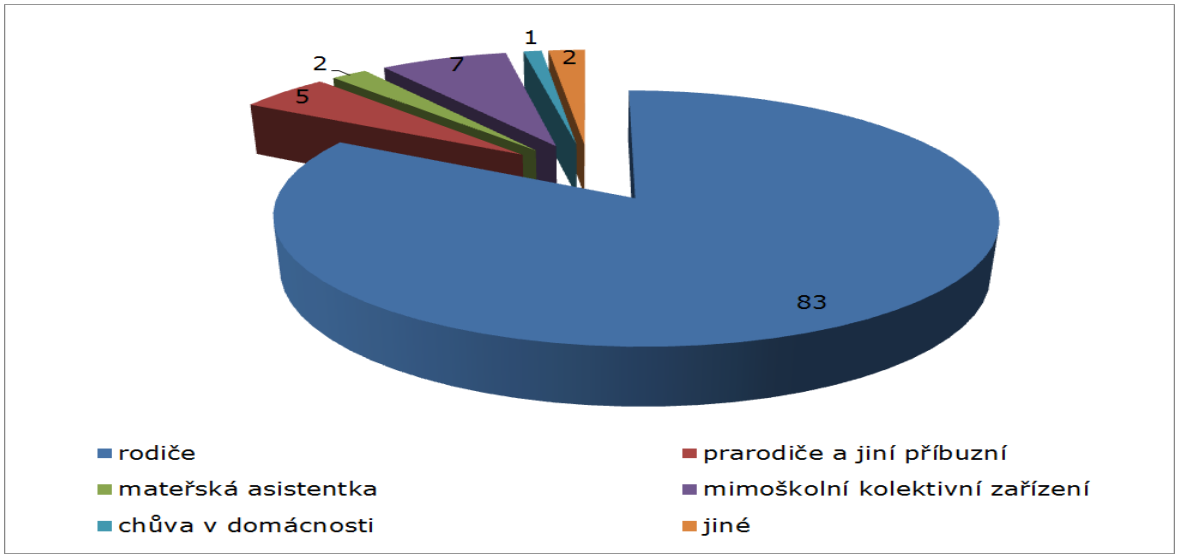

Zdroj: Daniel, Ruault 2003, Robert-Bobée, Ananian 2009

3.4 Preference a spokojenost rodičů

Výše uvedená nabídka služeb do značné míry odpovídá poptávce po konkrétních formách péče. Otázkou však zůstává, do jaké míry jsou rodiny s vybranou formou péče spokojeny a do jaké míry nakonec daná péče splňuje očekávání a požadavky rodičů i dětí. Roli v celkové spokojenosti hrají i počáteční preference a názory na to, která forma péče je pro dítě nejlepší.

Preference francouzských rodičů ohledně způsobu péče o děti je možné sledovat v různých výzkumech, jak kvantitativních na velkém vzorku respondentů, tak úzce zaměřených na vybrané způsoby péče a realizovaných s pomocí kvalitativních sociálně-vědních metod formou hloubkových rozhovorů s nízkým počtem rodin.

V následující kapitole vybíráme některé z výsledků dvou velkých šetření provedených v nedávné době (Způsoby péče o malé děti 2002 a 2007 realizovaných DREES) doplněné o vybrané poznatky kvalitativních šetření.

3.4.1 Nejlepší způsob péče o děti

Za nejpřínosnější způsob péče pro malé děti je považována péče rodičovská (62 % rodičů), dále pak péče v kolektivních zařízeních jeselského typu (22 %), péče u mateřských asistentek (13 % rodičů) a až na posledním místě pak péče jinou osobou v domácnosti (2 %). Je-li z hodnocení vyloučena varianta rodičovské péče, která je většinově považována za ideální, jsou jako nejpřínosnější hodnoceny jesle (40 %), mateřské asistentky (28 %) a prarodiče (20 %). Naopak, péče jinou osobou v domácnosti rodiny je preferována pouze okrajově (8 %).

Rodiče, kteří se sami starají o své dítě (děti), považují ještě častěji za nejpřínosnější, vedle péče rodičovské, docházku dítěte do jeslí (42 %). Méně často je

za nejlepší označována péče prarodičů (23 %) i mateřských asistentek (22 %) a nejméně péče jinou osobou v domácnosti dítěte (8 %).

Odpovědi hodnotící typ péče z hlediska jeho prospěšnosti pro dítě přitom výrazně korelují s reálně využívaným způsobem hlídání: 85 % rodičů využívajících jesle hodnotí jako nejprospěšnější právě toto kolektivní zařízení, stejně tak jako 67 % rodičů zaměstnávajících mateřskou asistentku uvedlo, že tento typ péče je pro dítě nejlepší (Clément, Nicolas 2009).

Vhodnost jednotlivých typů péče bývá posuzována z hlediska různých aspektů, vedle přínosů pro dítě jsou rodiči zvažovány také další faktory, především dostupnost daného typu péče (teritoriální i časová) a finanční stránka. Jako nejvhodnější způsob zajištění péče vzhledem k **časovým potřebám** rodičů jsou hodnoceny mateřské asistentky (33 %) a hlídání dětí v domácnosti chůvou (27 %). Je patrné, že zatímco hlídání dítěte v domácnosti chůvou není rodiči příliš často vyzdvihováno z hlediska přínosu pro dítě, jeho pozitiva jsou však v řadě případů spatřována v nejvyšší časové flexibilitě. Jesle vyhovují z hlediska provozní doby pouze 14 % respondentů.

Z **finančního hlediska** je nejvhodnějším typem péče o děti do 3 let rodičovská péče (34 % rodičů), další necelá třetina rodičů za finančně nejvýhodnější považovala jesle (32 %), 14 % mateřskou asistentku a pouze 2 % péči o dítě v domácnosti chůvou.

Rodiče, pro něž jsou **jesle nejpřínosnějším typem** péče pro dítě, hodnotí kladně především to, že se děti naučí chování v kolektivu, ale také záruku jejich bezpečnosti. S jeslemi jsou nejčastěji spojována také další pozitiva, jako je příprava dítěte na vstup do mateřské školy, vhodná úprava prostředí pro děti, profesionalita zaměstnanců, učení se autonomii a rozvoj dítěte.

Pro rodiče **využívající mateřské asistentky** je naopak největším pozitivem to, že se dítě v tomto typu péče naučí být nezávislé. Kvalitativní výzkumy realizované mezi rodiči malých dětí dokládají, že péče mateřských asistentek je často apriorně vnímána jako málo důvěryhodná. Nicméně po delším období hledání vhodné mateřské asistentky a po nabytí osobních zkušeností s ní rodiče hovoří o tomto typu péče pro jejich děti často velmi pozitivně. V jejich kladném hodnocení se pak objevuje především téma důvěryhodnosti a senzitivity, které vyplývají z blízkého vztahu s dítětem. Mezi rodiči, kteří využívají péče mateřských asistentek, se tak častěji objevuje, v porovnání s rodiči hodnotícími jako nejlepší způsob jesle, důraz na dobré emoční prospívání dítěte. (Union Nationale des Associations Familiales 2009).

Mezi pozitiva nejčastěji spojovaná s **rodičovskou péčí** patří především emoční prospívání dítěte, respektování jeho individuálního režimu, dobré hygienické podmínky a zajištění jeho bezpečnosti.

Nicméně i u jeslí jako nejčastěji preferovaného způsobu péče o děti mimo okruh rodiny si rodiče uvědomují určitá **negativa**, kterými jsou v tomto případě především omezené možnosti respektovat individuální režim dítěte a vystavení dítěte nejrůznějším přenosným nemocem (z hlediska přenášení nemocí chápali rodiče jako nevhodné nejčastěji právě prostředí jeslí, ale také péči mateřské asistentky). Péče o dítě samotnými rodiči naopak dle respondentů nejméně přispívá k učení se samostatnosti (Clément, Nicolas 2009).

Chceme-li tedy co nejadekvátněji popsat preference rodičů ohledně typu péče a názory na péči mateřské asistentky, je přesnější říci, že vše závisí na období, ve kterém je na tyto otázky rodič dotazován. Pokud je to před volbou způsobu péče, je nejuznávanějším typem kolektivní péče primárně v jeslích. Pokud je to po výběru

konkrétní péče o dítě (který nebyl vždy zcela bez komplikací), ti, jejichž dítě je hlídáno v jeslích, preferují jeselskou péči, ti, o jejichž dítě pečuje mateřská asistentka, preferují mateřskou asistentku (především pak konkrétní asistentku pečující o jejich dítě).

3.4.2 Spokojenost rodičů s využívaným typem péče

Výzkum „Způsoby péče o malé děti 2007" dokládá vysokou spokojenost rodičů s podmínkami péče o jejich děti, neboť 73 % rodičů s nimi bylo zcela spokojeno, 19 % bylo spokojeno dostatečně a pouze 6 % bylo spokojeno průměrně a 2 % rodičů zůstávala nespokojena (Clément, Nicolas 2009). Tato vysoká spokojenost je stabilnějším jevem, neboť obdobné výsledky ukazují také starší výzkumy (např. Perraudin, Pucci 2007).

Nejčastěji jsou **spokojeni** rodiče, kteří o své dítě pečují sami (77 % rodičů je s typem péče zcela spokojeno), rodiče využívající jesle nebo mateřskou asistentku jsou zcela spokojeni méně často, i zde však spokojenost s péčí převažuje (68 % rodičů využívajících jesle a 64 % rodičů zaměstnávajících mateřskou asistentku je s typem péče zcela spokojeno). Mezi nejdůležitější faktory míry spokojenosti francouzských rodičů se způsoby péče o děti patří především možnosti rozvoje dítěte, bezpečnost a také časová flexibilita služby. Tyto výsledky se liší dle typu péče, například mateřské asistentky jsou z hlediska **časové flexibility** péče o děti výrazně pružnější, proto je s touto službou z tohoto hlediska spokojeno 75 % rodičů najímajících mateřskou asistentku versus 56 % rodičů, kteří mají dítě v jeslích. Z hlediska **bezpečnosti a rozvoje** dítěte jsou rodiče obvykle zcela spokojeni s péčí v jeselských zařízeních (73 %), méně již u mateřských asistentek (63 %). Také v dalších aspektech péče je patrná vyšší spokojenost mezi rodiči využívajícími jesle, například s úrovní vzdělávání a rozvoje dítěte je zcela spokojeno 71 % rodičů využívajících jesle, ale pouze 60 % rodičů zaměstnávajících mateřskou asistentku (Clément, Nicolas 2009).

Starší z výzkumů objasňuje také nejčastější důvody **nespokojenosti** rodičů. Podle rodin, které nejsou s péčí zcela spokojeny, je nejčastěji za ne zcela vyhovující péči označována mateřská asistentka (třetina rodin), dále péče matky (16 % případů) následovaná individuální placenou péčí chůvy (13 %), kolektivními zařízeními (12 %) a péčí u příbuzných (10 %). Většina nespokojených rodin by přitom upřednostnila jesle (56 %). Z důvodu jejich nedostupnosti jsou tak s aktuálním způsobem zajištění péče o nejmenší děti (ve výzkumu konkrétně děti od 3 měsíců do 3 let) nespokojeny především rodiny zaměstnávající mateřskou asistentku a placené hlídání v domácnosti (více než 70 % rodin nespokojených s těmito dvěma typy služeb by chtělo dát dítě do jeslí, pokud by to bylo možné). Jesle jsou preferovány také v rodinách, kde je vyjadřována nespokojenost s tím, že péči o dítě musí zajišťovat jeden z rodičů (Perraudin, Pucci 2007).

Nejnižší míra spokojenosti mezi rodiči panuje v oblasti **financování** péče o dítě, neboť pouze 15 % rodičů je s náklady vydávanými na péči zcela spokojeno, 46 % spíše spokojeno a naopak 29 % je spokojeno pouze středně a 10 % vůbec.

Jesle jsou pro rodinný rozpočet méně nákladné a z hlediska nutných finančních nákladů s nimi panuje vyšší spokojenost (25 % rodičů je s finančními náklady na jesle plně spokojeno) než s náklady nezbytnými na zajištění péče mateřské asistentky (10 % rodičů zaměstnávajících mateřskou asistentku je s finanční stránkou služby plně spokojeno; Clément, Nicolas 2009).

Ať již o dítě pečují sami rodiče, nebo je péče zajišťována některou z nerodinných forem, obecná spokojenost rodičů vzhledem ke způsobu zajištění péče ještě nutně

neznamená, že nepreferují jiný způsob péče, než jaký aktuálně využívají. Ve skutečnosti 31 % rodičů celkově plně spokojených s podmínkami péče prohlašuje, že by bylo rádo využívalo jiný způsob zajištění péče o děti, ke kterému však z různých důvodů nemají přístup. Mezi rodiči dětí starších 3 let, které nejsou ve vzdělávacím systému (nenavštěvují MŠ), by si jiný typ péče přálo dokonce 40 % rodičů. Tento podíl se liší v závislosti na typu aktuálně využívané péče, neboť mezi rodinami využívajícími jesle je podíl rodičů přejících si jiný typ péče výrazně nižší (19 %) než mezi rodinami zaměstnávajícími mateřské asistentky (55 %).

Jiný způsob péče by uvítalo 37 % rodičů, kteří se o dítě starají sami. Ačkoli také oni jsou obecně spokojeni s tímto způsobem péče, je pravděpodobné, že se jeden z rodičů musel vzdát či výrazně omezit své pracovní aktivity z důvodu vysokých nákladů na jiný typ péče nebo z důvodu nedostatku nabídek péče. Mezi pečujícími rodiči, kteří by dali přednost jinému typu péče, jsou opět jasně preferovány jesle (64 %), mateřské asistentky jsou zmiňovány poměrně zřídka (15 %). Jasná převaha jeslí jako preferovaného způsobu péče se objevuje také u rodičů dětí zaměstnávajících mateřské asistentky (69 %).

Důvody, proč rodiče nemohli zajistit péči o dítě (děti) požadovaným způsobem, jsou různé. Předně je to nedostatek volných míst, což jako důvod udává největší podíl neuspokojených rodičů (46 %), také však nedostatek daného typu péče v dostupné vzdálenosti od jejich domova (29 %), finanční nároky péče (19 %) a nekompatibilní provozní doba zařízení péče a pracovní doba rodičů (12 %; Clément, Nicolas 2009).

Především v případě jeslí a mateřských asistentek je nejčastějším důvodem neúspěchu rodičů při umisťování dětí **nedostatek volných míst**. Navíc, pokud rodiče neuspějí s umístěním dítěte v jeslích v blízkosti bydliště, často hledají jiný způsob péče (33 %), neuspějí-li však rodiče s umístěním dítěte u mateřské asistentky, jsou často nuceni změnit své plány (22 %), tj. zůstat s dítětem doma nebo zajistit péči v rámci rodiny.

V neuspokojení preferencí rodičů hrají roli také **finanční aspekty**, které uvedlo 30 % rodičů, kteří původně plánovali zaměstnat mateřskou asistentku, ale pouze 6 % z těch, kteří by volili jesle. Pro rodiče s nižšími a středními příjmy jsou náklady na péči nižší při využívání jeslí než při zaměstnávání mateřské asistentky (Clément, Nicolas 2009).

Tato typologie překážek pro zajištění preferovaného způsobu péče o dítě a jejich četnost je v čase relativně stabilní, což dokládají některé starší výzkumy (Perraudin, Pucci 2007). Také na počátku nového tisíciletí byly nejčastějším důvodem, proč rodiče nevyužívali pro ně nejpreferovanější typ péče o dítě, kapacitní důvody, neboť necelá třetina rodičů uvedla, že pro jejich dítě nebylo místo (29 %). Dalšími důvody byla nevyhovující vzdálenost nebo provozní doba (21 %), neexistence daného typu služby (15 %), odmítnutí žádosti (12 %). Vysoké náklady pak znemožnily zvolit preferovaný typ péče každé desáté rodině (11 % rodin; viz tabulka č. 3.7).

Nedostatek volných míst je tedy stabilně uváděn zejména ve spojitosti s nedostupností jeslí (pro 43 % rodin), pro čtvrtinu rodin však kapacitní důvody stály také za nemožností využití mateřské asistentky a mateřské školy. Nevyhovující vzdálenost nebo provozní doba byla častou překážkou pro využívání služeb mateřských asistentek, ale také u individuálního placeného hlídání, ač jsou tyto služby výrazně časově flexibilnější než kolektivní zařízení péče. Skutečnost, že služba v regionu neexistuje, byla hlavní překážkou pro rodiny, které by nejraději využívaly jiné kolektivní zařízení než jesle nebo péči v domácnosti. Zamítnutí žádosti bylo nejčastější v případě snahy umístit dítě do mateřské školy, neboť přijetí dětí mladších 3 let do mateřských škol je

podmíněno jejich volnou kapacitou. Vysoké náklady byly hlavním důvodem nevyužívání péče v domácnosti, v případě mateřských asistentek však byly zmiňovány výrazně méně často než v novějším výzkumu (6 % v roce 2002 oproti 30 % ve výzkumu v roce 2007), což pravděpodobně značí zvyšování finanční zátěže rodin v případě zajištění péče osobou mimo vlastní rodinu.

Tabulka č. 3.7 **Důvody nevyužívání preferovaného typu péče o dítě, 2002, v %**

důvody nevyužívání preferovaného způsobu péče o dítě	**preferovaný způsob péče o dítě**							
	jesle	**mateřská asistentka**	**kolektivní zařízení ***	**hlídání v domácnosti**	**škola**	**individuální placené hlídání**	**péče otce nebo jiného člena rodiny**	**celkem**
nebylo místo	43	24	9	0	24	0	0	29
nevyhovující vzdálenost nebo provozní doba	19	39	18	5	0	32	0	21
neexistující služba	11	1	45	28	0	0	36	15
žádost byla zamítnuta	14	8	14	0	47	0	0	12
finanční důvody - služba je příliš drahá	8	6	9	47	0	0	0	11
jiné	5	22	5	20	29	68	64	12
celkem	100	100	100	100	100	100	100	100

*Pozn.: výzkum mezi rodiči dětí od 3 měsíců do 3 let, 2002. * jiná kolektivní zařízení než mateřská škola a jesle, konkrétně: dětské koutky, dětské zahrady, mimoškolní péče*

Zdroj: Perraudin, Pucci 2007

ČESKÁ REPUBLIKA

4. Historie péče o děti v České republice - rodinná versus nerodinná péče

Úvod

Po roce 1989 se měnil systém služeb pro rodiny s nezaopatřenými dětmi, který předchozí režim pod vlivem preference kolektivní výchovy dětí a v zájmu udržení vysoké zaměstnanosti žen podporoval. Především ekonomická motivace podpory porodnosti v 50. a 60. letech se promítla v tom, že těžištěm rodinné politiky byla postupně stále více právě nepřímá pomoc zřizováním jeslí, mateřských škol a školních družin (Kučera 1994: 63; Bartošová 2000: 16). Tato podpora se tehdy projevovala jak pozitivním kvantitativním vývojem služeb denní péče o děti (tabulky č. 4.1 a 4.2), tak na druhé straně často ne moc dobrými kvalitativními parametry pečujících zařízení, stejně jako diskutabilními dopady na psychický vývoj dětí.

Naproti tomu v 90. letech v rámci převažujících tendencí podporovat spíše péči o nejmladší děti v rodině a také v souvislosti s následným prudkým poklesem porodnosti začaly počty zařízení denní péče o děti od roku 1990 klesat (tabulky č. 4.1 a 4.2). Tento trend, byť v mírnější podobě, však trval i v době opětně se zvyšující porodnosti a nadále se tím zhoršoval poměr mezi nabídkou a poptávkou (srv. Kuchařová, Svobodová 2007). Dnes již porodnost klesá, ale vztah poptávky a nabídky se nelepší, zřejmě mj. díky rostoucí poptávce. Mateřské školy nicméně navštěvuje 91 % pětiletých dětí a 87 % čtyřletých dětí (tabulka č. 5.9). Zařízení pro denní péči o děti mladší tří let však existují jen výjimečně a jen ve větších městech. Kapacita jeslí stále klesala (tabulka č. 4.2).

Je nutné připomenout, že v evropském srovnání slabá podpora systému denní péče o děti od 90. let do velké míry korespondovala s preferencemi české populace včetně rodičů malých dětí. Rozšíření orientace na domácí péči o děti a tradiční dělbu rolí mezi partnery (tzv. model muže-živitele) lze přičíst synergickému působení několika okolností, a to na straně státu i veřejnosti. Souhrnně lze zmínit reakci na zformalizovaný systém péče koncem 80. let a současně rozšíření konzervativně liberální orientace v politickém diskurzu, příp. konzervativní orientaci některých vlivných politiků, dále představy, že větší angažovaností žen v rodině se uvolní pracovní trh vzhledem k obavám z nárůstu nezaměstnanosti v transformačním období, celkovou liberalizaci života a snahy o deetatizaci, i potřebu snížit státní výdaje či redefinovat veřejné politiky a restrukturalizovat jejich financování.

V 50. až 80. letech tedy byla situace pro rozvoj systému zařízení denní péče o děti většinou příznivá z hlediska státní podpory, motivované ekonomicky (extenzívní hospodářství vyžadovalo vysoké zapojení žen) a politicky (pracovně angažovaná žena nezávislá na muži byla ideálem komunistické ideologie). Také ze strany veřejnosti byla potřeba dávat malé děti zaměstnaných žen do zařízení poskytujících péči o děti a jejich výchovu vysoká vzhledem k relativně nízké příjmové úrovni rodin vyžadující dvojí pracovní příjem.

Zdánlivě plynulý vývoj systému služeb denní péče o děti však nebyl přímočarý. Např. nahromaděné a v odborných i laických kruzích reflektované zdravotní problémy dětí z kolektivních zařízení, hlavně dětí nejmladších, umísťovaných v jeslích, zpochyb-

nily v 60. letech důvěru v zařízení denní péče o děti (Dudová, Hašková 2010). Současně snížená ekonomická potřeba pracovní emancipace žen a snahy zvrátit pokles porodnosti, který byl dáván do souvislosti s vysokou zaměstnaností žen, vedly k zavedení pro-populačních opatření zaměřených na delší a lépe placenou mateřskou dovolenou. Situace ovšem nebyla řešena systémově, takže v době baby-boomu sedmdesátých let narůstal rozpor mezi nabídkou a poptávkou po těchto zařízeních. Ukazuje se tu nekonzistence rodinné politiky, kdy opatření na zvýšení plodnosti nebyla doprovázena opatřeními na zajištění péče o děti a na podporu rodin s dětmi.

Počet a dostupnost zařízení denní péče o děti do roku 1989

Počty mateřských škol po válce trvale rostly až do osmdesátých let minulého století (v roce 1946 přesáhly úroveň z roku 1936 na cca 3 tis., v roce 1983 jich bylo 7,6 tisíc; Historická statistická ročenka ČSSR), koncem posledního desetiletí tohoto období ale začaly počty mírně klesat (tabulka č. 4.1). V době zvýšené porodnosti, zhruba v letech 1972-1978, však tento vývoj téměř stagnoval (nárůst o 16 % při nárůstu počtu dětí ve věku 1-4 roky o 30 %). Počet mateřských škol sice v období baby-boomu vzrostl o 30 % a počet tříd o 50 %,[44] přesto dostupnost mateřských škol nebyla všude snadná a musela být řešena na úkor kvality (počet umístěných dětí za totéž období vzrostl o 72 %, ve třídách bylo až 30 dětí). Podíl dětí z věkové skupiny 3-5letých umístěných v mateřských školách se zvyšoval z 32,1 % v roce 1951 (30 % v roce 1946) na 93,9 % v roce 1983.

Od konce 40. do poloviny 80. let vzrostl také počet jeslí více než sedmkrát (240 v roce 1948, 1786 v roce 1983; Historická statistická ročenka ČSSR). Podíl dětí umístěných v jeslích z celkového počtu příslušné věkové skupiny v celku od padesátých do osmdesátých let rostl, a to ze 4,2 % v roce 1951 na 17,8 % v roce 1983 (Historická statistická ročenka ČSSR). Počet míst v jeslích ve stejném období vzrostl z 21,9 tisíce na 73,2 tisíce.[45] Zvyšoval se současně podíl tzv. závodních jeslí (vč. zemědělských družstev), jichž v roce 1983 bylo 27 %.

Vedle mateřských škol a jeslí existovaly většinou v malých obcích ještě dětské útulky, jejich počet však klesal paralelně se zvyšováním počtu mateřských škol. V padesátých a do poloviny šedesátých let jich bylo přes tisíc (nejvíce 1402 v roce 1959) a navštěvovalo je 15-26 tisíc dětí (maximum 26 442 v roce 1959). Pak nastal pokles a v roce 1983 jich bylo 159 s 2 243 dětmi (Historická statistická ročenka ČSSR). V uvedeném období převažovala tendence k posilování jednotného institucionálního systému služeb denní péče o děti centrálně řízeného jako celý veřejný život. Nicméně v době zpochybnění kvality a vhodnosti existujících služeb (prováděných ve větších kolektivech), tj. v 60. letech, byly učiněny pokusy o větší diverzifikaci forem nerodinné péče. Zakládaly se tzv. mikrojesle,[46] což byla do jisté míry obdoba dnešních rakouských Tagesmütter (denní pečovatelky/lé) nebo francouzských mateřských asistentek. Jedním z motivů byla už tehdy finanční nákladnost jeslí pro stát, ale přesun zátěže na rodiče, k jakému došlo v 90. letech, uvažován nebyl. Vznikala i společná zařízení jeslí a mateřských škol. Tyto alternativní formy se však dlouhodobě neujaly.

Před rokem 1989 tehdejší systém denní péče v zásadě zajišťoval **finanční a prostorovou dostupnost** těchto služeb, zatímco kvalita se měnila a byla častým předmětem kritiky. Byla však nastavena a právně zakotvena pravidla zajišťující

[44] Konkrétně v letech 1972-1980 - až v roce 1980 přecházely děti z nejpočetnějšího populačního ročníku z mateřských do základních škol

[45] Průměrný denní počet dětí v jeslích však byl v roce 1983 48,2 tisíce. Obsazenost tedy nebyla velká.

[46] H. Hašková uvádí, že v roce 1978 u nás fungovalo 383 mikrojeslí s 1855 místy (Hašková, 2012).

podmínky pro kvalitní péči, hygienické standardy a plnění výchovných a vzdělávacích funkcí (např. ve školském zákoně, právních normách Ministerstva zdravotnictví pro provoz jeslí, v zákonu o pedagogických pracovnících aj.). V tomto směru byl nastolen a dodnes je platný poměrně vysoký standard v zařízeních denní péče ve veřejném sektoru, avšak snahy o jeho přenášení do alternativních forem denní péče o děti dnes přináší problémy brzdící jejich rozvoj. Slaběji byla ošetřena možnost individualizované péče (příliš početné třídy v MŠ). Zřizovatelem zařízení denní péče o děti byl převážně stát, který garantoval jejich financování, ovšem v prostředí ekonomické stagnace a nerozvinuté životní úrovně. I zde lze hledat kořeny nedůvěry brzdící rozvoj služeb denní péče o děti v současnosti.

Změny v systému služeb denní péče o děti po roce 1989

Po roce 1989 se zásadně měnily podmínky zřizování a financování zařízení denní péče o děti, a tím i jejich dostupnosti. Jsou odlišné v závislosti na regionálních a lokálních podmínkách a také na typu služeb, tedy i věku dětí, jimž jsou tyto služby poskytovány. Hlavními zřizovateli se staly obce, které zřizují 95 % mateřských škol (4 % jsou zřizovány soukromníky a církvemi). Při zanedbatelném počtu jeslí jsou jiní, než obecní zřizovatelé ojedinělými případy.

Pro veřejný sektor obecně dlouho platilo, že služby mateřských škol pro děti ve věku 3-6 let (výjimečně mladší) byly pro naprostou většinu rodin finančně i prostorově dostupné. Nyní se však situace dlouhodobě i zde dramaticky zhoršuje. Po roce 1990 počet MŠ klesal (tabulka č. 4.1) a zrychlujícím se tempem rostla diskrepance mezi poptávkou a nabídkou. Ve školním roce 2011/2012 nebylo přijato přes 49 tisíc hlásících se dětí (statistiky MŠMT), v roce 2007/2008 to bylo 13 tisíc (v roce 2000 to bylo cca 2000 dětí).

Tabulka č. 4.1 **Počty mateřských škol a počty dětí, tříd a učitelů v nich a podíl veřejných mateřských škol, vybrané školní roky**

	1989/90	1992/93	1996/97	1999/00	2002/03	2005/06	2008/09	2011/12
počet MŠ	7 328	6 827	6 344	5 901	5 795	4 834	4 809	4 931
podíl veřejných MŠ (%)	100	99,6	97,9	98,6	98,3	98,1	97,4	96,2
počet dětí	395 164	325 735	317 159	290 192	284 950	282 183	301 620	342 521
počet tříd	16 059	15 280	14 401	13 006	12 881	12 409	13 035	14 481
počet učitelů*	31 790	29 942	27 041	23 620	22 332	22 485	23 568	26 781

** přepočtené počty na plně zaměstnané*

Zdroj: databáze ÚIV, MŠMT

Rapidněji se však změnila prostorová dostupnost zařízení denní péče pro děti mladší tří let, jejichž počet silně poklesl, takže se staly „nestandardními" a prakticky pro většinu rodin s malými dětmi nedostupnými formami péče (tabulka č. 4.2). Péče o mladší děti v jeslích je také finančně nákladnější, protože na rozdíl od mateřských škol není státem nijak dotována, dotace z obecních rozpočtů jsou limitovány jejich celkovou nedostatečností.

Tabulka č. 4.2 **Vývoj počtu jeslí a počtu míst v jeslích v letech 1990 až 2011**

	1990	1992	1996	1997	2000	2003	2005	2008	2011
počet zařízení	1 043	381	151	101	65	60	54	48	46
počet míst v jeslích	39 829	13 196	5 551	2 965	1 867	1 770	1671	1498	1425
pokles počtu míst v %	období								
	-	1990-92	1992-96	1996-97	1997-00	2000-03	2003-05	2005-08	2008-11
	-	- 64,9	- 57,9	- 46,6	- 37,0	- 5,2	- 5,6	- 10,4	- 4,9

Zdroj: Statistiky ÚZIS, Síť zdravotnických zařízení 2011. ÚZIS ČR, 2012

Jak je zřejmé z tabulky č. 4.2, bylo v roce 2011 v celé ČR jen 46 jeslí, přičemž podíl dětí mladších tří let, které je navštěvují, nedosahuje ani 1 %. Oproti tomu se spolu s klesajícím počtem jeslí začal zvyšovat podíl dětí mladších tří let, které navštěvují mateřské školy (viz tabulka č. 5.9). Ze "společných zařízení jesle a mateřské školy" se staly mateřské školy, společná evidence těchto zařízení byla ukončena od roku 1990. Rovněž dětské útulky byly zákonem zrušeny. Soukromou placenou péči o děti využívá dle H. Haškové (2012) jen okolo 1-2 % rodin s předškolními dětmi a zhruba stejný podíl rodin využívá určitou formu sousedské výpomoci.

Přetlak poptávky se dnes projevuje i v neuspokojivé **kvalitě péče** v mateřských školách navzdory zmíněným platným pedagogickým a hygienickým standardům. Hlavním důvodem je přeplněnost tříd a nedostatek odborných vychovatelů/pedagogů (srv. Monitorování 2011). Vlastně se ukazuje, že v tomto směru nejsou ani přísné normy dostatečnou zárukou celkové kvality, protože např. nepříznivé poměrové ukazatele se nemění (viz tabulka č. 5.8). V zájmu opravdu individuálního přístupu k dětem by bylo třeba zlepšit poměr počtu dětí a vychovatelů, v ideálním případě i délku pracovní doby vzhledem k vyčerpávajícímu charakteru práce pedagogů v mateřských školách. Přitom ekonomická krize dnes tlačí na snižování investic, tedy i počtu pracovníků, což vyvolává neadekvátní požadavky na výkon vychovatelské a vzdělávací práce v mateřských školách.

Po roce 1989 se otevřel prostor pro **alternativní formy služeb denní péče o děti** jak obecně vznikem otevřeného tržního prostředí, tak ústupem státu z dirigistických pozic a rozvojem občanského sektoru. Nelze však říci, že by vzniklé možnosti byly plně využity. Systém alternativních forem denní péče o děti se totiž doposud potýká s řadou problémů a bariér. Situaci v 90. letech a během následujícího desetiletí můžeme charakterizovat v těchto bodech:

1. Nerodičovská péče o nejmenší děti byla nejčastěji realizována na neformální bázi, buď v rámci širší rodiny, nebo za výpomoci známých.
2. Zakotvení tzv. péčových živností (vázaná živnost „Péče o děti do 3 let věku v denním režimu", volná živnost „Mimoškolní výchova a činnost, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti") v zákoně č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů, umožnilo vznik komerčních individuálních a kolektivních služeb péče o děti.
3. Soukromé služby individuální a kolektivní péče o nejmenší děti se nicméně rozvíjely jen velmi pomalu, a to z důvodu malé poptávky, kterou způsobovaly a) preference rodičovské péče, využívání pomoci příbuzných či známých; b) upřednostňování veřejných mateřských škol; c) neinformovanost a malá zkušenost rodičů s jinými než tradičními formami péče; d) finanční nedostupnost komerčních služeb (pro většinu rodičů bylo jejich pravidelné využívání příliš finančně nákladné); e) exis-

tence černého trhu (najímání chův se často odehrávalo v rámci šedé zóny ekonomiky), kde jsou ceny za služby vždy výrazně nižší. Úzké vymezení kvalifikačních podmínek pro vázanou živnost „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu" a striktnost hygienických požadavků na prostory a provoz provozoven omezily rozvoj podnikání v této oblasti a zapříčinily, že dodnes jen minimum chův provozuje tuto živnost ve své domácnosti (podrobněji viz kapitola 5.1.2).

4. Komerční služby péče o děti byly stejně jako dnes nejvíce využívány v Praze a okolí a v dalších velkých městech, jinde jen sporadicky.
5. Jiná než kolektivní institucionální péče o děti byla a je státem minimálně dotována. Ani jiné subjekty finančně významně nepřispívaly (s výjimkou nejistých jednoročních dotací od Ministerstva práce a sociálních věcí a některých obcí). Nebyla aplikována finanční pomoc prostřednictvím daňových úlev.
6. V roce 2008 schválila vláda tzv. Prorodinný balíček obsahující 7 návrhů opatření ve prospěch rodin s dětmi, jedním z nich byl institut evidovaného poskytovatele vzájemné rodičovské výpomoci.[47] Soubor navrhovaných opatření však nebyl přijat v důsledku pádu vlády v roce 2009. Při dalším projednávání narazilo uzákonění možnosti vzájemné rodičovské výpomoci mj. na nedostatečné dopracování řady konkrétních podmínek, např. způsob kontroly osob poskytujících služby péče o děti v tomto režimu a zavedení doplňkových služeb jako poradenství a vzdělávací kurzy. Diskusi vyvolaly nedopracované otázky požadavků na kvalifikaci osob takto pečujících o děti a na vybavenost jejich domácností[48]. Na základě výhrad Legislativní rady vlády, která namítala, že takový způsob vzájemné výpomoci rodičů není nutné legislativně ukotvovat, Ministerstvo práce a sociálních věcí tento svůj návrh dále nerozpracovávalo. Svou roli v zamítavém stanovisku vlády hrály v roce 2009 i finanční důvody.

Ačkoli kvantitativně stále nerozvinutá, je oblast alternativních forem nerodinné péče v současnosti dost pestrá (Kuchařová et al., 2009). Nehledě na právní formu jsou v praxi soukromým sektorem provozovány tři hlavní typy služeb v oblasti péče o nejmenší děti. První jsou miniškoličky, mikrojesle a hlídací dětská centra, kde je péče o děti poskytována kolektivně. Jelikož jejich typologie není zakotvena žádnou platnou právní úpravou, zařízení nesoucí stejné názvy v praxi poskytují služby různého obsahu a kvality. Tyto subjekty jsou jakousi obdobou obcemi zřizovaných jeslí, ovšem s tím, že usilují o větší pestrost a variabilitu služeb, individuálnější přístup ke klientům a jejich kapacita je ve srovnání s klasickými jeslemi výrazně menší. Rodiče nejmenších dětí, kteří jsou ochotni zaplatit vyšší ceny za péči o vlastní děti v soukromém sektoru na rozdíl od státního, většinou totiž preferují služby, které jsou značně individualizované a nikoliv kolektivní. Ty tvoří další a v podstatě největší skupinu služeb péče o děti - individuální chůvy, které pečují o děti přímo v jejich domácím prostředí anebo ve své vlastní domácnosti, to se však legálně děje jen zcela výjimečně, důvodem jsou náročné zákonné hygienické požadavky, kterým je v praxi obtížné dostát. Zájem o tyto služby je značně limitován poměrně vysokými cenami, které si při jejich pravidelném využívání například osm až deset hodin denně v pracovních dnech mohou dovolit platit jen rodiny s nadprůměrnými příjmy. I to je zřejmě důvodem, proč se v této praxi mohutně rozvíjí černý trh, který pomáhá ceny snížit, ovšem za cenu jednání za hranou zákona a toho, že se takové služby vymykají jakékoliv nestranné kontrole kvality. Kromě těchto služeb, provozovaných na základě živnostenského zákona, existují v současné době také služby péče o děti zřizované a provozované na základě

[47] Více o Prorodinném balíčku v Tiskové zprávě MPSV ze dne 19. listopadu 2008. Pro bližší informace o institutu evidovaného poskytovatele vzájemné rodičovské výpomoci viz kapitola 5.1.2.

[48] Jak je v této publikaci uvedeno v části o Francii 2.1.2, právě tyto aspekty jsou tam přísně regulovány.

obecných právních předpisů. Tyto služby provozují v současné době převážně občanská sdružení či obecně prospěšné společnosti například prostřednictvím rodinných a mateřských center a též zaměstnavatelé, kteří se rozhodnou pro své zaměstnance zřídit tzv. „firemní školku" (podrobněji viz kapitola 5.2.3).

Rodičovská poptávka a odborný diskurz ve vývoji služeb denní péče o děti

Vývoj systému denní péče o děti je ovlivňován vedle již zmiňovaných strukturálních a institucionálních podmínek i **poptávkou veřejnosti** (Kuchařová et. al., 2009) **a odborným diskurzem v této oblasti** (Dudová, Hašková, 2010, 2011). Subjektivní aspekty poptávky po zařízeních denní péče jsou primárně určovány preferencemi rodičů ohledně hodnot rodiny a zaměstnání a způsobů jejich slaďování. S tím souvisí preference a názory na optimální péči o děti.

Pokud jde o hodnotové orientace týkající se rodinných a profesních aspirací, v české populaci převládá zájem o skloubení obou sfér. Jsou zde ovšem rozdíly podmíněné zejména rodinným stavem a fází rodinného cyklu (přítomností a věkem dětí v rodině) a také vzděláním a genderově. Navzdory nemalým profesním aspiracím žen v době, než začnou jejich děti navštěvovat školu, preferují matky v různé intenzitě vlastní péči o ně, jak je podrobně uvedeno v části 6 (též Kuchařová et. al., 2009). V reálném chování se zmíněné preference projevují přerušovanou pracovní kariérou českých matek[49] a jejich dlouhým setrváním mimo pracovní trh za účelem vlastní péče o dítě, protože skutečné strategie slaďování rodiny a zaměstnání se utvářejí mj. v kontextu toho, jak je nastavena rodinná politika v oblasti rodičovské a mateřské dovolené, rodinných dávek a služeb denní péče o děti (Kuchařová, Ettlerová, Nešporová, Svobodová, 2006, Hašková, Maříková, Uhde, 2009). Matky malých dětí tak odkládají ve své životní dráze období paralelního výkonu zaměstnání a intenzívní péče o děti, a tedy potřeby služeb nerodinné péče o děti do vyššího věku dětí. Při jejich návratu na pracovní trh pak figuruje nedostupnost služeb denní péče o děti mezi hlavními důvody obtíží (Kuchařová, Ettlerová, Nešporová, Svobodová, 2006). Vzniká tak jakýsi začarovaný kruh, kdy deklarovaná poptávka tlumí nabídku a současně nabídka neuspokojuje poptávku.

Přes nemalou sociální diferencovanost preferencí i rodinných strategií převládá upřednostnění rodinné péče přinejmenším do tří let věku dítěte. Reálné chování ovlivňuje u rodin s nižším sociálním statusem potřeba výdělečné činnosti, u rodin s vyšším statusem, a obvykle i vzděláním, potřeba seberealizace v zaměstnání. Zájem o dřívější návrat do zaměstnání, a tím i o zajištění denní péče o děti proto celkově stoupá. Prokázán zde byl i vliv zhoršených ekonomických podmínek a perspektiv v době ekonomické krize. Externí podmínky způsobují, že tento zájem není dostatečně realizován. Mezi nejzávažnější z nich patří nastavení rodinné politiky, zejména nabídky služeb denní péče o děti, ale také koncepce rodičovské dovolené (Kuchařová, Ettlerová, Nešporová, Svobodová, 2006, s. 29) a „zkostnatělost" trhu práce, zejména nedostatek flexibilních pracovních příležitostí, ale také malý zájem zaměstnavatelů podpořit slaďování rodiny a zaměstnání. Zaměstnanost žen (podle Kalíšková, Münich, 2012) s dětmi do 3 let v letech 1994-2007 dále klesala (o tom blíže Kuchařová, V., 2013 Ekonomické podmínky slaďování rodiny a zaměstnání v České republice a ve Francii).

Nemalý vliv na chování rodičů malých dětí mají i odborné diskurzy týkající se služeb denní péče o děti, jejichž vliv zdůrazňují např. Hašková a Dudová (2010, 2011),

[49] Otcové si vybírají rodičovskou dovolenou stále ve velmi malém počtu a jejich podíl mezi příjemci RP dlouhodobě kolísá kolem 1 % (Maříková, 2008). Přitom setrvávají na rodičovské dovolené kratší dobu než matky (Nešporová, 2007).

a v textu byly již několikrát zmíněny. Celkově lze v dlouhodobější retrospektivě pozorovat jejich postupný vývoj. Zatímco v padesátých letech byly rozhodující politické zájmy a ekonomické vlivy, které v rámci podpory ideologicky propagované emancipace žen prosazovaly vznik kolektivních zařízení v těchto intencích, od šedesátých let (tedy po rozšíření zařízení denní péče) odborníci postupně reagovali na zkušenosti z praxe fungování těchto zařízení a poukazovali na jejich nedostatky, přičemž přibývalo kritiky kolektivní formy služeb denní péče o děti, zejména pokud jde o zařízení pro děti do tří let. Kritika se týkala např. nedostatečně individuálního přístupu nebo velké nemocnosti dětí. Již při tvorbě institucionální základny služeb péče se v tomto období uplatnilo nazírání na nerodinnou péči o děti ze dvou základních úhlů - jako péči zabezpečovací či zdravotně výchovnou pro děti do 3 let věku (tato hranice odlišování potřeb dítěte je dodnes velmi živě diskutovanou záležitostí) a jako výchovně vzdělávací pro děti od tří let do počátku školní docházky. Tak v této době vzniklo oddělené řízení a koncepce těchto dvou složek systému denní péče o děti. Přitom navzdory zvyšování požadavků na zdravotní a pečovatelské standardy se ukázaly negativní dopady kolektivních zařízení (spíše ovšem týdenních) na zdraví dětí, což podnítilo klinicko-psychologické a pediatrické zkoumání vlivů docházky do kolektivních zařízení, které vedlo k závěrům o nevhodnosti nerodinné péče o nejmenší děti.

Upřednostnění nepřímých forem podpory rodin s dětmi oproti přímým formám prostřednictvím finančních dávek kritizovali i někteří demografové (např. argumentovali, že systém založený na pojištění vylučuje některé skupiny žen z možnosti takovouto státní podporu využít - Kučera, 1994, s. 63). Demografové současně upozorňovali na negativní korelaci mezi zaměstnaností žen a porodností. V kontextu s ekonomickým vývojem, konkrétně snižující se potřebou ženské pracovní síly, a jeho trvalými nedostatky, které se projevily především v nerozvinutosti infrastruktury s následky v nadměrném zatížení zaměstnaných žen „dvojí směnou", se současně utvářel diskurz směřující k požadavku uvolnit ženy z tohoto břemene a ve vznikajících „antikolektivistických" náladách rostla podpora návratu k tradiční dělbě práce muže a ženy. Na rozdíl od jiných zemí nebyla nijak výrazně brzděna feministickým hnutím (Dudová, Hašková, 2010, 2011). V rodinně politické praxi to v souhrnu vedlo k prodlužování zákonného nároku na přerušení zaměstnání kompenzované finančně a spojené s garancí návratu na trh práce (podrobnosti byly uvedeny výše). V době centrálně řízené ekonomiky, nivelizovaných příjmů a relativně štědře poskytované nepřímé podpory rodinám (nutno posuzovat v kontextu celkové nevysoké životní úrovně a v případě rodin její malé závislosti na individuálním výkonu) nepřinášel zdánlivě návrat k přerušované kariéře žen nijak významné dopady na jejich rodinné a pracovní dráhy.

Přes změnu v těchto okolnostech po zavedení tržního a konkurenčního prostředí se však názory na formování životních drah v závislosti na rodičovství, přesněji řečeno na mateřství, dále udržovaly, jak bylo uvedeno ohledně preferencí české veřejnosti. Tyto názory, dávající přednost v rámci rodinné politiky institutu mateřské a rodičovské dovolené před rozšířením nerodinné denní péče o děti, byly a jsou podporovány psychologicko-pediatrickými koncepty, propagátory „tradiční" rodiny i liberálně orientovanou politikou. V současnosti však jsou nepopiratelná i fakta o pozitivním vlivu zaměstnanosti na porodnost, stejně jako o nevyhnutelnosti zvýšit rovnoprávnost žen a mužů ve veřejné i soukromé sféře. Z toho pramení orientace rodinné politiky na slaďování rodiny a zaměstnání, jehož nedílnou součástí je podpora služeb denní péče o děti. V reálných i „virtuálních" diskusích tak převládá idea, že je třeba vytvořit prostředí pro svobodnou volbu využívání rozmanitých nástrojů rodinné politiky, jakkoliv to lze chápat odlišně z pohledu liberála nebo feministky. Hlavní otázkou se zdá být nalezení cesty, jak toto velmi obecně formulované pravidlo uvést do praxe, protože to je nejen obtížné, ale právě lidé aplikující odlišnou optiku na totéž preferují různé cesty. Je

dobře, že se rozvinula na dané téma veřejná i odborná diskuse a lze si jen přát, aby vedla k funkčním a perspektivním kompromisům.

Současná situace

Navzdory uvedené převládající preferenci rodinné péče o nejmenší děti lze dnešní situaci charakterizovat neuspokojenou poptávkou po zařízeních denní péče o děti. Problém nabývá na naléhavosti, jakkoliv je vztah poptávky a nabídky silně teritoriálně diferencován. Situace v ČR se v **mezinárodním srovnání** relativně zhoršuje. Podílem dětí ve věku do 2 let, které navštěvují nějakou formu nerodinné denní péče, se ČR dlouhodobě drží v mezinárodních srovnáních EU i OECD na posledních místech (OECD Family Database, Provision 2009). V případě dětí od 3 let do počátku povinné školní docházky je postavení ČR lepší - je situována nad průměrem zemí OECD (podle uvedeného zdroje v roce 2008 průměr činil 77 % dětí využívajících nějaké formy nerodinné péče ve srovnání s 80 % v ČR). Mezi evropskými zeměmi (ne jen členy EU) však zaujímá místo v dolní čtvrtině (Provision 2009). Analytiky z Evropské komise je ČR zařazena mezi postkomunistické země, v nichž došlo v 90. letech k poklesu zajištění potřeb denní péče o děti, oproti jiným zde tento trend navíc pokračoval i v tomto tisíciletí (Provision 2009).

Počátkem roku 2013 je možno konstatovat, že odpovědný orgán za koncepci systému denní péče o nejmenší děti předškolního věku, **MPSV**, si stále více uvědomuje negativní vývoj v dané oblasti. Jeho kroky ke zlepšení jsou však limitovány absencí politické vůle více do této oblasti finančně investovat a stále silným vlivem liberálně konzervativních postojů k této problematice a k celé rodinné politice a také pod vlivem psychologizujícího pojetí rané péče o děti. To se projevuje v tom, že hlavní úsilí je zaměřeno na podporu alternativních forem služeb denní péče o děti a neplánuje se podpora jeslí, pokud pomineme nepřímou a poněkud nenápadnou snahu podpořit obce v rozvíjení lokální rodinné politiky, a tím i podporu zařízení denní péče na místní úrovni.

MPSV ale není jediným ministerstvem, které svými kompetencemi zasahuje do systému denní péče o děti. Má ovšem hlavní roli ve vytváření podmínek pro alternativní formy nerodinné denní péče o děti. Donedávna bylo hlavním garantem institucionální denní péče o děti vedle MŠMT také Ministerstvo zdravotnictví, které však řízení jeslí s platností od 1.4.2012 zrušilo, aniž by bylo vyřešeno, kdo tuto jeho roli převezme. Kompetence v této oblasti přešly plně na obce, což vyžaduje změnu právní subjektivity jeslí s potenciálními dopady na další okolnosti důležité pro provoz jeslí (podrobněji viz kapitola 5.2.1).

Objektivně je třeba říci i to, že uvedené snahy narážejí na nedostatečnou odbornou analýzu podmínek a perspektiv různých forem denní péče o děti, což se promítá v nedotaženosti dosavadních návrhů na legislativní zakotvení vybraných forem těchto služeb, tak i na nedůvěru a rezistenci relevantních subjektů[50]. Jednak jsou to představitelé dosavadního systému institucionální péče, kteří kritizují nevyhnutelnost slevování z „psaných" standardů péče v mateřských školách a jeslích. Kritický přístup mají i zastánci alternativních forem, pro něž je např. problémem limitovaná státní garance a plánovaná kontrola kvality služeb poskytovaných alternativními formami. Kritizovány jsou polovičaté kroky prováděné MPSV, tedy vládou. Příkladem je vyhovění požadavku odborníků na zrušení dvojkolejnosti kompetencí v systému služeb denní péče o děti, kdy jesle spadaly pod resort zdravotnictví a mateřské školy pod resort školství, a tím současně i požadavku Ministerstva zdravotnictví uvolnit jesle z jeho

[50] V případě tzv. prorodinného balíčku však zasáhly i nepříznivé okolnosti politického vývoje, které přerušily legislativní proces jeho projednávání v Parlamentu ČR.

kompetencí. Tato změna byla pravomocně uskutečněna, aniž by byla dořešena řada organizačních i právních otázek plného přechodu odpovědnosti za zřizování a provoz jeslí na obce a dopady ztráty centrálního subjektu garantujícího koncepční a metodické vedení.

5. Aktuální systém denní péče o děti do 6 let v České republice

V České republice je nerodičovská péče o děti do 3 let nejčastěji realizována v rámci širší rodiny (zejména prarodiči) nebo za výpomoci známých. Pokud jde o péči cizí osobou za úplatu, v porovnání s Francií je její profesionalizace v samotných začátcích. Text se zaměřuje na různé formy individuální nerodinné péče, které se v realitě vyskytují, byť některé z nich jen ojediněle. Jde o neformální a profesionální formy péče, poskytované buď nekomerčně nebo za účelem zisku na základě tzv. péčových živností. Jelikož najímání chův se v České republice nejčastěji odehrává v rámci šedé zóny ekonomiky, nelze opomenout souvislosti práce vykonávané „na černo". V oblasti kolektivní péče se text vedle již zmiňovaných tradičních forem (jesle a mateřské školy) zabývá službami, které se u nás jako alternativy začaly etablovat v nových společenských podmínkách po roce 1989. Jedná se jak o nejrůznější neziskové projekty provozované na základě obecných právních předpisů, tak i o komerční služby na bázi péčových živností či soukromé (firemní) školky zřizované na legislativním základě (zápis mateřské školy do školského rejstříku). Rovněž je představen připravovaný nový typ služeb péče o předškolní děti, dětská skupina, jehož navrhovaná právní úprava byla právě předložena vládě.

Obrázek č. 5.1 **Systém individuální péče o děti do 6 let v ČR**

Obrázek č. 5.2 **Systém kolektivní péče o děti do 6 let v ČR**

5.1 Individuální péče o předškolní děti

Za individuální péči o předškolní děti je považována péče o děti převážně jednou osobou. V první řadě jde o péči vlastním rodičem (rodičovská péče), v druhé řadě pak o péči jinými osobami - příbuznými (prarodiče, teta apod.) a jinými osobami (chůva). Nerodičovskou péčí rozumíme v této studii péči osob, které nejsou s dítětem v příbuzenském vztahu. Pro její vyhodnocení je však třeba se nejprve alespoň v základních konturách seznámit s charakterem a vývojem rodičovské péče o nejmenší děti.

5.1.1 Rodičovská péče

Současné podmínky pro slaďování rodinného a pracovního života v raných fázích rodinného cyklu mají své kořeny před rokem 1989. Oproti jiným zemím, jako je např. právě Francie, byla poměrně brzy uzákoněna další mateřská (později rodičovská) dovolená, i když zprvu neplacená. Současně s tím poskytoval socialistický stát téměř bezplatně služby péče o děti, a to jak do 3 let, tak do 6 let. Kromě toho existovala i další opatření ve prospěch rodin s dětmi, např. dotace na dětské zboží. Ani v té době se však veřejné služby péče o děti do 3 let nestaly příliš využívanou alternativou: před rokem 1990 je využívala jen asi čtvrtina dětí této kohorty (Saxonberg a Sirovátka, 2006a in Bartáková, Sirovátka, 2008). Zatímco za minulého režimu mohl model dlouhé mateřské dovolené (prodloužené o tzv. další mateřskou dovolenou na celkové 2, později 3 roky) fungovat bez velkých problémů vzhledem k tehdejšímu právu na práci a povinnosti pracovat, po roce 1989 se podmínky trhu práce stávají vůči těm, kteří přerušují kariéru na delší dobu, daleko méně vstřícné. Po roce 1989 byly posíleny rysy refamilializace, tj. důraz byl v rodinné politice kladen na posílení péče o malé děti v rámci vlastní rodiny, a to zejména prodloužením nároku na rodičovský příspěvek, ale i za přispění nedostatečné podpory služeb péče zejména o děti do 3 let. V důsledku toho se v rodinách v partnerském chování posilovaly genderové stereotypy a rodinně politická opatření, ač míněna genderově neutrálně, de facto podporovala nerovnoprávné postavení žen-matek.

Mateřská dovolená a peněžitá pomoc v mateřství

Legislativní vývoj

V moderní společnosti, kdy byl ženám umožněn přístup ke vzdělání a na trh práce, bylo postupně nutné legislativně reagovat na fakt, že ženy při zvýšených profesních ambicích nechtějí rezignovat na plnohodnotný výkon své mateřské role a že děti jsou v raných fázích svého života na nich závislé (kojení apod.). Nejprve byla uzákoněna mateřská dovolená pro období bezprostředně kolem porodu, během které bylo možné pobírat dávky ze systému nemocenského pojištění, později bylo pracujícím ženám umožněno opustit pracovní proces po delší dobu díky zavedení institutu další mateřské, později rodičovské dovolené.

Moderní formy sociálního zabezpečení našly cestu do českých zemí koncem 19. století. V Rakousku-Uhersku nabyl 1.8.1889 účinnosti zákon o nemocenském pojištění č. 33, údajně u nás první obecně pojatá a povinná úprava zabezpečení v nemoci (Česká správa sociálního zabezpečení). Přestože dávkové části byla v zákoně věnována poměrně malá pozornost (větší důraz byl kladen na organizaci pojištění), obsahovala již hlavní věcné i peněžité dávky v nemoci a v mateřství. Pojištěné ženy, které porodily, měly nárok na peněžitou pomoc v mateřství ve výši nemocenského po dobu 4 týdnů ode dne porodu. V roce 1920 byla prodloužena mateřská dovolená na 6 týdnů před a 6 týdnů po porodu a spojená s výplatou mateřských dávek. Od roku 1926 pobíraly státní a veřejné zaměstnankyně mateřské dávky ve výši 80 % platu, a to po dobu 3 měsíců (Niklíček 1993). Pojištěné ženy i manželky pojištěnců měly nárok na bezplatnou pomoc porodní asistentky i na pomoc lékaře v případě potřeby (Tröster a kol. 2002).

Délka vyplácení příspěvku v mateřství se postupně prodlužovala. Po 2. světové válce byly z nemocenského pojištění vypláceny peněžité dávky v mateřství - porodné a peněžitá pomoc v mateřství ve výši nemocenského po dobu **18 týdnů**, pokud byla žena pojištěna v posledních 2 letech před porodem alespoň 270 dní (zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění, zákon č. 90/1949 Sb., o rodinných přídavcích). V roce 1956 byl přijat zákon č. 54/1956, o nemocenském pojištění zaměstnanců, na základě kterého byla peněžitá pomoc v mateřství poskytována po dobu 18 týdnů, z toho 4 týdny před porodem a 14 týdnů po porodu. Výše pomoci se odvíjela jako v případě nemocenského od příjmu za poslední 3 kalendářní měsíce nebo, bylo-li to pro ženu příznivější, za posledních 6 kalendářních měsíců přede dnem, kdy přestala pracovat pro těhotenství nebo mateřství, nejvýše však z částky 100 Kčs denně. Výše byla závislá na délce pracovního poměru u stávajícího zaměstnavatele (tabulka č. 5.1)

Tabulka č. 5.1 **Výše peněžité pomoci v mateřství k 1.1.1957, ČR**

při nepřerušeném zaměstnání v témž podniku:	**z čisté denní mzdy:**
do 2 let	75 %
nad 2 roky do 5 let	80 %
nad 5 let	90 %

Zdroj: zákon č. 54/1956, o nemocenském pojištění zaměstnanců

V roce 1964 byl přijat zákon č. 58/1964 Sb., o zvýšení péče o těhotné ženy a matky. Mateřská dovolená byla prodloužena na dobu **22 týdnů** (zpravidla se poskytovala od počátku čtvrtého týdne před očekávaným dnem porodu, ne však dříve než od počátku osmého týdne před tímto dnem) a bylo zaručeno právo na další mateřskou

dovolenou až do doby, kdy dítě dosáhne věku 1 roku. Výše peněžité pomoci v mateřství se odvíjela od čisté denní mzdy za poslední 3 kalendářní měsíce, nebo bylo-li to pro ženu příznivější, za posledních 6 kalendářních měsíců přede dnem, kdy přestala pracovat pro těhotenství nebo mateřství, nejvýše však z částky 100 Kčs denně. Ve výši pomoci byla stále zohledňována délka pracovního poměru u stávajícího zaměstnavatele, od 19. týdne bylo nově zohledňováno pořadí dítěte (tabulky č. 5.2 a 5.3).

Tabulka č. 5.2 **Výše peněžité pomoci v mateřství za prvních 18 týdnů od nástupu mateřské dovolené k 1.4.1964, ČR**

při nepřerušeném zaměstnání v témž podniku:	**z čisté denní mzdy:**
do 2 let	75 %
nad 2 roky do 5 let	80 %
nad 5 let	90 %

Pozn. Jestliže by peněžitá pomoc v mateřství podle těchto sazeb činila méně než 16 Kčs denně, poskytovala se v částce 16 Kčs denně; přesahovala-li však tato částka 90 % čisté denní mzdy pracovnice, poskytovala se peněžitá pomoc v mateřství ve výši 90 % této mzdy.

Zdroj: zákon č. 58/1964 Sb., o zvýšení péče o těhotné ženy a matky

Tabulka č. 5.3 **Výše peněžité pomoci v mateřství od 19. týdne mateřské dovolené k 1.4.1964, ČR**

pořadí dítěte	**z čisté denní mzdy**
první	40 %
druhé	50 %
třetí a každé další	60 %

Pozn.: Jestliže by peněžitá pomoc v mateřství podle těchto sazeb činila méně než 11 Kčs denně, poskytovala se v částce 11 Kčs denně; přesahovala-li však tato částka 60 % čisté denní mzdy pracovnice, poskytovala se peněžitá pomoc v mateřství ve výši 60 % této mzdy.

Zdroj: zákon č. 58/1964 Sb., o zvýšení péče o těhotné ženy a matky

V případě vícečetného porodu byla peněžitá pomoc v mateřství poskytována po dobu maximálně 35 týdnů, osamělým matkám nežijícím s druhem náležela peněžitá pomoc v mateřství po dobu maximálně 26 týdnů, a to ve výši 70 % čisté denní mzdy od 19. týdne.

Mateřská dovolená nesměla být kratší než 12 týdnů a nemohla skončit ani se přerušit před uplynutím 6 týdnů ode dne porodu. Po skončení mateřské dovolené byl zaměstnavatel povinen poskytnout pracovnici, která porodila dítě nebo je převzala do své trvalé péče nahrazující mateřskou péči, další mateřskou dovolenou, jestliže o ni v zájmu prohloubení péče o dítě požádala, a to až do dne, kdy dítě dosáhne věku 1 roku. Rozvázat pracovní poměr se zaměstnankyní během těhotenství nebo trvalé péče o dítě ve věku do 1 roku, případně z vážných důvodů osamělou a pečující trvale o dítě mladší než 3 roky, bylo možné jen zcela výjimečně. Po skončení mateřské dovolené nebo další mateřské dovolené měl zaměstnavatel povinnost zařadit ženu na její původní práci a pracoviště. Nebylo-li to možné proto, že tato práce odpadla nebo pracoviště bylo zrušeno, musela organizace zařadit tuto pracovnici na jinou práci odpovídající pracovní smlouvě.

Od 1.1.1966 (zákon č. 67/1965 Sb., o některých změnách v nemocenském pojištění) byly sazby nemocenského a peněžité pomoci v mateřství určovány ne již podle doby nepřerušeného zaměstnání u téhož zaměstnavatele, ale podle celkové

doby zaměstnání. Nemocenské a peněžitá pomoc v mateřství byly stanoveny z průměrné čisté mzdy pracovníka připadající na pracovní den, nejvýše však z částky 100 Kčs. Doba výplaty peněžité pomoci v mateřství byla prodloužena z 22 týdnů na **26 týdnů** (35 v případě vícečetných porodů a osamělých matek, zákon č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavcích na děti z nemocenského pojištění). Její výše byla vymezena jednotně na 90 % průměrné čisté denní mzdy s maximálním vyměřovacím základem 120 Kčs a nebyla již vázána na délku zaměstnání ani pořadí dítěte, podmínkou zůstala pouze doba účasti na pojištění po dobu 270 dní v předchozích 2 letech. Od 1.1.1985 (zákon č. 109/1984 Sb., o změnách nemocenského zabezpečení) byla horní hranice průměrné čisté denní mzdy pro výpočet peněžité pomoci v mateřství zvýšena na 150 Kčs.

Od 1.7.1987 (zákon č. 51/1987 Sb., o změnách v nemocenském zabezpečení) byla placená mateřská dovolená prodloužena z 26 týdnů na **28 týdnů** (37 týdnů v případě vícečetných porodů a osamělých matek), z toho 6 týdnů před porodem. Nově byla přiznána tato dávka i muži, a to svobodnému, ovdovělému, rozvedenému nebo jinak osamělému, který nežil s družkou, pokud pečoval o dítě na základě rozhodnutí příslušného orgánu, nebo matka zemřela.

S účinností od 1.1.1993 došlo ke snížení výše příspěvku, tj. procenta z denního vyměřovacího základu (průměrné čisté mzdy na pracovní den za 12 měsíců) z 90 % na 67 % s maximem 190 Kč za jeden kalendářní den v předcházejícím čtvrtletí (zákon č. 37/1993 Sb., o změnách v nemocenském a sociálním zabezpečení a některých pracovněprávních předpisů), od 1. 1. 1994 byla procentní sazba zvýšena na 69 % s příslušným maximem 270 Kč (zákon č. 308/1993 Sb.). K důležité změně výpočtu výše peněžité pomoci v mateřství došlo v roce 1999 (zákon č. 61/1999 Sb., s účinností od 1.10.1999): denní vyměřovací základ byl stanoven tak, že z částky připadající na jeden kalendářní den (výše hrubé mzdy na kalendářní den) byla částka 360 Kč započítána celá, částka od 360 Kč do 540 Kč byla započítána pouze ve výši 60 %, k částce vyšší než 540 Kč se při stanovení maximálního denního vyměřovacího základu nepřihlíželo, maximální vyměřovací základ tak byl součtem částek 360 Kč a 108 Kč, tj. 468 Kč, denní maximální výše peněžité pomoci v mateřství byla 323 Kč. Od 1.1.2004 (zákon č.421/2003 Sb.) byly příslušné částky definující maximální denní vyměřovací základ zvýšeny z 360 Kč na 480 Kč a z 540 Kč na 690 Kč a dále od 1.1.2008 (zákon č. 261/2007 Sb.) na 550 Kč, respektive 790 Kč.

K zásadním změnám v nemocenském pojištění došlo k 1.1.2009 (zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění). Podmínkou nároku na peněžitou pomoc v mateřství je dále účast pojištěnce na nemocenském pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dní v posledních 2 letech přede dnem nástupu na mateřskou dovolenou. Podpůrčí doba u peněžité pomoci v mateřství začíná nástupem na mateřskou dovolenou, nejdříve 8 týdnů před porodem a nejpozději počátkem 6. týdne před očekávaným dnem porodu, a činí 28 týdnů u pojištěnky, která porodila, a to i v případě, že se jedná o zaměstnankyni, která je neprovdaná, ovdovělá, rozvedená či z jiných vážných důvodů osamělá. U pojištěnky, která porodila zároveň dvě nebo více dětí, činí podpůrčí doba 37 týdnů, přičemž po uplynutí 28 týdnů podpůrčí doby peněžitá pomoc v mateřství náleží jen v případě, že pojištěnka dále pečuje alespoň o 2 z těchto dětí. Mateřská dovolená nemůže být nikdy kratší než 14 týdnů a nemůže v žádném případě končit ani být přerušena před uplynutím 6 týdnů ode dne porodu.

Nárok na peněžitou pomoc v mateřství má i pojištěnec, který je otcem dítěte nebo manželem ženy, která dítě porodila, pokud s ní uzavřel písemnou dohodu, že bude o dítě pečovat, a to nejméně po dobu 7 kalendářních dnů po sobě jdoucích. Otec může čerpat peněžitou pomoc v mateřství nejdříve od počátku 7. týdne po porodu

dítěte. Matka a otec se tak mohou střídat v pobírání dávky, četnost střídání omezena není. V případě střídání v péči o dítě se zastaví výplata peněžité pomoci v mateřství matce a začne se vyplácet tato dávka muži z jeho nemocenského pojištění, pokud splňuje podmínky nároku na její výplatu, a naopak. Výše peněžité pomoci v mateřství činí od prvního kalendářního dne 70 % denního vyměřovacího základu za kalendářní den. Denní vyměřovací základ se redukuje tak, že do částky první redukční hranice se počítá 100 %, z částky nad první redukční hranici do druhé redukční hranice se počítá 60 %, z částky nad druhou redukční hranici do třetí redukční hranice se počítá 30 % a k částce nad třetí redukční hranici se nepřihlíží. Vychází se z hrubých příjmů dosažených v období 12 měsíců. Výši redukčních hranic platných od 1. 1. kalendářního roku vyhlašuje Ministerstvo práce a sociálních věcí ve Sbírce zákonů. Dle současných předpisů činí redukční hranice od 1.1.2013 863 Kč, 1 295 Kč a 2 589 Kč (www.cssz.cz). Maximální denní vyměřovací základ tak činí 1 511 Kč (tabulka č. 5.4).

Tabulka č. 5.4 **Peněžitá pomoc v mateřství po roce 1968, ČR**

platnost od	délka trvání vyplácení příspěvku (v týdnech)	procento denního vyměřovacího základu (%)	maximální částka za kalendářní den - vyměřovací základ (pracovní den do roku 1993) v Kčs/Kč
1.7.1968	26	90	120
1.1.1985	26	90	150
1.7.1987	28	90	150
1.5.1991	28	90	180
1.1.1993	28	67	190
1.1.1994	28	69	270
1.10.1999	28	69	468
1.1.2004	28	69	606
1.1.2008	28	69	694
1.1.2009	28	70	1 375
1.1.2013	28	70	1 511

Zdroj: Sbírka zákonů

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a v mateřství

Účelem této dávky je kompenzovat ušlou mzdu těhotným ženám a matkám, které byly v důsledku těhotenství nebo péče (např. kojení) o malé dítě nuceny přejít na jinou práci a došlo tak ke snížení jejich mzdy. Koncept tohoto příspěvku je tradičně součástí zákona o nemocenském pojištění. Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství se vyplácí těhotným zaměstnankyním za kalendářní dny, v nichž trvalo převedení na jinou práci, nejdéle do počátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu. Ve stanovených případech se vyplácí též matkám po porodu při převedení na jinou práci. Jeho výše je stanovena jako rozdíl mezi denním vyměřovacím základem zjištěným ke dni převedení zaměstnankyně na jinou práci a průměrem jejích započitatelných příjmů připadajícím na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení. Při stanovení a redukci denního vyměřovacího základu se postupuje stejně jako u peněžité pomoci v mateřství.

Rodičovská dovolená a rodičovský příspěvek

Legislativní vývoj

Na mateřskou dovolenou navazuje **rodičovská dovolená**. V roce 1964 byl přijat zákon č. 58/1964 Sb., o zvýšení péče o těhotné ženy a matky, kde bylo po ukončení mateřské dovolené v délce 22 týdnů zaručeno právo na další mateřskou dovolenou až do doby, kdy dítě dosáhne věku 1 roku. Dle zákoníku práce (zákon č. 153/1969 Sb.) mohla žena od 1. ledna 1970 žádat další mateřskou dovolenou až do 2 let věku dítěte. Zákonem č. 188/1988 Sb. byla s účinností od 1. ledna 1989 stanovena délka další mateřské dovolené na dobu do 3 let věku dítěte. Otcové měli sice od roku 1990 (viz níže) nárok na pobírání rodičovského příspěvku, ale na rozdíl od matek je zaměstnavatel nebyl povinen uvolnit ze zaměstnání. Institut rodičovské dovolené byl zaveden v r. 2001 novelou zákoníku práce (zákon č. 155/2000 Sb.), čímž byli muži zrovnoprávněni se ženami v nároku na čerpání neplaceného volna v souvislosti s péčí o děti. Mužům tak je v případě čerpání rodičovské dovolené stejně jako ženám garantována stejná ochrana ve sféře práce (zejména platnost pracovní smlouvy a garance místa, byť ne nezbytně stejné pozice, obsah práce však musí odpovídat pracovní smlouvě) jako ženám a zaměstnavatel ho musí uvolnit, pokud se muž rozhodne pečovat. Nárok na rodičovskou dovolenou má matka po skončení mateřské dovolené, otec po narození dítěte. Na rodičovskou dovolenou mohou nastoupit oba rodiče zároveň, rodičovský příspěvek je pak vyplácen pouze jednomu z nich. Statistiky o počtu otců, kteří jsou na rodičovské dovolené, nejsou dostupné, nepřímo však lze usuzovat ze statistik MPSV o příjemcích rodičovského příspěvku: v roce 2001 pobíralo tento příspěvek 2 017 mužů, tj. 0,8 % všech příjemců, o deset let později to bylo 5 743 mužů, tj. 1,8 % všech příjemců (www.mpsv.cz).

Zákonem č. 154/1969 Sb., o **mateřském příspěvku** byl s účinností od 1.7. 1970 zaveden mateřský příspěvek, který byl určen k zajištění péče o druhé a další dítě do 1 roku věku. Nárok na něj byl podmíněn zaměstnáním (pracovní činností) v posledních 2 letech před porodem po dobu alespoň 270 dnů, řádnou a celodenní péčí alespoň o jedno vlastní dítě do 1 roku věku a vedle toho péčí o další dítě nebo děti (vlastní nebo převzaté do své trvalé péče nahrazující mateřskou péči) ve věku do skončení povinné školní docházky nebo o dítě invalidní do 26 let věku vyžadující stálou péči, nebo péčí o alespoň jedno vlastní dítě do 1 roku věku, šlo-li o ženu neprovdanou, ovdovělou, rozvedenou nebo z jiných vážných důvodů osamělou, která nežila s druhem. Výše mateřského příspěvku byla stanovena na jedno dítě do 1 roku věku 500 Kčs, na dvě děti do 1 roku věku 800 Kčs, na tři a více dětí do 1 roku věku 1 200 Kčs za kalendářní měsíc.

S účinností od 20.10.1971 (zákon č. 107/1971 Sb., o mateřském příspěvku) byl příspěvek vyplácen i ekonomicky neaktivním ženám a poskytování nároku bylo prodlouženo do 2 let věku nejmladšího dítěte (žena mohla žádat další mateřskou dovolenou do 2 let věku dítěte již podle zákoníku práce z roku 1970), od 1.2.1982 byla výše příspěvku valorizována o 100 Kčs na 600 Kčs, 800 Kčs, resp. 1 300 Kčs (zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění č.8/1982 Sb., o zvýšení mateřského příspěvku a o změnách v nemocenském zabezpečení).

K 1.1.1985 (zákon č. 110/1984 Sb., o změnách zákona o mateřském příspěvku) získaly nárok na vyplácení příspěvku po dobu 1 roku i matky, kterým se narodilo první dítě, a muži, kteří pečovali alespoň o 1 dítě do 2 let, pokud nežili s partnerkou nebo jejich manželka nemohla z vážných důvodů o dítě pečovat. S platností od 1.7.1987 (zákon č. 50/1987 Sb., o změnách zákona o mateřském příspěvku) se příspěvek při péči o 3 a více dětí zvýšil z 600 Kčs na 800 Kčs.

Období let 1988-89 bylo přechodným obdobím pro postupné prodloužení nároku na rodičovský příspěvek do 3 let věku dítěte. U dětí narozených po 31.12.1987 byla prodloužena doba výplaty do věku 3 let jejich věku, pokud žena pečovala o další nezaopatřené dítě (dále v případě, že dítě bylo invalidní, nebo byla matka svobodná, ovdovělá nebo rozvedená nežijící s partnerem). U dětí splňujících stejné podmínky, ale narozených před 1.1.1988 náležel mateřský příspěvek do 2 let věku. U prvních dětí stále trval nárok na mateřský příspěvek do 1 roku věku.

V období před rokem 1989 se vývoj volna na péči o malé děti a finanční kompenzace ztráty pracovního příjmu v době péče v zásadě ubíral směrem ke stále delší, právním nárokem podpořené, době přerušení pracovní kariéry z důvodu mateřství a ke stále větší univerzálnosti jak nároků na mateřskou dovolenou, tak na peněžní podporu v mateřství. Po celé toto období byla prakticky ve své rodičovské péči o nejmenší děti podporována pouze matka, otec jen koncem 80. let a jen za předpokladu, že nahrazoval péči matky. Dlouhodobě se tedy v ČR vytvářelo prostředí podporující rodičovskou péči o nejmladší děti a současně odlišující roli rodičů v péči. Na druhou stranu je z tohoto období známá dobrá dostupnost mateřských škol, a do značné míry také jeslí, což byly de facto jediné formy nerodinné péče o děti (výjimkou byla doba baby-boomu první poloviny sedmdesátých let). V podmínkách tehdejší nabídky služeb denní péče o děti, opatření na podporu mateřství v zákoníku práce a dávkovém systému (nemocenském pojištění) a v kontextu rodičovských preferencí a obecných názorů na rodičovství převažovala praxe, kdy zhruba čtvrtina rodičů dětí do tří let, ale většina rodičů dětí předškolního věku starších tří let, využívala nerodinné formy péče o děti.

Mateřský příspěvek, až na vymezené výjimky určený tedy pouze matkám, existoval až do 1.10.1990. Zákon č. 382/1990 Sb., o **rodičovském příspěvku** zrovnoprávnil v nároku na tuto dávku oba rodiče. Nárok na něj měl rodič, který zůstal v domácnosti, aby mohl pečovat o dítě mladší 3 let nebo 7 let, pokud šlo o dítě dlouhodobě nemocné. Dávka byla univerzální. Rodič mohl být zaměstnán nejvýše na 2 hodiny denně nebo jeho příjem z výdělečné činnosti bez odečtení daně nepřesahoval 800 Kčs měsíčně nebo šlo o rodiče svobodného, ovdovělého, rozvedeného nebo z jiných vážných důvodů osamělého, který nežil s druhem, a dítě, o něž pečoval, nebylo umístěno v jeslích (v mateřské škole), popřípadě v obdobném zařízení, a rodič mu po dobu výdělečné činnosti zajistil potřebnou péči jinou osobou.

Do roku 1995 se definice rodičovského příspěvku neměnila, byla pouze valorizována jeho výše a nejvyšší možný výdělek při pobírání této dávky (tabulka č. 5.5). V roce 1995 (zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře) byl rodičovský příspěvek zařazen mezi dávky státní sociální podpory a doba jeho pobírání byla prodloužena na 4 roky, současně byla jeho výše vztažena k životnímu minimu na 1,1násobek životního minima na osobní potřeby pečujícího rodiče. Čistý příjem pečujícího rodiče nesměl přesáhnout částku na osobní potřeby tohoto rodiče. Tato úprava rodičovského příspěvku trvala do roku 1998 (zákon č. 87/1998 Sb., o státní sociální podpoře), kdy bylo umožněno, aby dítě navštěvovalo předškolní zařízení v rozsahu nejvýše 3 dnů v kalendářním měsíci. Od 1.10.2001 (zákon č. 271/2001 Sb.) byla částka zvýšena na 1,5násobek částky na osobní potřeby rodiče a dítě mohlo navštěvovat zařízení péče o děti po dobu 5 dnů v kalendářním měsíci.

K 1.1.2004 bylo zrušeno omezení výše příjmu při nároku na rodičovský příspěvek, po dobu své výdělečné činnosti však musí rodič pobírající rodičovský příspěvek zajistit péči o dítě jinou zletilou osobou, samotná výše byla definována jako 1,54násobek částky na osobní potřeby rodiče. Od 1.1.2006 bylo možné, aby dítě mladší 3 let navštěvovalo zařízení péče o děti maximálně 5 dnů v kalendářním měsíci

bez ztráty nároku rodiče na rodičovský příspěvek, děti starší 3 let mohly tato zařízení navštěvovat 4 hodiny denně.

V roce 2007 byla výše této dávky stanovena na 40 % průměrné měsíční mzdy v nepodnikatelské sféře dosažené podle zveřejněných údajů Českého statistického úřadu za kalendářní rok, který o 2 roky předcházel kalendářnímu roku, v němž byl rodičovský příspěvek poskytován. Tuto částku vyhlašovalo Ministerstvo práce a sociálních věcí ve Sbírce zákonů sdělením. Rodičovský příspěvek v roce 2007 činil 7 582 Kč.

Od roku 2008 měl nárok na rodičovský příspěvek rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně pečoval o nejmladší dítě v rodině. Rodič si mohl zvolit čerpání rodičovského příspěvku po dobu 2, 3 nebo 4 let. Volbou doby čerpání si rodič zároveň volil i k ní příslušnou výši příspěvku, a to:

- rychlejší čerpání rodičovského příspěvku - po peněžité pomoci v mateřství (dále jen PPM) ve zvýšené výměře (11 400 Kč) do 24 měsíců věku dítěte; o tuto formu čerpání však mohl požádat pouze rodič, který měl nárok na PPM ve výši alespoň 380 Kč za kalendářní den;
- klasické čerpání - po PPM v základní výměře (7 600 Kč) do 36 měsíců věku dítěte; o tuto formu čerpání mohl požádat pouze rodič, který měl nárok na PPM;
- pomalejší čerpání - po PPM nebo od narození dítěte (nevznikl-li nárok na PPM) v základní výměře (7 600 Kč) do 21 měsíců věku dítěte a dále ve snížené výměře (3 800 Kč) do 48 měsíců věku dítěte.

O rychlejší čerpání musel rodič požádat nejpozději ve druhém kalendářním měsíci následujícím po měsíci, ve kterém nejmladší dítě dosáhlo 22 týdnů života, resp. ve kterém současně narozené nejmladší děti dosáhly věku 31 týdnů života. O klasické čerpání musel rodič požádat nejpozději v kalendářním měsíci, ve kterém nejmladší dítě dosáhlo 21. měsíce věku. Pokud rodič nepožádal o rychlejší či klasické čerpání rodičovského příspěvku, byl mu po 21. měsíci věku dítěte vyplácen rodičovský příspěvek v režimu pomalejšího čerpání, tzn. ve snížené výměře. Dobu a výši čerpání rodičovského příspěvku bylo možné zvolit pouze v rozhodných obdobích. Po učiněném rozhodnutí byla vybraná možnost čerpání již nezměnitelná a nebylo možné ji uplatňovat zpětně, a to ani při střídání rodičů v pobírání rodičovského příspěvku. Podmínkou nároku na rodičovský příspěvek byla docházka dítěte mladšího 3 let do jeslí nebo jiného zařízení pro děti předškolního věku méně než 5 kalendářních dnů v kalendářním měsíci. Dítě, které dovršilo 3 roky věku, mohlo pravidelně navštěvovat mateřskou školu nebo jiné obdobné zařízení v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně nebo nejvýše 5 kalendářních dnů v kalendářním měsíci. Příjmy rodiče nebyly sledovány. Rodič mohl při nároku na výplatu rodičovského příspěvku zlepšovat sociální situaci rodiny výdělečnou činností, ale musel v této době zajistit péči o dítě jinou zletilou osobou (www.mpsv.cz).

Tabulka č. 5.5 **Přehled rodičovského příspěvku v letech 1990-2012, ČR**

platnost od	maximální věk dítěte, do kterého se příspěvek vyplácí	výše dávky (Kč)	maximální přivýdělek (Kč)
1.10.1990	3	900	800
1.4.1992	3	1 200	1 000
1.5.1993	3	1 360	1 000
1.2.1994	3	1 500	1 800
1.10.1994	3	1 740	1 800
1.10.1995	4	1 848	1 680
1.1.1996	4	1 980	1 800
1.10.1996	4	2 112	1 920
1.7.1997	4	2 222	2 020
1.1.2001	4	2 552	2 320
1.5.2004	4	3 573	-(od 1.1.2004)
1.1.2005	4	3 634	-
1.1.2006	4	3 696	-
1.1.2007	4	7 582	-
1.1.2008	2	11 400	-
	3	7 600	-
	4	7 600/3 800*	-
1.1.2012	4	max. 7 600/11 500 do vyčerpání celkové částky 220 000 Kč	-

*Pozn.: *do 21 měsíců věku dítěte se příspěvek vyplácel v základní výměře, tj. 7 600 Kč, dále ve snížené výměře 3 800 Kč do 48 měsíců věku dítěte*

Zdroj: Paloncyová 2009, Sbírka zákonů

Od 1.1.2012 má nárok na rodičovský příspěvek rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, a to až do vyčerpání celkové částky 220 000 Kč, nejdéle do 4 let věku dítěte. Rodiče si mohou zvolit, který z nich uplatní nárok na rodičovský příspěvek a v jaké výši, pokud alespoň jeden z nich splňuje stanovené podmínky. Jestliže alespoň jednomu z rodičů v rodině lze stanovit k datu narození dítěte 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenské v souvislosti s porodem nebo převzetím dítěte podle zákona o nemocenském pojištění, rodič si může (podobně jako v předchozím období) volit výši, a tím i délku pobírání rodičovského příspěvku. Nyní se maximální měsíční výše rodičovského příspěvku stanoví ve vazbě na uvedený vyměřovací základ následovně:

- pokud je 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu nižší nebo rovno 7 600 Kč, rodičovský příspěvek může činit nejvýše 7 600 Kč;
- pokud 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu převyšuje 7 600 Kč, je výše rodičovského příspěvku omezena touto částkou, maximálně však může výše rodičovského příspěvku činit 11 500 Kč měsíčně.

V případě, že vyměřovací základ lze stanovit u obou rodičů, vychází se z toho, který je vyšší. Volbu výše rodičovského příspěvku je možno měnit jedenkrát za tři měsíce.

Pokud ani jednomu z rodičů nelze uvedený vyměřovací základ stanovit, náleží rodičovský příspěvek v pevných měsíčních částkách 7 600 Kč do konce 9. měsíce věku a následně ve výši 3 800 Kč do 4 let věku dítěte.

U dítěte, které dovršilo 2 roky věku, není docházka do zařízení denní péče omezena. U dítěte mladšího 2 let je pro zachování nároku na rodičovský příspěvek stanovena podmínka, že nenavštěvuje jesle, mateřskou školu nebo jiné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu převyšujícím 46 hodin v kalendářním měsíci. Dítě přitom může navštěvovat léčebně rehabilitační zařízení nebo jesle, mateřskou školu nebo obdobné zařízení pro zdravotně postižené předškolní děti v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně. Dítě zdravotně postižené může navštěvovat jesle, mateřskou školu nebo obdobné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 6 hodin denně.

Rodič může při nároku na výplatu rodičovského příspěvku zlepšovat sociální situaci rodiny výdělečnou činností, ale musí v této době zajistit péči o dítě jinou zletilou osobou. Současné příjmy rodiče nejsou sledovány (www.mpsv.cz/cs/2#dsp).

Podpora při ošetřování člena rodiny

Tato dávka je součástí systému nemocenského pojištění a jejím cílem je umožnit rodiči pečovat o malé nemocné dítě. V 50. letech bylo možné čerpat tuto dávku ve výši nemocenského po dobu 3 pracovních dnů, výplatu bylo možno prodloužit o další 3 pracovní dny, případně o dalších 6 dnů v případě osamělé matky (zákon č. 54/1956, o nemocenském pojištění zaměstnanců). Od roku 1966 (zákon č. 67/1965 Sb., o některých změnách v nemocenském pojištění) náležela podpora při ošetřování člena rodiny muži nebo ženě, pokud nemohli pracovat, poněvadž museli ošetřovat nemocné dítě mladší 10 let, nebo pečovat o dítě mladší 10 let z důvodu, že dětské výchovné zařízení nebo škola byly uzavřeny, nebo byla nařízena karanténa. Podobně tomu bylo v případě, kdy osoba, která jinak o dítě pečovala, onemocněla nebo jí byla nařízena karanténa, a dále v případě, kdy daná osoba musela ošetřovat jiného nemocného člena rodiny, jestliže to nezbytně vyžadoval jeho zdravotní stav. Podpora při ošetřování člena rodiny byla poskytována nejvýše po dobu 3 pracovních dnů, dobu bylo možné prodloužit až o další 3 pracovní dny, jestliže nebylo možno během prvních 3 pracovních dnů opatřit potřebnou péči, u osamělých rodičů až na 12 pracovních dnů.

Postupně se doba na ošetřování člena rodiny prodlužovala, a to na současných 9 kalendářních dní, v případě osamělých rodičů na 16 kalendářních dní, v jednotlivém případě onemocnění. Podle nové právní úpravy od 1.1.2009 se mohou rodiče v témže případě péče jednou vystřídat. Výše ošetřovného od prvního kalendářního dne činí 60 % (dříve 69 %) redukovaného denního vyměřovacího základu za kalendářní den, denní vyměřovací základ se pro účely ošetřovného stanoví a redukuje stejným způsobem jako při výpočtu nemocenské.

Rodičovská péče do 3 let věku dítěte v praxi

V této kapitole bude jen stručně nastíněno využívání možností pečovat o děti mladší 3 let vlastními rodiči. Preference a reálné strategie rodičů v celkovém kontextu nabídky a poptávky po službách denní péče o děti jsou popsány v kapitole 6.

V současné době je míra využití zejména rodičovské dovolené (mateřská dovolená je alespoň po dobu 6 týdnů povinná) ovlivňována jednak preferencemi matky a rodiny, jednak postavením matky na trhu práce, a to jak z hlediska možnosti návratu do zaměstnání po období péče o dítě, tak z hlediska ušlých pracovních příjmů v porovnání s výší rodičovského příspěvku, event. dalších dávek.

V České republice je poměrně silně zakořeněna tradice, kdy žena odchází z trhu práce na poměrně dlouhou dobu, aby se mohla starat o malé dítě/děti. V preferencích zajištění péče v rodině (více kapitola 6.3) se odráží mimo jiné i historická zkušenost z období minulého režimu, tj. ne příliš dobré zkušenosti s kvalitou institucionální péče o děti, zejména do 3 let jejich věku, spojené s vnucenou vysokou zaměstnaností žen na úkor vlastní péče o děti (Bartáková, Sirovátka, 2008).

Před narozením dětí pracují ženy nejčastěji na **plný úvazek**, v období do věku 3 až 4 let nejmladšího dítěte preferují přerušit pracovní kariéru a využít možnosti rodičovské dovolené a pobírání rodičovského příspěvku. Rodičovská dovolená do 3 let dítěte je využívána nejčastěji v plném rozsahu, přibližně v třetině případů je přerušení pracovní dráhy i delší (Kuchařová et al., 2006, Bartáková, Sirovátka, 2008, Paloncyová, 2011). Pouze zanedbatelný podíl populace matek se vrací po skončení mateřské dovolené (přibližně po půl roce), většinou se jedná o vysoce kvalifikované ženy (Křížková et al., 2005). Matky se tedy vrací na trh práce po dlouhém období péče o děti, a to ve většině případů opět na plný úvazek. Tato strategie je ve velké míře ovlivněna nedostatečnou nabídkou zkrácené pracovní doby, jež by do značné míry přispěla ke sladění profesního a rodinného života. V souvislosti s částečnými úvazky je často poukazováno na určité nevýhody jak na straně zaměstnavatele (větší nároky na organizaci práce, ekonomická náročnost), tak na straně zaměstnance (omezený pracovní postup, nevýhodný poměr času dojížďky a samotné práce, nejistota zaměstnání, nižší mzdy apod.; Haberlová, Kyzlinková 2009; Bartáková, Sirovátka 2008). V České republice sice podíl částečných úvazků u matek malých dětí v posledních letech nepatrně roste (Hora, 2010), dle některých výzkumů se ale jedná často o pracovní místa na sekundárním trhu práce, s poměrně nízkými požadavky na kvalifikaci a s tím spojenými nižšími zaměstnaneckými jistotami (Hora 2007, Hašková a Křížková 2003). Větší flexibilita práce je obecně spíše typická pro vyšší pozice, vzhledem k genderovým stereotypům jsou však ženy v těchto pozicích méně zastoupené. Tyto skutečnosti mohou mít v důsledku vliv na strategii ženy zůstat v období prvních let dítěte doma a poté volit návrat na plný úvazek. Tento model lze nazvat strategií odložené harmonizace.

Délka období péče o děti formou rodičovské dovolené se liší samozřejmě podle počtu dětí, ale do určité míry i podle vzdělání matky. Pokud má žena více než jedno dítě, je v poslední době zřejmý trend přerušit pracovní kariéru pouze jednou, meziporodní intervaly se zkracují a dochází tedy k řetězení jednotlivých rodičovských dovolených. V tom případě je celková doba strávená mimo pracovní trh kratší, než když žena nastoupí po (první) rodičovské dovolené (před narozením druhého/dalšího dítěte) zpět do práce. U vysokoškolsky vzdělaných žen je zjevný trend více zkracovat dobu péče o dítě/děti, a to i přesto, že podle jejich výpovědí mají relativně vysokou jistotu ohledně svého návratu k původnímu zaměstnavateli (Paloncyová, 2011). To koresponduje s jejich preferencemi, kdy vysokoškolačky v porovnání s ostatními ženami vyjadřují častěji přání pracovat již před třetím rokem dítěte, a to nejprve na částečný úvazek, později chtějí více než ostatní pracovat i na plný úvazek (Bartáková, Sirovátka, 2008).

Spolu s návratem na trh práce však souvisí i vyšší riziko **nezaměstnanosti** žen, zákoníkem práce zaručené právo na návrat k původnímu zaměstnavateli je v praxi často obcházeno. Dle analýz (např. Bartáková, Sirovátka, 2008, s. 86) roste v době, kdy se matka vrací po dosažení 3 let věku dítěte na trh práce, genderový rozdíl v míře nezaměstnanosti na 15 procentních bodů a ve věku 4-7 let dítěte na 19 procentních bodů v neprospěch žen.

Vyšší riziko nezaměstnanosti se však netýká pouze matek vracejících se na trh práce, ale v souvislosti se stereotypním dělením rolí, kdy je péče o děti a domácnost

stále zajišťována ženami (Kuchařová et al., 2006), se týká i matek dětí starších (Hora 2010). Tyto skutečnosti vedou i k anticipační negativní diskriminaci zaměstnavatelů přijímat ženy ve věku, kdy se mohou stát matkami.

Na uvedený model, kdy matky pečují osobně o své děti v porovnání s jinými zeměmi, včetně Francie, po dlouhou dobu, má vliv i **nastavení rodičovského příspěvku**. Dle analýz (např. Jahoda, Šinkyříková, 2011, Mitchell, 2011) měly podmínky nároku a výše tohoto příspěvku (před změnami v roce 2012) negativní vliv na rozhodnutí matky vrátit se na trh práce. Jahoda a Šinkyříková považují za nejdůležitější finanční bariéry většího zapojení žen s malými dětmi do zaměstnání: 1. relativně významnou výši rodičovského příspěvku a ztrátu nároku na něj v okamžiku umístění dítěte do jeslí, 2. malou dostupnost jeslí zřizovaných veřejným sektorem a zvýšené náklady na zajištění péče o dítě při využití soukromé péče, 3. daňovou slevu na partnera s nízkými příjmy. Pokud by žena chtěla sladit svůj rodinný a pracovní život formou návratu do práce na částečný úvazek, došlo by většinou po započtení nákladů na péči k poklesu disponibilních příjmů domácnosti. Dokonce ani návrat do zaměstnání na celý úvazek často nezaručí dostatečný finanční stimul, který by kompenzoval ztrátu času, který věnovala rodině. Nejlepší pobídky k návratu do práce mají rodiny, které mají možnost zajistit péči o dítě s nulovými nebo malými náklady. Dle autorů by jedním z finančních stimulů návratu žen na trh práce mohlo být nepodmiňování nároku na rodičovský příspěvek umístěním dítěte do školky (Jahoda, Šinkyříková, 2011). To je v současném nastavení rodičovského příspěvku pro děti od 2 let již umožněno, efekt tohoto opatření však bude v blízké budoucnosti brzděn obecně nízkou dostupností služeb péče o malé děti. K podobným závěrům dochází i Mitchell (2011): v mezinárodním srovnání dat o dávkách a daních v roce 2008 vyplývá, že Česká republika zřetelně finančně zvýhodňuje tradiční model muže živitele, a to jak v případě rodin s nejmenšími dětmi, tak v případě rodin s dítětem ve věku dva až tři roky. Česká republika také jako jediná finančně znevýhodňuje nástup matky s dvouletým dítětem do zaměstnání.

Závěrem je však nutno podotknout, že relativně dlouhé období péče o dítě, jakkoli je samozřejmě ovlivněné i vnějšími podmínkami, jako je délka rodičovské dovolené, možnosti externí péče o děti, nabídka flexibilních forem zaměstnání apod., odpovídá do značné míry preferencím samotných matek (blíže kapitola 6., Paloncyová, 2011, Bartáková, Sirovátka, 2008). Tento model však vede k vyvázání pečující osoby z chráněných pracovních vztahů. Prvky politiky zaměstnanosti napomáhající ženám při návratu na trh práce se rovněž příliš nezaměřují na podporu a rozvoj lidského kapitálu. To vše přispívá k tomu, že ženy v současné době volí, jak již bylo řečeno, spíše strategii oddálené kombinace práce a rodiny, neboli po relativně dlouhou dobu se věnují naplno péči o děti a poté opět (spíše) naplno zaměstnání. V období, kdy jsou děti malé, se tak snaží dvojí zatížení omezit či oddálit (Paloncyová, 2011).

5.1.2 Nerodinná/nerodičovská individuální péče

Tato kapitola je věnována formám individuální nerodičovské, respektive nerodinné péče o malé děti se zaměřením na neformální (ve smyslu neprofesionální) a profesionální formy péče. Individuální péčí je míněna neinstitucionální nerodičovská péče o menší počet dětí, tzn. v souladu s francouzskou praxí a návrhy opatření v Prorodinném balíčku (MPSV, 2008) maximálně o 4 děti. Za profesionální formy pro účely tohoto textu považujeme ty, které jsou vykonávány jako hlavní či vedlejší výdělečná činnost za účelem obživy, dosažení zisku, nebo jen přivýdělku a jejich výkon většinou předpokládá určitou míru odborné způsobilosti. S ohledem na současnou realitu věnujeme pozornost nejen službám poskytovaným v rámci oficiální ekonomiky (nekomerční a komerční služby), ale i souvislostem práce vykonávané v této oblasti

„na černo". Služby nerodinné individuální péče nejsou českou legislativou podrobně upraveny a literaturou jsou dosud spíše opomíjeny, proto se v rámci této kapitoly více než v ostatních částech této publikace opíráme o příklady z praxe.

Neformální (neprofesionální) péče

Bezúplatné poskytování péče

V české společnosti se často na péči o děti podílí i prarodiče, jejich role v podpoře mladých rodin je v naší společnosti tradičně až fenomenální. Vedle hlídání dětí v době nepřítomnosti rodičů jejich pomoc často spočívá i v materiální výpomoci, poskytování sociální opory nebo výkonu některých prací v domácnosti. Nicméně do budoucna může doznat značného oslabení v souvislosti s posunem věkové hranice pro odchod do důchodu, snižováním výší penze, vyšší celoživotní profesní aktivitou žen apod. Při slaďování pracovních a rodinných povinností rodičů bývá v péči o děti rovněž využíváno neformální **výpomoci přátel, sousedů** (hlídání dětí, odvoz dětí do zařízení denní péče o děti atd.). Ojediněle se objevují **projekty neziskových organizací zaměřené na zprostředkování kontaktu mezi rodinami s malými dětmi a osobou v seniorském věku** za účelem pomoci rodině s péčí o děti a navázání vzájemně obohacujícího vztahu. Příkladem takového projektu na dobrovolnické bázi je Program 3G občanského sdružení Hestia (viz níže).[51]

Program 3G (tři generace) *- Hestia, o.s.*

Cílem projektu je podpora mezigeneračního soužití, solidarity a soudržnosti mezi generacemi. Dobrovolník starší 50 let se pravidelně setkává s dítětem předškolního či školního věku a tráví spolu volný čas aktivitami, které je baví. Volnočasové aktivity je možno doplnit o pomoc formou doučování, hlídání, doprovodu ze školy, na kroužky atd. Dobrovolníkem se může stát osoba, která je zdravotně způsobilá, má čistý trestní rejstřík, projde psychologickým pohovorem a speciálním školením.

(Zdroj: http://www.hest.cz/dobrovolnicke-programy/program-3g/)

Poskytování „neprofesionální" péče za úplatu

V posledních letech se MPSV zabývalo návrhy legislativních opatření, která by upravovala poskytování rodičovské/sousedské výpomoci za úplatu (2008-2010, 2011) vytvořením institutu **poskytovatele vzájemné rodičovské výpomoci,**[52] tj. nového

[51] Následující kapitola představuje obdobně zaměřený projekt Trojlístek Centra pro rodinu a sociální péči, v rámci něhož je pomoc rodině poskytována „náhradními babičkami" za symbolickou odměnu, nikoliv bezúplatně.

[52] Zavedení institutu **evidovaného poskytovatele vzájemné rodičovské výpomoci** bylo jedno ze sedmi opatření na podporu rodin s dětmi navrhovaných v rámci tzv. Prorodinného balíčku, který předložil tehdejší ministr práce a sociálních věcí Petr Nečas a vláda schválila v listopadu 2008, jeho paragrafované znění předložené formou poslaneckého návrhu zákona sněmovna před svým rozpuštěním v roce 2010 již nestačila projednat. Vzájemná rodičovská výpomoc byla v původním návrhu definována jako poskytování péče o děti evidovaným poskytovatelem v jeho domácnosti za limitovanou úplatu. Mělo jít o péči rodinného typu poskytovanou na individuálním základě. Poskytovatel vzájemné rodičovské výpomoci měl splňovat určité minimální nutné podmínky, na jejichž základě by byl zapsán do evidence poskytovatelů vzájemné rodičovské výpomoci: Mělo jít o osobu, která celodenně a řádně pečuje alespoň o jedno vlastní dítě do 7 let věku. Počet dětí v současné péči neměl přesahovat 4 děti do 7 let věku, do tohoto počtu měly být započítávány i vlastní děti poskytovatele ve věku do 7 let věku. Na vybavení místností v domácnosti,

typu služby péče o děti poskytované rodičem, který zároveň osobně, celodenně a řádně pečuje o vlastní dítě do 7 let věku. Žádný z těchto návrhů se však nepodařilo prosadit. V roce 2011 bylo na základě připomínek Legislativní rady vlády od záměru na zavedení poskytovatele vzájemné rodičovské výpomoci ustoupeno „vzhledem ke skutečnosti, že takovýto soukromoprávní vztah lze uzavřít již dnes podle občanského zákoníku, a bez nastavení mechanismu veřejnoprávní kontroly tedy postrádá zavedení nového opatření smysl."[53]

Jaké možnosti tedy vzájemné rodičovské výpomoci a jiným formám poskytování neprofesionální péče za úplatu dává stávající legislativa? Nesplňují-li poskytované služby péče o malé a předškolní děti některé pojmové znaky podnikání - soustavná činnost, provozovaná samostatně, vlastním jménem, na vlastní zodpovědnost, za účelem dosažení zisku a za podmínek živnostenského zákona, nejedná se o podnikání podle tohoto zákona, a tudíž k této činnosti není třeba získat živnostenské oprávnění (viz kapitola 5.1.2). Poskytování individuální nerodinné péče o děti mimo režim živnosti žádný zákon neupravuje, řídí se tedy jen obecně závaznými předpisy (především občanským zákoníkem[54]) v souladu s jednou z hlavních zásad občanského práva „Co není zákonem výslovně zakázáno, je dovoleno", která vytváří právem neregulovaný volný prostor pro realizaci právních vztahů. Z tohoto důvodu tedy ani nejsou kladeny žádné kvalifikační požadavky na pečující osobu.[55] Nejsou kladeny ani žádné požadavky na vnější a vnitřní prostory domácnosti, kde péče probíhá, ani na její vybavení. Rovněž nejsou nijak upraveny hygienické podmínky přípravy a podávání stravy.

O podnikání se nejedná zejména při příležitostném či krátkodobém hlídání dětí a jak již bylo uvedeno, nevytváří-li se při této činnosti zisk. Nevytváření zisku nicméně neznamená poskytování služeb bezúplatně. Odměna za poskytnuté služby by měla být přiměřená, aby postačovala na úhradu nákladů spojených s péčí o dítě (náklady na poskytnuté hygienické prostředky, energie, odměna pečovatele apod.) a nepřevyšovala je.[56] Kdo a jak vůbec posuzuje, že odměna za poskytnuté služby je přiměřená? Poskytovatel služby by si měl vést záznamy o své činnosti, které by měl doložit, pokud ho navštíví kontrola z Živnostenského úřadu, jeho činnost zejména nesmí vykazovat výše uvedené znaky podnikání (zisk, soustavnost atd.). Při posuzování, zda se nejedná o provozování živnosti, se přihlíží i k dalším aspektům jako např. propagace činnosti (inzeráty, reklama apod.). To však neznamená, že osoba, která neprovozuje živnost, nemůže své služby inzerovat - žádný zákon to nezakazuje. V zásadě se jedná především opět o to, aby charakter inzerce odpovídal rozsahu činnosti a nebudil dojem, že slouží propagaci podnikání za účelem dosažení zisku (jinak je třeba řídit se jednak zákonem č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy, ale i zákonem 46/2000 Sb., o právech a povinnostech periodického tisku, který obsahuje v § 5 Odpovědnost za

ve které bude péče poskytována, nebyly stanoveny speciální požadavky, místnosti měly být uzpůsobeny výchově vlastního dítěte. Podle původního návrhu poskytovatel měl být oprávněn přijmout za poskytování vzájemné rodičovské výpomoci limitovanou úplatu - maximálně 5 000 Kč za 1 svěřené dítě, měl být osvobozen od placení daně z příjmů fyzických osob, z příjmu z této činnosti nemělo být odváděno pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti ani pojistné na veřejné zdravotní pojištění. Celkový čistý příjem za poskytování péče tedy mohl činit až 15 000 Kč měsíčně. Přičemž poskytovateli zůstával nárok na rodičovský příspěvek. (Tisková zpráva MPSV ze dne 19. listopadu 2008 - Prorodinný balíček)

[53] Důvodová zpráva k návrhu zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů, 2012, s. 62.

[54] Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění. Od 1.1.2014 nabyde účinnosti nový občanský zákoník vydaný pod č. 89/2012 Sb.

[55] http://www.prostorprorodinu.cz/faq-caste-otazky/moznosti-poskytovani-sluzeb/ (17.1.2013)

[56] tamtéž

obsah reklamy a inzerce ustanovení, že vydavatel neodpovídá podle tohoto zákona za pravdivost údajů obsažených v reklamě a v inzerci uveřejněné v periodickém tisku).

Mezi hlavní zásady občanského práva patří rovněž smluvní svoboda - svoboda rozhodnutí, jestli učinit či neučinit právní úkon, svoboda výběru jeho adresáta, svoboda volby obsahu i formy právního úkonu. Občasná výpomoc rodičům při péči o malé děti je tedy možná čistě na základě dohody mezi rodiči a osobou příležitostně o děti pečující. Tato dohoda sice může mít i ústní formu, pro obě strany je však výhodnější uzavřít ji v písemné formě. Úprava vzájemných vztahů se řídí obecně závaznými právními předpisy, zejména již zmiňovaným občanským zákoníkem.[57]

Výhodou je skutečnost, že přivýdělek při provádění této péče je možný i při souběžném čerpání mateřské dovolené (peněžité pomoci v mateřství) či rodičovské dovolené (rodičovského příspěvku). „Přivýdělek z této činnosti podléhá dani z příjmu fyzických osob až od určité roční výše, která je dle platného znění zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, stanovena na 15 000 Kč ročně, pod touto hranicí příjmů není povinnost podávat daňové přiznání. Příležitostnou samostatnou činnost může vykonávat i trvale zaměstnaná osoba, v jejím případě je však maximální roční objem příjmů, při kterém není třeba daňové přiznání podat, nižší a činí 6 000 Kč."[58]

Možnosti navazování soukromoprávních vztahů v souladu s právě popsanými principy využívá i projekt Trojlístek neziskové organizace Centrum pro rodinu a sociální péče.

Trojlístek

Projekt brněnského Centra pro rodinu a sociální péči reaguje na nedostatek míst v zařízeních předškolní péče a na skutečnost, že členové širší rodiny mnohdy nežijí ve vzájemné blízkosti a nemohou si navzájem pomáhat v běžných rodinných záležitostech. Jeho cílem je přenést do českého prostředí model služby Oma Dienst, která úspěšně funguje ve Vídni a jejímž cílem je zprostředkovávat kontakt mezi rodinami s dětmi a „náhradními babičkami". Žena, která v rodině bude zastávat tuto roli, s rodinou naváže pracovně přátelský vztah, který bude založen na osobní rovině a doporučeném finančním ohodnocení. Doporučená cena za službu péče o děti (v ČR 50 Kč/hod) je nižší než v komerčním prostředí, což rodičům umožňuje zvát náhradní babičku domů častěji. Jelikož hlavním smyslem projektu je podporovat vzájemné sbližování tří generací, je projekt orientován především na ženy z generace 55 plus, nicméně má rovněž umožňovat návrat na trh práce dlouhodobě nezaměstnaným ženám po pětačtyřicátém roku života a v předdůchodovém věku. Ženy, které se účastní projektu, mají vedle příležitosti rozšířit a zintenzivnit své sociální kontakty také možnost rozvíjet své dovednosti bezplatnou účastí na školeních a workshopech. Projekt Trojlístek byl zahájen v květnu 2012 a do ledna 2013 (kdy vznikal tento text) se podařilo úspěšně propojit více než 40 rodin s jejich náhradní babičkou.

(Zdroj: www.trojlistek.com)

[57] http://www.prostorprorodinu.cz/faq-caste-otazky/moznosti-poskytovani-sluzeb/ (17.1.2013)

[58] tamtéž

Neziskové (nekomerční) formy „profesionální" péče

V praxi se lze setkat s projekty neziskových organizací a veřejných institucí, které využívají možnosti obecných právních předpisů k zajištění profesionální nerodinné individuální péče o děti. Tyto projekty bývají alespoň při svém startu financovány z prostředků Evropského sociálního fondu, jejich cílem je mj. usnadnění návratu na trh práce určitých cílových skupin (ženy po rodičovské dovolené, ženy z generace 55 plus atd.). Rodiny a potenciální chůvy/pečovatelky, které se ucházejí o zařazení do projektu, musí zpravidla splňovat konkrétní kritéria nastavená v projektu. Pečující osoby před zahájením péče o děti procházejí určitou formou přípravy (kurz, školení, stáž), která je definována v projektu. Ačkoliv není povoleno generování zisku (podnikání), služby pochopitelně mohou být poskytovány za přiměřenou úplatu, která pokrývá jejich náklady (viz výše). V období realizace projektu bývá cena za poskytované služby nižší než obvyklá (např. výše zmíněný Trojlístek), nebo dotovaná z projektu (viz níže služba Domácí hlídání Zdravotnického zařízení městské části Praha 4). Po skončení podpory projektu z ESF je pro udržení nastartovaných aktivit třeba žádat o další grantovou podporu, nebo navýšit ceny za poskytované služby tak, aby pokrývaly jejich reálné náklady (nebo aspoň jejich potřebnou část), což v praxi obecně představuje riziko ohrožení jejich další existence či rozsahu. Ukazuje se, že rodiče, kteří využívali služby za dotované ceny, nemusí být ochotni, anebo s ohledem na svoji finanční situaci schopni, hradit ceny nedotované. Ukončení projektu na druhé straně umožňuje uvolnit kritéria výběru rodin a pečovatelek a otevřít službu širšímu okruhu zájemců (tzn. mimo cílové skupiny původního projektu).

Na rozdíl od kolektivních forem péče v provozovnách není nekomerční individuální péče poskytovaná dle obecných právních předpisů svázána žádnými specifickými předpisy, ani požadavky na odbornou způsobilost, jako je tomu v případě komerční individuální denní péče o děti do 3 let (viz kapitola 5.1.2).

Obecných právních předpisů k zajištění individuální péče o děti využívá např. nezisková služba Domácí hlídání Zdravotnického zařízení městské části Praha 4 - za účelem udržení nízké ceny za službu chůvy vykonávající svoji činnost na dohodu o provedení práce, v průběhu kalendářního roku může tedy každá odpracovat maximálně 300 hodin.

Služba Domácí hlídání Zdravotnického zařízení městské části Praha 4

Díky projektu „Podpora zaměstnatelnosti rodičů při péči o děti do 3 let", financovaného z Evropského sociálního fondu v rámci Operačního programu Praha – Adaptabilita, vznikla služba nazvaná Domácí hlídání, která je zajištěna veřejnou institucí, se záměrem umožnit snazší návrat na trh práce rodičům pečující především o děti do 3 let. Služba Domácí hlídání spočívá v tom, že jeslemi prověřená chůva (prochází školením, je pod odborným dozorem, kvalita její výpomoci je garantována institucí) dochází do rodiny v čase, kdy se rodiče potřebují věnovat pracovním povinnostem (Bezoušková, 2012).

Zpětná vazba od rodičů na nově zavedenou službu byla velmi pozitivní - rodiče oceňovali především „prověřenost" chův, které o děti pečují, a jednoduchý systém, jak chůvu objednat. Na to byl v rámci projektu vytvořen rezervační systém. Rodič díky němu jednoduše přes internet zadá své požadavky a koordinátorka projektu již zajistí chůvu na požadovanou dobu.

Projekt byl realizován v letech 2010-2012, v době jeho realizace mohli rodiče k úhradě služby využívat finanční podporu z projektu, od ukončení projektu služba

nadále funguje za podmínek uvedených níže (pravidla byla rozvolněna), rodiče ji hradí bez nároku na finanční podporu. Mimo to ji v letech 2013-2014 mohou bezplatně využívat rodiče zapojení do nového projektu zařízení s názvem "Podpora rodičů při návratu na trh práce z rodičovské/mateřské dovolené. Domácí chůva pro děti ve věku 0-6 let", taktéž podpořeného z Operačního programu Praha - Adaptabilita.

Služba Domácí hlídání *je určena pro rodiče, kteří z jakéhokoli důvodu chtějí, aby bylo jejich dítě hlídáno v domácím prostředí. Službu lze využívat pravidelně, nebo jen nárazově (nemoc dítěte, občasné hlídání ve večerních hodinách). Chůvy mohou dítě pohlídat v jeho domácím prostředí, zajistit jeho odvod z jeslí či školky domů, případně doprovodit dítě na odpolední zájmový kroužek. Vše záleží jen na společné dohodě rodiče a chůvy. Tato služba je poskytována bez ohledu na trvalé bydliště rodiny, chůvy mohou hlídat po celé Praze. Služba není omezena ani věkem dítěte.*

Před prvním hlídáním v domácím prostředí rodič vyplní a podepíše na předem domluvené schůzce s koordinátorkou služby přihlášku a provozní řád služby. Dále je na této schůzce upřesněno, jak často by chtěl rodič službu využívat. Dle jeho potřeb je následně vybrána vhodná chůva. Registrací na webových stránkách zařízení (http://www.zzpraha4.cz) rodiče získají přístup do rezervačního systému Domácího hlídání. Zde zadají svoji poptávku na Domácí hlídání a poté, co jim bude koordinátorkou přiřazena chůva, obdrží informační e-mail. Současně je registrace nezbytná pro přidělení variabilního symbolu, který se poté uvádí při každé platbě služby. Platba rodičů za domácí hlídání probíhá před uskutečněním samotného hlídání. Pro možnost objednání služby musí mít rodiče dostatečný kredit. Ten se nabíjí platbou na bankovní účet pod přiděleným variabilním symbolem. Cena za tuto službu činí:

- *cena za hodinu hlídání - objednávka do 12,00 hod. předchozího pracovního dne - 120 Kč*[59]
- *cena za hodinu hlídání - objednávka po 12,00 hod. předchozího pracovního dne - 150 Kč*
- *příplatek za každé další hlídané dítě za hodinu - 20 Kč*
- *příplatek za hodinu při hlídání o víkendu a státních svátcích - 15 Kč*

Nejsou účtovány příplatky za nemocné dítě a za večerní hlídání. Dopravné v rozsahu pražské MHD je započítáno v ceně hlídání, výdaje za dopravu mimo MHD hradí klient dle chůvou předložených dokladů v plném rozsahu. Půl hodina hlídání je účtována jako polovina ceny hodiny dle ceníku. Minimální doba čerpání jsou 2 hodiny. Po každém hlídání v domácnosti je rodičům z kreditu odečtena příslušná částka. Stav svého kreditu rodiče mohou sledovat po svém přihlášení na webové stránky zařízení. Nedostatečný kredit může být důvodem pro neposkytnutí služby.

Požadavky na ženy vykonávající pozici „chůva v domácnosti" jsou nastaveny takto:

- *osoba starší 18 let,*
- *alespoň započaté studium na škole se zdravotním, pedagogickým či sociálním zaměřením, nebo osobní či pracovní zkušenosti s hlídáním dětí,*
- *absolvování dvoudenní praxe v jeselském zařízení,*
- *čistý výpis z trestního rejstříku,*
- *možnost hlídat v domácnosti i dopoledne (alespoň pár dní v týdnu),*
- *platný zdravotní průkaz.*

[59] Z částky 120 Kč chůvě náleží 100 Kč, 20 Kč zůstává zřizovateli na pokrytí nákladů na koordinaci služby.

Práce chův je vykonávaná na DPP. Chůvy tedy mohou odpracovat 300 hodin za kalendářní rok.

(Zdroj: http://www.zzpraha4.cz, http://www.zzpraha4.cz/nase-sluzby/domaci-hlidani)

Šedá ekonomika - „práce na černo"

Práce na černo je projevem šedé ekonomiky. Jedná se o placenou činnost (smluvní ceny) neohlášenou veřejným úřadům - z výdělků neplynou daně a platby na sociální pojištění, pracovníci nejsou kryti zákonnou ochranou poskytovanou platným pracovněprávním zákonodárstvím.

Kromě výše uvedených obecných dopadů je třeba zmínit další negativní systémové důsledky, mezi něž patří snižování úrovně cen na oficiálním trhu, které ohrožuje solidní živnostníky a agentury zprostředkovávající chůvy, zatížené vedle povinných odvodů (sociální a zdravotní pojištění, DPH) výdaji za externí služby, které mají přispívat k vyšší kvalitě poskytovaných služeb (školení chův, psycholog, správa a optimalizace webových stránek, účetní, právník atd.).

Proč vlastně rodiče v takové míře preferují chůvy „na černo"? Na prvním místě bezesporu z důvodu **nižších cen** (100-150 Kč/hod. v Praze) na neoficiálním trhu, a to **v kontextu příjmové situace rodin** a **vysoké míry tolerance práce na černo** v české společnosti, projevující se pochopením rodičů pro neoficiální, povinnými odvody nesnížené výdělky chův. Je třeba říci, že dokud rodiče a zaměstnavatelé nebudou pozitivně motivováni, např. odečítáním částí nákladů za služby péče o děti z daňového základu, lze sotva očekávat, že budou mít zájem své soukromoprávní vztahy s chůvami a jejich výdělky legalizovat. Legalizaci pracovní činnosti mnohdy brání i nejrůznější méně či více vážné **bariéry** na straně rodičů (např. liknavost uzavřít smlouvu, dokud se chůva neosvědčí, pohodlnost) nebo chův (např. zábrany a obavy stát se OSVČ, dostat se do kontaktu s úřady). Na straně rodičů mnohdy panuje nedůvěra k agenturám, někdy založená na vlastní negativní zkušenosti s jejich službami, někdy na celkové nedůvěře v systém (*„dneska takovou agenturu může mít každý"*). Odrazující efekt může mít i **provize**, kterou si agentury často účtují za zprostředkování chůvy. Krom toho, že do péče chůvy rodič svěřuje to nejcennější - své děti, chůva se svým způsobem stává členem domácnosti,[60] proto dává řada rodičů (stejně jako Hedvika a Yveta - viz níže) přednost osobnímu výběru takové osoby a jejímu prověření formou vlastního „výběrového řízení". Obzvláště pokud má rodina **specifické potřeby** a rodiče nevěří, že agentura by jim zprostředkovala kontakt na osobu, která by je dokázala naplnit (viz příběh Marie). Častou strategií je **výběr chůvy na doporučení známých** - „dědění" chůvy, která se již osvědčila v jiné rodině. Zvlášť pro potřeby zajistit hlídání pro velmi malé dětí může budit důvěru zdravotnické vzdělání chůvy, jednou z častých strategií tedy je hledat spolehlivou zdravotní sestru, která pracuje na směnný provoz v nemocnici a v době svého pracovního volna ocení přivýdělek. Roli pochopitelně může hrát rovněž **(nedostatečná) oficiální nabídka v místě bydliště**, zvláště na venkově.

Pro ilustraci uvádíme příběhy tří žen, které využívají služeb chův vykonávajících svoji činnost na černo. Jednotlivé kazuistiky přibližují motivy těchto matek pro zapojení těchto chův do péče o jejich děti, jejich očekávání a nároky, které na ně mají.[61]

[60] Respondentky v našich rozhovorech zmiňovaly, že chůva jim především musí jako člověk sednout.

[61] Jména všech zmíněných osob byla změněna.

Hedvika

Hedvice je 39 let, má vysokoškolské vzdělání, je vdaná, má dvě děti ve věku 8 a 6 let, při péči o ně podniká. V posledních letech žije na vesnici, do té doby vždy žila v Praze. Úplně první chůvu vyhledala přes agenturu pro svého prvního syna, když mu byly dva roky. Její služby tehdy využívala jeden den v týdnu. Pět měsíců po narození druhého syna se rozhodla rozjet své podnikání a potřebovala hlídání i pro svého druhého syna. Dosavadní chůva se jí však nezdála vhodná pro péči o malé miminko. Začala tedy hledat jinou, nelíbil se jí ale způsob, jakým chůvy zprostředkovávaly agentury, na které se obrátila - postrádala možnost výběru z více žen a určitou záruku kvality, např. formou psychologických testů osobnosti. Služby agentur podle jejích zkušeností neodpovídaly provizi, kterou za ně požadovaly.

Její kamarádka tehdy pro své dítě najala zdravotní sestru, která pracovala v nemocnici na směnný provoz a v době svého pracovního volna si přivydělávala hlídáním dětí. Jelikož s ní byla velmi spokojená, Hedvika kamarádku požádala, aby se své chůvy pozeptala, nemá-li spolehlivou kolegyni, která by takto chtěla pracovat pro ni. A tak se Hedvika seznámila s Markétou. Po prvním pohovoru, kde si vzájemně vyjasnily své představy, si Hedvika informace, které se od Markéty dozvěděla, ještě ověřila přes své známé na Markétině pracovišti, aby se ujistila, že jí může důvěřovat. Jelikož na ni získala jen pozitivní reference, rozhodla se ji najmout. Dnes Markéta Hedvičiny děti hlídá již šestým rokem a za tu dobu se prý stala nepostradatelným členem rodiny, bez něhož si Hedvika její praktické fungování nedovede představit. Děti mají Markétu rády a ona je.

Hedvika zdůrazňuje, že je pro ni důležité, aby chůva respektovala její požadavky, co se týče režimu a stravy dětí. Aby pro ni byla zárukou bezpečí dětí a pocitu, že je o ně dobře postaráno. Hovoří o tom, že se s Markétou vzácně shodují v názorech na výchovu chlapců, i co se míry přísnosti týče. Oceňuje, že Markéta respektuje její požadavky na stravu dětí apod. (předchozí chůva tyto požadavky nerespektovala, synovi kupovala fastfoodové jídlo a v době, kdy se mu měla plně věnovat, si vyřizovala své záležitosti). Markéta je spolehlivá a Hedvika má pocit klidu, když jsou děti s ní. Vyhovuje jí, že Markéta je zdravotní sestra - věří, že kdyby nastala nějaká krizová situace, dokáže si díky tomu poradit a dítěti adekvátně pomoci. Jelikož služby chůvy využívá jen jeden den v týdnu a pro příležitostné hlídání, nepovažuje za nutné, aby chůva děti rozvíjela, protože o jejich rozvoj se ráda postará sama v době, kdy se jim může věnovat. Není tedy pro ni ani důležité, aby chůva měla pedagogické vzdělání.

Markéta s Hedvikou po celou dobu spolupracuje na základě ústní dohody, žádnou písemnou smlouvu spolu neuzavřely. Na samém začátku se dohodly na odměně 110 Kč za hodinu, dnes je to 120 Kč/hod v denních hodinách a 150 Kč/hod ve večerních a nočních hodinách. Cena zůstává stejná, pečuje-li Markéta jen o jedno nebo o obě děti. Hlídání probíhá v domácnosti Hedviky. Před 3 lety se Hedvika s rodinou odstěhovala na vesnici mimo Prahu, Markétě, která tam za nimi dojíždí, od té doby proplácí ještě benzín. Hedvika je přesvědčena, že současné ceny na černém trhu jsou vyšší než odměna, kterou platí Markétě. Domnívá se, že Markéta drží své ceny v nastavené výši vzhledem k rokům, které s její rodinou již strávila a vztahům, které navázali. Čas od času si Hedvika s manželem dopřejí luxus společně stráveného víkendu bez přítomnosti dětí, o něž se plně postará Markéta, která ocení další možnost přivýdělku. Jelikož děti již chodí do školy a do veřejné mateřské školy, Hedvika za jejich hlídání Markétou vydá měsíčně v průměru 4-5 tisíc Kč.

Hedvika hovoří o tom, že když začala využívat chůvu v období, kdy se začala věnovat budování své firmy, tzn., když mladšímu synovi bylo 5 měsíců, setkávala se s negativními reakcemi svého okolí a s odsudky, že tak malé dítě vůbec opouští.

Později, když získala více zakázek, začala dětem vedle chůvy platit ještě soukromou školku, neboť ve veřejných službách pro ně nebylo místo. Výdaje na jejich hlídání pohltily dvě třetiny jejích výdělků, což mnozí lidé z jejího okolí považovali za iracionální jednání. Hedvice se však mezitím podařilo její pracovní aktivity stabilizovat zhruba na úrovni polovičního úvazku a daří se jí tak poměrně pohodlně kloubit pracovní život s rodinným - chůvu využívá zpravidla jeden den v týdnu, práci se jinak věnuje, když jsou děti ve škole/školce, nebo večer, když se o ně postará manžel, či příležitostně babička, a v noci. Vysoké výdaje, které v předchozím období měla se zajištěním hlídání dětí, považuje za investici do rozjezdu podnikání, která se jí vrátila v tom, že může se svými dětmi trávit poměrně hodně času a vést život podle svých představ, na rozdíl od kamarádek, které jsou většinou nuceny pracovat na plný úvazek v zaměstnaneckém poměru a mnohdy jim po návratu z rodičovské dovolené nezbylo než přijmout práci neodpovídající jejich kvalifikaci. Hedvika má v plánu své pracovní aktivity ještě 5 let držet na současné úrovni svého vytížení, později, až ji děti nebudou už tolik potřebovat, zamýšlí přibírat si postupně více práce a zvolna navyšovat svůj pracovní úvazek.

Hedvika se podivuje nad způsobem uvažování mnoha partnerských párů ve svém okolí, pokud jde o názory na pracovní aktivity žen s dětmi na rodičovské dovolené. Má za to, že období do 3 let dítěte je příliš dlouhé na to, aby žena po celou jeho dobu zůstala zcela mimo pracovní trh. Věří, že je třeba dosáhnout vyšší nabídky zkrácených pracovních úvazků, kterou by ženy mohly využívat, a většího zapojení mužů do péče o děti. Nerozumí těm ženám, které se zdráhají návratu do práce pro vysoké náklady na zajištění hlídání dětí, a ani jejich mužům, kteří jim v tom třeba brání. Chápe, že pro muže je pohodlnější, když žena na rodičovské dovolené zajišťuje vedle veškeré péče o děti i chod domácnosti a poskytuje mu plný servis. V názoru na správnost jejího náhledu ji utvrzují smutné příběhy žen z okruhu jejích známých, které mají po návratu z rodičovské dovolené problémy získat odpovídající zaměstnání, nebo žen, které zůstaly doma s dětmi třeba až do jejich školního věku, neboť jejich příjmu vzhledem k výdělkům manžela nebylo zapotřebí, mezitím ztratily kontakt se svou profesí a když se rozpadlo jejich manželství, ocitly se v obtížné situaci, když se měly začít spoléhat jen na sebe. Hedvika je přesvědčená, že výdaje na zajištění hlídání dětí, byť se v daném okamžiku jeví jako nepřiměřeně vysoké, jsou ve skutečnosti investicí do kariéry ženy a zajištění jejích životních jistot, která se mnohdy zhodnotí a ukáže jako opodstatněná až v delším časovém horizontu.

Yveta

Yvetě je 35 let, žije s partnerem v Praze, má dvě děti ve věku 2,5 roku a 8 měsíců. Yveta má vysokoškolské vzdělání a je OSVČ. Svoji pracovní činnost v souvislosti s mateřstvím v podstatě nepřerušila, k práci se vrátila asi dva týdny po porodu, neboť její profese jí umožňuje práci z domova, kterou se jí (více méně) daří skloubit s péčí o děti. Ke své práci nezbytně potřebuje internet, e-mail, telefon a Skype. Na pracovní schůzky musí mimo domov v průměru pouze 3-4krát za měsíc. Práci se může věnovat, když se jí to hodí, pouze v období konzultačních hodin musí okamžitě vyřizovat příchozí elektronickou poštu a hovory.

Chůvu využívá 1-2krát týdně, pouze na několik hodin. Děti jí příležitostně hlídá i babička, její matka. Ta má však sedm vnoučat, mezi které dělí svoji pozornost a čas. Yveta začala první chůvu využívat při svém prvním dítěti, a to spíše v čase, který chtěla věnovat sama sobě (návštěva kadeřníka apod.), ale měla zábrany říkat kvůli tomu o hlídání babičce - a takto to praktikuje dodnes (jak sama podotýká, účet za takovou soukromou radost se po započítání nákladů na chůvu nehorázně prodraží).

Jelikož nedůvěřuje agenturám („dneska může mít takovou agenturu úplně každý"), při výběru chův spoléhá na doporučení svých kamarádek a najímá chůvy, které se v rodinách kamarádek osvědčily. Yveta hovoří o tom, že je náročná (její původní profese je učitelka v MŠ) - každou chůvu nejprve prověří. S jednou ze tří chův, s nimiž doposud spolupracovala, nebyla spokojená a propustila ji. Chůva, kterou najala po narození mladší dcery, je zdravotní sestra, která je zaměstnána v nemocnici. Její kvalitu si Yveta ověřovala přímo na jejím pracovišti. To, že je zdravotní sestra, Yvetě dodává pocit klidu, že je dcerka v její nepřítomnosti v dobrých rukou a spoléhá na to, že si chůva díky svým odborným zkušenostem dokáže poradit v případě jakékoliv nenadálé zdravotní komplikace.

Všechny chůvy pro Yvetu dosud pracovaly „na černo". Jak říká, až do našeho rozhovoru o tom vůbec nepřemýšlela a vlastně ji ani nenapadlo, že sama podporuje černý trh - teď se za to trochu stydí. Hovoří o tom, že takto to řeší všechny její kamarádky, které využívají služby chův, a že vlastně ani neví, jak by měla chůvu zaměstnávat legálně. Yveta za hlídání jednoho dítěte platí 100 Kč/hod., při hlídání obou dětí najednou 150 Kč/hod. Tuto cenu považuje ve srovnání s obvyklými cenami za velmi dobrou, vyšší částku by si však již těžko mohla dovolit. Dochází tedy k závěru, že pokud by měla chůvu zaměstnávat legálně, znamenalo by to i vyšší cenu, která by byla mimo její možnosti. Hovoří o tom, že už takto si chůvu může dovolit pouze proto, že partner má nadprůměrný měsíční příjem a ona sama pracuje. Odměnu chůvě Yveta totiž platí ze svého vlastního výdělku, byť tak za její služby vydá polovinu svého příjmu. Nedokáže si představit, jak by to dělala, kdyby neměla partnera a veškeré výdaje za domácnost by jako samoživitelka musela uhradit sama. Hovoří o tom, že v jejím okolí chůvy využívají pouze rodiny, v nichž muži mají nadprůměrné příjmy. Rodiny kamarádek, jejichž muži mají příjmy odpovídající měsíční průměrné mzdě (např. učitelé), si chůvu dovolit nemohou.

Za velký problém Yveta považuje nedostatek míst ve veřejných mateřských školách. Mladší dceru do kolektivního zařízení umísťovat ještě nechce (u tak malých dětí upřednostňuje individuální péči), ale starší dceru by ráda umístila do školky, neboť se domnívá, že dětský kolektiv potřebuje, a je přesvědčená, že docházka do mateřské školy je pro dítě důležitá. Zkoušela obvolávat mateřské školy, nicméně jí bylo řečeno, že vzhledem k tomu, že pečuje ještě o mladší dítě, na umístění starší dcery nemá naději, tudíž ani nemá smysl, aby se dostavila k zápisu (komunikaci ředitelek mateřských škol, s níž se jako matka na rodičovské dovolené setkává, považuje za arogantní). Vzhledem k současným problémům s kapacitami mateřských škol se obává, že dcera se do školky dostane až jako předškolák. Zajímala se tedy o soukromá zařízení, nicméně byla spokojená pouze s kvalitou školek s vyučováním v angličtině, školné v těchto zařízeních však přesahuje její možnosti, respektive pro její potřeby stále vychází finančně výhodněji chůva. Z navštívených českých soukromých zařízení, která jsou cenově dostupnější, neměla dobrý dojem - připadalo jí, že jde jen o „hlídárny". V porovnání s kvalitou péče, které se v takovém zařízení může její dceři dostat, se jí individuální péče její chůvy jeví jako lepší řešení. Za kvalitní zařízení by byla ochotna vydat 8 000 Kč měsíčně, nicméně nedaří se jí takové zařízení najít, mimo již uvedené důvody také proto, že by potřebovala, aby bylo v dosahu jejího bydliště. Hovoří o bezvýchodné situaci svých kamarádek, které se potřebují vrátit do zaměstnání, jinak přijdou o místo, ale nemají naději na umístění dítěte do školky, zejména pokud dítě do září ještě nedovrší 3. rok. Hovoří o tom, že se svými dětmi dochází do místního mateřského centra, které nabízí určité možnosti hlídání dětí, nelíbí se jí však podmínky a prostředí, kde tato péče probíhá, jde o sklepní prostory a hračky, které jsou zde k dispozici, se jí zdají špinavé, tudíž se zdráhá této možnosti využít. Některé její kamarádky svoji situaci ze zoufalství řeší tak, že dítě ponechávají na několik hodin

v dětském koutku v nákupním centru, Yveta to však nepovažuje za řešení vhodné pro dítě - dle jejích zkušeností se služba v těchto koutcích dětem příliš nevěnuje. Určitým východiskem mohou být kroužky - nicméně není mnoho kroužků, kde je dítě mladší 3 let možno ponechat bez dozoru.

Jaká opatření by Yveta ve své situaci uvítala?

Yveta má největší problémy se zajištěním hlídání ve večerních hodinách, neboť večerní hodiny nejsou pro její chůvu atraktivní. Nebo by třeba šla ráda na plavání se starší dcerou, ale pro tu dobu by potřebovala hlídání pro mladší dceru… Oceňuje, že některá volnočasová zařízení již pro takové situace nabízejí možnost hlídání. Byla by ráda, kdyby jich bylo více.

Je možné, že by Yveta legalizovala pracovněprávní vztah s chůvou, pokud by byly zavedeny daňové úlevy pro rodiče, využívající služby péče o dítě? Na tuto otázku Yveta nedokáže odpovědět, protože netuší, jak velké úlevy by toto opatření mohlo přinést, záleželo by na tom, zda by úlevy rodinný rozpočet podpořily v citelné míře, nebo by šlo jen o symbolickou částku, kapku v moři výdajů za zajištění hlídání. Možná by jí přesvědčilo, pokud by existoval systém certifikovaných chův; tzn., že by měla záruku, že certifikovaná chůva absolvovala kurz, jehož součástí bylo např. 10 hodin vývojové psychologie, určitý počet hodin zdravovědy apod. Pro Yvetu by to byla určitá záruka kvality, o níž jí jde především. Když o tom Yveta hovoří, omlouvá se, že je možná až příliš náročná, že by něco takového vůbec požadovala… Naopak registr chův jí vůbec nechybí, protože se živí vyhledáváním informací, tudíž si to, co potřebuje, dokáže zjistit sama. Dokáže si prý však představit, že pro řadu rodičů by taková služba mohla být užitečná.

Sabina

Sabině je 38 let, má středoškolské vzdělání, je vdaná a má 2 děti ve věku 7 a 2 roky. S manželem mají vlastní firmu. V průběhu společného soužití se vícekrát stěhovali, převážně však bydleli v Praze. Před dvěma lety si splnili svůj společný sen - dostavěli a přestěhovali se do domku ve vsi 140 km od Prahy. Manžel ve všední dny zpravidla jezdí za prací, domů za ženou a dětmi se vrací na víkendy. Sabina při péči o děti pracuje z domova podle okolností (potřeba péče o děti, množství práce) na menší či větší „úvazek". Její práce spočívá v administrativní a organizační činnosti, k jejímu výkonu potřebuje telefon, počítač, internet a Skype.

Za dobu, co mají děti, vystřídali Sabina s manželem již několik chův. Některé pro ně pracovaly na černo, u některých jejich pracovní poměr legalizovali uzavřením dohody o provedení práce nebo dohody o pracovní činnosti. Když ještě žili v Praze, využívali k péči o děti zaměstnankyni, která vypomáhala v jejich firmě. Její pracovní náplní bylo dělat to, co zrovna bylo zapotřebí. Její pracovní smlouva tedy nebyla uzavřena na péči o děti. Po určité období pro péči o staršího syna využívali ještě soukromou školku. S kvalitou služeb tohoto zařízení byli velmi spokojeni, vyhovoval jim malý počet dětí ve skupině, individuální přístup a vstřícnost vychovatelek. Nicméně dostali se do finančních problémů a nemohli si dovolit nadále platit výdaje za školku (školkovné 6 000 Kč a stravné), což bylo důvodem ukončení synovy docházky.

Od té doby, co žijí na venkově, angažují chůvy, které u nich i bydlí. Většinou jde o studentky vyšších odborných škol ve věku okolo 20 let, které pocházejí z jiného kraje a své angažmá u dětí Sabiny berou jako brigádu. Sabina s manželem si chůvy vybírají sami, jednak jsou zvyklí dělat výběrová řízení a najímat pracovníky pro svoji firmu, ale hlavně, jak Sabina zdůrazňuje, mají na chůvy specifické nároky, které

vyplývají z jejich životního stylu a povah, a nevěří, že by agentura jejich potřeby dokázala naplnit. Obvykle podají inzerát. Z došlých odpovědí si vyberou ty, které je zaujmou, a tyto ženy zkontaktují e-mailem, telefonem nebo přes Skype, aby si ověřili, jak komunikují a trochu je poznali. Ženu, která je zaujme, pozvou na zkušební víkend a pak - jsou-li obě strany s jeho průběhem spokojeny a zájem je vzájemný - se případně domluví na spolupráci. Chůva u nich má svůj vlastní pokoj. Náplní její práce je skutečně péče o děti, nikoliv výpomoc v domácnosti. Pokud jde o rozsah hlídání, Sabina s manželem potřebují, aby se chůva dětem věnovala ve všední dny odpoledne a jednou za 14 dní po celý víkend. Jelikož všechny jejich chůvy dosud studovaly ve městě, kde chodí do školy starší syn, mají ráno společnou cestu a chůva ho tudíž může odvést do školy, po vyučování ho zase vyzvedne a autobusem přiveze domů. Jinak od chůvy Sabina očekává, že si s dětmi bude hrát, povídat a bude je umět zaujmout. Synové jsou velmi živí a neustále potřebují komunikovat. Starší syn má ADHD, jeho příprava do školy je náročnější, vyžaduje pomalejší přístup. Když se s ním Sabina učí, potřebuje, aby chůva zabavila mladšího syna. Výši odměny s každou chůvou Sabina řeší individuálně, studentce, která pro ni pracuje nyní, platí 8 000 Kč měsíčně, časový rozsah její pracovní doby odpovídá zhruba půl úvazku. Uvedená částka představuje čistý příjem, neboť jde o práci na černo. Ubytování a strava je chůvám poskytována zdarma.

Ziskové (komerční) formy péče

Komerční služby individuální péče o děti provozují chůvy anebo agentury, které je zprostředkovávají. V České republice mají teprve poměrně krátkou historii. Pro poskytování individuálních služeb péče o děti na základě živnostenského oprávnění[62] je zásadní věk dítěte (dětí) a charakter péče. Na tuto činnost je pak nezbytné získat příslušné živnostenské oprávnění (dle zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání). V oblasti individuálních služeb péče o děti je možno volit dva typy živností[63] - jednak **živnost vázanou „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu"** a **živnost volnou, obor činnosti č. 79, „Poskytování služeb pro rodinu a domácnost"**[64]. Jejich obsahové náplně (viz tabulka č. 5.6) jsou specifikovány v nařízení vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností.

[62] Podnikat může každá osoba starší 18 let splňující všeobecné podmínky pro získání živnostenského listu. Živnost může být provozována taktéž jakoukoliv právnickou osobou, vyjma organizačních složek státu (např. tedy obchodními společnostmi, obecně prospěšnými společnostmi nebo příspěvkovými organizacemi zřizovanými krajem, obcí nebo svazkem obcí).

[63] Živností je dle § 2 živnostenského zákona soustavná činnost provozovaná samostatně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku a za podmínek stanovených živnostenským zákonem.

[64] Podnikatelé, kteří prostřednictvím svých agentur zprostředkovávají služby chův, mívají registrovanou ještě volnou živnost zprostředkování obchodu a služeb.

Tabulka č. 5.6 **Obsahové náplně živností vhodných pro individuální služby péče o děti**

Vázaná živnost „Péče o dítě do tří let věku"	***Volná živnost „Poskytování služeb pro rodinu a domácnost"***
- výchovná péče o svěřené děti v denním nebo v celotýdenním režimu zaměřená na rozvoj rozumových a řečových schopností, pohybových, pracovních, hudebních a výtvarných schopností a kulturně hygienických návyků přiměřených věku dítěte - zajišťování bezpečnosti a zdraví dětí, jejich pobytu na čerstvém vzduchu, stravování, spánku v odpovídajícím hygienickém prostředí a osobní hygieny dětí, včetně poskytování první pomoci	- individuální péče o děti nad 3 roky věku v rodinách - příležitostné krátkodobé hlídání dětí (včetně dětí do 3 let věku) *Dále pak:* *- péče o osoby vyžadující zvýšenou péči* *- zajišťování chodu domácnosti (vaření, úklid, praní, žehlení, péče o zahradu a podobně)* *- obstarávání nákupů a jiných záležitostí souvisejících s chodem domácnosti a jiná obstaravatelská činnost*

Zdroj: nařízení vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností

Vázaná živnost „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu" umožňuje poskytování denní péče o nejmenší děti chůvou. Jedná se o flexibilní individuální péči o dítě povětšinou v jeho domácím prostředí, kdy chůva více či méně pravidelně dochází za dítětem do domácnosti jeho rodičů. Praxe, kdy chůva *oficiálně* pečuje o děti ve své vlastní domácnosti, je spíše výjimečná,[65] neboť domácnost chůvy v takovém případě musí splňovat náročné parametry vyžadované platnými právními předpisy (viz dále). Chůvy nabízejí své služby buď přímo, nebo prostřednictvím soukromých agentur. Praxe agentur, jakož i kvalita jimi poskytovaných služeb je velmi různorodá. Činnost některých spočívá v pouhém zprostředkovávání kontaktů mezi rodinou a chůvou,[66] spolupráce vybrané chůvy s rodinou je následně realizována na základě přímého smluvního vztahu mezi těmito dvěma stranami (z poznatků z praxe však vyplývá, že nezřídka dohoda mezi chůvou a rodiči vyústí v poskytování jejích služeb „na černo"). Profesionálnější agentury zajišťují jak výběr a zprostředkování chův, tak též organizaci jejich činnosti, poskytují jim odborná školení a určitý servis a podporu. Navázané vzájemné vztahy a znalost chůvy na základě častého osobního kontaktu mohou agentuře usnadnit výběr vhodné chůvy pro danou rodinu. U tohoto typu agentur bývají uzavírány smluvní vztahy jak mezi agenturou a rodiči dítěte, tak mezi agenturou a chůvou. Výhodou je, že agentury tak do jisté míry vnímají svou zodpovědnost za služby chův, které pro ně pracují, a mohou být určitou zárukou jejich kvality. Vyvstanou-li mezi chůvou a klienty problémy, které obě strany neumějí nebo nechtějí řešit samy, agentury mohou zprostředkovat jejich řešení a v případě výpadku chůvy (např. z důvodu nemoci, ukončení činnosti) za ni mohou zajistit náhradu (Kuchařová a kol., 2009).

Na základě **volné živnosti „Poskytování služeb pro rodinu a domácnost"** může být mj. pečováno o děti přímo v rodinách. Pravidelná denní péče však může být v rámci této živnosti poskytována pouze dětem starším tří let. O děti do tří let věku může být pečováno jen příležitostně a krátkodobě, nikoliv každodenně na pravidelné bázi. Jak je z citovaného obsahového vymezení (viz tabulka č. 5.6) patrné, tato živnost

[65] V realitě jsme se setkali s praxí, kdy péče sice má probíhat v domácnosti rodiče, nicméně po vzájemné dohodě ke spokojenosti obou stran je realizována v domácnosti chůvy, např. při péči o její vlastní děti.

[66] Obsah a kvalita přijímacího a výběrového řízení se v praxi liší - u agentur kladoucích důraz na kvalitu služeb bývá nedílnou součástí přijímacího řízení osobní pohovor, vědomostní a psychologické testy (ve spolupráci s psychologem). Některé agentury navazují spolupráci pouze s uchazečkami, které mají zdravotnické vzdělání. Některé agentury zase podmiňují navázání spolupráce s potenciální chůvou absolvováním vlastního kurzu. Výsledky testů osobnosti z přijímacího řízení pak hrají významnou roli při výběru konkrétní chůvy pro danou rodinu.

je primárně zaměřena na péči o domácnost. Provozují ji především osoby a agentury poskytující úklidové služby pro domácnost (v případě agentur však služby péče o děti většinou vykonávají jiné osoby než ty, které provádějí úklidové práce), případně ti, kteří chtějí poskytovat služby péče o děti, ale nepodařilo se jim vyhovět náročným požadavkům nezbytným pro získání vázané živnosti (Kuchařová a kol., 2009).

Jak bude podrobněji ještě rozvedeno, **podmínky pro získání a provozování** volné **živnosti** „Poskytování služeb pro rodinu a domácnost" jsou volnější než pro získání a provozování vázané živnosti „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu", kde je podmínkou splnění požadavků na kvalifikaci jak podnikatele, tak osob, které činnost vykonávají, a provozování této živnosti v provozovně (tzn. mimo domácnost rodičů dítěte) či příprava stravy vyžaduje splnění požadavků stanovených jinými právními předpisy, zejména z oblasti hygieny. Žádné další podmínky (např. počet dětí na pečující osobu, povinnost vést evidenci dětí) související s výkonem a kvalitou péče u žádné z těchto živností nejsou stanoveny a kontrola kvality poskytované péče není prováděna (viz tabulka č. 5.7).

Tabulka č. 5.7 **Podmínky pro získání a provozování tzv. péčových živností**

	péče o dítě do tří let věku v denním režimu (vázaná živnost)	**poskytování služeb pro rodinu a domácnost (volná živnost)**
věk dětí	0-3 roky	do 3 let pouze příležitostné krátkodobé hlídání dětí, denní péče až od 3 let
podmínka odborné způsobilosti	ano	ne
maximální počet dětí na pečující osobu	není stanoven*	není stanoven
provozovatelé	fyzické a právnické osoby	fyzické a právnické osoby
úhrada od rodičů	smluvní ceny	smluvní ceny
kontrola kvality poskytované péče	není prováděna	není prováděna
hygienické, prostorové a provozní požadavky	v domácnosti rodičů dítěte ne X v domácnosti chůvy a jiném typu provozovny ano - kontrolu provádí orgán ochrany veřejného zdraví, tj. příslušná krajská hygienická stanice	ne
požadavky na stravování	je-li v domácnosti chůvy (provozovně) zajišťováno, pak ano	ne
delikty a sankce	stanoveny pouze v souvislosti s provozováním živnosti	stanoveny pouze v souvislosti s provozováním živnosti
povinnost uzavřít pojistnou smlouvu odpovědnosti za škodu	ne	ne

**Počty dětí mohou být v praxi limitovány hygienickými požadavky na provozovnu stanovenými právními předpisy.*

Zdroj: Důvodová zpráva k návrhu zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů (2012)

Podmínky odborné způsobilosti a hygienické požadavky pro vázanou živnost „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu"

Odborná způsobilost

Jak již bylo zmíněno, podmínkou pro získání živnostenského oprávnění a provozování této živnosti je splnění kvalifikačních požadavků na podnikatele a na osoby, kterými je podnikatel povinen zajistit výkon činnosti, stanovených zákonem o živnostenském podnikání.

Pro získání živnostenského oprávnění je v příloze č. 2 živnostenského zákona požadováno splnění níže uvedené odborné způsobilosti:

a) odborná způsobilost k výkonu povolání všeobecné sestry nebo zdravotnického asistenta nebo ošetřovatele nebo porodní asistentky nebo záchranáře podle zvláštního právního předpisu[67] nebo

b) odborná způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka nebo pracovníka v sociálních službách podle zvláštního právního předpisu[68] nebo

c) odborná kvalifikace k výkonu povolání učitele mateřské školy podle zvláštního právního předpisu[69] nebo

d) profesní kvalifikace pro činnost chůvy pro děti do zahájení povinné školní docházky podle zvláštního právního předpisu.[70]

Požadovaná **odborná způsobilost pro výkon této činnosti** je upravena v příloze č. 5 živnostenského zákona a je stanovena následovně:

a) odborná způsobilost k výkonu povolání všeobecné sestry nebo zdravotnického asistenta nebo ošetřovatele nebo porodní asistentky nebo záchranáře nebo všeobecného sanitáře podle zvláštního právního předpisu[71] nebo

b) odborná způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka nebo pracovníka v sociálních službách podle zvláštního právního předpisu[72] nebo

c) odborná kvalifikace k výkonu povolání učitele mateřské školy podle zvláštního právního předpisu[73] nebo

d) profesní kvalifikace pro činnost chůvy pro děti do zahájení povinné školní docházky podle zvláštního právního předpisu,[74]

e) doklad o vykonání tříleté praxe v oboru v nezávislém postavení (§ 2 a § 23 obchodního zákoníku) nebo v pracovněprávním vztahu nebo

f) doklad o uznání odborné kvalifikace podle zvláštního právního předpisu.[75]

---

[67] zákon č. 96/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních, ve znění pozdějších předpisů

[68] zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

[69] zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

[70] zákon č. 179/2006 Sb., uznávání výsledků dalšího vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů

[71] zákon č. 96/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních, ve znění pozdějších předpisů

[72] zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

[73] zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

[74] zákon č. 179/2006 Sb., uznávání výsledků dalšího vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů

[75] zákon č. 18/2004 Sb., o uznávání odborné kvalifikace, ve znění pozdějších předpisů

Je-li tedy výkon živnosti realizován osobně podnikatelem - fyzickou osobou, statutárním orgánem právnické osoby, zaměstnanci podnikatele apod., musí tyto osoby splňovat výše uvedenou odbornou způsobilost. Z hlediska vývoje legislativy je přitom patrné, že kvalifikační podmínky odborné způsobilosti se v čase rozvolňují. Zatímco zpočátku byla tato živnost vyhrazena výhradně absolventům zdravotnických škol v oboru dětská sestra (2000-2004), později byla zpřístupněna rovněž absolventům oboru všeobecná sestra se specializací na pediatrii a absolventům vysokoškolského vzdělání v oblasti ošetřovatelství (2004), následně i odborným způsobilostem a kvalifikacím pro výkon povolání mimo oblast zdravotnictví (odborná způsobilost sociálního pracovníka a pracovníka v sociálních službách - 2008, odborná kvalifikace k výkonu povolání učitele mateřské školy - 2012), jakož i nově vytvořené profesní kvalifikaci pro činnost chůvy pro děti do zahájení povinné školní docházky (2012). Pokud jde o odbornou způsobilost pro výkon činnosti upravené touto živností, ta byla od 1.7.2008, kdy byla do přílohy č. 5 živnostenského zákona začleněna, až do 29.6.2012 vyhrazena pouze kvalifikacím uvedených ve stávajících bodech a) až b), tzn. absolventům se vzděláním v uvedených zdravotnických oborech a osobám způsobilým k výkonu povolání sociálního pracovníka nebo pracovníka v sociálních službách. Teprve během roku 2012 byly do tohoto výčtu doplněny body c)-f): c) odborná kvalifikace k výkonu povolání učitele mateřské školy, d) profesní kvalifikace pro činnost chůvy pro děti do zahájení povinné školní docházky, e) doklad o vykonání tříleté praxe v oboru v nezávislém postavení (§ 2 a § 23 obchodního zákoníku) nebo v pracovněprávním vztahu, f) doklad o uznání odborné kvalifikace podle zvláštního právního předpisu. Ještě dodejme, že stávající právní úprava neukládá povinnost dalšího, průběžného vzdělávání.

Profesní kvalifikace pro činnost chůvy pro děti do zahájení povinné školní docházky

Právní úprava, kterou se řídí Profesní kvalifikace pro činnost chůvy pro děti do zahájení povinné školní docházky, je provedena zákonem č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání. „Tato právní norma zavádí jednotný, transparentní a objektivní způsob ověřování a uznávání dovedností a vědomostí jedince bez ohledu na to, jakým způsobem je získal - zdali studiem, či praxí. Zájemce osloví autorizovanou osobu, která má udělenu autorizaci pro danou dílčí kvalifikaci a přihlásí se na zkoušku. Pokud splní všechny požadavky dané hodnotícím standardem, vydá mu autorizovaná osoba osvědčení o uznání dílčí kvalifikace, což je dokument s celostátní platností. Provedení zkoušky je zpoplatněno.“[76]

Kvalifikační standard Chůva pro děti do zahájení povinné školní docházky (kód. 69-017-M),[77] je v platnosti od 2.11.2012, jeho autorizujícím orgánem je MPSV. Obsahuje tyto odborné způsobilosti:

- Dodržování zásad bezpečnosti a prevence úrazů
- Poskytování první pomoci dítěti/dětem
- Péče o běžně nemocné dítě v domácím ošetřování
- Vedení dítěte k hygienickým návykům
- Uplatňování zásad správného životního stylu podle věku dítěte
- Uplatňování metod a forem pedagogické práce s ohledem na věk dítěte/dětí
- Řešení nepříznivých výchovných situací z pedagogicko-psychologického hlediska
- Uplatňování znalostí o vývojových etapách a socializaci dítěte v praxi

[76] http://www.prostorprorodinu.cz/faq-caste-otazky/moznosti-poskytovani-sluzeb/ (17.1.2013)

[77] http://www.narodni-kvalifikace.cz/detailKvalifikacnihoStandardu.aspx?id=568 (8.2.2013)

- Dodržování etických principů při práci chůvy a vedení dítěte k morálním hodnotám
- Orientace v pracovněprávních vztazích uplatnitelných v profesním životě chůvy
- Provozní a hygienická pravidla při práci s dětmi v zařízení či domácnosti dítěte

Zkouška se koná do 3 měsíců od doručení přihlášky ke zkoušce autorizované osobě.[78] Pro každou odbornou způsobilost jsou stanovena kritéria, která jsou v průběhu zkoušky ověřována. Pro úspěšné složení zkoušky je třeba splnit všechna předepsaná kritéria. Jsou tři způsoby jejich ověřování: 1. ústní ověření, 2. písemné ověření a 3. praktické předvedení se slovním vysvětlením. Pro každé kritérium je stanoven jeden konkrétní způsob ověřování. Pokud je písemné ověřování realizováno formou testu, za úspěšné složení testu se považuje 80 % správně zodpovězených otázek s tím, že také pro každé jednotlivé kritérium musí být zodpovězeno alespoň 80 % otázek.

Je-li živnost provozována v domácnosti chůvy nebo jiném vhodném prostoru (mimo domácnost rodičů dítěte), pak jsou tyto prostory považovány za provozovny a vztahují se na ně hygienické a prostorové požadavky požadované na provozovny pro výchovu a vzdělávání obecně. Jelikož ustanovení právních předpisů[79] jsou poměrně přísná, a tedy ne každý objekt musí nutně jejich požadavkům vyhovět, doporučuje se při zřizování živnosti obrátit se v první řadě na příslušný stavební úřad a taktéž na krajskou hygienickou stanici, aby nedošlo ke zřízení živnostenského oprávnění a následně zjištění, že není v možnostech objektu, v němž má být zamýšlená činnost vykonávána, požadované stavební či hygienické požadavky naplnit.[80] Existuje i možnost požádat krajskou hygienickou stanici o výjimku ze stanovených hygienických požadavků. Výjimku je možné povolit, jen pokud tím nebude ohrožena ochrana veřejného zdraví. Je-li péče poskytována výhradně v domácnosti rodičů dítěte, kam chůva dochází, povinnost naplnit striktně vymezené hygienické a prostorové požadavky odpadá.[81]

Základním předpisem[82] vymezujícím hygienické požadavky na provoz je hygienická vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých. Soubor požadavků je velmi obsáhlý, proto zmiňujeme jen vybrané z nich.

Vnější prostory:

---

[78] V době vzniku tohoto textu byl pro tyto účely jedinou autorizovanou osobou Klub K2, o.p.s. (http://www.narodni-kvalifikace.cz/detailKvalifikacnihoStandardu.aspx?id=568, 8. 2. 2013). Na počátku roku 2013 složilo u této autorizované osoby zkoušku prvních 10 uchazeček, šlo výhradně o absolventky kurzů, které tato organizace nabízí.

[79] Ve smyslu § 17 odst. 4 živnostenského zákona je podnikatel povinen zajistit, aby provozovna byla způsobilá pro provozování živnosti podle zvláštních právních předpisů.

[80] http://www.brno.cz/sprava-mesta/magistrat-mesta-brna/usek-hospodarsky/zivnostensky-urad-mesta-brna/provozovani-ms-a-jinych-predskolnich-zarizeni-hlidani-deti/ (7. 3. 2013)

[81] Rady, jak nejlépe uzpůsobit prostor, ve kterém bude probíhat hlídání dětí nabízí webové stránky Prostor pro rodinu, o.s. http://www.prostorprorodinu.cz/faq-caste-otazky/jak-nejlepe-uzpusobit-prostor/ (8. 3. 2013)

[82] Těmito zvláštními předpisy jsou zejména:
a) předpisy stavební - zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů
b) předpisy hygienické - zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů; vyhláška č. 410/2005 Sb. o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, ve znění pozdějších předpisů; vyhláška č. 173/2004 Sb., o hygienických požadavcích na stravovací služby a o zásadách osobní a provozní hygieny při činnostech epidemiologicky závažných, ve znění pozdějších předpisů

- Nezastavěná plocha oploceného pozemku pro pobyt a hry dětí včetně travnaté plochy - nejméně 4 m² na 1 dítě.
- Jsou upraveny požadavky na výsadbu a péči o rostliny a dřeviny na pozemku, kvalita vody ke kropení a čištění.
- Pokud podnikatel takový pozemek nevlastní, lze tento problém řešit pronájmem vhodného pozemku.

Vnitřní prostory:

- Musí umožňovat volné hry, odpočinek, osobní hygienu a tělesná cvičení.
- Plocha denní místnosti užívané jako herna a ložnice musí činit nejméně 4 m² na 1 dítě; popř. 3 m² na 1 dítě, je-li ložnice, jídelna nebo tělocvična stavebně oddělená.
- Plocha na 1 lehátko nebo lůžko pro spánek musí činit nejméně 1,7 m² na 1 dítě.
- Na 5 dětí musí připadat 1 dětská mísa a 1 umyvadlo.
- Dále je upraveno ukládání lehátek a lůžkovin, vybavení nábytkem, volba typu podlahy, osvětlení, intenzita větrání čerstvým vzduchem a parametry mikroklimatických podmínek, dodávka pitné vody, délka pobytu dětí venku, doby a formy úklidu zařízení, jakož i výměna a praní lůžkovin.

Je-li součástí poskytované péče o děti i **příprava stravy,** vztahují se na ni hygienické požadavky na stravovací služby podle vyhlášky č. 173/2004 Sb.[83] Z toho důvodu lze doporučit smluvně zajistit, aby rodiče dodávali stravu pro své děti, případně dodávání stravy např. z mateřské školy.[84]

To, že obtížně splnitelné hygienické a prostorové požadavky na provozovny brzdí rozvoj podnikání v oblasti individuální péče o děti, je dlouhodobě známý fakt, na nějž MPSV v roce 2008 reagovalo návrhem **opatření na podporu služeb péče o děti v živnostenském podnikání** v rámci Prorodinného balíčku, který, jak již bylo uvedeno, Poslanecká sněmovna před svým rozpuštěním v roce 2010 nestačila projednat. Cílem tohoto opatření bylo přispět k rozšíření nabídky služeb péče o děti poskytovaných v oblasti živnostenského podnikání, mj. stanovením maximálního počtu dětí a zjednodušením hygienických a prostorových požadavků na provozovny péče s menším počtem dětí. Dle tohoto návrhu podnikatel provozující vázanou živnost „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu" (nebo volnou živnost „Mimoškolní výchova a vzdělávání, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti") ve vlastní domácnosti nebo jiném vhodném prostoru měl pečovat současně nejvýše o 4 děti. Pokud by pečoval zároveň o vlastní dítě do 7 let věku, započítávalo by se vlastní dítě (děti) do výše uvedeného limitu ohledně počtu dětí. Na tyto provozovny se neměly vztahovat hygienické a prostorové požadavky požadované na provozovny pro výchovu a vzdělávání obecně, ale byly požadovány podmínky přiměřené tomuto limitovanému počtu dětí. Mělo být stanoveno minimální nutné vybavení provozovny respektující potřeby svěřených dětí a zároveň nestanovující takové požadavky, které by mohly být překážkou rozšíření tohoto druhu podnikání.[85]

[83] http://www.prostorprorodinu.cz/faq-caste-otazky/moznosti-poskytovani-sluzeb/ (17.2.2013)

[84] Služba neinstitucionální péče o dítě nerodičovskou osobou - DENNÍ MATKA/OTEC. Národní centrum pro rodinu, 2007

[85] Tisková zpráva MPSV ze dne 19. listopadu 2008 - Prorodinný balíček

Příklady z praxe

Situaci chůvy na trhu může posílit, pokud naváže spolupráci či se stane členem organizace sdružující anebo podporující chůvy vzdělávacími programy a informačním servisem (např. Asociace pečovatelek pro děti, Prostor pro rodinu, o.s.), nebo spojí-li se s kvalitní agenturou zprostředkovávající služby chův rodinám a poskytující chůvám určité zázemí (vzdělávání, odborná podpora, renomé agentury s pověstí kvality služeb). Níže uvedené příklady z praxe mají čtenáři tyto podpůrné aktivity a jejich smysl přiblížit. V případě agentury je pro větší názornost a doplnění informací uvedených v předchozích částech této kapitoly věnována detailní pozornost i vybraným aspektům a podmínkám fungování agentury, ale také problémům, kterým majitelka při jejím provozování čelí. Některé zmiňované problémy jsou dány např. velikostí agentury a mají tak spíše individuální charakter, některé naopak vyplývají ze stávajícího nastavení systému služeb péče o děti (respektive jeho deficitů) a širšího společenského kontextu (např. vysoká míra tolerance práce na černo).

a) Asociace pečovatelek o děti

Asociace pečovatelek o děti[86] (dále jen Asociace) je profesní organizace sdružující pracovníky v sociálních službách se zaměřením na péči o děti - profesionální a kvalifikované pečovatelky o děti, lektorky mateřských a rodinných center a zřizovatelky prorodinných služeb. Asociace vznikla v návaznosti na projekt Klubu K2 - Alternativní péče o děti. Svým členkám zabezpečuje profesní růst formou pravidelných vzdělávacích seminářů, prohlubování znalostí, výměnu zkušeností a rozvíjení dovedností. Zastřešuje společné aktivity a poskytuje odborné zázemí včetně právního poradenství v oboru. Nabízí pracovní příležitosti pro své členy.

O členství v Asociaci se může ucházet fyzická osoba, která má odbornou způsobilost k výkonu živnosti "péče o dítě do tří let v denním režimu". Členský příspěvek je roční poplatek ve výši 2 000 Kč pro první rok členství, pro každý další rok 1 500 Kč.

Zájemkyně o využití nabídky pracovních příležitostí musí absolvovat 12 hodin praxe ve zvoleném zařízení Klubu K2, o.p.s. pod dohledem psychologa a pedagoga, psychologické testy, předložit výpis z rejstříku trestů, potvrzení o absolvování kurzu první pomoci a potvrzení o zdravotní způsobilosti pro výkon činnosti. Tyto podmínky neplatí pro absolventky akreditovaného kurzu „Pracovník v sociálních službách se zaměřením na péči o děti" v Klubu K2, o.p.s.

Členství v Asociaci přináší možnost vzájemné komunikace a výměny zkušeností v rámci stejné profesní skupiny, profesní růst prostřednictvím pravidelných vzdělávacích aktivit, informace o legislativních změnách souvisejících s výkonem činnosti, přístup k odborným informacím a doporučením publikovaným na intranetu Asociace, vstup do sekce právní podpory (seznam povinností a dokumentů souvisejících s výkonem činnosti, vzory smluvních dokumentů, doporučení k pojištění, právní poradna), vstup do databáze pracovních příležitostí, možnost získat reference pro klienty, možnost aktivně se podílet na činnosti Asociace.

[86] Uvedené informace o Asociaci pečovatelek o děti byly převzaty z jejích webových stránek (http://www.klubk2.cz/index.php/asociace-pecovatelek, 13.3.2013)

b) Agentura[87]

Majitelka Agentury je kvalifikovaná zdravotní sestra, vystudovala bakalářský obor ošetřovatelství. Má za sebou praxi ve zdravotnických zařízeních v soukromém i státním sektoru, na lůžkových i ambulantních odděleních. V oblasti svého podnikání - (zprostředkování) hlídání dětí se pohybuje již více než 10 let, vlastní agenturu provozuje od roku 2005. Zkušenosti s hlídáním dětí nabyla na všech úrovních - jako chůva, jako majitelka a koordinátorka chodu Agentury i jako matka využívající služeb vlastních chův pro své malé děti. Je jedinou osobou, která obhospodařuje chod Agentury, zprostředkovávající v Praze a okolí služby cca 25 chův. Těžiště její práce spočívá v personalistice, na specifické dílčí oblasti (účetnictví, právní poradenství, psycholog, webové stránky) si najímá externí služby (podrobněji viz dále). Má kancelář v Praze, nicméně protože se snaží co nejvíce času trávit se svými dětmi, většinou pracuje z domova a v létě z chalupy.

Agentura funguje od roku 2005. Období do roku 2007 z hlediska její prosperity majitelka považuje za nejlepší - na trhu ještě nebylo příliš konkurence a o služby Agentury byl velký zájem. Toto období se vyznačovalo tím, že Agentura měla nejvíce klientů a pracovalo pro ni nejvíce chův. Pak začalo klientů ubývat, což majitelka Agentury připisuje tomu, že na trhu přibylo chův, které své služby poskytují na černo za nižší ceny. S nárůstem nabídky soukromých jesliček a školiček, který přinesl baby-boom, krom toho, že Agentuře ubylo klientely, snížil se i věk dětí, které Agentura hlídá - nejčastěji se na ni obracejí rodiče dětí do jednoho roku, často se zpočátku jedná o malá 5-6týdenní miminka. Nevyhledávají však každodenní celodenní péči, zpravidla stojí o několik hodin hlídání jednou či dvakrát do týdne, nejčastěji kvůli pracovním závazkům matek (velkou část klientely tvoří právničky). Když se žena dostane do situace, že by měla nastoupit do práce na poloviční či celý úvazek, služby chůvy jsou už pro většinu rodin příliš drahé. V ten moment rodiče dávají přednost soukromým jesličkám, protože je to vyjde levněji než individuální péče chůvy. Jestliže dříve rodiče využívali služby chův do nástupu dítěte do mateřské školy, dnes je to zpravidla do jeho nástupu do jeslí, *„…což každej má trošku jinak*". Klienti, kteří pro své dítě potřebují každodenní celodenní péči, oslovují Agenturu spíše výjimečně, pravděpodobně právě s ohledem na ceny služeb - *„pro ně jsme opravdu asi drahý*".

Prosperita

To, že v posledních letech ubylo jak klientely, tak žen, které tuto práci pro Agenturu chtějí vykonávat, majitelce na jednu stranu vyhovuje. Má malé děti a má-li nyní méně práce, může se jim o to více věnovat. Až děti odrostou, má v úmyslu se do svého podnikání více opřít. Má však obavy, že po opadnutí současné populační vlny bude potenciální klientely nedostatek.

„No ale nevím, jestli se bude do čeho opřít, jestli prostě ty děti budou."

Svoji Agenturu staví na kvalitě, s kvalitou služeb většiny konkurenčních agentur ale i chův není spokojena. Důraz na kvalitu s sebou nese vyšší ceny služeb. Svojí cenovou politikou se musí přizpůsobovat obecné hladině cen, kterou na nízké úrovni[88]

[87] Tento text vznikl na základě rozhovoru s majitelkou Agentury a informací uveřejněných na jejích webových stránkách. V zájmu zachování anonymity neuvádíme skutečný název agentury ani jméno její majitelky.

[88] Míněno na nízké úrovni ve smyslu možností prosperity soukromé firmy, nikoliv z hlediska rodičů a jejich finančních možností.

udržuje černý trh, jemuž je obtížné konkurovat. Podle zjištění majitelky jen několik málo pražských agentur má ceny nasazeny výše než ona. Výrazně vyšší ceny si dle jejích úvah mohou dovolit jedině agentury, které nepodnikají, jen v oblasti denní péče o děti, ale nabízejí i jiné služby, přičemž služby péče o děti nejsou jejich hlavní byznys. K jejímu překvapení některé konkurenční agentury přestaly být plátci DPH, která zvyšuje cenu služeb. Tuto jejich konkurenční výhodu si nedovede vysvětlit.

Nabízené služby a jejich využívání

Agentura navazuje spolupráci jen s pracovnicemi, které mají kvalifikaci zdravotní sestry, a to jednak v návaznosti na původní požadavky na odbornou způsobilost pro živnost denní péče o děti do 3 let, ale také z přesvědčení majitelky Agentury, která má za to, že péči o nejmenší děti by skutečně měly vykonávat pouze zdravotní sestry. Pedagogické znalosti při péči o tuto věkovou kategorii ještě nepovažuje za tak zásadní.

> *„Protože to dítě do tří let prostě fyziologicky, anatomicky funguje trošičku jinak a ty lidi o tom musí něco vědět. To není zmenšenej dospělej... Tam ta pedagogika ještě není... i když je tam taky potřeba asi mít nějakej přehled, ale není to tam to nejhlavnější. Takže to je vlastně to, čím se odlišuju od ostatních agentur, že jsou tady zdravotní sestry a tím já i můžu pokrýt ty péče o ty úplně nejmenší děti."*

Agentura se zaměřuje na pravidelné i jednorázové hlídání dětí od narození, bez omezení věku. Vedle hlídání dětí zdravých ale i akutně či chronicky nemocných nabízí také hlídání dětí se závažnými zdravotními problémy, vyžadujícími odbornou obsluhu přístrojů apod.

Cena za jednorázové hlídání jednoho dítěte je stanovena na 190 Kč/hod. Cena za pravidelné hlídání, za něž je považováno již hlídání minimálně po 3 hodiny jedenkrát týdně, je 156 Kč/hod. Příplatek za každé další dítě v domácnosti je 35 Kč/hod.[89] Pokud rodina potřebuje odebírat větší objem hodin služby chůvy, stává se, že vyvíjí tlak na Agenturu na snížení ceny. Pro další množstevní slevy však z pohledu její majitelky prakticky není prostor, neboť cena vedle DPH (15 %) rovněž odráží odměnu chůvy, jejíž výše by měla chůvu motivovat, aby vůbec měla zájem pracovat ve zvýšeném objemu hodin, a ještě by pochopitelně měla Agentuře generovat zisk.

> *„Ona když pak má vidinu toho, že... nebo na ní tlačí zaměstnavatel, že chce, aby šla na půl až celej úvazek, tak samozřejmě potom už za tu chůvu platí hodně peněz. A já zase nemůžu o moc jim snížit cenu za to, že budou mít větší objem hodin, protože čím větší objem hodin já chci od tý chůvy, tím se snažím jí jakoby nabídnout víc peněz, aby pro ní mělo smysl těch hodin odebírat a pro mě pracovat hodně, aby za to měla víc peněz. Takže ve chvíli, kdy klient chce hodně hodin, chce slevu, chůva chce víc peněz a já se tam jaksi nevejdu ještě s DPH, takže potom se vtěsnat do tý ceny, aby nebyla nějaká šílená, tak to je docela těžký."*

Klientkami Agentury jsou převážně matky prvorodičky, které s výběrem a najímáním chův ještě nemají zkušenosti, jsou opatrné a pro své děti chtějí tu nejlepší možnou péči.

[89] Dále jsou stanoveny příplatky za péči o dítě v hotelu (190 Kč), za cizí jazyk (35 Kč), za péči ve státní svátek (50 % z hodinové sazby) a noční příplatek (15 % z hodinové sazby).

„Matka, která už měla dvě chůvy, tak ta už si udělá výběrový řízení na chůvu sama. A maminka, která má první dítě, je z toho ještě třeba vystrašená, bojí se o něj, chce mít jistotu, chce mít záruku kvality, tak končí většinou u nás. A ty, co chtějí co nejlevnější službu, tak buď najdou nejlevnější agenturu, nebo si dají svůj inzerát."

Rodinám, které hledají chůvu pro novorozence a kojence, se majitelka snaží zprostředkovávat chůvy, které mají kvalifikaci porodní asistentky. Matky, zejména prvorodičky, vítají jejich odborné zkušenosti a rady (např. laktační poradenství).

„...ty mámy kolikrát potřebujou pomoc. Někdy i já to s nima řeším, že když chtějí hlídání a ještě kojí, tak jim radím v tom, jak... kdy mají odstříkávat mlíko, kdy ho budou mít nejvíc, kdy ho nejvíc odstříkají tak, aby tý chůvě mohly to mlíko nechat, aby ho potom ohřála."

Stává se, že rodina si nechá doporučit chůvu a pak ve snaze ušetřit se s ní pokusí domluvit bez ohledu na závazky vůči Agentuře a v režimu práce na černo.

„Takže takový ty klienti, co si nechají najít tu chůvu a pak se s ní zkoušej domluvit, jako že... - vy se nám líbíte, tak my vám dáme o 5 korun na hodinu víc a ušetříme o 40 na hodinu a jako domluvíme se. Tak to asi funguje jako všude, že se s tím musí nějakým způsobem počítat, i když mě to pokaždý neskutečně rozčílí..."

Někdy to majitelce oznámí chůva, která takovou nabídku dostala, nicméně pokud k dohodě mezi chůvou a rodinou dojde, často se to majitelka dozvídá náhodně prostřednictvím třetí osoby.

„...nejlépe od další klientky, která řekne - no ta vaše sestřička tam chodí. - A já - ta už u mě půl roku nepracuje. - Jo, aha. Takže většinou se to dozvím, jako radši bych to nechtěla vědět, ale samozřejmě... Sankce dneska nemůžete moc žádný velký zase dávat, jako sice je něco ve smlouvě napsáno, ale vím, že to stejně nemůžu moc použít."

Pracovněprávní vztahy a podmínky

Nástupní odměna chůvy je 100 Kč/hod. Většina chův pobírá vyšší než jen tuto základní taxu - odměna je navyšována individuálně v závislosti na době spolupráce, zkušenostech a objemu hodin hlídání.

„Nemůžu dávat stejně holce studentce, která mi hlídá 3 hodiny týdně někde dítě, a chůvě, která hlídá 30, 40 hodin týdně nebo 20 hodin týdně. Takže já to samozřejmě musím mít nějakým způsobem ošetřený. A musí tam ten objem hodin být tak, aby mně se vyplatilo jí přidat, že?"

Marže Agentury není stanovena fixně, nicméně pohybuje se pod 20 %.

Rizika na trhu (nejistota výdělků a klientely) a výše povinných odvodů zaměstnavatele za zaměstnance, které by (pro klienty) neúnosně navyšovaly koncové ceny za poskytované služby, jsou hlavními důvody, proč chůvy, které své služby v rámci Agentury poskytují, nejsou vůči Agentuře v klasickém pracovním poměru.

„Je to prostě z toho důvodu, že když jim dám nástupní plat 100 korun na hodinu, tak v tu chvíli, když bych jim měla jako běžnýmu zaměstnanci..., jednak já nemám jistotu těch klientů, nemám jistotu tý práce, kterou pro ně budu mít...

Takže by se mohlo stát, že pak je budu platit a ony nebudou pracovat a já je budu platit ze svého, že na to nebudu mít. To je první riziko. A druhej problém je ten, že ve chvíli, kdy mi nastoupí, já jim dám hrubého 100 korun na hodinu [pokud by byla v klasickém pracovním poměru], *tak mě nestojí 100 korun, ale 134 korun, jestli se to teď od nového roku ještě nezměnilo, plus DPH a plus nějaká marže pro agenturu, protože všechno... Klient řekne - a mně v tý smlouvě se tahle věta nelíbí, chci jí napsat takhle. Tak já musím mít toho právníka, kterýmu zavolám nebo pošlu mail a - můžu to takhle napsat, neuškodím sobě nebo tý chůvě? To samý účetní, musím... jako to nejsou jenom viditelný věci, to jsou další služby, já si tu manažerskou práci a takový to přijímání sestřiček a přidělování práce těm chůvám nebo klientům chůvy udělám sama, ale mám spoustu lidí, který platím externě. Od webovejch stránek přes optimalizaci stránek, na to už dneska musí bejt někdo jinej, protože málokdo to umí všechno.*"

Chůvy s Agenturou začínají spolupracovat většinou na základě dohody o provedení práce, mají tak možnost vyzkoušet si, jak spolupráce s agenturou funguje, zda jim vůbec tato práce vyhovuje, jakých výdělků mohou dosáhnout apod. Než vyčerpají povolený limit odpracovaných hodin[90] (zpravidla do měsíce či dvou v závislosti na tom, jak intenzivně pracují), vyřídí si živnostenský list a následně podepíší s Agenturou smlouvu o spolupráci, která funguje tak, že Agentura jim zprostředkovává klienty. Sama majitelka má vedle obou „péčových" živností aktivní ještě živnost zprostředkování služeb a úklidovou činnost.[91] Majitelka je přesvědčená o výhodách živnostenského oprávnění a snaží se o nich přesvědčit i zájemkyně o práci pro Agenturu:

„...já jim vždycky říkám - pořiďte si živnostenský list. Ono dneska už to je tak, že ho máte doživotně, že ho pozastavíte. A já jsem říkala - budete na mateřský, budete si potřebovat přivydělat, tak zaktivizujete si živnostenský list, zrovna hlídání dětí k mateřský není špatný a jednou v důchodu. To už nám bude 70, to už nás v nemocnici nebudou chtít, tak možná nám svěří někdo dítě... (smích) Ale dá se na to otevřít koutek, minijesličky na tuhle živnost, na tu péči od 0 do 3 let, takže mám třeba studentky vysokých škol, to jsou děvčata, který mají zdrávku už hotovu. Většinou studujou právě porodní asistentky, nějaký bakalářský nebo magisterský obory. A k tomu si udělají živnost a ony se aspoň trošku do toho dostanou. Spousta z nich bude mít jednou nějaký zařízení nebo budou někde pracovat a bejt vzdělanej a trošku vědět o tom, co to je sociální pojištění a zdravotní a jak se to počítá a jaká je daň a co to je daňovej základ a tyhle věci, to se naučí všechno, to vlastně jakoby pochopí."

Často se setkává s tím, že ženy se zpočátku zdráhají si živnostenský list zřídit, vlastní podnikání je děsí, mají velké obavy z pokut apod. Nakonec prý ale zpravidla zjistí, že živnostenský list jim přináší výhody, o nichž neměly tušení:

---

[90] Odvody pojistného na sociální a zdravotní pojištění se týkají dohod o provedení práce s měsíční odměnou vyšší než 10 000 korun. Musí se jednat o skutečně zúčtovanou odměnu, ne sjednanou nebo předpokládanou.

[91] V minulosti klientům zprostředkovávala rovněž úklid v domácnosti, v současné době se tak děje jen nárazově mimo oficiálně prezentovanou nabídku služeb. Na webových stránkách Agentury se výslovně uvádí, že chůvy neposkytují úklidové služby (tato činnost by mohla ovlivnit pozornost chůvy k dítěti a ohrozit jeho bezpečnost, mimo to tato práce není adekvátní k nárokům na kvalifikaci a odbornost chův), což majitelka sama potvrzuje: *„Ne, chůva neuklízí, to nepatří do její pracovní náplně. Ale měla jsem tady pár lidí - kteří nebyli zdravotníci samozřejmě, byl to třeba sourozenec té chůvy - a chtěli chodit uklízet... Tak jsem vzala toho člověka pod agenturu a chodil uklízet.*" V minulosti se stávalo, že klienti se zajímali, zda chůva vedle péče o dítě zajistí ještě úklid domácnosti, nyní - co je již zmíněné upozornění na webových stránkách - už se tak neděje.

„Mají panickou hrůzu z toho se osamostatnit a bejt zodpovědný za to. (...)... většinou si to zaříděj a najednou zjistí, že mají úlevy daňový na různý věci, co jim třeba v nemocnicích ty dámy v účtárnách vůbec neuplatňovaly, že si platí pojištění třeba, který si můžou odečíst z daňovýho základu, že to doteďka nedělaly a že těch možností je docela hodně. Takže si berou hypotéku a že se jim nějaký úroky budou vracet, takže vlastně, že to je docela dobrý..."

Chůvy spolupracující s Agenturou

V době našeho rozhovoru s Agenturou spolupracovalo kolem 25 chův. Počty chův se průběžně mění, většina z nich služby péče o děti vykonává vedle svého zaměstnání (zdravotní sestry v nemocnicích) či studia (absolventky středních a vyšších zdravotnických škol studující vysoké školy). Míru zapojení chův ovlivňují různé životní události a okolnosti (zkouškové období, ukončení studia, těhotenství, péče o malé děti). Zdravotní sestry pracující na hlavní pracovní poměr v nemocnicích tvoří v Agentuře početnou skupinu chův. Vzhledem k směnnému provozu mívají v týdnu 2-3 dny k dispozici pro hlídání dětí, v praxi to funguje tak, že klientky se řídí jejich rozpisem služeb v nemocnici a přizpůsobují mu své vlastní pracovní aktivity.

„...ony jsou na směnný provoz většinou v nemocnicích, to znamená, když mají volno, mají volno celý den, když jsou v práci, tak jsou tam od sedmi do sedmi, to samý noční. Ale většinou ty dva, někdy tři dny v týdnu na to hlídání volno mají, takže já si zpracuju ty klienty, když to jde, že jo, když jim řekne zaměstnavatel - budete chodit v úterý a ve čtvrtek, tak samozřejmě já je nepřemlouvám… Ale když je tu maminka... velká část klientely jsou právničky, který si ty schůzky můžou všechny naplánovat, až na nějaký třeba soudy a tak, tak to dělají tak, že chůva, když se dozví, jak má služby na další měsíc v nemocnici, tak mamince rozepíše ty dny volna, maminka si vybere z těch dnů, na ty dny si plánuje ty schůzky ..."

Agentura tyto chůvy využívá zejména pro pravidelné příležitostné hlídání, např. pokud klient požaduje 2krát týdně 3 hodiny. Chůvám, které jsou k dispozici v rozsahu celého pracovního úvazku, se Agentura snaží zprostředkovat rodiny, které mají zájem o celodenní hlídání či o co největší hodinový rozsah.

„...když mám chůvu na plnej úvazek, tak tý zase dávám práci tak, aby byla v tý práci celej den, a nemůžu jí dát klienta, kterej chce 2x týdně 3 hodiny, protože oni chtějí od dvanácti do tří, tím ta chůva nestíhá už jinou práci dopoledne, ale už ani odpoledne a nemůže pracovat 3 hodiny za den. Tím se neuživí, že."

Další početně významnou skupinu chův tvoří zdravotní sestry, které samy mají malé děti. Tyto chůvy mají zájem pracovat během dopoledne, zatímco jsou jejich děti ve školce, např. do dvou hodin, aby je stihly včas vyzvednout a obejít s nimi kroužky.

Pokud jde o věkovou strukturu chův, většinou jde o ženy mezi 23-35 lety, než mají svoje děti. Naopak, minimálně početnou skupinu chův k lítosti majitelky představují zdravotní sestry v penzi.

„Ty by byly pro mě ideální, protože když maminka řekne - tenhle tejden chci jenom 4 hodiny, ale příští tejden 20 hodin, tak jako pro takovýdle klienty, který neví dne a hodiny, by ty důchodkyně byly úplně ideální a zdravotních sester je hodně v důchodu, že jo, jako těch je možná víc než těch mladejch. Takže to by bylo super, ale prostě nejsou."

To, že se o práci u ní téměř nehlásí, si vysvětluje jednak důvody, které mají i určitou generační spojitost, jako např. únava (jde o generaci žen, která po celý aktivní věk pracovala na plný úvazek), upřednostňování práce na černo před živností (*„nechtějí už... nechtějí si dělat živnosťáky*"),[92] závazky v rodině (péče o manžela, o vnoučata), ale i k domácím mazlíčkům (psi), nebo zdravotní obtíže (bolesti zad, artróza atd.). Zdravotní obtíže jsou častou komplikací i u těch několika málo žen v důchodovém věku, které pro Agenturu pracují. V kontaktu s dětskými infekcemi se navíc potýkají se zvýšenou nemocností.

> *„… ale někdy se prostě holt, jako že ve starejch zástavbách, ten kočár s tím dítětem nosí, no a to je prostě pro ně problém. (...) Nebo už mají třeba artrózu kloubů, to jsem zažila... takže jsem pak řešila, že mamince vadilo, že dítě nebylo v kočárku v golfkách zapnutý a chůva říká - já vím, ale já to prostě nezapnu, prostě jak mám ty nemocný klouby, tak to nejde...*"

Výběr chův a jejich podpora

Snahou je navazovat spolupráci jen s chůvami, u kterých se předpokládá dlouhodobá spolupráce s Agenturou, a to minimálně po dobu jednoho roku. Důvodem je potřeba navázání vzájemného vztahu důvěry s rodinou a s dítětem, záměrem je, aby se chůvy v rodině pokud možno neměnily. Podle majitelky je práce chůvy nejen o odborných a osobních zkušenostech, ale zejména o talentu a vztahu k dětem, což vůbec nemusí souviset s věkem chůvy. Přestože zájemkyně ve věku okolo 20 let většinou ještě zkušenosti nemají, objevují se i takové, které už v tomto věku *„jsou úplně báječný, mají mladší sourozence a k těm dětem měly vždycky blízko*". Pokud jde o nároky Agentury na uchazečky, vedle předchozí zkušenosti s hlídáním dětí a péčí o ně je požadováno úspěšné zakončení střední zdravotnické školy maturitní zkouškou, pracovní posudek z posledního, nebo současného zaměstnání (případně další doklady o dosaženém vzdělání a pracovní doporučení), doklad o bezúhonnosti (aktuální výpis z rejstříku trestů), úspěšné absolvování vědomostního testu z oblasti pediatrie a první pomoci dítěti, úspěšné absolvování psychologických testů a úspěšné absolvování motivačního pohovoru. Psychologickou diagnostiku zájemkyň pomocí sady psychologických testů osobnosti (se zaměřením na temperament, emoční stabilitu, zvládání stresových situací, komunikační dovednosti atd.) provádí psycholožka, která s agenturou spolupracuje externě a v případě potřeby poskytuje rovněž psychologické poradenství. Psychologické testy by měly odhalit nejen nevhodné uchazečky, ale i potenciální úskalí u těch, které testy projdou, a Agentura s nimi naváže spolupráci. Majitelka výsledky testů využívá při propojování chův a rodin.

> *„Někdy mi psycholožka napíše, že třeba pro tu konkrétní chůvu nedoporučuje příliš aktivní nebo hyperaktivní dítě, nebo naopak zase doporučuje aktivní, že ta žena je sama třeba hodně aktivní a že by asi nebyla spokojená v rodině, kde třeba by od ní chtěli, aby dítěti pustila televizi a s ním sledovala animovaný filmy.*"

S výsledky psychologické diagnostiky se dá rovněž pracovat při řešení případných kolizí mezi chůvou a rodinou, lze tak lépe porozumět jádru konfliktu a snadněji nacházet východisko.

Majitelka Agentury si zakládá na osobních vztazích s chůvami, s nimiž spolupracuje, založených na vzájemné otevřenosti a důvěře, snaží se o kontakt s nimi.

[92] Ženy v důchodovém věku, které pro Agenturu pracují, mají uzavřenu DPP. Majitelka hlídá, aby nepřekročily zákonem povolený rozsah odpracovaných hodin, tj. 300 hodin od roku 2012.

Vymezuje se tak vůči praxi některých velkých agentur, kde se - dle zkušeností jejích klientek a chův - stává, že disponují obsáhlou databází chův, ale ženy, jejichž služby nabízejí, prakticky neznají.

Mimo neformální rady udělované během osobních setkání majitelka pro své chůvy pořádá také odborné přednášky, které mají praktické zaměření a jsou orientovány na oblasti první pomoci a prevence úrazů. ¨

> *„...která se nikde neučí, ani na to nejsou kurzy a nejsem si jistá, jestli v těch kurzech* [se zaměřením na péči o děti] *to ty agentury dělají, jestli to jakoby opravdu tomuhle se věnujou. Takže taková ta prevence úrazů, to, jak ty děti přemejšlí, jak vnímají prostor, že do určitýho věku nevnímají vzdálenosti moc, jo? Výšky. Takže proto jako můžou velmi jednoduše spadnout a tak dál a tak dále. Takže to... jaký jsou pomůcky, jaký jsou věci na trhu, který se dají využít. To na zdrávce se nedozvědí, v nemocnici, když budou pracovat, se taky nedozvědí.*"

Do přednášek zařazuje také témata z vývojové psychologie. Věří totiž, že její znalost chůvě umožňuje porozumět chování dítěte v jeho různých vývojových obdobích, vyhnout se mylným úsudkům a zvládnout problémové situace v jeho prospěch.

> *„Chůva přijde, dítě začne brečet, protože ví, že maminka odchází. Ale roční dítě se ještě neorientuje v čase, to znamená, ještě nechápe, že se ta máma zase vrátí. A teď samozřejmě chůva se musí snažit, aby to dítě to zvládlo co nejlíp. A tohle je docela dobrá věc, aby věděla... jednak ta chůva, aby nebyla traumatizovaná a neříkala si - asi mě nemá rádo, proto brečí... Ale může to vysvětlit i mamince, protože i ta by mohla nabýt dojmu, že dítě chůvu asi nemá rádo, když brečí... Já jsem tohle zažívala taky, jo? Zaklaply dveře a děti byly úplně v pohodě, že jo? A to pak už byly větší a to už od nich byla manipulace tý matky - jako nenechám tě odejít jen tak v klidu, jo? To už byly starší a už věděly moc dobře, co dělají.*"

Přednášky zpravidla lektoruje sama, v oblasti vývojové psychologie pak ve spolupráci s psycholožkou a pro jednu z dalších přednášek (téma otravy) byla využita bakalářská práce chůvy, která pro Agenturu pracuje. V plánu je ještě téma péče o nemocné dítě v domácím prostředí (zábaly, zvládnutí záchvatu laryngitidy).

Nesnáze při zprostředkování

Majitelka cítí odpovědnost za to, aby chůvy, s nimiž spolupracuje, měly práci v požadovaném objemu. Těžko nese, nastane-li situace, že pro některou nemá práci, nebo naopak, když se jí nedaří najít pro klienty chůvu.

> *„Ale tohle já špatně nesu, když ty lidi prostě čekají, až já jim dám práci a já tu práci nemám. Tak to úplně nesnáším takový situace, to je pro mě strašně nepříjemná věc. Samozřejmě i to, když klient chce chůvu, protože... a maminka, paní potřebuje nastoupit za 14 dní do práce a já tu chůvu nemám a ona mi řekne - a já na vás spoléhám a nikde jinde jsem nehledala, tak jako budu čekat, co to... Tak to je pro mě... já jim samozřejmě řeknu - helejte, vypadá to špatně, podívejte se někde po jinejch možnostech, protože nechci vás dostat do situace, že jdete do práce a dítě nemáte kam dát. Takže to je samozřejmě taky zodpovědnost, ale za ty lidi, co si ty peníze vydělávají, tak to mám ještě jakoby pocit, že to je horší. Nejhorší varianta je, když mám chůvy, který potřebujou práci a nemají... a klienty, který potřebujou chůvu a nemají... a teď se neshodnou, protože třeba i tam je neshoda v časech nebo nějakejch prostě požadavcích, jo? Že to opravdu tam tu chůvu dát nemůžu z nějakýho důvodu, tak to z toho jsem*

úplně šedivá. A to je ta práce, že se v noci vzbudíte a teď si říkáte - co já budu dělat s tou paní Novákovou, koho já jí dám? Jo? Tak to je opravdu jako hrozně nevděčná práce... Moje účetní říká, že tohle je nejhorší byznys, kterej kdy viděla (smích). Že za tu zodpovědnost, kterou mám, jsem strašně špatně placená."

Oznámí-li rodina s předstihem, že chůvu nebude již nadále potřebovat, Agentura ji může rezervovat pro další zájemce - někteří se ozývají i s několikaměsíčním předstihem, než budou hlídání fakticky potřebovat. Ačkoliv ve smlouvě s chůvou i klienty je uvedena lhůta, kterou by každá ze stran měla dodržet, pokud má v úmyslu vypovědět spolupráci, v praxi se stává, byť jen zřídka, a to jak na straně klientů, tak na straně chův, že ukončí spolupráci ze dne na den, a situaci je pak třeba řešit.

Klienti jsou předem upozorňováni, že v případě onemocnění chůvy se Agentura snaží za ni zajistit její zástup jinou chůvou ze své databáze, nicméně vzhledem k jejich omezenému počtu se může stát, že rodina si bude muset zajistit péči o dítě vlastními silami. V praxi se to děje velmi výjimečně, pokud majitelka nesežene náhradu, někdy to řeší tak, že chůvu zastoupí sama.

Podobný model řešení situace nastává, pokud se ozvou zájemci o jednorázové hlídání. Zatímco do rodiny, která má nasmlouváno pravidelné hlídání, dochází stále stejná chůva, ten, kdo požaduje občasné jednorázové hlídání (např. jednou za čtvrt roku či za měsíc), toto privilegium nemá. Ačkoliv majitelka i v těchto případech v databázi zjišťuje, s kterými chůvami již rodina přišla do styku, a nejprve oslovuje s nabídkou je. Pokud neuspěje, hledá někoho jiného.

Šance, že se podaří chůvu rodině zajistit, roste s mírou časového předstihu, který rodina poskytne. Pokud např. klient ve tři hodiny odpoledne kontaktuje agenturu s požadavkem, že od pěti hodin téhož dne potřebuje chůvu, naděje, že se ji podaří zajistit, je minimální.

„Ale to jim většinou řeknu - spíš to nevyjde, ale zkusím to."

Zprostředkování chůvy rovněž ztěžuje, že rodiče shánějící jednorázové hlídání volají mnohdy až na poslední chvíli v pátek večer nebo ve svátek (Silvestr, Čarodějnice), tedy v době, kdy i chůvy mívají vlastní soukromý program.

Komunikace a řešení problémů s klienty

Služby je možno objednávat telefonicky, či prostřednictvím objednacího formuláře na webových stránkách. Od té doby, co jsou Agenturou nabízené služby podrobně popsány na jejích webových stránkách, ubylo výrazně telefonických dotazů potenciálních klientů na podmínky služeb, volající se nyní doptávají pouze na případné detaily. Internetovou objednávku zasílají klienti, kteří se pro Agenturu rozhodli na základě informací z jejích webových stránek. Někdy je však třeba přání klientů korigovat, zasadit je do reálných možností:

„Protože třeba příklad - potřebuju chůvu jednou tejdně na 3 hodiny, ale tak během půl roku bych chtěla nastoupit na půl úvazku, takže bych jí ten úvazek zvedla. Jo? Tak samozřejmě bylo by... je to ideální, když ten člověk by mohl. A já jí řeknu - no, víte, ale rovnou vám říkám, že to se spíš nepovede, protože ta chůva, která má teď čas jednou týdně 3 hodiny, asi nemá toho času víc. Ale pokud je to člověk, kterej potřebuje půl úvazku nebo celej úvazek, tak nebude čekat půl roku, než vy jí dáte tu práci. Ona prostě musí si vydělat, takže teď budete mít půl roku chůvu na tři hodiny, třeba se to povede, ono se může stát, že má jiný klienty, ty třeba už nebudou potřebovat a plynule přejde. Ale to jsou

jako, to je otázka náhody, štěstí, no, jako nula nula procento jako tý setiny. (...) Takže jako to jsou věci, ze kterých... my si popovídáme, zjistíme, že třeba vlastně ona potřebuje úplně něco jinýho."

Agentura se profiluje jako nonstop služba. Co to obnáší? Majitelka má u sebe permanentně zapnutý mobilní telefon, odkládá jej jen v době spánku. V začátcích svého podnikání, kdy se snažila získat každého klienta, dělala vše proto, aby vyhověla každému požadavku, s lety a nabytými zkušenostmi si musela stanovit určité hranice, aby ochránila ty, kteří pro ni pracují, svoji rodinu, ale i sebe sama. Dnes již tedy, když jde spát, mobil odkládá, a pokud v noci zavolá klient a požaduje zajistit hlídání na ráno, neobvolává chůvy, a pokud třeba hlídání nemůže zajistit sama, takový požadavek odmítne.

„T: A jak je pro vás časově náročný tu agenturu obhospodařit? Máte mobil zapnutej pořád, jakoby nepřetržitě?

R: Mám ho zapnutej pořád, ale už nedělám to, že bych měla v ložnici mobil. To ne. Takže... ale já chodím spát až tak o půlnoci, takže do té doby se mi dovolají. I když mám taky... ale to už jsou teda fakt 10 let starý zkušenosti, ale kdy se mi stalo, že maminka zavolala v 11 večer, že chce v 7 ráno chůvu, já jsem to všechno domluvila a už jsme se milé paní nedovolaly. A teď já tu chůvu tam zburcovala někde prostě, ona si ještě zařizovala, měnila program kvůli tomu, no prostě úplně... A to jsem si řekla, tenkrát jsem si řekla - a tohle ne. Prostě holt, když někdo to zjistí v noci, už to není... není to úplně běžný... není to úplně jakoby fér jednání, jako kterej člověk v 11 v noci zjistí, že... jako, co se musí dít? Asi jo, asi existujou takový situace, ale musí počítat s tím, že to nevyjde. A to jsem si řekla, že už nebudu rozhodně... možná sama pro to něco udělám, ale rozhodně už nebudu burcovat další lidi kvůli tomu. Takže to jsem zažila, ale to je opravdu, to je fakt jako, možná, že jsme začínali, to jsem byla ještě taková naivní jako..."

Pro Agenturu jsou velmi zajímavé i drobné zakázky (např. hlídání 3 hodiny 1x týdně), nicméně její strategií není snaha udržet si klienty za každou cenu, např. za cenu přizpůsobování se jakýmkoliv požadavkům klientů či tolerování nevhodného chování klientů vůči chůvám. Neadekvátní, nerespektující chování vůči chůvám se někdy objevuje u klientů z nejvyšších příjmových skupin.

„… máme i špatný zkušenosti s některejma lidma, který mají pocit, že když mají hodně peněz a můžou si dovolit tuhle službu, takže se pak k těm lidem chovají ošklivě. Oni mi pak tu holku úplně odradí od tý práce, úplně jí fakt třeba vydeptají. To jsem zažila. Ale já jsem pak třeba zjistila, že... a to byli hodně fakt jakoby... hodně jedny z nejbohatších lidí třeba, to vůbec nemůžu říct jméno, ale ty už se dopracovali ke všem agenturám, protože už nikde s nima nikdo nechtěl spolupracovat, protože oni psychicky trápili ty lidi... Ale když ty lidi jsou do telefonu nebo i osobně příjemný, když já je neznám, že jo, to si nepřečtete nikde - helejte, s těma byly tam a tam potíže. Tak tam tu chůvu pošlu. No."

K problémům mezi rodinou a chůvami nicméně dochází jen velmi zřídka, dle slov majitelky takové situace řeší v průměru jedenkrát do roka. Za celou dobu existence Agentury však nedošlo k žádnému závažnému problému.

„To, že třeba jakoby chůvy udělaly chybu, to už jsem taky zažila, ale naštěstí to nebylo nikdy jakoby fatální v tom, že by něco hroznýho provedly nebo že by zanedbaly tu péči nebo ublížily dítěti, to ne. To bych asi vzdala tu práci..."

Agentura má pojištění odpovědnosti za škodu, která se vztahuje na situace, kdyby chůva v domácnosti rodičů něco neúmyslně zničila a dítěti se přitom něco stalo. Chůvy, které své služby poskytují na základě vlastního živnostenského oprávnění, mají ve smlouvě s Agenturou stanovenou povinnost uzavřít pojištění odpovědnosti za škodu. Pokud by chůva ublížila dítěti úmyslně, řešil by to jako trestný čin policejní orgán. Pro úplnost dodejme, že žádná taková situace (uplatnění pojistky) za dobu fungování Agentury nikdy nenastala. Zatím jen dvakrát se přihodilo, že dítě udělalo škodu na majetku chůvy, v obou případech šlo o drobné škody. Náhrada škody by mohla být řešena z pojistky domácnosti rodičů dítěte, je na zodpovědnosti rodičů, zda takovou pojistku mají. V jednom ze zmíněných případů, kdy došlo k poškození mobilního telefonu, rodiče chůvě utrpěnou škodu kompenzovali tím, že jí zakoupili nový.

Hlídání dětí v domácnosti chůvy

Nejčastěji chůva pečuje o dítě v jeho domácím prostředí. Dle přesvědčení majitelky Agentury je pro dítě nejvhodnější, když je ve vlastním prostředí, kde má své hračky, vše dobře zná a především má pocit jistoty. Pokud není dítě na péči chůvy zvyklé, není ani vhodné ho zatěžovat ještě změnou prostředí. Agentura nicméně nabízí hlídání dítěte i v domácnosti chůvy. V praxi se tak děje jen v několika málo případech, a to prostřednictvím prověřených chův, zpravidla jde o ženy, které s Agenturou před nástupem na mateřskou/rodičovskou dovolenou dlouhodobě spolupracovaly a nyní při péči o své dítě vítají přivýdělek a mají k tomu vhodné zázemí (domek se zahradou). Péče o vlastní dítě a o dítě klientů pak probíhá souběžně, u této formy služby není stanovena oficiální cena, respektive je poskytována sleva, která je dojednávána individuálně dle konkrétních podmínek. Zda podmínky domácnosti chůvy klientům vyhovují, je ponecháno na jejich zodpovědnosti - rodič by měl domácnost chůvy sám nejdříve navštívit, než se na této formě péče dohodne. Někdy na hlídání dětí v domácnosti chůvy dojde poté, co chůva rodině nabídne, že pokud by mohla dítě hlídat ve své domácnosti, mohla by o ně pečovat větší počet hodin. Majitelka svým chůvám doporučuje tuto nabídku rodině učinit až teprve po určitém čase, když se vzájemně poznají a mezi klientkou a rodinou dítěte je navázán vztah důvěry. Klienti, kteří hlídání dítěte v domácnosti chůvy využívají, tuto možnost vítají, vyhovuje jim vyšší časová flexibilita - nemusí spěchat s návratem domů na fixně stanovenou hodinu. Někteří si pochvalují, že jejich dítě navázalo s dítětem chůvy pěkný vztah a jejich společně trávený čas je pro ně obohacující.

Vztah mezi klientem a chůvou

Majitelka považuje za důležité, aby chůva dokázala udržet vztah mezi ní a rodiči v profesionální rovině, jakkoliv blízkost, která se prostřednictvím vazeb k dítěti mezi nimi obyčejně rozvine, přirozeně vede k osobním vztahům.

> *„R: ...ty maminky si nehledají kamarádku, hledají chůvu a chtějí, aby ta péče byla profesionální. Ale přece jenom já s těma rodičema, kterým jsem hlídala děti, tak taky mám jakoby úzký vztahy a taky se byli podívat na moje děti, když se mi narodily a taky věděli různý detaily o mně, že jo? To prostě nejde. To jako nefunguje, protože se jim staráte o dítě, tam jsou...*
>
> *T: Ten vztah je pak takovej osobní, že jo?*
>
> *R: Je osobní, no. Ale jako radím zase chůvám, aby právě moc... moc nedoporučuju tykání... moc zase kamarádky, protože já jsem jim říkala - kdyby se cokoliv stalo, tak na celý kamarádství prostě můžete zapomenout a není to dobrý, nejste kamarádky, i když se tak bude ten klient tvářit, nejste kamarádky prostě, furt*

jste ty lidi, který jsou za tu práci placený, oni vám za to platí. Kdybyste byla jejich kamarádka, tak to budete dělat zadarmo, ale vy nejste jejich kamarádka, takže mělo by to mít ty profesionální náležitosti…"

Přínos chůvy pro dítě

Majitelka agentury zastává názor, že dítě do věku 2 let z hlediska vývojových potřeb potřebuje individuální péči. Je přesvědčena, že celodenní péče pět dní v týdnu v kolektivním zařízení pro něj v tomto věku představuje zátěž, pro niž ještě nedozrálo, a jeho potřeby nemůže dostatečně naplnit.

„...Dneska mají maminky pocit, že když je dítěti rok, rok a půl, že strašně potřebuje kolektiv. Ale v tom kolektivu, když ty jesle budou na tom jakoby dobře to mít zajištěný, tak na těch 12 dětí jestli tam budou mít dvě chůvy nebo dvě pečovatelky nebo dvě učitelky, tak si myslím, že to je dost komfortní. Teď si představte u dětí do tří let, který potřebujou... dost často... nebo do dvou let jsou všichni na plenách, všechny musíte nakrmit, všechny musíte prostě do tý postýlky dát, přikrejt, podat jim dudlíka, dát jim napít, když chcete ven, než to všechno oblíknete, svlíknete, než to nakrmíte, tak co oni s nima... jak se jim můžou individuálně věnovat? Oni jim tam vysypou nebo mají tam někde hromadu hraček na koberci, kde ty děti... tak jakoby spolu jsou, ony si zvyknou na kolektiv, to je asi jakoby jediná výhoda. Ale zase psychologové tvrdí, že tam se naruší určitý prostě sociální vazby, že ty lidi mají pak problém navazovat vztahy a podobně. Ale hlavně se mu nikdo individuálně nevěnuje, protože to dítě odezírá z vašich rtů, když na něj mluvíte, sleduje vaše chování. A to nemá v těch jeslích, když je tam od pondělí do pátka celej den, že..."

Najmutí kvalitní chůvy - na rozdíl od kolektivních zařízení a navzdory v české společnosti rozšířenému mýtu „krkavčí matky" - majitelka považuje za ideální řešení, pokud je třeba v péči zastoupit rodiče. Kontakt a vztah s chůvou může být pro dítě obohacením.

„Ono je hlídat dítě a hlídat dítě, že jo. To já říkám maminkám a i chůvám, že my nehlídáme tak, že si sedneme na gauč a budeme si číst časopis nebo se tam učit nebo koukat na televizi a dítě nebude samo doma. Tak to si tam můžou dát webovou kameru a budou na tom téměř stejně. (…) už jsem zjistila, že jsem se těm dětem, co jsem je hlídala, věnovala víc než těm vlastním, protože doma máte prostě spoustu dalších povinností, plus třeba tu práci."

K práci chůvy podle jejích zkušeností inklinují většinou ženy, které mají vztah k dětem, umí si získat jejich pozornost a zabavit je, zkrátka „umí to s nimi". Pokud je péče chůvy kvalitní, dítě má neustále soustředěnou pozornost někoho, kdo se mu na 100 % věnuje a rozvíjí ho.

„S tím dítětem někdo říká básničky, zpívá mu někdo, někdo mu čte, někdo se mu věnuje. Takže to si myslím, že je dobrý."

Jestliže se chůvě podaří navázat s dítětem dobrý vztah, chůva se pro něj může stát důležitým blízkým člověkem, kterého přirozeně zahrne do rodiny.

„To dítě nechápe ve dvou letech - aha, zaplatili jste si chůvu. Pro ně je to prostě někdo, kdo je mu blízkej a koho bere... zařadí do tý svý rodiny. Protože třeba když jsem chodila hlídat, tak pak ty maminky říkaly - ... večer jsme si říkali, kdo

už spinká, že jo? Že už spinká babička, že už taky spinká dědeček a Martina[93] *spinká. A vidím třeba i moje děti, jak některý naše blízký přátele, taky zahrnuly, ony neřeší, jestli jsme pokrevně příbuzný nebo ne, ale to, že se vídáme, že máme k sobě hezkej vztah.*"

Pokud rodič nemá přirozené rodičovské vlohy (např. neměl pozitivní rodičovské vzory, neboť jemu samotnému se v dětství potřebné péče nedostalo), dobrá chůva jej může doplnit a dítěti poskytnout zážitky, pro které on sám nemá dispozice, do jisté míry ho může inspirovat a některé jeho dovednosti pomoci rozvinout:

„Pak je zase velký štěstí, když rodič, kterej třeba úplně nemá vlohy nebo povahu k tomu být tím hodně dobrým rodičem nebo pozorným rodičem…, když si může dovolit zaplatit si tu chůvu, která s tím dítětem dělá věci, který ten rodič neumí. A já jsem se s tím taky setkala..., a to byla třeba klientka, která měla vysokoškolský profesory rodiče a ona tu lásku nikdy nedostala a ona jí neuměla dát svejm dětem. Takže takový to, že třeba když děti spí, že by neměla jako bouchat dveřma a křičet, jí vůbec nedocházelo třeba nebo neuměla ty děti uklidnit, ona tak byla jako že tak jako s tím kočárem... A pak já jsem jim třeba zpívala, to byly dvojčata, hladila je a ony byly... úplně se tak uklidnily..."

Problémy v současné praxi a možnosti jejich řešení

Krátce před uskutečněním našeho rozhovoru se v médiích objevila zpráva, že vláda zvažuje zrušení dohod o provedení práce. Takový krok by majitelka považovala za nešťastný, na chod Agentury by měl značně negativní dopad. V současné době je zaměstnavatel povinen odvádět odvody za zaměstnance, jejichž měsíční výdělek přesáhne částku 10 000 Kč. Proto Agentura striktně hlídá počet hodin pracovnic, aby tuto částku nepřesáhly. Odvody by cenu za hlídání ještě navýšily.

Jak již bylo zmíněno, majitelka není spokojená s kvalitou agentur na trhu, ale ani s úrovní kvality chův. Vadí jí, že mnohé z agentur se jen snaží vydělat na současném baby-boomu a deficitní situaci v oblasti služeb péče o děti. Bez snahy či zájmu o kvalitu poskytovaných služeb pouze zprostředkovávají chůvy, které při velikosti svých databází v podstatě neznají, a podporují práci na černo. S tím, že chůvy, které se zajímají o spolupráci s její Agenturou, na základě svých předchozích zkušeností a priori předpokládají, že nebudou přiznávat své výdělky, se majitelka setkává poměrně často. Práci na černo, kterou ona sama neuznává, neboť se neslučuje s jejím osobním žebříčkem hodnot, považuje za velký problém nejen v oboru svého podnikání, ale i z hlediska stavu české společnosti. Trápí ji, jak často v pracovním i soukromém životě naráží na nepochopení pro svůj poctivý přístup k podnikání a s jakou samozřejmostí jsou obecně přijímány nezákonné praktiky.

„... oni si myslí, že já jsem hloupá, protože to dělám poctivě, jo? Ale to je hrozný, že jo? (...) Takže vlastně chytrej je ten, kdo to dokáže obejít, ošulit..."

Co lze udělat pro zlepšení kvality agentur? Ke zvýšení kvality agentur podle jejího názoru mohou přispět především sami klienti, a to tím, že budou vůči nim nároční. Má za to, že profese chůvy je v České republice podceňována, patří mezi práce, které jsou vnímány tak, že je může vykonávat každý. Veřejnost podle jejího názoru nerozlišuje mezi au-pair, mladou dívkou bez zkušeností, kterou je třeba vše naučit, a kvalifikovanou chůvou. Sama se důrazem na kvalitu svých spolupracovnic a poskytovaných služeb snaží přispět ke změně tohoto stavu.

[93] Změněné křestní jméno majitelky Agentury.

Za klíčové opatření, které by bylo třeba zavést, majitelka považuje **daňové úlevy pro rodiče a zaměstnavatele**, kteří svým zaměstnancům na úhradu výdajů za tyto služby přispívají. Slevy na daních by měly být podmíněny určitými kritérii kvality služby - mohl by tak být vyvíjen tlak na vyšší kvalitu služeb agentur a rodiče by byli stimulovaní najímat si chůvy na oficiálním trhu. Dokud si rodiče nebudou moci odečíst část nákladů z daňového základu, nebudou motivovaní k tomu, aby se zajímali o to, zda chůva má živnostenský list a její práci legalizovali. Věří, že státu by to přineslo mnoho výhod - mj. by do státní pokladny plynuly příjmy z daní těch, kteří by přestali vykonávat svoji výdělečnou činnost na černo, a ubylo by těch, kteří pobírají sociální dávky a přitom si na černo přivydělávají.

> *„...ale to je zase ještě jiná otázka, to je zase o zdanění, o tom, že když to nemůžou ty lidi nějak prostě nikde využít, proč by od tý chůvy měli chtít, aby měla živnosťák, že jo, když oni to prostě neuplatní. Ve chvíli, kdy si budou moct aspoň nějakou část toho odečíst z daňovýho základu, tak budou chtít, aby ty lidi na to ty papíry měli, aby to bylo oficiálně. Ty lidi, který to dělají, ty peníze zase musí zdanit, tím pádem nejsou třeba na dávkách sociální podpory a podobně.*

Shrnutí vybraných poznatků a problémů

Stávající formy individuální nerodinné péče o děti do 6 let v ČR se vyznačují těmito základními rysy:

- Komerční služby individuální péče o děti na území ČR nejsou doposud příliš rozvinuty. Nejvíce jsou využívány v Praze a okolí a dalších velkých městech, jinde jen sporadicky.
- Data o rozšířenosti individuálních služeb péče o děti nejsou dostupná. Jsou známy pouze počty živnostenských oprávnění pro vázanou živnost „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu",[94] tento údaj však zahrnuje individuální i kolektivní formy péče. Údaje o počtu živnostníků provozujících péči o děti v režimu volné živnosti úplně chybí. Stejně tak chybí údaje o službách poskytovaných na nekomerční bázi.
- Individuální služby péče o děti nejsou finančně podporovány státem (dotace, daňové úlevy, příspěvky rodičům), podpora z evropských fondů je na tyto účely čerpána ojediněle. Služby chův poskytované na základě živnostenského oprávnění v rámci oficiálního trhu jsou vzhledem k úrovni mezd v ČR pro většinu rodičů příliš drahé.[95] Míra jejich obtížné finanční dostupnosti přirozeně roste ještě s objemem sjednaných služeb. Např. u matek s průměrnými a nižšími příjmy by výdaje na ně v rozsahu odpovídajícímu celému pracovnímu úvazku přesahovaly jejich čisté výdělky. Jejich využívání se tedy z čistě finančního hlediska „vyplatí" pouze matkám s nadprůměrnými příjmy.
- Nerodičovská péče o nejmenší děti je často realizována v rámci širší rodiny (zejména prarodiči) nebo za výpomoci známých.
- U dětí starších 3 let rodiče preferují veřejné mateřské školy. Mezi hlavní důvody patří vysoká důvěra v kvalitu veřejných mateřských škol, jejich finanční dostupnost

[94] Podle údajů Ministerstva průmyslu a obchodu jich bylo ke dni 31. 3. 2011 evidováno celkem 633 (Důvodová zpráva k návrhu zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů, 2012)

[95] Odměna chůvy se pohybuje v rozmezí 100-250 Kč/hod. v závislosti na regionu (nejvyšší ceny jsou ve velkých městech, přičemž v Praze jsou vyšší ceny než v Brně), podmínkách hlídání (pravidelné/ jednorázové hlídání, počet dětí, denní doba, jazyk, zdravotní stav dítěte apod.) a cenové hladině konkrétního poskytovatele.

(především kvůli dotacím z veřejných rozpočtů) a malá zkušenost rodičů s jinými formami služeb.

- Individuální služby péče o děti jsou zpravidla vyhledávány jako nouzové řešení z důvodu nedostatečných kapacit veřejných institucionálních služeb, či jsou voleny rodiči, kteří upřednostňují služby s individuálním přístupem k dětem anebo vyžadují flexibilitu služeb např. s ohledem na své pracovní vytížení či jiné specifické potřeby.
- Najímání chův se často odehrává v rámci šedé zóny ekonomiky, důvodem jsou zejména výrazně nižší ceny na neoficiálním trhu, a to v kontextu příjmové situace rodin, preference co nejnižších cen a vysoké míry tolerance práce na černo v české společnosti, projevující se pochopením rodičů pro neoficiální, povinnými odvody nesnížené výdělky chův.
- Zákon nevymezuje požadavky na kvalitu individuálních služeb péče o děti krom odborné způsobilosti a hygienických podmínek provozu provozoven pro vázanou živnost „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu". Kvalita poskytovaných služeb péče není u žádné z forem služeb kontrolována.
- Cenu péče poskytované v rámci vázané živnosti „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu" zvyšují vedle požadavků na zajištění péče kvalifikovaným personálem především vysoké hygienické nároky na prostory a provoz provozoven. V důsledku jejich přísnosti jen minimum chův provozuje tuto živnost ve své domácnosti a osob, které oficiálně podnikají v této oblasti, je velmi omezený počet. Ukazují se tak limity společné právní úpravy pro individuální a kolektivní formy péče o děti. Nároky na provozovny pro individuální péči, jimiž jsou zpravidla domácnosti chův, by měly být sníženy. Neměly by se na ně vztahovat hygienické a prostorové požadavky na provozovny pro výchovu a vzdělávání obecně. Mělo by být stanoveno minimální nutné vybavení provozovny respektující potřeby svěřených dětí a zároveň nestanovující takové požadavky, které by mohly být překážkou rozšíření tohoto podnikání.
- Individuální služby péče o děti nemohou cenově konkurovat černému trhu, ale ani kolektivním komerčním nebo dotovaným veřejným zařízením péče o děti, popř. dotovaným nekomerčním službám individuální péče. Ze zkušeností oslovených organizací (Prostor pro rodinu, o.s., Klub K2, o.p.s.), které se věnují vzdělávání a profesní přípravě zájemců o kvalifikaci pro péči o děti, bývá pro osoby, které mají zájem vykonávat péči o děti na základě živnostenského oprávnění jako svoji hlavní výdělečnou činnost, v praxi často obtížné dosáhnout výše výdělku, která je uživí. Zpravidla po určitou dobu vyzkouší poskytovat péči o děti za úplatu, tzv. na černo v rámci svých sociálních sítí (např. v období vlastní rodičovské dovolené). Jakmile však svoji činnost zlegalizují na bázi podnikání, naráží již na stejné problémy s růstem nákladů (daně, povinné odvody na zdravotní a sociální pojištění, pojištění zodpovědnosti, případné vstupní náklady na úpravu provozovny apod.), a tedy i ceny jako agentury. S nárůstem ceny za jejich služby se sníží jejich finanční dostupnost pro rodiče, případně také jejich ochota novou cenu akceptovat, tudíž se potýkají s nedostatečnou poptávkou (Kuchařová a kol., 2009). Situace je ještě obtížnější mimo velká města, kde jsou ceny na trhu nastaveny níže.
- Chybí osvěta pro potenciální chůvy - např. manuál možností a zákonných povinností, neboť stávající právní úprava je nepřehledná.
- Předmětem diskusí je otázka vhodné odborné kvalifikace odpovídající specifické činnosti, jakou je péče o dítě do 3 let věku, respektive vedou se debaty o tom, jsou-li pro výkon denní péče o nejmenší děti důležitější zdravotní nebo pedagogické dovednosti a znalosti z (vývojové) psychologie.

- Ukazuje se potřeba zvážit možnosti finanční podpory rodičů ze strany státu, např. formou příspěvků nebo daňových úlev (rodiči, zaměstnavateli přispívajícímu na využívání těchto služeb), aby si tyto služby mohli dovolit využívat. Stávající stav a současné návrhy MPSV v rámci návrhu zákona o dětské skupině na trhu diskriminují individuální péči oproti kolektivním formám péče, ať již komerčním, nebo veřejným.

5.2 Kolektivní péče

5.2.1 Jesle

Jesle reprezentují zařízení, která u nás tradičně zajišťovala komplexní a kvalitní kolektivní péči o děti ve věku do tří let. Jesle navazují svými službami na péči o děti v rodině a přispívají tak k jejich všestrannému rozvoji. Péče v jeslích se zaměřuje na tělesný a duševní vývoj dětí a odpovídá věkovým a individuálním zvláštnostem dětí. Podle režimu provozu se zřizují jesle s denním, výjimečně týdenním provozem. V porevolučním období docházelo k výraznému poklesu počtu jeslí a jejich kapacit. V roce 2011 bylo v celé České republice pouze 46 zařízení tohoto typu s 1 425 místy[96] (oproti 1 043 zařízení s 39 829 místy v roce 1990). Navíc jsou tato zařízení regionálně rozmístěna značně nerovnoměrně (např. v Karlovarském a Libereckém kraji není žádné toto zařízení, naopak nejvíce zařízení je v Ústeckém kraji - celkem 9 a v Hlavním městě Praze - celkem 7) a jsou koncentrována zejména do velkých měst. V menších městech a obcích jsou tak možnosti využít tyto služby velmi omezené.

Zřizovateli jeslí mohou být obce nebo jiné fyzické či právnické osoby. V realitě jsou to z naprosté většiny obce či města, která v rámci výkonu své samostatné působnosti zřizují a provozují jesle jako své příspěvkové organizace nebo organizační složky obce (v roce 2011 bylo dle statistiky ÚZIS 44 zařízení zřizovaných obcí a pouze 2 zařízení zřizovaná jinou fyzickou osobou). O zřízení jeslí rozhoduje zastupitelstvo obce, a to zcela podle svého uvážení a potřeb území. Neexistuje tedy žádná povinnost, která by obcím nařizovala jesle zřizovat. V současné době vzniká také řada soukromých zařízení, která ve svém názvu slovo jesle či jesličky také obsahují, v těchto případech se však nejedná o tradiční zdravotnická zařízení známá z minulosti a evidovaná ve zdravotnických statistikách, nýbrž o služby provozované na základě živnostenského oprávnění.

Obecní jesle jsou financovány z rozpočtů obcí, které na jejich provoz nedostávají žádné příspěvky ze státního rozpočtu, péče v jeslích patřících do roku 2012 mezi zdravotnická zařízení není ani hrazena z prostředků veřejného zdravotního pojištění. Je tedy na rozhodnutí obce, kolik financí na provoz jeslí vyčlení, zároveň je možné, aby péče o děti v jeslích byla plně hrazená rodiči. Je též na rozhodnutí obce, zda při stanovení výše poplatku za jesle bude přihlížet k sociální situaci rodiny, příjmu rodiny, zda se jedná o rodiče samoživitele apod. Některá zařízení mají stanovenou zvlášť sazbu pro rodiče s trvalým bydlištěm na území obce či městské části a jinou, vyšší sazbu pro rodiče s trvalým bydlištěm mimo území obce. Poměr podílu financování ze strany obcí a plateb od rodičů je dle výsledků výzkumu z roku 2008 v realitě v jednotlivých zařízeních zhruba srovnatelný - 80-85 % finančních prostředků pochází z rozpočtu obce a 15-20 % z příspěvků od rodičů, v závislosti na velikosti jeslí a lokalitě. Jeselská zařízení by přitom považovala za nejefektivnější zdroj financování kromě plateb od rodičů a z rozpočtu obce také zdroje ze státního rozpočtu (Kuchařová a kol., 2009).

[96] Zdroj: Síť zdravotnických zařízení 2011. ÚZIS ČR, 2012

Výše poplatku za jesle hrazená rodiči se pohybuje v širokém rozmezí a je závislá na zřizovateli a typu docházky. U pravidelné celoměsíční docházky se výše poplatku za docházku do obecních jeslí pohybuje obvykle řádově v několika tisících korunách (nejčastěji v rozmezí 1 500-5 000 Kč[97]). Některá zařízení diferencují platby za docházku podle místa bydliště rodičů, tzn. pro rodiče s trvalým bydlištěm na území obce či městské části jsou platby nižší než pro rodiče s trvalým bydlištěm mimo území obce či městské části (např. jesle na Praze 7 mají pro obyvatele městské části sazbu 3 000 Kč za měsíc a pro obyvatele jiných městských částí sazbu 7 000 Kč za měsíc). Některá jiná zařízení pak odvíjejí výši úhrady za pobyt v jeslích od výše příjmů rodiny. K tomu rodiče hradí dětem stravné, které se na den pohybuje v rozmezí 26-50 Kč (nejčastěji okolo 30 Kč). Obecně je tedy možno říci, že v porovnání s mateřskými školami, kde se platby od rodičů za pobyt dětí pohybují v rozmezí 0-800 Kč, se v případě jeslí jedná o podstatně nákladnější službu.

Zřídka využívanou možnost financování jeslí tvoří sponzorské dary, v poslední době je možné financovat jesle také ze Strukturálních fondů Evropské unie. Tyto zdroje umožňují financovat různé typy nákladů vázaných na vybudování, rekonstrukci, vybavení, provoz a rozvoj jeslí včetně vzdělávání zaměstnanců těchto zařízení. Nevýhody projektového financování spočívají ve skutečnosti, že jednotlivé projekty bývají konkrétně zacíleny a nelze z nich financovat běžný chod zařízení a některá zařízení se mohou potýkat s problémem udržení služby po ukončení projektu, resp. jeho financování (Kuchařová a kol., 2009).

Jesle bývají průměrně otevřeny 10 hodin denně (obvykle od 6 h ráno do 16 h, maximálně 17 h odpoledne), a to zpravidla jen v pracovní dny, a děti v nich většinou tráví 7 i více hodin denně (Kuchařová a kol., 2009). Dle Věstníku MZ z roku 1968 by provoz denních jeslí neměl začínat před 6. hodinou ranní a končit po 18. hodině, přičemž k zajištění podílu rodiny na výchově a v zájmu dítěte by délka denního pobytu dítěte v jeslích měla být co nejkratší a neměla by přesahovat 8-9 hodin (Věstník MZ č. 10/1968). Na rozdíl od mateřských škol nejsou jesle vázány školním rokem, o prázdninách tak (alespoň z části) své služby běžně poskytují.

Děti by měly trávit určitou část dne venku na čerstvém vzduchu, dle Věstníku MZ z roku 1968 nejméně 2 hodiny dopoledne a 2 hodiny odpoledne, a to v každém ročním období. K pobytu dětí slouží především dobře vybavená zahrada a terasy. Doba pobytu venku je zčásti kryta spánkem na terasách nebo na zahradě, a to podle možností jeslí a podle počasí. Doba spánku by měla odpovídat potřebě dětí v závislosti na jejich věku (Věstník MZ č. 10/1968).

Některá jeselská zařízení poskytují také hlídací službu, kterou mohou rodiče využít příležitostně, například na několik hodin v měsíci, pokud si potřebují něco zařídit. Tato služba je zpoplatněna hodinovou sazbou, pohybující se v rozmezí 50-100 Kč za hodinu hlídání, popřípadě je stanovena jednotná sazba za celodenní pobyt. Služba bývá k využití kdykoliv během provozní doby jeslí, obvykle v případě volné kapacity na oddělení, některá zařízení mají na hlídací službu navíc vyčleněno několik samostatných míst. Většinou je tedy tato služba poskytována bez garance volného místa. V některých případech funguje hlídací služba také mimo běžné provozní hodiny jeslí. Pro přijetí dítěte do hlídací služby platí stejné požadavky jako při přijetí k běžné docházce, děti tedy musejí mít pravidelná očkování a potvrzení od lékaře o zdravotní způsobilosti.

[97] Dle informací z internetových stránek jednotlivých zařízení. Existují přitom i výjimky, kdy např. jesle v Trutnově a Příbrami vybírají za docházku pouze 500, resp. 600 Kč měsíčně a naopak jesle na Praze 4 mají sazbu pro rodiče nežijící na území městské části 10 000 Kč za měsíc.

Ačkoli jsou jesle určeny pro nejmenší děti, zpravidla již od 6 měsíců, v praxi přijímají většinou děti starší jednoho roku, přičemž nejčastěji bývají navštěvovány dětmi ve věku dva až tři roky (Kuchařová a kol., 2009). Vzhledem ke stále značně rozšířenému problému s plnými kapacitami mateřských škol mají některé tříleté děti problém s přechodem do mateřské školy, jesle se proto těmto dětem snaží vyjít vstříc a nechávají je docházet do svého zařízení i po dosažení tří let věku (nejvýše do 4. narozenin). Toto však do určité míry komplikuje situaci rodičům těchto dětí, protože je pro ně docházka do jeslí ve srovnání s docházkou do mateřské školy nákladnější a v případě vyřazení dítěte z jeslí by se ocitli v obtížně řešitelné situaci, neboť drtivá většina z nich již pracuje.

Spolu se zavedením třírychlostního čerpání rodičovského příspěvku v roce 2008 a od roku 2012 již plně flexibilního čerpání této dávky dle informací z dotazovaných zařízení vzrostl zájem rodičů čerpajících rodičovský příspěvek jen do dvou let věku dítěte o docházku do jeslí, jako jedné z mála forem služeb poskytujících pravidelnou a profesionální péči o takto malé děti. Zájem o celoměsíční docházku do jeslí dále posílila nová, rodiči i zástupci jeslí vítaná, právní úprava umožňující dětem, které dovršily 2 roky věku, neomezenou docházku do zařízení pro děti předškolního věku při současném zachování nároku na rodičovský příspěvek. V případě dětí mladších 2 let je podmínkou nároku na tuto dávku docházka dítěte do jeslí, mateřské školy nebo jiného zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 46 hodin v kalendářním měsíci.[98] V některých jeslích tak v současné době poptávka po umístění značně převyšuje nabídku, docházka dětí starších tři roky, které by již měly mít nárok na umístění do mateřské školy, pak situaci nových zájemců skutečně znesnadňuje.

Co se týče celkové kapacity jeslí, pohybuje se v širokém rozmezí od 20 míst po 85 míst, přičemž počet oddělení, do kterých jsou děti rozděleny, je odvislý od kapacity jeslí (minimálně mívají jesle 1 oddělení a maximálně 4 oddělení). V jeslích se o děti doposud starají většinou zdravotní sestry. Dle výzkumu z roku 2008 připadají v průměru na jedno oddělení 2,2 sestry a jedna sestra pečuje v průměru o 6,6 dětí (Kuchařová a kol., 2009). V zařízeních, v nichž jsme v rámci projektu realizovali rozhovory, mají na odděleních kromě zdravotních sester také tzv. „pomocnice", tj. pomocný personál bez kvalifikace zdravotní sestry (není vyžadováno ani středoškolské vzdělání s maturitou), který má na starosti nekvalifikované činnosti, jako je drobný úklid během dne, umývání nádobí po svačině, a který také zdravotním sestrám pomáhá s jednoduššími úkony při péči o děti, jako je například oblékání dětí, pomoc s toaletou či jídlem (v případech, kdy je děti nutné krmit). Na jedno oddělení připadá zpravidla jedna pomocnice na plný úvazek.

Při přijímání dětí se většina zařízení řídí určitými kritérii, kterými je nejčastěji trvalé bydliště na území obce a zaměstnání rodičů.

Každé jesle by měly mít svůj „domácí řád", který by měl obsahovat zejména ustanovení o přijímání a propouštění dětí, o otevírací době jeslí, dále ustanovení o opatřeních v případě onemocnění dítěte nebo jiné, zejména dlouhodobé absence dětí, a o návštěvách v jeslích. Aktivity v jeslích se řídí denním programem přiměřeným věku, vývoji a individuálním potřebám dětí, který sestavují a naplňují zdravotní sestry (Věstník MZ č. 10/1968).

[98] Do roku 2011 platilo pro rodiče, kteří si chtěli zachovat nárok na pobírání rodičovského příspěvku a zároveň dávat dítě do předškolního zařízení, omezení, že dítě, které nedosáhlo tří let věku, mohlo navštěvovat jesle, mateřskou školu nebo jiné obdobné zařízení pro děti nejvýše 5 kalendářních dnů v kalendářním měsíci (§ 30b odst. 2, 117/1995 Sb., ve znění do 31.12.2011).

Současné změny právního statusu jeslí

Až do března 2012 spadaly jesle jako zdravotnická zařízení pod rezort Ministerstva zdravotnictví a jejich právní úprava byla obsažena především v zákoně č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, a ve vyhlášce Ministerstva zdravotnictví ČR č. 242/1991 Sb., o soustavě zdravotnických zařízení zřizovaných okresními úřady a obcemi. Při provozování jeslí jako nestátního zdravotnického zařízení se postupovalo v souladu se zákonem č. 160/1992 Sb., o zdravotní péči v nestátních zdravotnických zařízeních.

Zákon o péči o zdraví lidu mimo jiné stanovil, že zdravotnické zařízení poskytující zdravotní péči musí být personálně, věcně a technicky vybaveno pro druh a rozsah zdravotní péče, kterou poskytuje, a musí splňovat hygienické požadavky na svůj provoz. Splnění stanovených požadavků kontrolovalo Ministerstvo zdravotnictví (v případě personálního vybavení ve spolupráci s příslušnou komorou) a u nestátních zdravotnických zařízení orgán příslušný k jejich registraci (v případě věcného a technického vybavení). Plnění stanovených hygienických požadavků na provoz zdravotnických zařízení kontroloval orgán ochrany veřejného zdraví zřízený podle zvláštního právního předpisu (§ 12a, 20/1966 Sb.). Hygienické požadavky na provoz jeslí jsou obsaženy v zákonu č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví. Ten dle § 15 ukládá poskytovateli zdravotních služeb povinnost činit hygienická a protiepidemická opatření k předcházení vzniku a šíření nemocničních nákaz a tato opatření stanovit v provozním řádu. Poskytovatelé zdravotních služeb jsou povinni v provozním řádu dále upravit režim dne zohledňující věkové a fyzické zvláštnosti dětí a režim stravování. Návrh provozního řádu a změnu provozního řádu schvaluje rozhodnutím příslušný orgán ochrany veřejného zdraví. Tento zákon dále upravuje hygienické požadavky na prostorové podmínky, vybavení, provoz, osvětlení, vytápění, mikroklimatické podmínky, zásobování vodou a nakládání s prádlem.

Požadavky na personální a věcné vybavení jeslí určuje Metodický pokyn ministerstva zdravotnictví o provozu jeslí z roku 1968 (Věstník MZ č. 10/1968), nemá však povahu obecně závazného právního předpisu (Kaczynská, 2012). Tento pokyn např. stanovuje: přijímání a propouštění dětí (např. do jeslí se přijímají zdravé a řádně očkované děti), všeobecné zásady provozu (např. dětem se poskytuje komplexní péče, jak z hlediska zdravotního, tak i výchovného), stravování dětí, přípravu stravy v jeslích (příprava stravy pro kojence - mléčná kuchyně - a batolata, pravidla dovozu stravy v případech, že se připravuje mimo budovu jeslí, pravidla uchovávání vzorků potravin, pravidla manipulace se surovinami a nádobím), pobyt venku a spánek dětí, hygienu provozu jeslí (frekvence výměny prádla, pravidla manipulace se špinavým prádlem, dezinfekce hygienických pomůcek), spolupráci jeslí s rodiči dětí, záznamy související s péčí o děti, úkoly zaměstnanců jeslí, tj. vedoucí sestry a dětských sester, kuchařek a dalšího pomocného personálu aj. (Věstník MZ č. 10/1968; MOPPS, příloha č. 6). Zástupci jeslí přitom povětšinou považují právní předpisy vztahující se k provozu zařízení, hygienickým požadavkům na prostory, stravování a požadavkům na kvalifikaci personálu za adekvátní nebo poněkud přísné, ale zároveň by je neměnili (Kuchařová a kol., 2009).

Od 1.4.2012 se ruší platnost zákona č. 20/1966 Sb. a podle § 124 odst. 1 nového zákona, o zdravotních službách č. 372/2011 Sb. (přechodná ustanovení) se provozování jeslí jako zdravotnických zařízení podle dosavadních předpisů musí ukončit. Původně bylo stanoveno datum ukončení provozování jeslí jako zdravotnických zařízení nejpozději do 31.3.2013. V prosinci 2012 však prošel Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR pozměňovací návrh zákona 372/2011 Sb., kterým bylo prodlouženo toto provizorní období až do konce roku 2013, čímž jesle získávají delší (pro ně velmi

potřebný) čas na tuto změnu se adaptovat. Po tuto přechodnou dobu není dotčeno právo provozovat jesle jako doposud. Ministerstvo zdravotnictví totiž nepovažuje za nezbytné, „aby péče o všestranný rozvoj zdravých dětí do 3 let věku byla dále poskytována v režimu zdravotnického zařízení. Není důvod, aby zdravé děti, které nepotřebují zdravotní péči, pobývaly ve zdravotnickém zařízení. Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, upravuje vázanou živnost „péče o dítě do 3 let věku v denním režimu". Obsahem této živnosti je obdobná činnost jako v jeslích, přičemž tato činnost není vykonávána ve zdravotnickém zařízení. Živnostenský zákon stanoví dostatečné podmínky pro výkon této činnosti z hlediska zajištění potřebné péče o děti, včetně požadavků na odbornou způsobilost osob poskytujících tuto péči." (Důvodová zpráva 2008)

Tato nová legislativní „neukotvenost" představuje pro jesle zřizované obcí řadu komplikací a vyvolává mnoho nevyřešených otázek - např. zda je možné dále provozovat jesle bez konkrétní právní úpravy jako příspěvkovou organizaci či jak odměňovat stávající zaměstnance jeslí, kteří již touto úpravou nebudou poskytovat zdravotní péči a platové zařazení zaměstnanců jeslí přestane být použitelné (Věcný záměr 2012).

Zástupci jeslí, přestože souhlasí s argumentem, že jesle nepatří pod rezort zdravotnictví, tyto změny vnímají poměrně negativně, avšak plánují se na ně adaptovat různými způsoby. Cesta k jejich rozhodnutí, v jakém režimu budou od roku 2014 fungovat, je nicméně velmi složitá, neboť dosud neexistují žádné jednotné metodické pokyny „shora", které by jeslím dávaly odpovědi na nejasnosti, které s sebou tyto změny přinášejí. Každé zařízení tak musí postupovat na základě vlastního uvážení, což představuje nejen časovou, ale mnohdy také finanční zátěž. Příkladem je otázka ohledně nutnosti odvádět DPH, které se mnohé jesle v souvislosti s novými právními úpravami obávaly. Odpověď si však musely nalézt samy, například zadáním finančního auditu a ekonomického rozboru či osobními konzultacemi na finančních úřadech nebo přímo na Ministerstvu financí.

V praxi se objevují tři strategie, jak od roku 2014 jesle provozovat, tj. na základě jakých legislativních předpisů. Každá má však svá určitá úskalí. Jesle k nim obvykle dospěly po zralé úvaze, provázené řadou konzultací například s ekonomy, právníky či samotným Ministerstvem zdravotnictví ČR.

1) *Zřízení vázané živnosti* „Péče o dítě do 3 let věku v denním režimu" podle zákona o živnostenském podnikání, a tedy spadající do gesce Ministerstva průmyslu a obchodu. Podle tohoto zákona je pro tuto vázanou živnost stanovena pouze povinnost splnit odbornou způsobilost podnikatele a osoby, která činnost zajišťuje, a také povinnosti splnit hygienické požadavky dle hygienické vyhlášky. Zástupci jeslí se u vázané živnosti obávali, zda příspěvková organizace obce vůbec může činnost na základě živnostenského oprávnění vykonávat, zda lze provozovat živnost, aniž by bylo výsledkem generování zisku a zda nedochází k nepovolené veřejné podpoře, pokud budou jesle nadále dostávat dotace od svých zřizovatelů. Například jesle na Praze 8 k těmto otázkám získaly stanoviska od Ministerstva financí ČR a Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže, tato zdánlivě jednoduchá změna zákona jim ale přinesla stovky hodin jednání. Z důvodu zřízení živnostenského listu také musely vydat nové znění zřizovací listiny příspěvkové organizace. Základní argument odpůrců této varianty je ten, že živnost je primárně zakládána za účelem dosahování zisku, obecní jesle však ze své podstaty nikoli.

2) *Pokračovat ve své činnosti stejně jako doposud*, tj. neprovádět žádné změny. Jesle, které zvolí tuto strategii, budou nadále fungovat pouze v režimu obecných

právních předpisů, některá pravidla se tak pro ně rozvolní. Tato zařízení však od roku 2014 nebudou spadat do žádného z rezortních ministerstev.

3) Pokud by vešla v platnost nová právní úprava pro zavedení tzv. *dětské skupiny, přejít pod režim tohoto nového typu služby*, spadajícího do gesce Ministerstva práce a sociálních věcí. Věcný záměr zákona o dětské skupině a o změně souvisejících zákonů byl schválen usnesením vlády ze dne 22.8.2012 č. 607, paragrafované znění návrhu zákona má být vládě předloženo do 31.3.2013. Dosud tedy není jisté, zda tento zákon vejde v platnost a v jaké podobě. I tato varianta řešení má tedy svá úskalí, přesto má mezi zástupci jeslí své příznivce.

Zástupci jeslí se shodují na tom, že i po těchto legislativních změnách bude jejich cílem zachovat stávající kvalitu služeb.

V některých zařízeních nicméně chtějí tyto právní úpravy využít k určitým personálním změnám. Doposud byla v jeslích bez ohledu na zřizovatele vyžadována kvalifikace zdravotní sestry, to však již nyní neplatí a personál jeslí bude moci mít širší škálu dosažené kvalifikace. Někteří zástupci jeslí tuto změnu vítají, neboť se domnívají, že se zdravými dětmi nemusí pracovat pouze zdravotnický personál, který v podstatě dětem zdravotní péči neposkytuje, ale naopak by uvítali doplnění zaměstnanců například o osoby s pedagogickým vzděláním, které je pro práci v kolektivním zařízení tohoto typu dle jejich názoru potřebnější. Neradi by však stávající personál propouštěli, proto chtějí vyčkat na případnou možnost nabírání nových pracovních sil (v případě navyšování kapacity zařízení) nebo na samovolnou personální obměnu s tím, že nově budou nabírat osoby s jinou než zdravotní kvalifikací, a to například tak, aby na každém oddělení byl výhledově jak pracovník se zdravotním, tak i pedagogickým vzděláním. To bude mimo jiné představovat také finanční úspory na platech těchto nových zaměstnanců, kteří nebudou zařazeni do tak vysokých platových tříd jako doposud zdravotní sestry. Někteří zřizovatelé jeselských zařízení však tyto legislativní změny hodlají využít k finančním úsporám na provoz již nyní, neboť jesle pro ně představují velmi nákladné zařízení. Úspory provedou tak, že platy stávajících zdravotních sester sníží zařazením do nižších platových tříd podle platných mzdových předpisů. Vedení jeslí se s tímto záměrem ne vždy ztotožňuje a naopak se obává odlivu těchto kvalifikovaných pracovních sil v případě, že snížení mzdy nebudou akceptovat. Pro stávající zaměstnance se zdravotnickým vzděláním jsou tyto úpravy bezesporu nevítanou změnou, která do značné míry ohrožuje jak jejich stávající pracovní pozici, tak i, jak již bylo uvedeno, výši jejich platu.

Jak je z výše uvedeného patrné, nové legislativní úpravy vyřazující jesle z režimu zdravotnických zařízení mající za cíl zjednodušení situace tuto situaci ve svém důsledku naopak komplikují a znepřehledňují. Dochází tak k paradoxu, že jesle jako jediná tradiční kolektivní zařízení péče o děti do 3 let mohou být v budoucnu provozována na základě různých právních předpisů, přičemž zařízení reálně fungující na stejné bázi mohou spadat pod různé rezorty. Zároveň může dojít k rozvolnění hranic mezi tradičními zařízeními typu jesle, těšícími se dobré kvalitě a důvěře rodičů, a novými alternativními službami péče o děti do 3 let. Na druhou stranu se těmito úpravami otevírá více prostoru pro zřizování nových zařízení péče o děti typu jesle, neboť podmínky kladené na získání živnosti či při zakládání zařízení podle obecných právních předpisů jsou mírnější než v případě zdravotnických zařízení a potenciálním novým zřizovatelům (například obcím) se tak situace v této oblasti usnadní. Nijak významně se však pro obce nezmění způsob financování těchto zařízení, jejichž provoz bude i nadále hrazen především z rozpočtu obce a poplatků od rodičů.

5.2.2 Mateřské školy

V péči o děti od 3 do 6 let v České republice jednoznačně dominují mateřské školy spadající do gesce Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Mateřská škola je tradiční kolektivní předškolní zařízení navazující na výchovu dětí v rodině a v součinnosti s ní zajišťující všestrannou péči, vzdělávání a výchovu dětem zpravidla ve věku od tří do šesti let, případně do doby jejich nástupu do základní školy. Cílem předškolního vzdělávání je dle definice ve školském zákoně podpora rozvoje osobnosti dítěte předškolního věku a snaha podílet se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání, napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami (§ 33 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání - školský zákon). Vzdělávání v mateřské škole se uskutečňuje podle školních (rámcových) vzdělávacích programů. Rámcové vzdělávací programy vymezují povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání; jsou závazné pro tvorbu školních vzdělávacích programů, hodnocení výsledků vzdělávání dětí, tvorbu a posuzování učebnic a učebních textů a dále závazným základem pro stanovení výše finančních prostředků přidělovaných ze státního rozpočtu. Rámcové vzdělávací programy vydává MŠMT.

Předškolní vzdělávání má tři ročníky, rozdělené podle věku dětí - v prvním ročníku mateřské školy se vzdělávají děti, které v příslušném školním roce dovrší nejvýše 4 roky věku, ve druhém ročníku se vzdělávají děti, které v příslušném školním roce dovrší 5 let věku, a ve třetím ročníku se vzdělávají děti, které dovrší 6 let věku a děti s povoleným odkladem školní docházky. Do jedné třídy mateřské školy lze zařadit děti z různých ročníků. K předškolnímu vzdělávání se přednostně přijímají děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky (vyhláška č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání, ve znění vyhlášky 43/2006 Sb.). Pokud nelze takové dítě z kapacitních důvodů přijmout, je povinností obce, v níž má dítě místo trvalého pobytu, zajistit zařazení dítěte do jiné mateřské školy. Rozhodující je tedy místo trvalého pobytu dítěte, nikoli jeho rodičů. Vzdělávání v posledním ročníku mateřské školy zřizované státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí se poskytuje dítěti bezúplatně, od 1.1. 2012 však pouze po dobu nejvýše 12 měsíců, čímž se zrušila bezplatná docházka do mateřské školy pro děti s odkladem povinné školní docházky. Omezení bezúplatnosti předškolního vzdělávání na 12 měsíců neplatí pro děti se zdravotním postižením (§ 123 zákona č. 561/2004 Sb.).

Naprostá většina mateřských škol v ČR je veřejných (96 %), to znamená z drtivé většiny zřizovaných obcí, popřípadě krajem, výjimečně MŠMT. 3 % mateřských škol je soukromých a zbývající 1 % je církevních.

Počty mateřských škol a jejich kapacita, poměrové ukazatele

Ve školním roce 2011/2012 bylo v České republice celkem 4 931 mateřských škol se 14 481 třídami, v nichž vyučovalo 26 781 učitelů a které navštěvovalo 342 521 dětí. Od roku 1989/1990 se počet mateřských škol snížil o celou třetinu a počet dětí tyto školy navštěvující poklesl o 13 %. Tento vývoj nicméně kopíruje pokles úrovně porodnosti, neboť počet dětí ve věku 3-6 let se ve sledovaném období snížil o 16 %. Přesto se do mateřských škol daří umístit stále méně dětí, jejichž rodiče o to požádají - zatímco ve školním roce 1991/1992 zůstalo neuspokojeno 1 570 žádostí o umístění

do mateřské školy, v roce 2011/2012 představoval tento počet již 49 186 dětí (graf č. 5.1). Situace přitom bývá neuspokojivá především ve větších městech. Tyto změny jsou pravděpodobně zapříčiněny vzrůstajícím zájmem o umísťování nejmenších dětí do mateřských škol, a to mnohdy i mladších 3 let. Důvodem je zavedení třírychlostního a nyní již plně flexibilního čerpání rodičovského příspěvku a také nová právní úprava umožňující dětem, které dovršily 2 roky věku, neomezenou docházku do zařízení pro děti předškolního věku při současném zachování nároku na rodičovský příspěvek. V neposlední řadě je důvodem vzrůstajícího zájmu o docházku do mateřských škol u nejmenších dětí také absolutní nedostatek míst v jeslích doprovázený vysokými cenami v alternativních zařízeních péče o malé děti (a v některých regionech také jejich nerozvinutá nabídka). Většina mateřských škol proto má stanovena kritéria pro přijímání dětí k docházce. Těmi je nejčastěji věk dítěte, trvalé bydliště na území obce nebo městské části, zaměstnání rodičů, popřípadě docházka sourozence do stejné mateřské školy.

Některé vesnické školky a školky na malých obcích se však naopak potýkají s problémem nedostatečně naplněných kapacit a z toho vyplývajícími provozními a finančními problémy, proto jsou ochotny činit ústupky ve formě nulového školného nebo svážení dětí z okolí (Kuchařová a kol., 2009).

Graf č. 5.1 **Vývoj počtu dětí v mateřských školách a počtu neuspokojených žádostí o přijetí mezi lety 2000 a 2011**

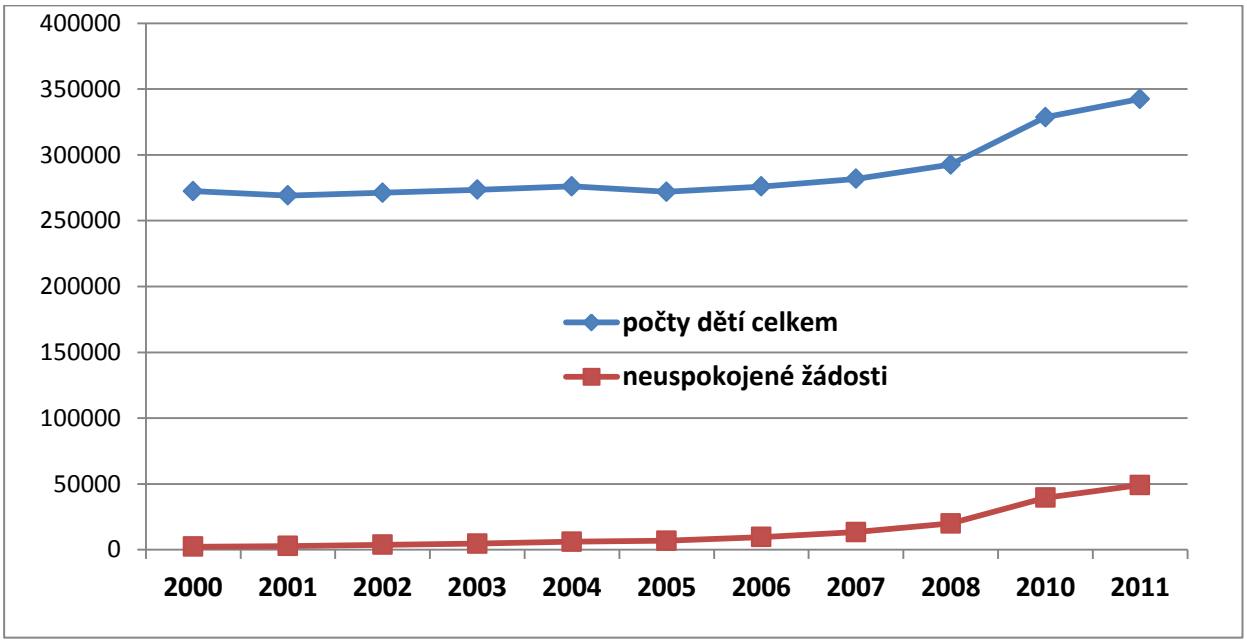

Zdroj: databáze ÚIV, MŠMT

Většina mateřských škol je malých, s počtem dětí do 50 (53 %), případně mezi 51 a 100 dětmi (27 %), nad 150 dětí má pouze 8 % mateřský škol v celé ČR (údaje za školní rok 2011/2012). V průměru pak vychází na jednu školu bezmála 70 dětí, tj. o 16 více než na přelomu let 1989 a 1990, což svědčí o narůstání počtu větších mateřských škol, ke kterému docházelo především od roku 2003/2004, částečně z důvodu slučování některých mateřských škol pod jedno ředitelství.

Třída mateřské školy se dle vyhlášky o předškolním vzdělávání (č. 14/2005 Sb.) naplňuje do počtu 24 dětí,[99] přičemž mateřská škola s jednou třídou má nejméně 15 dětí, mateřská škola se dvěma a více třídami má nejméně v průměru 18 dětí ve třídě. Je-li v obci pouze jedna mateřská škola s jednou třídou, má nejméně 13 dětí, jediná mateřská škola v obci se dvěma a více třídami má nejméně v průměru 16 dětí ve třídě. Třída, ve které jsou zařazeny děti se zdravotním postižením, má nejméně 12 dětí a naplňuje se do počtu 19 dětí. Jak je patrné z tabulky č. 5.8, v průměru za všechny školy připadá na jednu třídu bezmála 24 dětí.

Na jednoho učitele, resp. učitelku průměrně připadá necelých 13 dětí, na jednu třídu mateřské školy připadají bezmála 2 učitelé a na celou školu pak připadá v průměru 5,4 učitelů. V jedné mateřské škole jsou v celorepublikovém průměru 3 třídy (tabulka č. 5.8). V praxi však bývají dvě učitelky na třídu obvykle povětšinou po „nejexponovanější" dobu, tzn. že brzy ráno a také později odpoledne může být ve třídě učitelka pouze jedna, aby tím došlo k pokrytí celé otevírací doby školky, která bývá delší než sjednaná pracovní doba učitelek. V krajním případě tak může být pouze jedna učitelka i na plně naplněnou třídu, což zákon v případě výuky ve třídách nijak neomezuje, zákonné omezení se vztahuje pouze na pobyt mimo místo, kde se uskutečňuje vzdělávání. V takovém případě za účelem zajištění bezpečnosti dětí smí na jednoho pedagogického pracovníka připadat nevýše 20 dětí z běžných tříd nebo 12 dětí ve třídě, kde jsou zařazeny děti se zdravotním postižením.[100]

Tabulka č. 5.8 **Poměrové ukazatele za mateřské školy, vybrané školní roky**

průměrný počet	**1989/90**	**1992/93**	**1996/97**	**1999/00**	**2002/03**	**2005/06**	**2008/09**	**2011/12**
dětí na školku	53,9	47,7	50,0	49,2	49,2	58,4	62,7	69,5
dětí na třídu	24,6	21,3	22,0	22,3	22,1	22,7	23,1	23,7
dětí na učitele	12,4	10,9	11,7	12,3	12,8	12,6	12,8	12,8
tříd na školku	2,2	2,2	2,3	2,2	2,2	2,6	2,7	2,9
učitelů na školku	4,3	4,4	4,3	4,0	3,9	4,7	4,9	5,4
učitelů na třídu	2,0	2,0	1,9	1,8	1,7	1,8	1,8	1,8

Zdroj: databáze ÚIV, MŠMT

Děti se speciálními vzdělávacími potřebami (např. s vadami sluchu, zraku či řeči) mohou navštěvovat speciální mateřské školy, speciální třídy při běžných mateřských školách nebo mohou být individuálně integrovány v běžných mateřských školách. Ve školním roce 2011/2012 bylo v ČR celkem 108 mateřských škol pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, které navštěvovalo 3 336 dětí.

Návštěvnost

Docházka dětí do mateřské školy je nepovinná, návštěvnost je však vysoká. Nejvyšší účast v předškolních zařízeních je setrvale u dětí pětiletých, tedy tzv. „předškoláků", z jejichž celkového počtu navštěvuje mateřské školy v současnosti

[99] Až do roku 2004 platila vyhláška č. 35/1992 Sb., dle které se třídy mateřské školy naplňovaly do počtu 20 dětí.

[100] Ve výjimečných případech dokonce může ředitel školy tyto počty zvýšit (až o 8 dětí v případě běžných tříd a o 11 dětí v případě tříd, kde jsou zařazeny děti se zdravotním postižením) s tím, že v takové situaci by však měl určit k zajištění bezpečnosti dětí dalšího pedagogického pracovníka, případně jinou zletilou osobu, která je způsobilá k právním úkonům a je v pracovněprávním vztahu k právnické osobě, která vykonává činnost mateřské školy (§ 5 vyhlášky o předškolním vzdělávání).

91 %. Vysoká je rovněž účast dětí čtyřletých i tříletých, kterých navštěvuje mateřské školy 87 %, resp. 77 %. Nezanedbatelný podíl dětí docházejících do mateřských škol tvoří nicméně také děti starší pěti let (27 %), stejně jako děti mladší tří let, resp. dvouleté, jejichž docházka ve školním roce 2011/2012 dosáhla více než pětiny (tabulka č. 5.9).

Tabulka č. 5.9 **Podíl dětí v mateřských školách v jednotlivých věkových kategoriích, vybrané školní roky**

	1996/97	1999/00	2001/02	2003/04	2005/06	2008/09	2011/12
mladší než 3 roky	12,2%	16,9%	22,9%	25,3%	25,4%	24,8%	26,4%
3leté	55,7%	66,5%	73,2%	80,0%	74,6%	76,5%	76,7%
4leté	81,3%	89,0%	92,4%	94,4%	90,0%	89,4%	86,5%
5leté	90,2%	98,4%	95,6%	96,0%	95,8%	92,8%	90,6%
6leté*	18,4%	21,5%	23,8%	25,0%	22,7%	21,0%	20,5%
starší než 6 let	.	.	.	.	0,5%	0,5%	0,5%

** do roku 2002/03 děti starší než 5 let*

Zdroj: databáze ÚIV, MŠMT

Provozní doba

Mateřské školy lze zřizovat s celodenním, polodenním nebo internátním provozem. Drtivá většina dětí (99,7 %) dochází do tříd s celodenním provozem, které poskytují vzdělávání déle než 6,5 hodiny denně, ale ne déle než 12 hodin. Třídy s polodenním provozem, tj. na maximálně 6,5 hodiny denně, navštěvuje 0,3 % dětí a třídy s internátním provozem, poskytující celodenní vzdělávání i noční péči navštěvuje pouze 0,05 % všech dětí ve školním roce 2011/2012 (zdroj: ÚIV). Mateřské školy bývají dle informací z výzkumu z roku 2008 nejčastěji otevřeny 10 hodin denně, a to zpravidla od 6 hodin 30 minut do 16 hodin 30 minut, obecně přitom platí, že čím je menší obec, v níž se školka nachází, tím kratší dobu je přes den v provozu (Kuchařová a kol., 2009[101]).

Školní rok začíná 1. září a končí 31. srpna následujícího kalendářního roku. Provoz mateřské školy lze podle místních podmínek omezit nebo přerušit v měsíci červenci nebo srpnu, popřípadě v obou měsících. Rozsah omezení nebo přerušení stanoví ředitel mateřské školy po projednání se zřizovatelem. Ředitel ve spolupráci se zřizovatelem zároveň projedná s řediteli jiných mateřských škol v obci možnosti a podmínky předškolního vzdělávání dětí mateřské školy v jiných mateřských školách po dobu omezení nebo přerušení provozu (vyhláška č. 14/2005 Sb. ve znění vyhlášky 43/2006 Sb.). Dle výzkumů z roku 2008 mívají mateřské školy nejčastěji otevřeno 4, popřípadě 2-3 týdny v průběhu letních prázdnin, přičemž kapacita bývá naplněna z 21-40 % (35 % MŠ), popřípadě ze 41-60 % (28 % MŠ) (Kuchařová a kol., 2009; ÚIV - Rychlá šetření 3/2008).

[101] V případech, kdy je odkazováno na publikaci Kuchařové a kol., resp. na výzkum z roku 2008, nejsou k dispozici údaje z novějších výzkumů.

Financování provozu

Obecnou podmínkou získání statutu mateřské školy je zápis školského zařízení nebo právnické osoby do Školského rejstříku (§ 141 a následující zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání), a to na základě podání žádosti o tento zápis u krajského úřadu. Účinností zápisu vzniká právnické osobě, která vykonává činnost školky, právo poskytovat vzdělání a školské služby v rozsahu zápisu v tomto rejstříku. Současně vzniká právnické osobě shora uvedené nárok na přidělování finančních prostředků ze státního rozpočtu, a to prostřednictvím republikových normativů stanovených jako výše výdajů připadajících na vzdělávání a školské služby pro jedno dítě na kalendářní rok (§ 160-163 školského zákona). Na rozdíl od jeslí tak mají MŠ nárok na státní podporu, a to podle školského zákona a dalších právních předpisů.[102]

Měsíční výši úplaty za docházku do mateřské školy stanovuje ředitel školy, přičemž tato úplata je limitována 50 % skutečných průměrných měsíčních neinvestičních nákladů na dítě v uplynulém kalendářním roce.[103] O snížení nebo prominutí úplaty, zejména v případě dětí se sociálním znevýhodněním nebo se zdravotním postižením, rozhoduje ředitel školy. Od vzdělávání je nutné odlišit školské služby, které jsou dle školského zákona poskytovány za úplatu vždy - mezi tyto služby patří především školní stravování. Organizace a rozsah školního stravování dětí a úplata za školní stravování se řídí vyhláškou č. 107/2005 Sb., o školním stravování, podle níž má dítě v mateřské škole právo denně odebrat oběd, jedno předcházející a jedno navazující doplňkové jídlo, je-li vzděláváno ve třídě s celodenním provozem, včetně tekutin v rámci dodržení pitného režimu.

Základní úplata (bez stravování a dalších služeb - např. kroužků) hrazená rodiči při pravidelné celodenní docházce se dle výzkumu provedeného v roce 2008 pohybovala v rozmezí 0-800 Kč (Kuchařová a kol., 2009), z čehož je možné odvodit, že se jedná pro většinu rodičů o cenově přijatelnou službu, která je navíc v porovnání s ostatními typy služeb péče o děti finančně nejvýhodnější. Úplata za stravování v mateřské škole se odvíjí od výše finančního normativu, který je určen v rámci finančních limitů stanovených ve vyhlášce o školním stravování. Podle této vyhlášky je limit na nákup potravin pro děti do šesti let dán v rozmezí 29 až 48 Kč (za oběd, dvojí svačinu a nápoje).

Školský zákon stanoví druhy příjmů, ze kterých mohou mateřské školy získávat finanční prostředky. Jsou jimi finanční prostředky ze státního rozpočtu, finanční prostředky z rozpočtů územních samosprávných celků, příjmy z hlavní a doplňkové činnosti, finanční prostředky přijaté od zřizovatele, úplata za vzdělávání a školské služby, dotace na úhradu výdajů a dary a dědictví. Dle výzkumu bývají školky nejčastěji financovány ze 3 zdrojů zároveň, přičemž se převážně jedná o kombinaci financí ze státního rozpočtu, z rozpočtu obce a úplaty od rodičů (Kuchařová a kol., 2009). Celkové veřejné výdaje na mateřské školy (tj. z rozpočtu MŠMT, obcí, krajů a jiných rezortů) činily v roce 2011 celkem 15 927,1 mil. Kč, což v přepočtu na jedno dítě představuje 46 956 Kč (tj. cca 1 856 EUR; ve Francii byly oproti tomu v roce 2010 průměrné náklady na žáka ve veřejných a soukromých školách z rozpočtu státu a místních orgánů 5 130 EUR).

[102] Např. zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla) nebo zákona č. 306/1999 Sb., o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením.

[103] Osvobozen od úplaty je zákonný zástupce dítěte, který pobírá opakující se dávku pomoci v hmotné nouzi, zákonný zástupce nezaopatřeného dítěte, pokud tomuto dítěti náleží zvýšení příspěvku na péči, rodič, kterému náleží zvýšení příspěvku na péči z důvodu péče o nezaopatřené dítě, nebo fyzická osoba, která o dítě osobně pečuje a z důvodu péče o toto dítě pobírá dávky pěstounské péče (214/2012 Sb.).

Personální zajištění péče

Postavení pedagogických pracovníků školských zařízení zapsaných ve školském rejstříku upravuje zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. Tento zákon vymezuje předpoklady, které musí pedagogický pracovník splňovat - jde o plnou způsobilost k právním úkonům, odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a musí prokázat znalost českého jazyka (není-li v zákoně stanoveno jinak). Učitel mateřské školy musí mít buď vysokoškolské vzdělání získané v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd, vyšší odborné vzdělání v oboru zaměřeném na přípravu učitelů mateřské školy nebo vyšší odborné vzdělání v oboru zaměřeném na přípravu vychovatelů a vzdělání v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů mateřské školy. Dále může mít střední vzdělání s maturitní zkouškou v oboru zaměřeném na přípravu učitelů mateřské školy, případně vzdělání v oboru zaměřeném na přípravu vychovatelů spolu s vykonáním jednotlivé zkoušky, která svým obsahem a formou odpovídá zkoušce profilové části maturitní zkoušky z předmětu zaměřeného na pedagogiku předškolního věku. Pedagogičtí pracovníci mají po dobu výkonu své pedagogické činnosti povinnost dalšího vzdělávání, kterým si obnovují, udržují a doplňují kvalifikaci. V roce 2011 učilo v mateřských školách 1,5 % učitelů se středním vzděláním s výučním listem, 85,1 % středoškolsky vzdělaných s maturitou, 2,6 % učitelů s vyšší odbornou školou a 10,8 % vysokoškolsky vzdělaných. Z hlediska věku spadá nejvíce učitelů mateřských škol do věkové kategorie 46-55 let (41,7 %), následované věkovou kategorií 36-45 let (24,4 %). Průměrná měsíční mzda učitelů mateřských škol činila v roce 2011 21 025 Kč (zdroj: ÚIV).

Hygienické požadavky a ochrana zdraví, kontrola

Základním dokumentem vymezujícím hygienické požadavky na provoz mateřských škol je hygienická vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, ve znění vyhlášky č. 343/2009 Sb. Nezastavěná plocha pozemku pro pobyt a hry dětí předškolního věku, včetně travnaté plochy, musí činit nejméně 4 m² na 1 dítě. Pozemek musí být oplocen z důvodu ochrany zdraví a zajištění bezpečnosti dětí. Plocha denní místnosti užívané jako herna a ložnice musí být nejméně 4 m² na 1 dítě; je-li ložnice, jídelna nebo tělocvična stavebně oddělená, musí plocha denní místnosti činit nejméně 3 m² na 1 dítě. Plocha na 1 lehátko nebo lůžko pro spánek musí činit nejméně 1,7 m² na 1 dítě. Dále vyhláška stanoví mimo jiné požadavky na osvětlení, mikroklimatické podmínky, zásobování vodou, provozní podmínky a výměnu lůžkovin. Příloha č. 1 k této vyhlášce stanoví požadavky na hygienická zařízení a šatny, například obsahuje minimální počty hygienických zařízení v provozovnách pro výchovu a vzdělávání pro děti předškolního věku - na 5 dětí (nedělí se podle pohlaví) musí připadat 1 dětská mísa a 1 umyvadlo. Příloha č. 3 stanoví intenzitu větrání čerstvým vzduchem a parametry mikroklimatických podmínek.

Mateřská škola může přijmout pouze dítě, které se podrobilo stanoveným pravidelným očkováním, má doklad, že je proti nákaze imunní nebo se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci (zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví). Zákon č. 379/2005 Sb. zakazuje ve všech vnitřních a vnějších prostorách škol a školských zařízení kouření.

Hodnocení mateřské školy se uskutečňuje jako vlastní hodnocení a hodnocení Českou školní inspekcí. Česká školní inspekce ve školách zapsaných do školského rejstříku zejména zjišťuje a hodnotí podmínky, průběh a výsledky vzdělávání, hodnotí

naplnění školního vzdělávacího programu a získává a analyzuje informace o vzdělávání dětí a o činnosti škol. Kontrolu hygienických podmínek provádí orgán ochrany veřejného zdraví.

Soukromé mateřské školy

Soukromé či firemní mateřské školy, které jsou zapsány ve školském rejstříku, se řídí při zřizování a zajišťování služeb právními předpisy platnými pro všechny mateřské školy. Zřízení podnikové či jiné soukromé školky zapsané ve školském rejstříku je zejména z hlediska právních či ekonomických aspektů složitější než založení neregistrované formy zařízení, neboť součástí žádosti o zápis školy do školského rejstříku je celá řada náležitostí. Jmenovat lze například nutnost doložit stanovisko příslušného orgánu ochrany veřejného zdraví a stavebního úřadu, ze kterého vyplývá, že příslušné prostory lze užívat pro navrhovaný účel, včetně údaje o nejvyšším počtu osob, které lze v těchto prostorách vzdělávat, doklad osvědčující vlastnické nebo užívací právo k prostorám, kde bude uskutečňováno vzdělávání nebo školské služby, rámcový popis personálního a majetkového zajištění a financování činnosti školy s ohledem na požadavky rámcového vzdělávacího programu nebo doklad osvědčující zřízení nebo založení právnické osoby, která bude vykonávat činnost školy. Tyto školy zároveň musí splňovat požadavky dané školským zákonem, vyhláškou o předškolním vzdělávání a hygienickou vyhláškou, což školy nezapsané ve školském rejstříku, a tedy fungující pouze v režimu obecných právních předpisů splňovat nemusí. Nicméně skutečnost, že školka je zapsána ve školském rejstříku, zaručuje, že její provoz a služby jí poskytované dosahují určité úrovně a podléhají kontrole České školní inspekce. Navíc mají tyto školky, jak již bylo uvedeno výše, nárok na přidělování finančních prostředků ze státního rozpočtu stejně jako mateřské školy veřejné.

5.2.3 Služby péče o děti zřizované a provozované pouze na základě obecných právních předpisů

Legislativa vztahující se ke službám péče o děti

Vedle jeslí, mateřských škol a služeb péče o děti provozovaných na základě volné či vázané živnosti existují služby péče o děti provozované pouze podle obecných právních předpisů, tj. bez konkrétního právního podkladu, který by se přímo vztahoval k oblasti péče o děti. Tyto služby bývají poskytovány nekomerčně, tzn. nejsou zřizovány za účelem zisku. Jedná se především o následující zákony a právní předpisy, kterými by se zřizovatelé a provozovatelé měli řídit:

- Základní oblasti vztahující se k ochraně veřejného zdraví vymezuje zákon o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů (č. 258/2000 Sb.). V tomto zákoně však péče o malé děti není nijak explicitně ukotvena, vyjma dílu 2 věnovaného podmínkám pro výchovu, vzdělávání a zotavení dětí a mladistvých, podmínkám vnitřního prostředí stavby a hygienickým požadavkům na venkovní hrací plochy pro hry dětí. Dle § 7 je však povinnost splnit hygienické požadavky upravené prováděcím právním předpisem na prostorové podmínky, vybavení, provoz, osvětlení, vytápění, mikroklimatické podmínky, zásobování vodou, úklid a nakládání s prádlem uložena pouze školám a školským zařízením zapsaným do školského rejstříku a dále osobám provozujícím živnost péče o dítě do 3 let věku v denním režimu a osobám provozujícím živnost výchova a mimoškolní vzdělávání, je-li živnost provozována v provozovně. Ostatní služby péče o děti, provozované na

základě obecných právních předpisů, se tedy nemusejí řídit hygienickou vyhláškou a nepodléhají příslušným kontrolám.

Ohledně hygienických požadavků na provoz se poskytovatelé při žádosti o stanovisko obrací na příslušnou krajskou hygienickou stanici (případně na Hygienickou stanici Hl. m. Prahy) nebo na Odbor ochrany veřejného zdraví Ministerstva zdravotnictví ČR.

- Požadavky na prostory, resp. budovy, v nichž je služba péče o děti poskytována, upravuje zákon o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon, č. 183/2006 Sb.) a vyhláška o technických požadavcích na stavby (č. 268/2009 Sb.). V praxi bývají služby péče o děti provozovány mnohdy v prostorách, které jsou zkolaudovány k jinému účelu (typickým příkladem jsou kanceláře v případě zařízení, které zřizuje zaměstnavatel pro své zaměstnance v budově firmy či organizace). V takovém případě musí stavební úřad prošetřit, zda je možné v těchto prostorách provozovat činnost péče o děti. Obvykle si vyžádá vyjádření hygienické stanice, která individuálně posoudí prostory z hlediska zákona o ochraně veřejného zdraví a doporučí případné úpravy, dále bývá vyžadováno stanovisko osoby odborně způsobilé k požární ochraně, případně odboru památkové péče, jedná-li se o památkově chráněnou budovu. Na základě těchto stanovisek stavební úřad rozhodne o změně účelu užívání prostor, případně o rekolaudaci prostor, při rozsáhlejších úpravách je nutné zahájit stavební řízení. Příkladem časté stavební úpravy, se kterou jsme se v realitě setkali, je úprava sociálního zařízení, konkrétně zabudování dětských záchodových mís a umyvadel, případně vybourání či dobudování dělících příček v místnostech, v nichž se o děti pečuje.

Za účelem získání stanoviska ke stavebně-technickým požadavkům týkajícím se prostor je třeba se obrátit na místně příslušný stavební odbor obecního či městského úřadu. V případě, že bude zařízení provozováno v památkově chráněné budově, je třeba získat stanovisko také státního orgánu památkové péče.

- Požadavky na požární ochranu prostor vymezuje zákon o požární ochraně (č. 133/1985) - osoba odborně způsobilá k požární ochraně provádí pravidelné kontroly prostor a na počátku, při zřizování služby, doporučí v případě potřeby příslušné úpravy (např. dodání protipožárních dveří).

Ve věci požární ochrany se poskytovatelé služby musejí obrátit na příslušný Hasičský záchranný sbor, Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR nebo na Ministerstvo vnitra ČR.

- Z hlediska financování se služby péče o děti zřizované územními samosprávnými celky řídí zákonem o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů (č. 250/2000 Sb.) - tento zákon upravuje tvorbu, obsah a funkce rozpočtů územních samosprávných celků (krajů a obcí) a stanoví pravidla hospodaření s finančními prostředky územních samosprávných celků. Upravuje také zřizování nebo zakládání právnických osob územních samosprávných celků. Ustanoveními tohoto zákona se řídí také zřizování příspěvkových organizací v oblasti školství svazkem obcí.
- Z předpisů vztahujících se k potravinovému právu lze jmenovat především zákon o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (č. 110/1997 Sb.), nařízení Evropského parlamentu a rady (ES) o hygieně potravin (č. 852/2004), nařízení Evropského parlamentu a rady (ES), kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin (č. 178/2002) a vyhláška o hygienických požadavcích na stravovací služby a o zásadách

osobní a provozní hygieny při činnostech epidemiologicky závažných (č. 137/2004 Sb., ve změnách dle vyhlášky č. 602/2006 Sb.).

- Občanskoprávní vztahy upravuje občanský zákoník (č. 40/1964 Sb.), který vymezuje například požadavky na ochranu osobnosti, odpovědnost za škodu, předcházení hrozícím škodám či právní úkony.

Podmínky pro poskytování služby

Konkrétní podmínky pro poskytování služeb péče o děti musejí stanovovat jejich poskytovatelé podle vlastního uvážení, žádný k tomu určený právní předpis jim danou povinnost neukládá. Znamená to kupříkladu, že žádný konkrétní právní předpis nestanovuje, o kolik dětí může pečovat jedna pečující osoba, o kolik dětí může být pečováno v jednom okamžiku současně, jaké odborné způsobilosti má dosahovat pečující osoba, zda má být o děti pečováno na základě určitého programu, ani není řešena otázka pojištění odpovědnosti za škodu na zdraví či majetku (Věcný záměr 2012). Zároveň se zřizovatelé nemusejí řídit striktními požadavky na prostory (obsaženými v hygienické vyhlášce č. 410/2005 Sb.), ani nemusejí řešit nutnost mít k dispozici přilehlý pozemek o rozloze stanovené vyhláškou, čemuž bývá obzvláště ve městech mnohdy obtížné vyhovět.

Poskytování služeb péče o děti v této formě je důsledkem toho, že neexistuje právní předpis, který by komplexně upravoval službu péče o děti mimo režim školského zákona a zákona o živnostenském podnikání. Pro poskytovatele a zřizovatele tato forma sice znamená jistou volnost při zakládání a provozování zařízení denní péče o děti, ale v zájmu zajištění alespoň základní kvality poskytované služby jsou nuceni obracet se s žádostí o stanoviska na několik (výše uvedených) odpovědných orgánů současně. Tyto odpovědné orgány jsou přitom z důvodu absence konkrétní právní opory nuceny posuzovat každou záležitost případ od případu a pro mnohé úřady může být tato situace poměrně zatěžující. Kromě toho se v praxi nároky jednotlivých úřadů odlišují, pro některé zřizovatele nových zařízení tak může být vyřizování potřebných podkladů snadnější, pro jiné, kteří jsou nuceni vyhovět přísnějším požadavkům či kteří jednají s úřady, jež v této oblasti nemají příliš zkušeností, naopak obtížnější. V důsledku této poměrně nepřehledné situace se také může stát, že jsou na nově vznikající zařízení péče o děti aplikovány předpisy, které se na ně explicitně nevztahují (uváděn bývá příklad krajských hygienických stanic a příslušné hygienické vyhlášky, kterou se tato zařízení řídit nemusejí) (Věcný záměr 2012; Projektová příručka 2012).

Proces zřizování zařízení péče o děti pouze na základě obecných právních předpisů tedy může být pro jejich budoucí provozovatele poměrně komplikovaný a na počátku, než se v celé problematice zorientují, též vzhledem k absenci jednotné právní či metodické opory značně nepřehledný. Z praxe však vyplývá, že ve výsledku, poté, co si tímto procesem zřizovatel projde a zařízení úspěšně uvede do provozu, bývá hodnocení výsledné situace veskrze pozitivní. V souladu se zásadou „vše je dovoleno, co není výslovně zakázáno" se totiž ukazuje, že takto nastavená pravidla dávají jednotlivým provozovatelům značnou volnost, neboť nejsou svazováni přísnými a někdy poměrně obtížně naplnitelnými právními předpisy, jakými je kupříkladu již zmiňovaná hygienická vyhláška. Díky tomu si jednotlivé organizace mohou zařízení služeb péče o děti zřídit prakticky zcela podle svých představ a přání a potřeb rodičů, mnohdy s minimálními pořizovacími náklady, což se následně v praxi osvědčuje a přispívá k oboustranné spokojenosti jak zřizovatele, tak rodičů. Z námi provedených rozhovorů v některých organizacích provozujících tyto služby péče o děti vyplynulo, že v průběhu provozu již služby, pokud nezajišťují dětem stravování, nejsou ze strany

příslušných úřadů kontrolovány, nicméně možnost, že se kontrola dostaví, vyloučena není. Mnohdy tak jedinou záruku kvality poskytovaných služeb představují rodiče, kteří by měli fungovat i jako jakýsi kontrolní orgán, vyžadující po poskytovatelích služeb alespoň určité standardy a záruky. Naopak, případný nespokojený rodič může představovat pro poskytovatele riziko podání podnětu k provedení kontroly ze strany úřadů.

Samo Ministerstvo práce a sociálních věcí deklaruje, že jistým řešením této poněkud složité situace by bylo formou metodického doporučení stanovit podmínky služeb péče o děti poskytovaných v souladu s obecnými právními předpisy ze strany Ministerstva práce a sociálních věcí ve spolupráci s dalšími odpovědnými rezorty. Jednotlivé právní předpisy upravující například hygienu, požární ochranu, technické požadavky na prostory apod. spadají, jak již bylo výše uvedeno, do gesce jednotlivých rezortů, které jsou oprávněny vydávat k tomuto stanoviska. Pokud by takovéto metodické doporučení existovalo, jednotlivé orgány na místní úrovni či jednotlivé rezorty by pak v případě nejasností nebyly zahlceny množstvím žádostí o stanoviska a u orgánů na místní úrovni by stanoviska v téže věci nebyla nejasná (Věcný záměr 2012; Důvodová zpráva 2013).

Návrh[104] MPSV obsahující možnosti zřízení služeb péče o děti podle platného řádu ČR, včetně služeb v režimu obecných právních předpisů schválila vláda v srpnu 2012. Přijetím tohoto návrhu bude podporováno rozšíření služeb péče o děti prostřednictvím nelegislativních opatření formou poskytování informací a metodického vedení pro služby péče o děti poskytované pouze v režimu obecných právních předpisů, a to za účelem posílení právní jistoty poskytovatelů i rodičů za dosavadního právního stavu. MPSV by proto do září roku 2013 mělo zpracovat a uveřejnit informační materiál, který bude zahrnovat popis existujících služeb péče o děti v právním řádu ČR a především informace o postupu zřízení a následném provozu služeb péče o děti v režimu obecných právních předpisů pro jednotlivé typy poskytovatelů (obce, kraje, nestátní neziskové organizace, zaměstnavatele a organizační složky státu). Dále bude obsahovat základní právní výklad k jednotlivým oblastem (stravování, stavební záležitosti, hygienické, provozní a prostorové podmínky, požární ochrana či možnosti financování) a stanoviska jednotlivých orgánů k dané problematice. Materiál by měl obsahovat také doporučení vztahující se k péči o děti, konkrétně k dodržení počtu dětí na jednu pečující osobu, o kolik dětí má být pečováno v jednom okamžiku, dodržení podmínek osobní a odborné způsobilosti pečující osoby, poskytování péče podle výchovného konceptu a zavedení vnitřních pravidel pro poskytování péče. Doporučení vztahující se k provozním záležitostem se budou týkat především hygienických, provozních a prostorových podmínek a pojištění odpovědnosti za škodu na zdraví a majetku. Na vypracování materiálu bude MPSV spolupracovat s Ministerstvem průmyslu a obchodu, Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (v oblasti popisu služeb péče o děti), Ministerstvem zdravotnictví (v oblasti hygienických požadavků na provoz a zařízení), Ministerstvem pro místní rozvoj (v oblasti stavebně technických požadavků) a Ministerstvem vnitra (v oblasti požární ochrany). MPSV bude následně tuto agendu metodicky zajišťovat. Je však zároveň třeba upozornit na to, že i v případě stanovení konkrétních podmínek (např. počet dětí na pečovatelku) formou metodik a doporučení není možné nastavit systém kontroly podmínek poskytování péče a případných sankcí za jejich neplnění, nejsou-li tyto podmínky explicitně dány zákonem (Důvodová zpráva 2013).

[104] Jedná se o jeden z návrhů variant řešení obsažený ve Věcném záměru zákona o dětské skupině a o změně souvisejících předpisů, vydaný MPSV v roce 2012.

Poskytovatelé služby

Zařízení na základě obecných právních předpisů provozují v současné době převážně občanská sdružení či obecně prospěšné společnosti (například jako rodinná a mateřská centra či dětské koutky) a též zaměstnavatelé, kteří se rozhodnou pro své zaměstnance zřídit „firemní školku", nikoli však podle školského zákona ani na základě provozování živnosti.

V současné době poměrně silným motivem pro zřizování služeb péče o děti zaměstnavateli jsou výzvy Evropského sociálního fondu ČR, které poskytují nemalé finanční dotace na vznik a provoz zařízení péče o děti předškolního věku. Nejaktuálnější výzva OP LZZ (březen 2013 - květen 2013) je zaměřena pouze na vytváření nových zařízení péče o děti předškolního věku mimo rámec školského zákona a na prvních 18 měsíců jejich provozu, nikoli na rozšíření kapacity již existujících zařízení péče o děti. Zařízení péče o děti musejí být zřizovaná zaměstnavatelem pro péči o děti jeho zaměstnanců nebo zaměstnanců projektových partnerů. Podpora je určena na zařízení poskytující služby spočívající v nepříležitostné péči o dítě ve věku od 6 měsíců do zahájení povinné školní docházky. Jedná se o službu poskytovanou v kolektivu dětí mimo domácnost dítěte a péče o děti musí být poskytována na dlouhodobé bázi (tj. rodiče své děti zapisují k docházce do zařízení). Zařízení musí mít kapacitu v rozmezí od 7 do 24 míst.[105] Pro vytvoření a provozování zařízení péče o děti, na které je určena podpora z OP LZZ, platí předem stanovené a závazné požadavky týkající se kvality fungování těchto zařízení, při nichž se vycházelo z principů a standardů, jež jsou obsaženy v návrhu věcného záměru zákona o dětské skupině. Stanoveny jsou například požadavky na minimální počet osob pečujících o děti v zařízení, požadavky na bezúhonnost a způsobilost (včetně odborné) osob pečujících o děti, hygienické požadavky na prostorové a provozní podmínky, požadavek na zajištění stravování dětí po dohodě s rodičem dítěte, požadavek na vedení evidence dětí, vymezení provozního řádu zařízení nebo požadavek na uzavření pojistné smlouvy pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou při poskytování služby hlídání a péče o dítě. Vzhledem k tomu, že zákon o dětské skupině prozatím není v platnosti, mohou provozovatelé vybudovat zařízení v režimu obecných právních předpisů a poté, co dojde k přijetí zákona o dětské skupině, resp. až tento zákon nabude platnosti a účinnosti, zařízení zaevidovat jako dětskou skupinu. Tento postup nicméně není podmínkou poskytnutí dotace z OP LZZ (Projektová příručka 2012[106]).

Zařízení, která budou zřízena a provozována v rámci výzvy OP LZZ v režimu obecně platných právních předpisů a nikoli v režimu živnosti, by však po vstoupení zákona o dětské skupině v účinnost měla (bude-li zákon přijat tak, jak je připraven) být nahlížena jako zařízení v režimu zákona o dětské skupině. Pro účely případného přizpůsobení již existujících zařízení je v zákoně navrženo šestiměsíční přechodné ustanovení, po jehož vypršení by již zařízení mělo splňovat podmínky daného zákona. Provozovatelé těchto zařízení tak budou muset splnit několik povinností jdoucích nad rámec aktuální výzvy OP LZZ.[107] Jedná se například o registraci zařízení jako dětské skupiny u MPSV, v případě zařízení o kapacitě 13-24 míst budou muset být splněny požadavky dle hygienické vyhlášky č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na

[105] Podrobněji viz Výzva pro předkládání grantových projektů zaměřených na vznik a provoz zařízení péče o děti předškolního věku financované na základě standardní stupnice jednotkových nákladů v rámci oblasti podpory 3.4 - Rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce a slaďování pracovního a rodinného života, č. B5. Dostupná na: http://www.esfcr.cz/vyzva-b5 (17.3.2013)

[106] http://www.esfcr.cz/07-13/oplzz/projektova-prirucka-pro-zarizeni-pece-o-deti-s-jednotkovymi-naklady (17.3.2013)

[107] Vzhledem k tomu, že se stále jedná pouze o návrh zákona, není vyloučeno, že dojde k úpravám tohoto návrhu. O případných zásadnějších změnách bude MPSV informovat.

prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, ve znění pozdějších předpisů, pro zařízení do 12 míst specifikuje mírnější požadavky přímo návrh zákona o dětské skupině a dle návrhu zákona o dětské skupině bude provozovatel povinen vést účetní záznamy týkající se poskytování služby péče o dítě odděleně od ostatního účetnictví.[108]

Jak již bylo popsáno v kapitole 5.2.1 o jeslích, na základě obecných právních předpisů budou moci své služby od roku 2014 poskytovat také jeselská zařízení, která byla novou právní úpravou vyřazena z režimu zdravotnických zařízení. Variabilita služeb poskytovaných podle obecných právních předpisů je tedy velice široká a stejně tak je rozmanitá i škála jejich možných poskytovatelů. V realitě tak vedle sebe mohou podle obecných právních předpisů své služby poskytovat jak například tradiční kolektivní zařízení těšící se dobré kvalitě a důvěře rodičů, tak i nově vznikající alternativní zařízení, jejichž služby a kvalita může být velmi různorodá.

Příklady

Školka pro děti zaměstnanců: jak již bylo výše uvedeno, v současné době zřizují služby péče o děti stále častěji větší zaměstnavatelé pro děti svých zaměstnanců. Konkrétním příkladem může být „firemní školka", resp. dětský klub jedné z velkých nestátních neziskových organizací, kterou tato organizace zřídila a provozuje díky finanční dotaci z ESF ČR. Před samotným vypracováním projektové žádosti organizace provedla průzkum mezi svými zaměstnanci za účelem zjištění zájmu o takovouto službu, která se ukázala být velice žádaná. Původním záměrem zaměstnavatele bylo provozovat tuto službu dle pravidel připravované dětské skupiny, vzhledem k tomu, že návrh zákona o dětské skupině však do doby zahájení činnosti dětského klubu nevešel v platnost, řídí se provoz pouze obecnými právními předpisy. Počáteční orientace v těchto předpisech a jednání s příslušnými úřady bylo pro zřizovatele poměrně obtížné, neboť ani sami úředníci, s nimiž zřizovatel jednal, neměli s obdobnými zařízeními zkušenosti, proto byla zřizovateli velkou pomocí skutečnost, že obdobnou „školku" provozuje ve své budově také Ministerstvo práce a sociálních věcí. Tento fakt byl jednak pro příslušné úřady důležitým argumentem při vyjednávání podmínek a požadavků a jednak pracovníci MPSV poskytovali zřizovateli průběžné konzultace a jejich zařízení mu bylo podnětnou inspirací. Skutečnost, že realizace takovéhoto dětského klubu není omezována žádným specifickým právním předpisem, se ukazuje jako velice přínosná. Na počátku bylo nutné rovněž zrekonstruovat prostory, původně kanceláře, na prostory vhodné pro pobyt dětí, což obnášelo jednak nutnost nainstalovat dětské záchodové mísy, vybudovat malou kuchyňku, dále zázemí pro personál a vzhledem k tomu, že prostory jsou situovány v přízemí a jsou poměrně chladné, bylo nutné vybudovat také podlahové vytápění, což představovalo z celé přestavby největší finanční náklady. Komplikované bylo rovněž zajištění prostor pro pobyt dětí venku, neboť organizace sídlí v kancelářské budově uprostřed rušné části města bez možnosti využívat zahradu či dvorek s tím, že vycházky ven s takto malými dětmi jsou v této rušné části města poměrně rizikové. Problém se však podařilo vyřešit dohodou s nedalekou mateřskou školou o pronájmu jejího hřiště v předem dohodnutém čase. Klub je určen pro děti od 2 do 6 let (přičemž nejčastěji je navštěvován dětmi ve věku 2-4 roky) a je v provozu každý všední den po celý rok včetně prázdnin od 8:30 do 16:30 s hodinovou pauzou v poledne, kdy si rodiče musejí děti vyzvednout na oběd, čímž organizaci odpadají komplikace spojené se zajišťováním stravy. Maximální kapa-

[108] Podrobněji viz Informace pro žadatele výzvy A4 o vazbě na zákon o dětské skupině - Informace o dopadech připravovaného zákona o dětské skupině, dostupné na: http://www.esfcr.cz/file/8558/ (20.3. 2013)

cita je 15 dětí, nahlášených dětí je však více, neboť děti obvykle nedocházejí každý den v týdnu a tím pádem se v klubu mohou prostřídat. Rodiče musejí nahlásit docházku dětí vždy týden dopředu, což jim umožňuje značnou flexibilitu při využívání služby, přičemž děti mohou nastoupit do klubu kdykoli v průběhu roku. Vzhledem k tomu, že je projekt financován z ESF ČR, rodiče za docházku dětí do klubu nic neplatí, vyjma mimořádných akcí, jako je například vstupné na výstavy apod. Organizace má na tuto službu uzavřené pojištění a kromě toho vyžaduje pojištění i po rodičích, s nimiž uzavírá smlouvu o poskytnutí služby. Porušení této smlouvy může být důvodem pro vyloučení dítěte, přičemž obávanými prohřešky jsou pozdní příchody nebo neomluvená absence, což může v opakovaných případech vést právě k ukončení smlouvy s rodičem. Personálně je klub pokryt ředitelkou (která se na půl úvazek věnuje administrativě a řízení týmu), učitelkou a učitelem celkem na dva úvazky a asistentem bez kvalifikace (obdobně jako je tomu například v jeslích), čímž organizace ušetří finanční prostředky na personální náklady. Ostatní pracovní pozice (např. úklid, účetnictví) jsou zajišťovány kmenovými zaměstnanci organizace, popřípadě jsou tyto pozice realizovány na dohodu o provedení práce. Rodiče jsou s touto službou, která se dobře zaběhla a funguje bez problému, velmi spokojeni a ti, kteří mají osobní zkušenost i s běžnou mateřskou školou, preferují spíše tento dětský klub. Nelze tedy říci, že by se jednalo o službu „suplující" nedostatek míst v běžných mateřských školách, ale o jejich v podstatě plnohodnotnou alternativu. Jednoznačnou výhodou této služby oproti ostatním formám péče je jednak její místní dostupnost pro rodiče a dále také určitá „homogenita" rodičů jakožto zaměstnanců jedné organizace a potažmo tedy i větší „homogenita" dětí. Se službou je velice spokojen také její provozovatel, který se ji bude snažit za pro rodiče přijatelných finančních podmínek udržet i po skončení projektu.

Mateřská centra: nabízejí hlídání dětí jako doplňkovou službu své činnosti, rozsah a forma závisí na poptávce rodičů, zájmu matek sdružených v mateřském centru i na konkrétní nabídce daného mateřského centra. Lze rozlišit tři nejobvyklejší formy hlídání dětí (Kuchařová a kol., 2009):

a) Neformální vzájemná výpomoc rodičů s pohlídáním dětí - nejedná se o službu péče o děti v pravém slova smyslu, ale o neformální krátkodobé pohlídání dítěte jinou matkou či známou osobou přímo v mateřském centru, často funguje na bázi reciprocity a nebývá vázána na finanční odměnu. Provozovatel mateřského centra nemusí tento typ výpomoci organizovat, často bývá přirozenou součástí využití mateřského centra, které poskytuje vhodný prostor pro její realizaci. Podstatným prvkem této činnosti je vzájemná známost, a tedy důvěra matek a dětí.

b) Zajištění (po)hlídání dětí při akcích organizovaných mateřským centrem - jedná se o zajištění péče o dítě v době konání aktivity organizované mateřským centrem a určené pro rodiče, např. jednorázové přednášky, odborného semináře či pravidelného kurzu. Hlídání bývá zabezpečeno v místě pořádání dané aktivity, tzn. že matka je v případě potřeby v dosahu a za své dítě formálně nese zodpovědnost. Toto hlídání může být poskytováno jak na úrovni vzájemné výpomoci, tak na oficiálnější úrovni, pak bývá placeno. Věk dítěte obvykle není omezen.

c) Hlídání dětí jako jedna z pravidelných služeb nabízených mateřským centrem - mívá strukturovaný „školkový" program s různými aktivitami. Jedná se o placenou službu, cena bývá stanovena na hodinu hlídání. Děti mohou docházet pravidelně či jednorázově, kdy je nutné objednání předem.

Domy dětí a mládeže: Hlavní město Praha ve spolupráci s Domy dětí a mládeže zareagovalo na nedostatečné kapacity zařízení pro předškolní vzdělávání zřízením tzv. Center pro předškolní děti v DDM. Jejich záměrem je poskytování zájmového vzdělávání pro děti předškolního věku s důrazem na rozvoj klíčových kompetencí prostřed-

nictvím různých výchovných částí. Jedná se zejména o rozvoj pohybových, hudebních, výtvarných a herních aktivit a osobnostně sociální rozvoj. Projekt vychází z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, ale nekopíruje obsah vzdělávacího programu mateřských škol. Centra jsou určena jak pro příležitostné, tak pro pravidelné návštěvníky, přičemž provoz je zajištěn formou půldenních programů (zpravidla v dopoledních hodinách) nabízených po celý týden ve všední dny. Maximální počet dětí v jedné skupině je 15 ve věku zpravidla 3-6 let. Děti vede vždy dvojice zkušených a kvalifikovaných pedagogů. Jednotně stanovená cena za tuto službu se při pravidelné docházce pohybují téměř ve stejné výši jako u klasické školky - měsíční permanentka stojí 850 Kč, jednorázové vstupné je 100 Kč za den. V rámci služby pro děti není zajištěna strava. (http://www.volnycaspraha.cz/pro-rodice/centra-pro-predskolni-deti)

Dětské koutky: dětské koutky bývají většinou provozovány v obchodních a zábavních centrech jako doprovodná služba pro zákazníky. Jedná se tedy především o nárazové, příležitostné hlídání, nikoli o rodiči pravidelně využívanou službu. Nabízejí placené hlídání dětí zpravidla od tří let věku, mladší děti mohou koutky navštívit v doprovodu rodičů. Vybaveny jsou hračkami a dětskými hracími prvky a některé nabízejí také pravidelné výtvarné, hudební či pohybové aktivity. Dětské koutky také nezřídka nabízejí doprovodné programy (oslavy svátků, rukodělné aktivity, divadélka, karnevaly apod.).

5.2.4 Ziskové (komerční) formy kolektivní péče[109] nezapsané v Rejstříku škol a školských zařízení

Kolektivní péče o malé děti provozovaná na komerční bázi v zařízeních nezařazených do Rejstříku škol a školských zařízení podléhá režimu živnostenského zákona, který pro tyto účely upravuje dvě živnosti: **vázaná živnost „Péče o děti do 3 let věku v denním režimu"** a **volná živnost „Mimoškolní výchova a činnost, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti".** Jejich obsahové náplně (viz tabulka č. 5.10) jsou specifikovány nařízením vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností. Volba konkrétní živnosti se řídí především věkem dětí, pro které je zařízení určeno.

[109] Z hlediska legislativy jde o služby poskytované na základě živnostenského oprávnění, na bázi tzv. péčových živností (zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání), které spadají do gesce Ministerstva průmyslu a obchodu. Za živnost je považována soustavná činnost provozovaná samostatně, vlastním jménem, na vlastní zodpovědnost, za účelem dosažení zisku a za podmínek stanovených živnostenským zákonem.

Tabulka č. 5.10 **Obsahové náplně živností vhodných pro institucionální služby péče o děti**

Vázaná živnost „Péče o dítě do tří let věku"	***Volná živnost „Mimoškolní výchova a činnost, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti"****
- výchovná péče o svěřené děti v denním nebo v celotýdenním režimu zaměřená na rozvoj rozumových a řečových schopností, pohybových, pracovních, hudebních a výtvarných schopností a kulturně hygienických návyků přiměřených věku dítěte - zajišťování bezpečnosti a zdraví dětí, jejich pobytu na čerstvém vzduchu, stravování, spánku v odpovídajícím hygienickém prostředí a osobní hygieny dětí, včetně poskytování první pomoci	- výchova dětí starších 3 let v zařízeních nezařazených do rejstříku škol a školských zařízení, v případě předškolních dětí se jedná o soukromé školky *Dále pak:* *- výuka v soukromých školách a zařízeních sloužících odbornému vzdělávání, pokud tato nejsou zařazena do rejstříku škol* *- jiná mimoškolní výchova a vzdělávání, doučování žáků a studentů, výchovně vzdělávací činnost na dětských táborech a jiných zotavovacích akcích, zejména vedení těchto akcí, zajišťování výchovných, relaxačních a vzdělávacích programů pro účastníky těchto akcí, dohled nad dětmi a podobně* *- výuka jazyků, případně znakové řeči, výuka hry na hudební nástroj, výtvarného umění (malířství, sochařství, umělecké fotografie a podobně), baletu, uměleckého tance, herectví, mimického projevu a podobně.*

** Obsahem činnosti této živnosti není výchova a vzdělávání ve školách, předškolních a školských zařízeních zařazených do Rejstříku škol a školských zařízení. Obsahem činnosti dále není dohled nad dětmi v rodinách.*

Zdroj: nařízení vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností

Vázaná živnost „Péče o děti do 3 let věku v denním režimu" umožňuje v oblasti služeb kolektivní péče provozovat *nejrůznější zařízení typu miniškoliček, mikrojeslí a dětských hlídacích center pro děti do tří let*. Typologie těchto služeb, které jsou alternativou k veřejným jeslím, není zákonem nijak upravena, v praxi to znamená, že zařízení nesoucí stejné názvy poskytují služby různého rozsahu a kvality. Řada zařízení poskytuje velmi kvalitní výchovnou péči s individuálním přístupem ve skupinách s malým počtem dětí, kdy je pro děti připraven denní program skládající se z volných her a organizovaných pohybových, výtvarných, kreativních, hudebních, případně vzdělávacích aktivit. Některá zařízení se naopak omezují především na zajištění hlídání. Výzkum z roku 2008 (Kuchařová et al., 2009) ukazoval využívání těchto forem služeb péče o děti nejčastěji v dopoledních hodinách, a to pravidelně, buď po všechny pracovní dny, nebo pouze několikrát týdně. Odpolední využívání těchto zařízení bylo většinou méně časté. Klienty těchto zařízení jsou přirozeně nejčastěji děti, jejichž oba rodiče pracují. Zejména služby dětských hlídacích center mohou být využívány i nepravidelně, na několik málo hodin v měsíci, dle potřeby rodičů, často v případech, kdy si matka dítěte potřebuje vyřídit své osobní záležitosti. Vzhledem k přísným hygienickým normám pro podávání jídla tato zařízení často volí variantu, že jídlo nepřipravují, ale pouze ohřívají.

Volná živnost „Mimoškolní výchova a činnost, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti" v oblasti služeb péče o malé děti umožňuje provozování *soukromých školek nezapsaných ve školském rejstříku určených pro děti od 3 let*. Tato zařízení jsou povinna respektovat platné obecně závazné právní předpisy, jako je obchodní a občanský zákoník, živnostenský zákon, správní řád a hygienické předpisy. Nevztahuje se na ně školský zákon č. 561/2004 Sb. ani zák. č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. Je možné je zakládat např. jako samostatné obchodní

společnosti podle obchodního zákoníku - v.o.s. či s.r.o., nebo jako obecně prospěšnou společnost podle zák. č. 248/1995 Sb., nebo podle občanského zákoníku. Na rozdíl od školek, které jsou zapsány v Rejstříku škol a školských zařízení, tato zařízení nemohou čerpat dotace ze státního rozpočtu (Kuchařová et al., 2009).

Podmínky pro získání a provozování vázané živnosti „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu" vyžadují *splnění podmínky odborné způsobilosti* jak podnikatele, tak osob, které činnost vykonávají (viz kapitola 5.1.2). Pro získání živnostenského oprávnění je požadováno splnění odborné způsobilosti k výkonu povolání všeobecné sestry nebo zdravotnického asistenta nebo ošetřovatele nebo porodní asistentky nebo záchranáře (zákon č. 96/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních), nebo odborné způsobilosti k výkonu povolání sociálního pracovníka nebo pracovníka v sociálních službách (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách), nebo odborné kvalifikace k výkonu povolání učitele mateřské školy (zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů), nebo profesní kvalifikace pro činnost chůvy pro děti do zahájení povinné školní docházky (zákon č. 179/2006 Sb., uznávání výsledků dalšího vzdělávání). Pro výkon této činnosti jsou výše uvedené možnosti rozšířeny ještě o doklad o vykonání tříleté praxe v oboru v nezávislém postavení (§ 2 a § 23 obchodního zákoníku) nebo v pracovněprávním vztahu, nebo o doklad o uznání odborné kvalifikace podle zákona č. 18/2004 Sb., o uznávání odborné kvalifikace. Pro úplnost dodejme, že podmínka odborné způsobilosti není stanovena pro volnou živnost „Mimoškolní výchova a činnost, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti",[110] na jejímž základě jsou provozována zařízení určená dětem starším 3 let.

Jelikož jsou obě živnosti provozovány v provozovně, je nezbytné řídit se - stejně jako v případě veřejných mateřských škol - příslušnými *hygienickými, provozními a prostorovými požadavky*, a to zejména v souladu s vyhláškou č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých (podrobněji viz kapitola 5.1.2). Jelikož hygienické a prostorové požadavky kladené na provozovny pro výchovu a vzdělávání jsou poměrně přísné, a tedy ne každý objekt může jejich požadavkům vyhovět, doporučuje se při zřizování živnosti obrátit se nejprve na příslušný stavební úřad a krajskou hygienickou stanici. Jedná se o to, aby nedošlo ke zřízení živnostenského oprávnění a následně ke zjištění, že není v možnostech objektu, v němž má být zamýšlená činnost vykonávána, požadované stavební či hygienické požadavky naplnit.[111]

Na rozdíl od předškolních zařízení zapsaných v Rejstříku škol a školských zařízení *žádné další podmínky*, jako např. maximální počet dětí ve skupině, počet dětí na pečující osobu, povinnost vést evidenci dětí, povinnost upravit výchovný program, u těchto živností nejsou stanoveny a kontrola kvality poskytované péče není prováděna. Maximální počet dětí ve skupině však reálně může být limitován parametry příslušných hygienických požadavků na provoz a prostory provozovny (např. minimální počet m^2 plochy na 1 dítě).

Komerční služby kolektivní péče, které nespadají do sítě MŠMT (Rejstříku škol a školských zařízení), nemají nárok na žádné dotace ani příspěvky ministerstva,[112]

[110] Na rozdíl od živnosti vázané opravňuje živnost volná k výkonu činností, pro jejichž provozování zákon nevyžaduje prokazování odborné ani jiné způsobilosti. K získání živnostenského oprávnění pro živnost volnou musí být splněny všeobecné podmínky.

[111] http://www.brno.cz/sprava-mesta/magistrat-mesta-brna/usek-hospodarsky/zivnostensky-urad-mesta-brna/provozovani-ms-a-jinych-predskolnich-zarizeni-hlidani-deti/ (7.3.2013)

[112] I tak ale může požádat o dotace kraj či obec, v případě venkovských zařízení je možné uvažovat i o podpoře z Programu rozvoje venkova, nebo o grantovou podporu z evropských fondů (např. v Praze z OPPA).

jsou financovány výhradně ze soukromých zdrojů bez podpory státu (dotace, daňové úlevy, příspěvky rodičům) a poplatky hrazené rodiči jsou tak v porovnání s obecními jeslemi a především mateřskými školami podstatně vyšší. Náklady při jejich využívání v režimu pravidelné celodenní péče mnohdy přesahují výdělek matky, jejich využívání se z čistě finančního hlediska „vyplatí" pouze matkám s nadprůměrnými příjmy a pro většinu rodičů, vzhledem k úrovni mezd, nejsou finančně dostupné.[113]

Pokud jde o **možnosti zvýšení dostupnosti komerčních služeb péče o děti**, stávající legislativa (zákon o daních z příjmů č. 586/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů) řeší problematiku příspěvku zaměstnavatele ve formě nepeněžního plnění poskytované zaměstnavatelem zaměstnancům jako příspěvek na předškolní zařízení, tzn., že na základě smlouvy mezi zaměstnavatelem a zřizovatelem předškolního zařízení je možné uzavřít dohodu o částečné úhradě. Níže uvedený příklad dobré praxe ukazuje, jak lze pomocí nekomerčního nájmu za provozovnu v obecních prostorech zvýšit dostupnost služeb péče o děti v obci a dosáhnout snížení ceny komerční služby.

Kašpárek - cenově dostupná soukromá školka na Praze 9

Školka je v nájmu v obecních prostorech, které obec rekonstruovala a připravila pro provoz zařízení poskytujícího služby denní péče o děti. Na pronájem prostor posléze vypsala výběrové řízení, v jehož zadání specifikovala požadavky na provoz zařízení, mj. otevírací dobu a maximální cenu za poskytované služby. Obec tak reagovala na neuspokojivou situaci v obci, co se týče kapacit a nabídky flexibilních služeb denní péče o děti - záměrem bylo podpořit vznik zařízení, které nabídne provozní podmínky, které budou více v souladu s potřebami pracovně vytížených rodičů. Kašpárek přijímá děti ve věku od 3 do 6 let. Otevírací doba je od 7 do 18 hodin od pondělí do pátku. Po předchozí domluvě nabízí i možnost hlídání až do 21 hodin a noční či víkendové hlídání.

Sazba za celodenní docházku dítěte po všechny pracovní dny v měsíci je stanovena na 7 900 Kč. Mimo klasickou denní otevírací dobu školky je hlídání dětí zpoplatněno částkou 190 Kč za každou započatou hodinu. Noční hlídání stojí 1 200 Kč a trvá od 21 do 7 hodin. (http://www.skolkakasparek.cz)

Následující příklad z praxe představuje nový sociálně podnikatelský projekt určený pro rodiče malých dětí, kteří jsou OSVČ a svoji pracovní činnost chtějí sladit s péčí o ně. Jedná se o co-workingové centrum s miniškolkou s kapacitou 12 dětí a možnosti individuálního hlídání.

[113] Jelikož spolehlivá data nejsou k dispozici, pro ilustraci uvádíme nereprezentativní výsledky ankety mezi návštěvníky webových stránek www.jesle-jeslicky.cz. V odpovědi na otázku „Kolik Kč jste ochotni maximálně platit za jesle (měsíčně)?" k 5.3.2013 čtyři pětiny z 1 312 hlasujících označily částku nižší než 5 000 Kč.
Kolik Kč jste ochotni maximálně platit za jesle (měsíčně)?
0-1 000 (12 %, 151 hlasů)
1 000-3 000 (33 %, 433 hlasů)
3 000-5 000 (35 %, 460 hlasů)
5 000-10 000 (16 %, 209 hlasů)
10 000-a více (4 %, 59 hlasů)
Počet hlasování: 1,312
(http://www.jesle-jeslicky.cz/, 5.3.2013)

Baby Office

Služba byla spuštěna v březnu 2013, zaměřuje se na rodiče-podnikatele, kteří k práci potřebují pouze pracovní stůl, počítač, telefon, případně konferenční místnost na porady a schůzky anebo pracují v režimu home office. V rodinné vile, která je na Praze 4, si ve dvou kancelářích podnikatel může najmout stůl a své dítě nechat hlídat v miniškolce ve vedlejší místnosti. Pracovní místo ve vybavených sdílených kancelářích lze pronajmout jednorázově za 50 korun na hodinu anebo nastálo za měsíční poplatek 4 000 Kč.

Kapacita miniškolky je 12 dětí. Zařízení je určeno pro děti od 15 měsíců. Za hodinu hlídání zaplatí pracovník 70 Kč, pokud službu využívá alespoň jednou týdně. Jednorázové hlídání stojí 100 Kč za hodinu. Součástí služeb Baby Office je i individuální hlídání dětí od 6 do 15 měsíců (200 Kč/hod.) rovněž v prostorách vily. Kapacita pracovních míst je deset, nicméně realizátoři projektu věří, že uspokojí daleko více zájemců, očekávají, že mnoho z nich bude potřebovat pracovní místo jen dva nebo tři dny v týdnu. K vile se zázemím pro školku a kanceláře patří i zahrada a kavárna, která je také uzpůsobena pro pracovní schůzky s možností hlídání dětí.

(zdroj: Pronajímají pracovní stůl i s chůvou - Právo, 28.2.2013, http://www.babyoffice.cz)

Shrnutí vybraných poznatků a problémů

Stávající formy komerčních služeb kolektivní péče o děti do 6 let v ČR se vyznačují těmito základními rysy:

- Komerční služby kolektivní péče o děti na území ČR nejsou doposud příliš rozvinuty. Nejvíce jsou využívány v Praze a okolí a dalších velkých městech, jinde spíše sporadicky.
- Data o rozšířenosti těchto služeb jsou k dispozici pouze v omezeném rozsahu.
- Komerční služby péče o děti (nezařazené v Rejstříku škol a školských zařízení) provozované na základě živnostenského oprávnění nejsou finančně podporovány státem (dotace, daňové úlevy, příspěvky rodičům) a jejich podpora ze strany obcí (např. nekomerční nájem) je nabízena jen ojediněle, tudíž jsou pro většinu rodičů příliš drahé na to, aby si je mohli dovolit. Jejich využívání (zejména v režimu pravidelné celodenní péče) se z čistě finančního hlediska „vyplatí" pouze matkám s nadprůměrnými příjmy.
- U dětí starších 3 let rodiče preferují veřejné mateřské školy. Mezi hlavní důvody patří vysoká důvěra v jejich kvalitu, jejich finanční dostupnost (především kvůli dotacím z veřejných rozpočtů) a malá zkušenost rodičů s jinými formami služeb.
- Komerční služby kolektivní péče o děti jsou zpravidla vyhledávány jako nouzové řešení z důvodu nedostatečných kapacit veřejných institucionálních služeb, či jsou voleny rodiči, kteří upřednostňují alternativní formy služeb s individuálním přístupem k dětem anebo vyžadují flexibilitu služeb např. s ohledem na své pracovní vytížení či jiné specifické potřeby.
- Jelikož jsou komerční formy institucionálních služeb často voleny jako východisko v případě nedostatečných kapacit veřejných institucionálních služeb, velká část dětí je v nich rodiči umístěna pouze na přechodnou dobu, dokud se pro ně neuvolní místo ve veřejné mateřské škole. Důvodem je především finanční dostupnost veřejných mateřských škol.

- Kvalita a rozsah komerčních služeb kolektivní péče je různá - vedle zařízení poskytujících velmi kvalitní služby a výchovnou péči zaměřenou na komplexní rozvoj dítěte jsou provozována i zařízení, která plní pouze funkci hlídání. Nedostatek míst ve veřejných mateřských školách a finanční nedostupnost kvalitních komerčních služeb často nutí rodiče, kteří se potřebují vrátit na pracovní trh, volit jakoukoliv dostupnou možnost, mnohdy i bez ohledu na její kvalitu.
- Kvalita komerčních služeb péče o děti není na rozdíl od školek v rezortu školství kontrolována. Zákon nevymezuje požadavky na kvalitu služeb péče o děti krom hygienických podmínek provozu provozoven a v případě vázané živnosti „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu" ještě podmínek odborné způsobilosti.
- Ukazuje se potřeba zvážit možnosti finanční podpory rodičů ze strany státu, např. formou příspěvků nebo daňových úlev, aby si tyto služby mohli dovolit využívat. Na tuto potřebu aktuálně reaguje návrh zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů, jenž obsahuje konkrétní opatření na podporu rodičů v oblasti zdaňování příjmů v podobě slevy na dani z příjmů při zajištění péče o děti předškolního věku v souvislosti s návratem na trh práce, využije-li přitom služeb péče o děti předškolního věku - mateřské školy podle školského zákona nebo zařízení péče o děti předškolního věku, včetně dětské skupiny. Dále je navrhováno zavedení uznatelnosti nákladů zaměstnavatele vynaložených na zajištění služeb péče o děti svých zaměstnanců v zařízeních péče o děti předškolního věku.[114] Konkrétní podobu opatření, která budou výsledkem legislativního procesu, je zatím předčasné předjímat.

5.2.5 Dětská skupina

Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s ostatními příslušnými rezorty připravuje novou právní úpravu pro zavedení nového typu služby hlídání a péče o dítě v tzv. dětské skupině s cílem zvýšit místní i cenovou dostupnost služeb péče o děti. Tento nový typ služby, dosud samostatným zákonem právně neregulovaný, se vztahuje na oblast péče o děti mimo režim školských předpisů i mimo režim zákona o živnostenském podnikání. Záměrem tedy je ke stávajícím formám péče o děti předškolního věku nabídnout další alternativu dosažitelnou pro široký okruh poskytovatelů, čímž se umožní zejména zapojení zaměstnavatelů do poskytování péče o děti zaměstnanců a rodičům bude umožněn návrat do pracovního procesu za současného odstranění překážky v podobě absence služeb, které by představovaly záruku péče o dítě za zákonem vymezených podmínek. Při definování nového typu služby péče o dítě v dětské skupině se vychází z faktu, že rodiče mají právo zvolit typ služby, který je v souladu s jejich potřebami a potřebami dítěte. Je tedy třeba zajistit odpovídající kvalitu služeb, neboť v současné době není výjimkou, že rodiče při nutnosti navrátit se na trh práce musí pro dítě zvolit službu, která ne zcela vyhovuje jejich představám či negarantuje odpovídající kvalitu.

Vláda ČR schválila návrh věcného záměru zákona o dětské skupině a o změně souvisejících zákonů dne 22.8.2012 a uložila ministru práce a sociálních věcí zpracovat ve spolupráci s ministry financí a zdravotnictví návrh zákona o dětské skupině a o změně souvisejících zákonů do 31.3.2013. Ve dnech 22.1. až 18.2.2013 proběhlo k návrhu tohoto zákona mezirezortní připomínkové řízení a dne 26.3.2013 byl návrh zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících

[114] Zdroj: Důvodová zpráva k návrhu zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů. 2012. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.

zákonů předložen k projednání ve vládě. Předpokládá se přitom, že by zákon mohl vejít v platnost na začátku roku 2014. Následující popis podmínek a fungování služby péče o dítě v dětské skupině vychází z aktuálně dostupných informací, tj. z návrhu zákona předloženého k projednání ve vládě v březnu 2013. Výsledná podoba dětské skupiny a jejího fungování, pokud příslušný zákon vejde v planost, tedy může doznat ještě určitých změn.

Vymezení služby a úhrada nákladů

Služba péče o dítě v dětské skupině spočívá v hlídání a pravidelné péči o dítě ve věku od jednoho roku[115] do zahájení povinné školní docházky a je zaměřena na zajištění bezpečnosti a potřeb dítěte (strava, odpočinek) a na výchovu, rozvoj schopností, kulturních a hygienických návyků dítěte s ohledem na jeho věkové a individuální dovednosti. Služba bude poskytována mimo domácnost dítěte v kolektivu dětí. V dětské skupině není zajišťováno vzdělávání dítěte ve smyslu školského zákona.

Nejvyšší počet dětí v jedné dětské skupině nesmí přesáhnout 24 dětí. Tento maximální počet dětí je stanoven shodně jako ve třídě mateřské školy. Poskytovatel má přitom možnost poskytovat službu v několika skupinách současně. Nejnižší počet pečujících osob, který je poskytovatel povinen zajistit v jedné dětské skupině, činí 1 pečující osobu pro skupinu do 6 dětí, 2 pečující osoby pro skupinu od 7 do 24 dětí a 3 pečující osoby pro skupinu od 13 do 24 dětí, pokud je v dětské skupině alespoň 1 dítě mladší 2 let. Poskytovatel je povinen při stanovení počtu pečujících osob v jedné dětské skupině zohlednit zdravotní stav dětí, dobu pobytu dětí v dětské skupině a věk dětí, zejména počet dětí do 2 let. Poskytovateli je samozřejmě umožněno dle vlastního uvážení navýšit počet pečujících osob nad rámec stanovený zákonem.

Služba bude poskytována na nekomerčním základě, tj. jejím účelem není generování zisku. Službu bude možno poskytovat buď bez úhrady nákladů, nebo za částečnou či plnou náhradu nákladů příjemcem služby. Pokud bude poskytovatel úhradu nákladů po rodičích požadovat, je povinen stanovit kritéria, na základě kterých je v konkrétním případě určena výše úhrady nákladů. Za poskytování služby bude možno požadovat úhradu maximálně ve výši zřizovacích a provozních nákladů na poskytování služby. Mezi tyto náklady patří zejména náklady na úpravy prostor, pořízení vybavení dlouhodobého a krátkodobého hmotného majetku a drobného spotřebního materiálu, náklady na mzdy pečujících osob (včetně povinných odvodů) a náklady na běžný provoz dětské skupiny (tj. energie, úklid, výměna prádla atd.). Výše úhrady bude muset být upravena v písemné smlouvě uzavřené mezi poskytovatelem a rodičem dítěte.

Podmínky poskytování služby a způsobilost pečujících osob

Poskytovateli služby, uvedenými v návrhu zákona, jsou fyzické osoby, právnické osoby nebo Česká republika prostřednictvím organizačních složek státu jakožto zaměstnavatelé rodičů dětí, které službu využívají. Územní samosprávné celky, jimi zřizované právnické osoby a rovněž nestátní neziskové organizace mohou poskytovat službu péče o dítě v dětské skupině nejen svým zaměstnancům, ale také ostatním rodičům participujícím na pracovním trhu. Zaměstnavatelé budou moci poskytovat službu péče o dítě v dětské skupině také rodičům jiných zaměstnavatelů, pokud se tito

[115] V původním věcném záměru zákona schváleném vládou v srpnu 2012 a ve verzi zaslané do mezirezortního připomínkového řízení byla dolní věková hranice pro přijetí dítěte do dětské skupiny stanovena dokonce na 6 měsíců věku.

zaměstnavatelé mezi sebou dohodnou na podmínkách, za nichž bude služba poskytována i těmto rodičům. Poskytovat službu péče o dítě v dětské skupině bude možné pouze na základě oprávnění k poskytování této služby, a to zápisem do evidence poskytovatelů, kterou bude spravovat a provozovat Ministerstvo práce a sociálních věcí. Žádost o zápis do evidence bude muset kromě náležitostí stanovených správním řádem obsahovat také adresu místa poskytování služby, označení dětské skupiny, počet a kapacitu dětských skupin a den započetí poskytování služby. Poskytovatel služby bude muset splnit podmínku bezúhonnosti (jak své, tak i pečujících osob), podmínku odborné a zdravotní způsobilosti pečujících osob, prokázat vlastnické nebo jiné právo k užívání prostor, v nichž bude služba poskytována, a zajistit stavebně technické a hygienické požadavky na prostory, v nichž bude služba poskytována, a zajistit hygienické požadavky na provoz.

Kontrolu podmínek stanovených pro zápis do evidence poskytovatelů a další povinnosti pro poskytování služby dané zákonem o dětské skupině bude zajišťovat Státní úřad inspekce práce a příslušný oblastní inspektorát práce. Kontrola plnění hygienických požadavků na prostory a provoz spadá pod krajské hygienické stanice, a to v případě dětských skupin s počtem dětí vyšším než 4. Pokud bude pečováno o maximálně 4 děti, hygienické požadavky nebudou předmětem kontroly hygienické stanice, ale bude ponecháno čistě na rodiči dítěte, aby uvážil, zda jsou podmínky pro péči vyhovující. To se netýká kontroly splnění hygienických požadavků na prostory a provoz za účelem zápisu poskytovatele do evidence, která musí být provedena orgánem ochrany veřejného zdraví i u skupin do 4 dětí.

Fyzická osoba, která bude vykonávat přímou péči o dítě, musí být zdravotně způsobilá a mít odbornou způsobilost k výkonu povolání všeobecné sestry, zdravotnického asistenta, ošetřovatele, porodní asistentky, zdravotně-sociálního pracovníka, zdravotnického záchranáře, psychologa ve zdravotnictví nebo specializovanou způsobilost k výkonu povolání klinického psychologa (zákon č. 96/2004 Sb.), odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka nebo pracovníka v sociálních službách (zákon č. 108/2006 Sb.), odbornou kvalifikaci učitele mateřské školy, učitele prvního stupně základní školy nebo vychovatele (zákon č. 563/2004 Sb.), profesní kvalifikaci chůvy pro děti do zahájení povinné školní docházky (zákon č. 179/2006 Sb.) nebo odbornou způsobilost k výkonu povolání lékaře (zákon č. 95/2004 Sb.).

Hygienické požadavky, zajištění stravování a ochrana zdraví

Zákonem se stanoví také hygienické požadavky na prostorové a provozní podmínky v prostorech, v nichž má být služba péče o dítě poskytována. Jednak je stanoven minimální standard při počtu do 4 dětí s tím, že v závislosti na zvyšujícím se počtu dětí se nároky na tyto požadavky zvyšují. Při počtu do 12 dětí jsou pak požadavky upraveny v zákoně o dětské skupině. Jedná se konkrétně o požadavky na místnost pro denní pobyt a odpočinek dětí, šatnu, venkovní prostory, hygienická zařízení, dále o hygienické požadavky na stravování (vybavení kuchyně či kuchyňského koutu) a o požadavky na úklid a nakládání s prádlem. Při počtu 13 až 24 dětí se již na prostory vztahuje hygienická vyhláška (č. 410/2005 Sb.) obdobně, jako je tomu u zařízení typu mateřských škol (třída mateřské školy se obvykle naplňuje počtem 13-24 dětí).

Způsob stravování a úhradu nákladů s ním spojených si poskytovatel a rodič dohodnou ve smlouvě o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině, přičemž poskytovatel není povinen poskytovat dětem stravovací služby. Pokud budou stravu zajišťovat a do skupiny individuálně donášet rodiče dětí, je poskytovatel povinen

zajistit uchování, případný ohřev a podání stravy dětem v souladu s požadavky ochrany zdraví dětí a správné hygienické praxe. Pokud bude zajišťovat dětem stravu kompletně sám poskytovatel, vztahují se na výrobu, přípravu, rozvoz, přepravu, značení a uvádění pokrmů do oběhu právní předpisy upravující činnosti epidemiologicky závažné (zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů a vyhláška č. 137/2004 Sb., o hygienických požadavcích na stravovací služby a o zásadách osobní a provozní hygieny při činnostech epidemiologicky závažných) a provozování stravovací služby musí být zajištěno v souladu s požadavky potravinového práva (např. nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 852/2004, o hygieně potravin nebo nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 178/2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin). Znamená to kupříkladu, že provozovatel musí při přípravě pokračovací kojenecké výživy pro děti splnit přísné požadavky na tento druh mléčné stravy, která by měla být připravována odděleně od ostatní batolecí a jiné stravy, zároveň je nutné při přípravě a podávání stravy dodržovat zásady provozní a osobní hygieny a pečující osoby připravující a podávající jídlo musejí mít zdravotní průkaz a znalosti nutné k ochraně veřejného zdraví.

Dítě docházející do dětské skupiny bude muset mít pravidelná stanovená očkování nebo mít doklad, že je proti nákaze imunní nebo že se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci, stejně jako je tomu nyní v případě mateřských škol. Příslušný doklad bude přílohou smlouvy s rodičem o poskytování služby.

Ve všech místnostech, v nichž bude služba péče o dítě poskytována, je zakázáno kouření. Zároveň se stanoví zákaz vstupu osob, které jsou zjevně pod vlivem alkoholu nebo jiných návykových látek, do prostor, v nichž je poskytována služba péče o dítě v dětské skupině.

Vnitřní pravidla, plán výchovy a péče o dítě a smluvní záležitosti

Poskytovatel bude povinen mít zpracovaná vnitřní pravidla pro provoz a poskytování služby. Tato povinnost vyplývá z nutnosti ukotvení provozních a organizačních záležitostí souvisejících s fungováním dětské skupiny, jimiž je například vymezení otevírací doby, podoby denního režimu, formy stravování apod., které poslouží zároveň k informování rodičů o podmínkách poskytování služby.

Veškeré výchovné působení a péče o děti bude poskytována v souladu s poskytovatelem zpracovaným a schváleným plánem výchovy a péče o dítě, rozvoje schopností, kulturních a hygienických návyků dítěte. Plán výchovy a péče na rozdíl od vnitřních pravidel upravuje základní obsah aktivit v dětské skupině. Tyto aktivity mají za cíl formovat osobnost dítěte a zajistit základní podmínky pro jeho fyzický a psychický vývoj. Vnitřní pravidla a plán výchovy a péče musí být rodičům veřejně přístupné.

Dále musí poskytovatel vést evidenci dětí v dětské skupině a uzavřít s rodiči před zahájením poskytování služby písemnou smlouvu o poskytování služby. Tato smlouva upravuje občanskoprávní vztah mezi poskytovatelem a rodičem a stanoví rámec pro řešení všech záležitostí souvisejících s poskytováním služby. V neposlední řadě bude poskytovatel povinen před započetím poskytování služby péče o dítě v dětské skupině uzavřít pojistnou smlouvu pro případ odpovědnosti za škodu na zdraví a majetku způsobenou při poskytování služby.

Daňový režim

Za účelem podpory a usnadnění návratu nebo vstupu rodičů na pracovní trh se plánuje také zavedení daňové uznatelnosti nákladů pro zaměstnavatele v souvislosti s poskytováním služeb péče o děti svých zaměstnanců a sleva na dani z příjmů pro rodiče, kteří využívají služeb péče o děti předškolního věku v souvislosti s participací na trhu práce. O tato ustanovení bude doplněn zákon o daních z příjmu.

Pro zaměstnavatele tak budou daňově uznatelné výdaje (náklady) v podobě výdajů na provoz vlastního zařízení péče o děti předškolního věku nebo příspěvku na provoz zařízení péče o děti předškolního věku zajišťovány jinými subjekty pro děti vlastních zaměstnanců, bez stanovení horního limitu těchto výdajů. Dále se navrhuje zavedení nové slevy na dani z příjmů fyzických osob pro poplatníka, který za účelem poskytnutí péče o děti předškolního věku (maximálně do sedmi let, které s ním žije ve společné domácnosti) využije služeb mateřské školy podle školského zákona nebo zařízení péče o děti předškolního věku, a to včetně dětské skupiny. Za každé vyživované dítě lze uplatnit slevu maximálně do výše minimální mzdy za zdaňovací období, která od 1.1.2013 činí 8 000 Kč. V případě umístění dětí do běžných mateřských škol se tento limit zdá být adekvátní, v porovnání s náklady na ostatní, zejména soukromé služby péče o dítě se však jeví jako poměrně nízký. Cílem této úpravy je daňově podpořit rychlejší návrat rodiče pečujícího o děti předškolního věku na trh práce formou slevy na dani, nicméně vzhledem k tomu, že tato právní úprava se bude vztahovat i na rodiče, kteří již na trhu práce jsou, není poskytnutí slevy na dani omezováno právě podmínkou návratu rodiče na trh práce. Zároveň není podmínkou pro uplatnění slevy na dani ekonomická aktivita obou rodičů dítěte.

(Zdroj: Návrh zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů a Důvodová zpráva k návrhu zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů, MPSV 2013)

Poznatky z praxe a diskutované problémy

V praxi se již některé subjekty výše popsaným návrhem zákona inspirovaly a obdobu dětské skupiny provozují, vzhledem k tomu, že však ještě nevešel v platnost, řídí se prozatím pouze obecnými právními předpisy (podrobněji viz kapitola 5.2.3). Tyto obecné předpisy však nevymezují konkrétní podmínky pro poskytování služeb péče o děti, a proto je musejí stanovit sami poskytovatelé, pouze na základě vlastního uvážení, bez konkrétní právní opory (jíž se jim nově stane právě zákon o dětské skupině). Motivem pro tyto organizace, které péči o dítě v dětské skupině poskytují zpravidla svým zaměstnancům, byla snaha nabízet služby na nekomerčním základě s tím, že návrh dětské skupiny se pro jejich účely zdál být nejvhodnější. V některých případech sehrávají nemalou roli také projektové výzvy ESF ČR, které, jak již bylo popsáno v předchozí kapitole, v současné době stanovují předem závazné požadavky týkající se fungování těchto zařízení, při nichž vycházejí z principů a standardů obsažených v návrhu zákona o dětské skupině. Pro některé zřizovatele je motivem a určitým vzorem při zakládání zařízení péče o děti na principu dětské skupiny dětská skupina zřízená Ministerstvem práce a sociálních věcí (podrobněji viz dále).

Zřizovatelé provozující dětskou skupinu jsou s ní dle našich zjištění velmi spokojeni, stejně jako rodiče, kteří do ní dávají své děti. Zavedení této nové služby je mnohými z odborné i široké veřejnosti vítáno a již poměrně netrpělivě očekáváno, neboť díky ní dojde k rozšíření spektra nabízených služeb a zejména k určitému zaplnění dosavadní mezery v kolektivní péči o nejmenší děti v ČR. Zároveň se rozšíří možnosti zaměstnavatelů při poskytování služeb péče o děti svých zaměstnanců,

jejichž zřízení nebude tak finančně nákladné a hygienicky náročné jako v případě firemních mateřských škol registrovaných ve školském rejstříku či služeb spadajících do režimu vázané živnosti. Otevřou se také možnosti využít cenově dostupné kolektivní zařízení i pro rodiče, kteří z důvodu nedostatečných kapacit neměli možnost využít služeb jeslí a mateřských škol. V neposlední řadě tato nová právní úprava představuje jednu z možných cest, jak mohou jesle poskytovat své služby i nadále, po jejich vyřazení z režimu zdravotnických zařízení.

Popsaný návrh zákona však má i řadu odpůrců, kteří buď odmítají návrh jako celek (většinou s odůvodněním, že by měl stát předně zajistit dostupnost stávajících tradičních kolektivních, cenově přijatelných a kvalitních forem péče o děti - zejména mateřských škol - pro všechny zájemce) nebo upozorňují na některá slabší místa návrhu zákona o dětské skupině. Jmenovat lze například poměrně vysoké doporučované počty dětí na jednu pečující osobu, které zejména v případě nejmenších dětí do 2 let věku, péče o něž je odborně i personálně náročná, nemusejí zaručovat dostatečnou kvalitu péče. Nabízí se tak otázka, zda bude jedna pečující osoba schopna plnohodnotně zvládnout péči až o 6 dětí různých věkových kategorií, tím spíše, budou-li převažovat děti nejnižšího věku. V této souvislosti je nicméně nutné připomenout, že zákon stanovuje nejnižší počet pečujících osob, který je poskytovatel povinen zajistit v jedné dětské skupině s tím, že poskytovatel může tyto počty libovolně navyšovat a měl by přitom zohledňovat věk (a zejména počet dětí do dvou let), zdravotní stav a dobu pobytu dětí ve skupině. Také vzhledem k tomu, že smyslem služby má být flexibilita a děti se mohou ve skupině průběžně měnit a střídat, mohla by být podmínka přísnější úpravy počtu dětí na jednu pečující osobu kontraproduktivní. Nabízí se také srovnání s třídou mateřské školy, která se naplňuje do počtu 24 dětí a na níž připadají dva pedagogičtí pracovníci, a to i v případě, že jsou ve třídě děti mladší tří let. Navíc i v případě malých mateřských škol, zejména jednotřídních, jsou obvyklé věkové smíšené kolektivy dětí od tří (případně dvou let věku) do pěti až šesti let věku. Oproti tomu jsou podmínky pro situaci, kdy je v dětské skupině pečováno o 6 starších dětí, nastaveny v porovnání s mateřskou školou přísněji. Podobně je tomu v případě porovnání se službami péče o dítě provozovanými na základě živnostenského zákona a na základě obecných právních předpisů, kde počet dětí na jednu pečující osobu není stanoven vůbec. Poskytovatel služby péče o děti v dětské skupině si navíc může spodní věkovou hranici pro přijetí dítěte do skupiny libovolně navýšit.[116]

Kritizováno bývá také v důvodové zprávě k návrhu zákona deklarované odmítání vzdělávání, které služba péče o dítě nezajišťuje, neboť poskytuje jen výchovnou péči zaměřenou na rozvoj schopností dítěte a jeho kulturních a hygienických návyků. Dle odpůrců tohoto postoje může být práce s dětmi v dětské skupině vystavena na principu vzdělávání, samozřejmě přiměřeného věku dětí. Problematické se jeví toto „nezajišťování vzdělávání" především v případě starších dětí před nástupem do základní školy, které tak mohou být v prvním ročníku povinné školní docházky znevýhodněny oproti dětem z klasických mateřských škol zajišťujících vzdělávání podle rámcových vzdělávacích programů. Zároveň tím mohou být kladeny zvýšené nároky na pedagogy ve školách. Zastánci tohoto názoru jsou proto přesvědčeni, že by dítě před nástupem do základní školy mělo navštěvovat mateřskou školu, nikoli dětskou skupinu. Vzhledem k tomu, že vzdělávání v posledním ročníku mateřské školy zřizované státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí se po dobu nejvýše 12 měsíců poskytuje dítěti bezúplatně a děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky se k předškolnímu vzdělávání přijímají přednostně, je však velmi pravděpodobné, že rodiče zvolí pro dítě předškolního věku spíše mateřskou školu nežli dětskou skupinu.

[116] Zdroj: Vypořádací tabulka - mezirezortní připomínkové řízení k návrhu zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů: zásadní připomínky. MPSV, březen 2013.

Kritika se vztahovala i ke spodní věkové hranici pro přijetí dítěte do dětské skupiny, která byla v původním návrhu stanovena již od velmi útlého věku, dle některých názorů příliš nízkého pro kolektivní nerodičovskou péči, tím spíše, pokud by v zákonu prošel navrhovaný doporučený počet dětí na jednu pečující osobu. V současné verzi návrhu zákona, předložené k projednání vládě, však byla spodní hranice posunuta na 1 rok věku dítěte.

Příklad

Konkrétním příkladem dětské skupiny, která je provozována podle výše uvedených pravidel, je dětská skupina Ministerstva práce a sociálních věcí pro děti zaměstnanců MPSV a pro děti zaměstnanců organizačních složek státu zřizovaných MPSV (případně pro děti zaměstnanců jiných organizačních složek státu), a to od 1.7.2011. V dětské skupině je poskytována pravidelná služba péče o dítě s variabilní možností využití buď po celý týden nebo jen po část dne, případně jen některé dny v týdnu. Ve skupině je pečováno současně o maximálně 12 dětí od 2 let věku do zahájení povinné školní docházky. Tato maximální kapacita je dána prostorovými podmínkami, které má dětská skupina v budově ministerstva k dispozici. O děti pečují dvě pečující osoby na plný úvazek a jedna vypomáhající pečující osoba, které jsou zaměstnankyněmi MPSV. V současné době dochází do dětské skupiny okolo 25 dětí, které se navzájem prostřídají, při dodržení maximální kapacity prostor. Během prvního roku provozu si dětská skupina získala důvěru rodičů, o čemž svědčí mimo jiné již naplněná kapacita. Proto se plánuje otevřít druhá dětská skupina o maximální kapacitě 6 dětí.

Od 1.10.2012 do 30.6.2015 je dětská skupina MPSV provozována v rámci projektu odboru rodiny a ochrany práv dětí MPSV „Sladění práce a rodiny inspirované příklady dobré praxe v Evropě", realizovaného v rámci OP LZZ a hrazeného z ESF ČR. (zdroj: internetové stránky MPSV - http://www.mpsv.cz/cs/13500)

Podrobněji viz Věcný záměr zákona o dětské skupině a o změně souvisejících předpisů

http://www.mpsv.cz/files/clanky/13503/zamer_zakona.pdf

6. Význam hodnotových orientací, postojů a preferencí v poptávce po zařízeních denní péče o děti v České republice

6.1 Faktory formující poptávku a nabídku služeb denní péče o děti

Na poptávku a nabídku služeb denní péče o děti působí současně faktory makrosociální a mikrosociální a obojí se vzájemně prolínají. Ty, které poptávku a nabídku především formují, lze rozdělit do následujících čtyř skupin:

1. **Demografický vývoj**: Pokles počtu zařízení denní péče o děti byl v 90. letech minulého století způsoben mimo jiné poklesem zájmu v důsledku snížení porodnosti (viz Paloncyová et al., 2013. Rodinné chování a rodinná politika jako východiska pro analýzu systému denní péče o děti ve Francii a v České republice). V důsledku vzrůstu počtů narozených na přelomu minulého a tohoto desetiletí se postupně zvyšovaly požadavky na jesle a zejména mateřské školy. Ačkoliv se po deseti letech tempo tohoto vzrůstu zpomalilo a vzhledem k početnosti dnešních mladých generací nelze v budoucích letech očekávat stejně rychlý vzrůst porodnosti, jako jsme zaznamenali donedávna, poptávka po zařízeních denní péče o děti zřejmě dále poroste. Důvodem je jednak to, že diskrepance mezi poptávkou a nabídkou i v minulých letech dále rostla, a jednak to, že zde nabývají na významu jiné faktory než pouhé demografické - externí (ekonomické) a vnitřní (sociokulturní a individuální).
2. **Zaměstnanost žen**: Její míra je odvislá zejména od poptávky po pracovní síle na trhu práce a jednak od zájmu žen o zaměstnání, ale také od podmínek zaměstnávání, jako je dostupná flexibilita pracovní doby a místa či nastavení systému odměňování.

   Míra ekonomické aktivity matek malých dětí v posledních dvaceti letech převážně mírně klesala (blíže k tomu Kuchařová, 2013. Ekonomické podmínky slaďování rodiny a zaměstnání v České republice a ve Francii). Lze to považovat za výsledek synergického působení jak změn (makro)ekonomických podmínek v důsledku krize, snižující mj. nabídku pracovních míst, tak i demotivujícím působením nastavení sociální a rodinné politiky v oblasti volna na péči o malé děti (zejména rodičovské dovolené) a nabídky služeb denní péče o děti. Velkou roli, stále více odborníky připomínanou, hraje stále velmi slabá nabídka pracovních míst s kratším úvazkem (Formánková, Dudová, Vohlídalová, 2011). Relativní snižování životní úrovně rodin v době nynější ekonomické krize, navíc při současném omezování velkorysosti rodinných a sociálních dávek, však oproti tomu zvyšuje motivaci žen k výdělečné činnosti i v době péče o malé děti. Děje se tak v prostředí šíření makroekonomických stimulů ke všeobecnému zvyšování zaměstnanosti, vč. žen ve všech fázích jejich životního cyklu. Ekonomové poukazují na plýtvání ekonomickým potenciálem mladých českých žen (Kalíšková, Münich, 2012).
3. **Opatření rodinné politiky:** Volba toho, zda a jaké zařízení denní péče rodiče pro své dítě (děti) využijí, závisí, zjednodušeně vyjádřeno, na porovnání přínosů a nákladů svěření dítěte do nerodinné péče v podmínkách nabídky v systému zařízení denní péče o děti a nabídky forem a finanční kompenzace volna za účelem péče o

děti (tj. mateřské a rodičovské, případně otcovské dovolené spolu se systémem rodinných dávek).

Mezinárodní srovnávací studie s větší nebo menší přesvědčivostí dokazují, že široká dostupnost zařízení denní péče o děti podporuje zaměstnanost žen a současně porodnost, zatímco rodinné politiky podporující „tradiční" pojetí mateřství a dělbu práce mezi partnery často nepřímo zaměstnanost i porodnost snižují. Neplatí zde však kauzální příčinnost, jak ukazují mezinárodní srovnání, protože je prokázán i vliv dalších faktorů, které mají kulturní, hodnotově-normativní a individuální charakter. Stručně a s jistým zjednodušením lze říci, že dostupnost (návštěvnost) zařízení denní péče o děti je nutnou podmínkou vyšší zaměstnanosti žen, a je proto i důležitou podmínkou vyšší porodnosti, nikoliv však dostatečnou. Proto je jejich role v rodinných politikách uznávána a zohledňována v různé míře. Rodinné politiky podporující dlouhé (často velkoryse finančně podporované) volno na péči o děti po jejich narození v mnoha případech méně podporují zařízení denní péče o děti. Taková je i mnoholetá situace v ČR přetrvávající v podstatě do současnosti (viz kapitola 4.). Je to výsledek jistého souladu mezi nastavením rodinné politiky a převládajícími preferencemi rodičů, který však postupně slábne. Příčiny lze hledat jak v rostoucím zájmu o paralelní výkon zaměstnání a rodičovství u matek malých dětí (ať je vyvolán ekonomickou potřebou nebo profesními ambicemi), tak v trvale nízké reálné podpoře služeb denní péče o děti ze strany státu i samosprávných orgánů (u nichž jsou více než na úrovni vlády konfrontovány jejich snahy s jejich možnostmi, především finančními).

Dnes tak poptávka po těchto zařízeních dále roste (srv. s mírou podpory zřizování dalších zařízení např. v šetření CVVM 2012) a významně převyšuje nabídku. Navzdory rostoucí aktuálně deklarované politické vůli v této oblasti podmínky zlepšit a navzdory různým pokusům v posledních letech zavést konkrétní a různorodá opatření se zatím nepodařilo snížit napětí mezi nabídkou a poptávkou. To se promítá v míře nezaměstnanosti mladých matek, ve snižování životní úrovně mladých rodin a neuspokojených profesních ambicích mladých žen, ale také v méně často zmiňovaném přetrvávání bariér vyššího zapojení mužů do péče o děti a dalších rodinných funkcí.

Je však třeba zmínit, že ve veřejném mínění české společnosti (tedy ne pouze rodičů malých dětí) není nedostatek jeslí, na rozdíl od nedostačující kapacity mateřských škol, vnímán jako velký problém. Ve výzkumu CVVM z konce roku 2012 by třetina dotázaných zařadila mezi priority rodinné politiky otevření dalších mateřských škol, ale pouze šestina zařadila mezi priority nové jesle (CVVM 2012).[117]

Důležitým stimulátorem změn v poptávce po službách denní péče o děti jsou poslední úpravy rodičovské dovolené a rodičovského příspěvku - viz Paloncyová et al., 2013. Rodinné chování a rodinná politika jako východiska pro analýzu systému denní péče o děti ve Francii a v České republice.

4. **Rodinné postoje a preference ohledně rodičovské péče**: Postoje a preference se utvářejí pod vlivem tradic, hodnotových orientací a chápání mužských a ženských rolí, ale také jako výsledek ekonomických kalkulů, kde hraje roli zejména příjem rodiny a posouzení tzv. nákladů ztracených příležitostí.

[117] Respondenti mohli jmenovat maximálně tři z 11 předložených opatření. V obou případech podíly těch, kdo volili zvyšování počtu zmíněných dvou typů zařízení péče o děti, od roku 2007 rostly, v případě mateřských škol z 19 % na 33 % a v případě jeslí z 9 % na 14 %. Vyšší priorita byla požadována pro daňové úlevy pro rodiny s dětmi, flexibilní pracovní úvazky a vybraný nástroj finanční podpory rodin s dětmi - přídavky na děti.

Subjektivní aspekty poptávky po zařízeních denní péče jsou primárně určovány preferencemi rodičů ohledně hodnot rodiny a zaměstnání a způsobů jejich slaďování. S tím souvisí preference ohledně optimální péče o děti. Těmto aspektům se zde budeme věnovat podrobněji.

6.2 Hodnotové orientace a rodinné postoje

V žebříčcích hodnot české populace zaujímá rodina trvale první příčku (srv. CVVM 2004, 2011), ale její pozice vůči ostatním sférám života se mění a především se mění obsah této hodnoty a tohoto pojmu, jímž přestává být míněna tradiční rodina založená na manželských a příbuzenských vztazích (srv. např. OECD, 2012; CVVM, 2011). Rostou tak podíly neúplných rodin a nesezdaných soužití s dětmi, oslabují se mezigenerační vztahy v rodině, mění se také postoje k zaměstnanosti matek. Tyto změny implikují i požadavky na dělbu práce mezi partnery a také potřebu využívat nerodinné formy denní péče o děti. Ukazuje se však, že tu díky vyšší pracovní emancipaci žen vzniká určitý více či méně konfliktní vztah mezi rodinou a zaměstnáním, mezi rodinnými a profesními aspiracemi. V české populaci, stejně jako v dalších, převládá zájem o skloubení obou sfér u mužů i žen. Jsou zde ovšem rozdíly zejména podmíněné vzděláním, dále pak rodinným stavem a fází rodinného cyklu (počtem a věkem dětí v rodině) a také genderově. Podle těchto ukazatelů se částečně liší i názory na rodičovskou a nerodičovskou péči o malé děti.

Rozdíl mezi postoji žen a mužů spočívá především v tom, že muži více prosazují tradiční dělbu práce mezi partnery v domácnosti, včetně preference delšího trvání rodinné péče o nejmenší děti, zabezpečované ovšem hlavně matkou (srv. např. Höhne et al., 2008). Tento postoj nicméně koresponduje s tím, jak muži a ženy nahlížejí na vztah svých rodinných a profesních ambicí. Z více výzkumů (mj. RZV 2006) se ukázalo, že ženy jsou spíše orientovány na rodinu, přednost práci před rodinou by jich, při snaze skloubit rodinné a pracovní povinnosti, dalo jen velmi málo. Muži jsou oproti tomu orientováni na rodinu a práci zhruba ve stejné míře. Ženy tedy chápou svou roli matky jako přirozenou, vč. přednostního věnování svého času a energie péči a výchově dětí i na úkor profesních ambicí. Muži proti tomu chápou své otcovství, i při velké váze mu přikládané, jako součást svého životního poslání, která je postavená v komplementárním vztahu vůči jejich profesnímu uplatnění, a to většinou jako rovnoprávná, nicméně zhruba u třetiny mužů spíš jako „doplňková" součást. Jinými slovy, muži se vnímají jako hlavní živitelé rodin spolu s chápáním profese jako svého hlavního poslání (srv. např. Maříková, Křížková, Vohlídalová, 2012, Kuchařová, Haberlová, 2008, Höhne at al., 2008). Promítá se to i v rozdílech průměrného počtu hodin věnovaných muži a ženami zaměstnání a rodině. Rozdíly jsou markantní (viz např. Sirovátka, Bartáková, 2008, s. 78, Valentová, 2006, Kuchařová et al., 2006), a přesto i ženami do jisté míry akceptované (Maříková, 2008), zejména v období péče o malé děti (Sirovátka, Bartáková, 2008).

Odlišnosti v postojích podle fáze rodinného cyklu se projevují tím, jak bude ukázáno i dále, že rodiče nejmladších dětí, považují výrazněji než ostatní rodinnou péči o malé děti za lepší než nerodinné formy péče, a proto alespoň pro danou fázi rodinného cyklu preferují „tradiční" genderovou dělbu rolí (tabulka č. 6.1).

Tabulka č. 6.1 **Názory na genderovou dělbu rolí (kladné odpovědi v %)**

	svobodní jedinci		**bezdětní partneři**		**mladá rodina s dětmi**		**úplná rodina se školními dětmi**		**rodina po odchodu dětí**		**neúplná rodina se závislými dětmi**
	muž	**žena**	**muž**	**žena**	**muž**	**žena**	**muž**	**žena**	**muž**	**žena**	**žena**
Muž a žena by měli mít stejné povinnosti v péči o domácnost											
určitě + spíše souhlasím	65,0	90,7	72,1	86,9	62,8	77,9	63,1	85,3	66,9	83,7	88,6
Muž má vydělávat a žena se má starat o domácnost											
určitě + spíše souhlasím	60,6	41,1	60,7	49,2	74,3	59,0	67,2	54,1	64,1	56,2	52,7

Pozn.: Dopočet do 100 % tvoří kategorie „spíše nesouhlasím + určitě nesouhlasím". Hodnoty uvedené kurzívou nejsou statisticky významně odlišné v závislosti na pohlaví dotázaného.

Zdroj: Höhne et al., 2008

Pokud jde o vliv vzdělání, vzdělanější ženy přisuzují své profesi a zaměstnání vyšší hodnotu (srv. mj. Rabušic, Chromková, 2007) než ženy méně vzdělané, což se projevuje i v jejich potřebě dřívějšího návratu do zaměstnání po narození dítěte. Přitom vzdělanější ženy chtějí věnovat dost času a energie výchově svých dětí a většinou hledají způsoby, jak se oběma sférám svého života věnovat intenzivně. Proto tyto ženy volí častěji alternativní formy zabezpečení svých dětí a flexibilní formy zaměstnání. Využívání individuální nebo jiné nestandardní nerodinné péče, vyznačující se vyšší finanční náročností, jim umožňují vyšší platová ohodnocení v porovnání se ženami s nízkým vzděláním.

Význam rodiny a zaměstnání v životě člověka byl předmětem řady výzkumů orientovaných na harmonizaci rodinných a profesních rolí nebo na determinanty porodnosti aj. Např. L. Rabušic ověřoval platnost teorie C. Hakimové o rozložení ženské populace na tři skupiny žen - primárně orientované na profesi, ženy adaptabilní, jednající podle konkrétních důležitých okolností a konečně ženy orientované hlavně na rodinu (v poměru zhruba 15:70:15 procentům). Oproti jiným zemím byl v ČR nevýznamně vyšší podíl žen orientovaných na rodinu. Podle jedné z otázek ve zde citovaných výzkumech VÚPSV se ukázala vysoká hodnota rodiny a vnímání povinností vůči rodině v různých fázích rodinného cyklu, především však právě v době péče o nejmenší děti (tabulka č. 6.2). Je však třeba upřesnit, že v tabulce č. 6.2 jsou sloučeny v prvním a třetím řádku dvě varianty odpovědí (viz poznámka u tabulky). Např. v mladých rodinách dávalo úplnou přednost rodině 29 % z uvedených 81 % žen (tzn., že 52 %, tj. skoro dvakrát více, žen volilo „mírnou" variantu), v rodinách se školními dětmi je to 22 % ze 76 %. To ukazuje, že **ani pro matky malých dětí neztrácí pracovní uplatnění hodnotu a roli důležitého zdroje rodinných příjmů**. Lze tedy dedukovat, že relativně dlouhé přerušení profesní dráhy péčí o děti na rodičovské dovolené je volbou sice do značné míry dobrovolnou, ale i tak trochu „z nutnosti",[118]

[118] Pokud „mírné varianty" orientace na práci a na rodinu z tabulky č. 6.2 připočteme ke střední, „neutrální" variantě (vzdáleně jako jistou analogii přístupu Hakimové a Rabušice), ve dvou zmíněných souborech respondentů bude mezi „adaptabilními" ženami okolo 70 % matek předškolních i školních dětí. To odpovídá mezinárodnímu srovnání, ale zásadní rozdíl je v naprosté převaze preferencí rodiny proti preferencím práce (srovnání je jen ilustrativní, ve výzkumech VÚPSV a FSS MU /L.Rabušice/ byla použita jiná metodika).

dokud ženy volí pouze mezi dvěma možnostmi: buď převážně celodenní péči o děti, nebo práci na plný úvazek a k tomu vlastní péči spíše ve formě "doplňkové" denní aktivity po 8 hodinách v zaměstnání a další době strávené dojížďkou.

Tabulka č. 6.2 **Preferovaný způsob řešení při skloubení rodinných a pracovních povinností, podle pohlaví a typu rodiny (v %)**

	svobodní jedinci		**mladá rodina***		**úplná rodina se školními dětmi**		**rodina po odchodu dětí**		**neúplná rodina se závislými dětmi**
	muži	**ženy**	**muži**	**ženy**	**muži**	**ženy**	**muži**	**ženy**	**ženy**
dát přednost rodině**	27,8	67,5	35,9	81,3	34,3	76,5	33,4	71,0	68,6
věnovat se rodině a práci stejně	38,1	26,3	27,8	15,9	33,9	20,6	37,2	25,7	28,8
dát přednost práci***	34,1	6,2	36,3	2,8	31,8	2,8	29,4	3,3	2,6

** s dětmi nebo bez dětí*
*** součet voleb variant „dát přednost rodině" a „věnovat se rodině i práci, ale spíše dát přednost rodině"*
**** součet voleb analogických variant o orientaci na práci*

Zdroj: Höhne et al., 2008

Celkové hodnotové orientace vztahující se k vnímání různých sfér života, stejně jako názory na postavení mužů a žen v soukromé i veřejné sféře prokazatelně významně ovlivňují představy a praxi rodičů ohledně jejich chování v různých fázích rodinného života. Stručně shrnuto, **podporují rodičovskou péči v raných stadiích života dětí, kontinuální mužskou a diskontinuální ženskou profesní dráhu a komplementární dělbu rolí mezi partnery v době péče o malé děti, vystřídanou dvoupříjmovým modelem rodiny v pozdějších fázích rodinného cyklu**. Oproti Francii i dalším zemím je zde potlačen tzv. modifikovaný model muže živitele a ženy pečovatelky, kdy jeden z rodičů, převážně matka, pracuje na zkrácenou pracovní dobu, což mj. umožňuje propojení rodičovských a profesních funkcí i v raných stadiích života potomků. Existuje tu pouze jistá alternativa, kdy jeden z partnerů se sice stejně jako ten druhý věnuje celodenně zaměstnání, ale vyhledává taková, která jsou méně náročná na výkon a využívání lidských kapacit (např. mívá pravidelnou pracovní dobu, nevyžaduje nějakou domácí přípravu nebo zanášení pracovních problémů do myšlení v mimopracovní době, příp. dokonce umožňuje pracovní dobu nevyužívat pouze na práci samotnou, práce nebývá vykonávána v tzv. nesociálních časech atp.).

Je zřejmé, že subjektivní aspekty rozhodování o rodinných strategiích a organizaci rodinného života jsou determinovány strukturálními a institucionálními podmínkami, vlivy externích a interních faktorů se nicméně prolínají. Celkové strategie se pak promítají i v preferencích forem denní péče o malé děti.

6.3 Preferované formy denní péče o malé děti

Výzkum Rodina, zaměstnání a vzdělání (RZV) z poloviny minulého desetiletí ukázal, že navzdory nemalým profesním aspiracím žen v době, než začnou jejich děti navštěvovat školu, preferují v různé intenzitě vlastní péči o ně (graf č. 6.1). Přitom tato data ukazují **závislost preferencí na věku dětí a také, ač nepřímo, na**

požadovaných funkcích služeb zařízení denní péče o děti. V případě dětí do dvou let věku je jednoznačně upřednostňována rodinná péče. Jsou-li dětem 2-3 roky, pak je hodnocena jako nejlepší stále rodina (něco přes 70 %) a pokud je žádána mimorodinná péče, pak nejraději individuální (či v malé skupině) a na část dne.[119] U dětí ve věku 3-4 roky roste zájem o mimorodinnou péči, přičemž preference i nároky na nerodinnou péči se diferencují, když vedle „tradiční" orientace na mateřskou školu je navíc vyjadřován častěji i zájem o netradiční formy péče. Je-li dětem více než 4 roky, rostou požadavky na kolektivní péči a na vzdělávací funkce v nerodinné péči, čili jsou zřetelně preferovány mateřské školy. Nicméně i v době, kdy se alternativní způsoby denní péče o děti teprve začínaly rozvíjet, projevovali o ně rodiče zájem (tehdy limitovaný povědomím o jejich existenci a kvalitě). Vytvářel se prostor pro alternativní formy péče, a to hlavně jako přechodná řešení mezi individuálními a kolektivními formami.

Graf č. 6.1 **Rodiči preferované formy péče o malé děti podle věku dítěte**

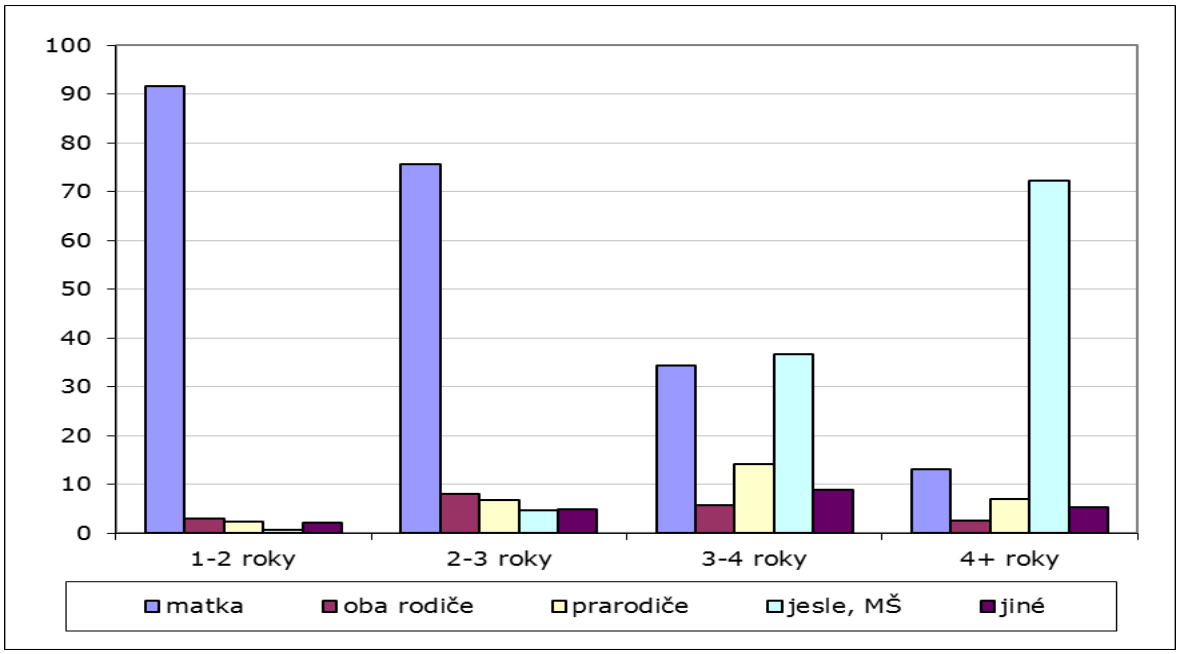

Zdroj: Projekt Rodina, zaměstnání a vzdělání 2006 (rodiče s alespoň jedním dítětem 3-7 let věku)

Podle dat výběrového šetření pracovních sil Českého statistického úřadu (VŠPS 2010) v 80 % úplných rodin s nejmladším dítětem do 3 let matka doma pečuje o děti a otec je zaměstnán. V rodinách s nejmladším dítětem ve věku 3-5 let pečuje matka o děti v domácnosti ve 40 % případů, zatímco převládá situace, kdy pracují oba rodiče (55 % rodin) a dítě je svěřováno do nerodičovské péče. Podle mezinárodních statistik (OECD Family Database) má 19 % matek dětí do 3 let v ČR status „zaměstnaná" ve smyslu oficiálních statistických definic zaměstnanosti.[120] Z toho je 12 % skutečně zaměstnáno a 7 % je na mateřské dovolené, tedy 81 % je buď na rodičovské dovolené (většina) nebo v domácnosti.

[119] Jiné než tradiční kolektivní formy péče nebyly podrobněji sledovány, protože nebyly dost rozvinuty, aby je volil počet dotázaných dostatečný pro detailnější analýzu.

[120] Protože podle statistické definice je matka na mateřské dovolené ekonomicky aktivní (srv. http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zam_vsps, 30.3.2013).

Různé datové zdroje tedy ukazují, že **skutečné chování matek rámcově odpovídá zjištěným preferencím rodičů**. Přímo jsme tuto vazbu zjišťovali v šetření RZV 2006 u rodičů předškolních dětí (graf č. 6.2) a matek z neúplných rodin (graf č. 6. 3). Grafy se týkají názorů rodičů na péči pouze o děti ve věku 3-4 roky, protože u mladších dětí je tak naprostá převaha preference i realizace rodičovské péče, že obdobné srovnání není průkazné. V obou typech rodin v následujících grafech realita silně korespondovala s preferencemi. To však neznamená, že rodiče tak úspěšně nacházeli přístup k těm formám péče o děti, které považovali za nejvhodnější. Spíš se dá předpokládat, že požadavky se částečně přizpůsobovaly možnostem daným aktuální situací v nabídce nerodinných forem péče,[121] která zase podléhala celkovému pojetí rodinné politiky (její orientaci na podporu harmonizace rodiny a zaměstnání nebo spíše na podporu péče žen o děti v domácnosti), ale i obecnému diskurzu (srv. např. Dudová, Hašková, 2010). Např. je tu nápadný podíl rodin, v nichž rodič pečuje celodenně o dítě, ač to není deklarovaná preference. Významně neuspokojeny jsou požadavky na netradiční formy péče i přesto, že tyto požadavky nejsou vysoké. To, že samoživitelky vykazují vyšší využití kolektivních zařízení proti svým preferencím, než je tomu u matek z úplných rodin, ukazuje, že tyto matky reflektují větší tlak na svou ekonomickou aktivitu (jsou živitelkami rodiny) i to, že systém jim o něco více vychází vstříc právě vzhledem k jejich obtížnější situaci.[122]

Graf č. 6.2 **Vztah mezi preferovanou péčí o dítě ve věku 3-4 let a skutečnou péčí - matky z úplných rodin s dětmi předškolního věku**

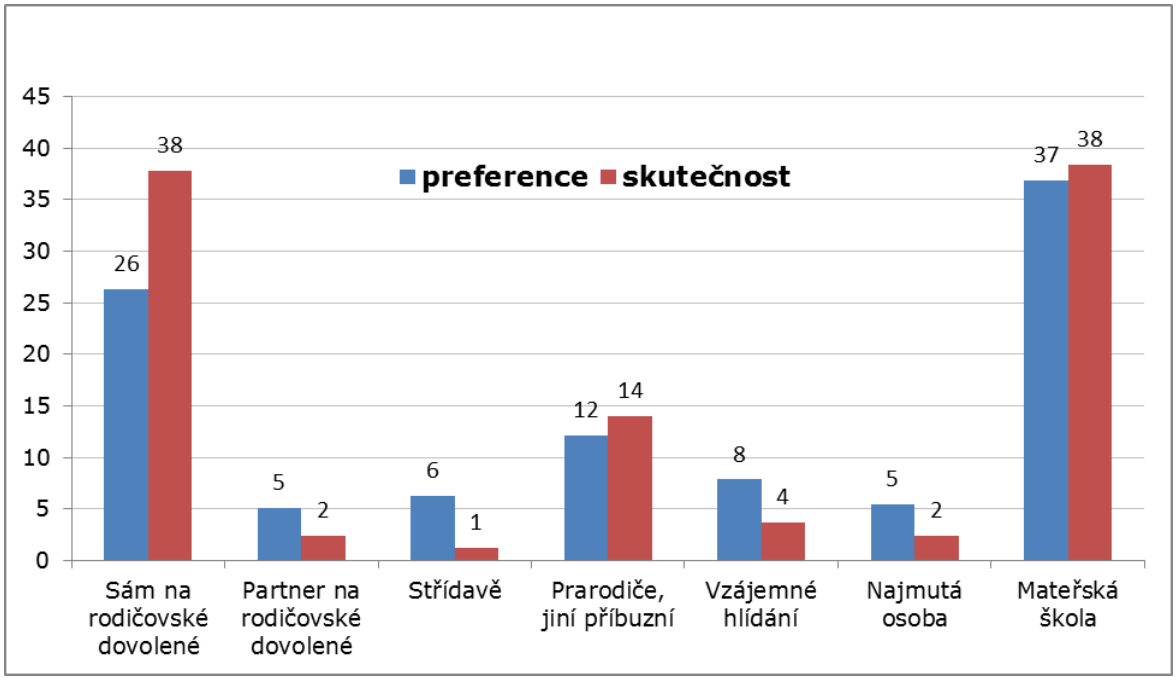

Zdroj: Projekt Rodina, zaměstnání a vzdělání 2006

[121] V době konání výzkumu dotázané ženy deklarovaly (vzhledem k datu výzkumu a stáří jejich dětí) svoji zkušenost zhruba za období od počátku 90. let minulého století do roku 2006.

[122] Nelze však tvrdit, že by neúplnost rodiny byla oficiálním či obecně uplatňovaným kritériem pro přijetí do mateřské školy.

Graf č. 6.3 **Vztah mezi preferovanou péčí o dítě ve věku 3-4 let a skutečnou péčí - matky z neúplných rodin s nezletilými dětmi**

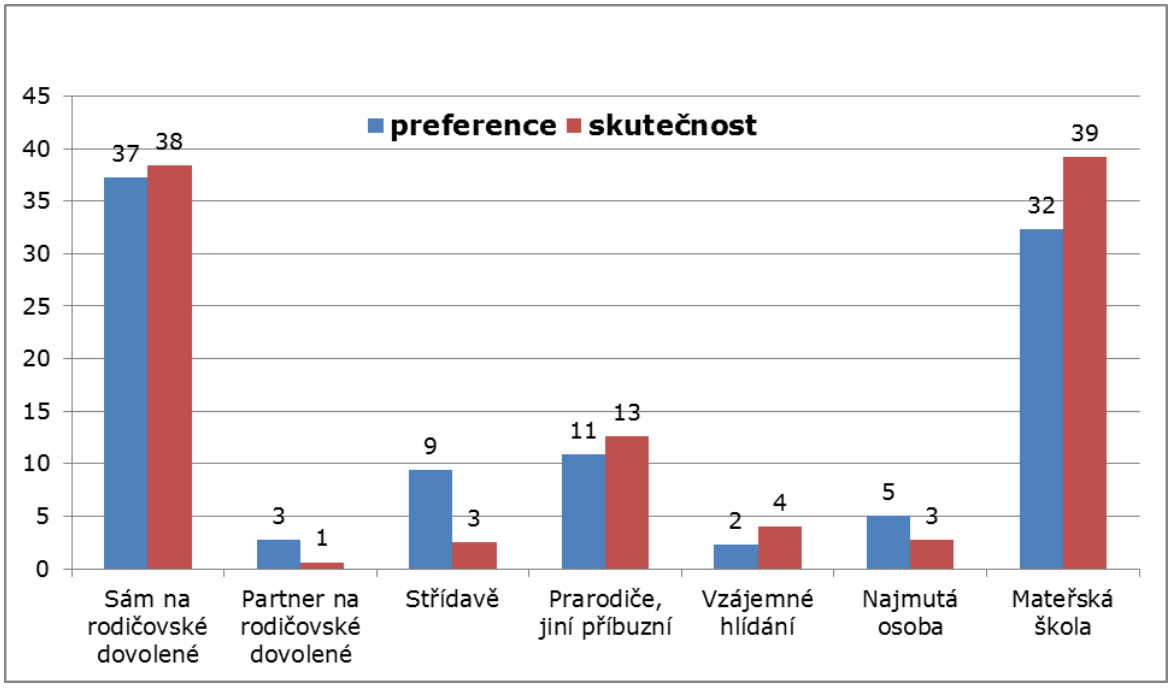

Zdroj: Projekt Rodina, zaměstnání a vzdělání 2006

Při pohledu na míru souladu reálného chování s preferencemi je tedy třeba si klást otázku, nakolik se rodiče přizpůsobují nastavení rodinné politiky a nakolik je tomu naopak. Proto se nejprve podíváme blíže na okolnosti délky čerpání rodičovské dovolené. Dílčí odpověď mohou dát také zjištění z výzkumů rodičů, kde se ptáme na preferovaná opatření rodinné politiky, na což se podíváme následně.

České matky doposud převážně využívaly maximální možné délky rodičovské dovolené, tj. do 3 let věku dítěte (srv. mj. Křížková et al., 2005, Kuchařová et al., 2006, Hašková, 2008, Závěrečná zpráva 2011). Nemalá část z nich využívala možnost pobírat rodičovský příspěvek do 4 let věku dítěte (alespoň část jeho čtvrtého roku), mezi matkami dvou a více dětí mnohé porodily další dítě před ukončením rodičovské dovolené s prvním dítětem - tabulka č. 6.3. Tato tabulka je zde použita, ač ukazuje starší data z doby, kdy byly odlišné podmínky rodičovské dovolené od dnešních a jiná byla i ekonomická situace. Tehdejší výzkum (Harmonizace rodiny a zaměstnání - HRZ 2005) se však této tematice podrobně věnoval a data ukazují i některé názory, které napomohly změnit podmínky pro rodičovskou dovolenou. Především je zde ukázána **velká míra úplného přerušení profesní aktivity v době rodičovské dovolené,**[123] **ačkoliv to úplně neodpovídá zájmům žen**. Také je tu totiž nepřímo projeven zájem o práci na zkrácený úvazek v době rodičovské dovolené, tedy potažmo požadavek

[123] V době šetření HRZ 2004 a RZV 2006 bylo podle zákona o státní sociální podpoře (č. 117/1995 Sb.) možné při rodičovské dovolené a pobírání rodičovského příspěvku pracovat za těchto podmínek: do konce roku 2005 dítě mohlo navštěvovat jesle, mateřskou školu nebo jiné podobné zařízení pro děti předškolního věku nejvýše 5 kalendářních dnů v měsíci (bez ohledu na délku návštěvy). U dětí postižených to mohla být maximálně 4hodinová návštěva. Od 1.1.2006 začala platit nová právní úprava. Dítě do 3 let mohlo být nadále v jeslích nebo obdobném zařízení jen 5 dnů v kalendářním měsíci bez omezení délky návštěvy. Dítě od 3 let mohlo být v předškolním zařízení každý den, ale nejvýše 4 hodiny.

pravidelné, ale "zkrácené" nerodinné péče na část týdne nebo několik hodin denně. Vysoký je deklarovaný zájem o možnost pracovat při rodičovské dovolené a využívat zařízení denní péče o děti. Podobná zjištění, novější a podrobnější, viz Sladění 2009, kde zájem pracovat v době rodičovské dovolené deklaruje 63 % dotázaných, sečteme-li odpovědi rozhodně ano a spíše ano. Hlavní důvody jsou finanční.

Tabulka č. 6.3 **Souvislosti délky rodičovské dovolené u prvního (jediného) dítěte, podíly v %**

	typ rodiny		
	NUR, 1 dítě	UR, 1 dítě	UR, 2 děti
délka první RD - věk prvního dítěte na konci RD	3 roky 32 4 roky 23 do 3 let 65	3 roky 44 4 roky 25 do 3 let 60	neukončená 20* 3 roky 20 4 roky 14 do 3 let 59
zaměstnání ženy během RD s 1. dítětem	žádné: 75 plný úvazek + podnikání: 8 Kratší úvazek: 17	nepracoval(a): 80 plný úvazek + podnikání: 9 kratší úvazek: 11	nepracoval(a): 79 plný úvazek + podnikání: 6 kratší úvazek: 15
rodičovská dovolená s prvním dítětem – délka plánovaná vs. skutečná (odpovědi v %)			
skutečná délka v porovnání s plánovanou	neplánovali: 40 zhruba stejná: 29 kratší: 19 delší: 13	neplánovali: 40 zhruba stejná: 35 kratší: 14 delší: 11	neplánovali: 47 zhruba stejná: 32 kratší: 11 delší: 10
proč kratší **	5-finance: 59 6-příležitost: 23	5-finance: 33	5-finance: 53 6-příležitost: 18 7-DPD: 12
proč delší **	1-nemá zaměstnání 47	2-prefer. rodinné péče 30 1-nemá zaměstnání 20 3-rodičov. příspěvek 15	4-další dítě 83 1-nemá zaměstnání 8 3-rodičov. příspěvek 8
deklarovaná podpora rozšíření možnosti využívat MŠ při pobírání rodičovského příspěvku***			
rozšíření doby pobytu dítěte v zařízení bez ztráty nároku na rodičovský příspěvek	nutná změna: 30 potřebná změna: 39	nutná změna: 33 potřebná změna: 43	nutná změna: 36 potřebná změna: 44
využily by tu možnost	59	60	65

Pozn.: RD = rodičovská dovolená; UR = úplná rodina; NUR = neúplná rodina; DPD = denní péče o děti; MŠ = mateřská škola
** Týká se matek, kterým se narodilo další dítě*
*** Procenta jsou orientační, v některých skupinách jsou velmi nízké četnosti. Popis důvodů: 1=nesehnala vhodné zaměstnání; 2=chtěla se sama starat o dítě; 3=chtěla využít rodičovský příspěvek; 4=čekala/narodilo se další dítě; 5=špatná finanční situace; 6=naskytla se dobrá pracovní příležitost; 7=podařilo se zajistit denní péči o dítě; 8=původní zaměstnání neumožňovalo sladit zaměstnání a péči o dítě.*
**** V době výzkumu šlo o záměnu dosavadní povolené četnosti návštěvy MŠ a jiných zařízení denní péče 5 dní za měsíc za četnost 4 hodiny denně pro děti starší tří let. Dopočet do 100 % jsou odmítavé nebo neutrální odpovědi.*

Zdroj: Harmonizace rodiny a zaměstnání – HRZ 2005. Rodiče dětí do 10 let věku.

Na druhé straně tabulka ukazuje, že ženy volí délku rodičovské dovolené i přes 3 roky. Přesah přes tento „hraniční" věk však nebývá příliš dlouhý, byť variabilita je velká. Délka rodičovské dovolené např. klesá s pořadím dítěte a jiná je u samoživitelek.

Zatímco v úplných rodinách bývá spíš delší než kratší než 3 roky, v rodinách neúplných jsou delší a kratší délka než 3 roky téměř stejně časté. Např. v úplné rodině s jedním dítětem ukončilo rodičovskou dovolenou před dosažením tří let věku dítěte 16 % matek, ale déle než tři roky bylo doma s dítětem 40 % matek. V neúplné rodině využilo rodičovskou dovolenou na méně než 3 roky 33 % žen a nad 3 roky 35 %. Za pozornost stojí i poměrně velké podíly rodin, které délku rodičovské dovolené předem neplánovaly, asi proto, že okolnosti vedly rodiny k využití (téměř) celé rodičovské dovolené (částečně to lze vysvětlit tak, že se "automaticky" počítalo s pravděpodobností vybrat si celou možnou délku dovolené, a to snad mj. proto, že jinak rodina přišla o obnos odpovídající nevybranému rodičovskému příspěvku). Nicméně **pokud rodiče plánují délku rodičovské dovolené, nejčastěji plán dodrží, ostatní ji proti plánům ukončují spíše dříve** než později. Důvodem kratší dovolené proti plánu jsou hlavně potřeba výdělku (srv. Sladění, 2009) nebo pokračování v pracovní kariéře, dále také to, že se naskytla možnost péče o dítě v mateřské škole nebo péče jinou osobou. Naproti tomu důvodem delšího setrvání na rodičovské dovolené je hlavně upřednostnění vlastní péče o dítě či nedostupnost vhodného zaměstnání, ale také nedostupnost nerodičovské péče. Obdobné přitom byly podíly respondentů deklarujících (ne)dostupnost institucionální i alternativní péče (HRZ 2005).

Již v tomto roce, ve výzkumu vdaných matek dětí ve věku 3-10 let, ZPD 2005, by podle deklarací rozšíření nových forem péče pomohlo při slaďování rodiny a zaměstnání 63 % respondentek (26 % velmi a 37 % za určitých okolností) a zřizování předškolních zařízení zaměstnavateli by uvítalo 56 % z nich (27 % velmi a 29 % za určitých okolností).

Při hodnocení širšího spektra opatření rodinné politiky v zájmu podpory rodičovství byl rodiči-respondenty v šetření RZV 2006 obecně přikládán význam zařízením denní péče o děti (tabulka č. 6.4). V žebříčcích preferencí se však před nimi umísťuje materiální podpora, především finanční pomoc (dávky v mateřství, rodičovský příspěvek apod.), čili podpora domácí péče o malé děti. Také při hodnocení spektra opatření z hlediska harmonizace rodiny a zaměstnání přikládají rodiče nejmenších dětí největší význam finančním náhradám pracovních příjmů v době volna na péči o nejmenší děti. Mezi preferovanými opatřeními na usnadnění harmonizace se umísťuje dostupnost zařízení denní péče o děti na středních pozicích. Obdobné byly výsledky v šetření HRZ, kde bylo nejčastěji žádáno prodloužení mateřské a rodičovské dovolené (tehdy tříleté). Často bylo zmíněno snížení poplatků za zařízení denní péče pro nízkopříjmové rodiny (tehdy jmenovány mateřské školy a družiny), zatímco rozšíření forem denní péče ještě nebylo tolik pociťováno jako žádoucí.

Tabulka č. 6.4 **Pořadí nejdůležitějších opatření** rodinné politiky usnadňujících rodičovství, péči o děti a sladění uplatnění na trhu práce s rodinnými povinnostmi, podle typu rodiny (v %)**

	svobodní jedinci	mladá rodina*	úplná rodina se školními dětmi	rodina po odchodu dětí	neúplná rodina se závislými dětmi
dobře placená mateřská dovolená	38,8	33,1	24,7	34,3	25,7
dobře placená a přiměřeně dlouhá rodič. dovolená		23,8	29,4		26,7
cenově dostupné bydlení pro rodiny s dětmi	17,9	8,8	7,8	x	6,1
dostatečně vysoké přídavky na děti	10,4	5,6	5,6	10,6	8,1
možnosti zkrácených úvazků a pružné pracovní doby	8,1	6,8	6,2	16,1	4,7
dostupnost kvalitní péče pro děti do tří let, dobré ceny	9,1	5,0	4,2	14,5	4,5
dostupnost mateřských škol s kvalitní péčí, dobré ceny		8,2	10,7		7,5
snížení daní pro osoby s nezaopatřenými dětmi	5,9	2,2	2,4	7,3	3,3
kvalitní pracovněprávní ochrana rodičů v zaměstnání	3,0	0,8	1,8	4,9	1,0
dostatečně vysoké porodné při narození dítěte	2,8	3,2	0,6	x	1,8
možnost novomanželské půjčky	1,8	0,6	0,8	x	1,2
snížení nákladů na vzdělání dětí	0,7	0,4	1,0	0,8	1,2
možnost střídat se na mateřské a rodičovské dovolené	0,9	0,4	1,2	x	0,4
matkám/otcům dětí do 10 let 1-2 dny volna	0,6	0,4	x	2,0	1,6
ochrana matek/otců po návratu z mateř./rod. dovolené	x	x	1,6	6,1	4,3
zařízení pro pobyt školních dětí v mimoškolní době	x	0,6	0,6	3,1	1,2
možnosti pro zájmy a volný čas školních dětí, ceny	x	x	0,6		0,6
kvalitní poradenství pro rodiče při výchově dětí	x	x	0,4	0,2	-
služby a zař. pro staré lidi s kvalitní péčí, dobré ceny	x	x	0,2	x	-

*Pozn.: * s dětmi nebo bez dětí*

*** Respondenti měli z daných opatření vybrat v pořadí tři nejdůležitější, v tabulce jsou uvedeny hodnoty v prvním pořadí.*

Zdroj: RZV 2006, podle Höhne et al., 2008

Pro ověření zmíněných postojů byla v RZV 2006 položena i otázka dávající do protikladu podporu služeb pro rodiny a finanční podporu rodiny (co by měl stát především dělat, co by podpořilo slaďování rodiny a zaměstnání). Rodiče dětí předškolního i raného školního věku upřednostňovali finanční pomoc proti službám, a to v obou souborech v poměru dvě ku jedné, o málo více ji žádaly osamělé matky. Pouze majetnější respondenti dávali nadpoloviční podporu sociálním službám, což lze vysvětlit tím, že majetnější bývají vzdělanější, a jsou to proto i lidé, v jejichž životě hraje profese a pracovní uplatnění větší roli. Takové ženy preferují dřívější návrat do zaměstnání po narození dítěte. Naopak rodiče s nižšími příjmy nadprůměrně podporují finanční podporu od státu (v poměru mírně vyšším než tři ku jedné).[124] Oproti výzkumu z roku 2002 (STEM) vzrostl v roce 2006 zájem o materiální pomoc na úkor služeb pro rodiny, což S. Höhne zdůvodňuje poklesem reálné hodnoty rodinných dávek v první polovině minulého desetiletí (Höhne, 2008). Ačkoliv se situace v tomto směru příliš nezlepšila, lze se domnívat, že v současné době by výsledky stejného dotazování nebyly asi shodné už z důvodu prohloubení diskrepance mezi nabídkou a poptávkou služeb péče o děti, ale i předpokládaného nárůstu zájmu matek malých dětí o paralelní

[124] Je zajímavé, že odpovědi se nelišily podle velikosti místa bydliště, ač ta hraje roli v nabídce služeb denní péče o děti, ani podle počtu dětí.

zvládání profesních a rodinných rolí. Analogické aktuální podklady k tomuto předpokladu sice nemáme, potvrzuje ho však výše zmíněné šetření CVVM z konce roku 2012 (CVVM, 2012), třebaže je koncipované odlišně a je provedeno na jiném typu vzorku populace (používá reprezentativní, nikoliv kvótní výběr). Zde k hodnocení předložené položky zahrnovaly jak finanční dávky, tak daňové úlevy a různé formy denní péče o děti. Zájem o podporu materiální a podporu služeb zde byl v podstatě vyrovnaný.

Nelze ovšem opominout silné zakořenění postojů k využívání rodičovské dovolené na co nejdelší dobu. Ve výzkumech z roku 2006 bylo její tříleté trvání preferováno i ve fiktivní konfrontaci (navozené otázkou dotazníku) s variantami kratší dovolené s vyšší finanční náhradou příjmu.[125] Odmítána je však i její delší varianta. Současně ženy vyjadřovaly zájem o větší možnost paralelní výdělečné činnosti, než tehdy reálně existovaly, jak už bylo zmíněno. Tento zájem byl vyslyšen a prostor pro výdělečnou činnost rodičů na rodičovské dovolené se od té doby nesrovnatelně rozšířil (kapitola 5.1.1 této publikace).

6.4 Uplatnění profesních a pracovních aspirací z hlediska harmonizace rodiny a zaměstnání

Faktické důsledky dlouhého přerušení pracovní dráhy velká část mladých matek nebere ještě dnes příliš v úvahu nebo nevnímá jejich nepříznivé aspekty, jako je obtížný návrat do zaměstnání, zastarání kvalifikace, nižší platy v další pracovní kariéře a v budoucnu případně nižší důchod (srv. mj. Maříková, 2008, Kuchařová, 2013, Ekonomické podmínky slaďování rodiny a zaměstnání v ČR a ve Francii). Přesto roste podíl žen, které si uvědomují dopady přerušení zaměstnání na jejich postavení na trhu práce nejen v době návratu po rodičovské dovolené, ale i v dalších fázích jejich životního cyklu. Jejich zájem o dřívější návrat podpořila i soudobá ekonomická krize, která zvýrazňuje potřebu dvou příjmů v domácnosti, příp. větší jistotu zachování alespoň jednoho příjmu, když vzrůstá ohrožení nezaměstnaností i pro muže (Sirovátka, 2010, s. 10-11). Pokud si ženy uvědomují dopady dlouhé rodičovské nebo mají jinou motivaci k brzkému návratu do zaměstnání po narození dítěte (dětí), musejí doposud převážně přistoupit na práci na plný úvazek a řešit péči o dítě v době pobytu matky v zaměstnání celodenní docházkou dětí do kolektivního zařízení nebo zajistit jinou formu celodenní péče, často kombinací různých možností. Pokud se ale zároveň chtějí věnovat i výchově a péči o své děti, bývají donuceny k přijímání zaměstnání, která jim jinak nemusejí příliš vyhovovat (na směny, v nesociálním čase, podle možností práci z domova apod.[126]). Jistým, méně problémovým, řešením je flexibilní pracovní doba, mnoha ženami preferovaná před zkrácenými úvazky (viz dále), v čemž se projevuje i jistý tradicionalizmus myšlení českých žen dlouhodobě se přizpůsobujících tlaku na pracovní zapojení na plný úvazek. Tento přístup koresponduje z hlediska rodinné strategie harmonizace rodinných a pracovních úkolů s výše zmíněným modifikovaným modelem muže živitele „po česku".

Proto matky, které nechtějí „zanedbávat" péči o děti na straně jedné a na straně druhé současně neztrácet svou kvalifikaci, pracovní dovednosti, kontakty atd. či podporovat příjmově svou rodinu, mají zájem o kratší úvazky, příp. další formy

[125] V době výzkumu existovala jen jedna zákonná délka rodičovské dovolené a jedna univerzální výše rodičovského příspěvku. Výzkum tehdy mj. ověřoval zájem o připravovanou změnu, která vedla k tzv. „třírychlostní" rodičovské dovolená.

[126] Ačkoliv v principu jsou flexibilní formy práce přínosem pro slaďování rodiny a zaměstnání, mají i své nevýhody, zvláště nejsou-li výsledkem vlastní volby.

flexibilní pracovní doby a také flexibilního místa výkonu práce. Podle analýzy Formánkové, Dudové a Vohlídalové (2011) měla v roce 2005 více než desetina matek dětí do tří let a více než třetina matek dětí ve věku 3-6 let zájem pracovat na kratší úvazek. Podle staršího výzkumu STEM (rok 2002) projevila tento zájem necelá čtvrtina matek s malými dětmi i desetina matek již dospělých dětí (vedle necelé pětiny osamělých matek). Z těchto respondentů však takto tehdy pracovala v prvním případě pouze zhruba desetina, v dalších dvou případech dvacetina, což odpovídá tehdejšímu podílu podle statistik.

Výše byl ukázán relativní soulad mezi preferencemi a realitou forem péče o děti podle jejich věku v rané fázi jejich života. Rozpor naopak nacházíme, jak bylo ukázáno, mezi poptávkou po flexibilních pracovních režimech a realitou zaměstnání žen v takových režimech a konkrétně pak matek malých dětí. Ani nejčastěji využívaný typ v ČR, tj. kratší pracovní úvazek, není ženami využíván v rozsahu, který by jim vyhovoval (srv. Sladění, 2009). Je známo, že ve využívání zkrácených úvazků ČR zaostává za většinou zemí Evropy podílem necelých 10 % zaměstnaných žen s tímto úvazkem mezi všemi zaměstnanými ženami oproti 32 % v průměru zemí EU (viz Kuchařová, 2013 Ekonomické podmínky slaďování rodiny a zaměstnání v ČR a ve Francii).

Přitom zájem žen o částečný úvazek, zejména matek malých dětí, je srovnatelný s jinými zeměmi. Podle VŠPS (viz výše) 55 % matek s dětmi od tří let do počátku školní docházky je zaměstnáno (převážně na plný úvazek), podle námi dotázaných žen, které jsou matkami dětí tohoto věku, by jich pracovalo na plný plus částečný úvazek 78 %, pokud by měly volbu obou možností (v tom 60 %, tedy většina, na částečný). U matek dětí mladšího školního věku by možnost pracovat na nezkrácenou pracovní dobu u dotázaných žen vedla k zaměstnanosti 93 % (v tom 47 %, tedy polovina, na kratší úvazek). Data ČSÚ však ukazují míru zaměstnanosti žen s nejmladším dítětem ve věku 6-14 let 85 % (tedy všech dětí školního věku; OECD Family Database; Zaostřeno 2011).

Dá se jednoznačně říci, byť uvedená data nejsou plně srovnatelná, že nenaplnění preferencí ohledně částečných úvazků (a jistě i dalších forem flexibilní pracovní doby) snižuje šanci na zaměstnání českých žen, a to zejména právě matek malých dětí. To ukazují i zde využitá data z poloviny minulého desetiletí (následující tabulky). Ačkoliv matky nejmenších dětí do 2 let s naprostou převahou odmítají pracovat paralelně s péčí o děti, i mezi nimi by o výdělečnou činnost některé zájem měly, kdyby mohly pracovat na méně hodin denně nebo v týdnu. Mezi matkami s dětmi ve věku 2-3 roky už jich je významný podíl a ještě u matek mladších školáků, které reálně většinou už pracují na plný úvazek, by dostupnost kratších úvazků podstatně přispěla k méně problémové harmonizaci rodiny a zaměstnání (tabulka č. 6.5).

Tabulka č. 6.5 **Typy pracovních úvazků žen, dle jejich deklarací ideálních, podle věku dítěte (v %) - ženy**

období podle stáří dítěte/dětí	**preferované pracovní úvazky žen**		
	celý úvazek	**částečný úvazek**	**zůstat doma**
období po uzavření sňatku, než se narodí děti	93,4	3,9	2,7
období, kdy je některé z dětí ve věku 1-2 roky	1,6	3,9	94,5
období, kdy je některé z dětí ve věku 2-3 roky	2,0	19,2	78,8
období, kdy je některé z dětí ve věku 3-6 let	17,6	60,5	21,9
období, kdy nejmladší dítě začne chodit do školy	45,3	47,3	7,4
období po odchodu dětí z domova	94,9	2,7	2,4

Zdroj: RZV 2006 (lidé ve věku 20-35 let, žijící v partnerství/manželství, 1/4 z nich bezdětní, ostatní s nejmladším dítětem 3-7 let věku)

Míru uspokojení zde ilustrované poptávky po kratší pracovní době matek a otců dětí ve věku do 6 let (nejmladšího nebo jediného dítěte) zobrazuje tabulka č. 6.6. Mj. tu vidíme markantní rozdíly podle pohlaví, vyplývající z převažujícího vnímání mužských a ženských rolí. Muži prakticky netouží po kratším úvazku, mj. proto, že v době, kdy žena je na rodičovské dovolené, řada mužů zintenzivňuje výdělečnou činnost. Naopak se tu potvrzuje, že zaměstnané ženy, matky malých dětí, by uvítaly větší flexibilitu jak v pracovním úvazku, tak v pracovní době (viz níže), než ve skutečnosti mají. V tomto směru tedy zůstávají představy žen značně vzdálené realitě a jejich možnosti harmonizace rodiny a zaměstnání jsou podstatně ztíženy, zvláště v situaci, kdy většinu zodpovědnosti za péči o domácnost a o děti nese právě žena (menší pracovní zátěž by tedy uvítaly). Právě tato situace na pracovním trhu je tedy nepochybně jedním z důvodů, proč většina žen zůstává s dítětem do tří let doma na rodičovské dovolené.

Tabulka č. 6.6 **Skutečný a ideální pracovní úvazek a míra uspokojení zájmu o danou formu pracovního úvazku - rodiče dětí do 6 let (v %)**

	muži			**ženy**		
	skutečný	**ideální**	**shoda***	**skutečný**	**ideální**	**shoda***
plný úvazek	99,0	89,5	98,5	81,4	52,0	93,1
částečný úvazek na 1/2 a více	0,7	1,0	-	17,5	31,3	32,8
částečný úvazek na méně než 1/2	0,3	0,3	-	1,0	4,0	12,5
svobodné povolání vč. práce na DPČ	x	9,2	x	x	12,1	x

** shoda = míra uspokojení zájmu o danou formu pracovního úvazku neboli podíl osob pracujících v preferovaném (ideálním) pracovním úvazku; N = pouze muži a ženy v současnosti v zaměstnaneckém poměru*

Zdroj: Höhne et al., 2008 (mladé páry do 40 let, 1/4 nejmladší dítě ve věku do 3 let, 3/4 nejmladší dítě ve věku 3-6 let)

Zmíněný zájem o další formy nestandardních pracovních režimů ukazuje následující tabulka č. 6.7. Příznačné je, že s výjimkou pevné pracovní doby pracují v preferovaném režimu častěji muži než ženy, což signalizuje, že prvotním motivem nebývá slaďování rodiny a zaměstnání, ale spíš zájem zaměstnavatele nebo možnosti

určované charakterem vykonávané práce (viz Kuchařová, 2013. Ekonomické podmínky slaďování rodiny a zaměstnání v ČR a ve Francii). Poptávka žen po flexibilních formách pracovní doby je pak značně neuspokojená. Například v pružné pracovní době může podle svých představ pracovat „jen" zhruba třetina žen (36 %), ale polovina mužů (48 %). Ještě nižší je podíl těch, kteří chtějí a zároveň vykonávají práci z domova (30 %, resp. 45 %). Přitom podle výzkumu z roku 2011 (Sladění, 2012) ženy projevují větší zájem o flexibilní pracovní režimy než o kratší pracovní dobu.

Tabulka č. 6.7 **Skutečná a ideální pracovní doba a míra uspokojení zájmu o danou formu pracovní doby - rodiče dětí do 6 let (v %)**

	rodiče muži			ženy		
	skutečná	**ideální**	**shoda***	**skutečná**	**ideální**	**shoda***
pevná pracovní doba	49,5	43,9	76,7	57,7	29,7	84,5
pružná pracovní doba	23,0	33,7	48,5	21,3	45,6	35,8
stlačený pracovní týden	1,0	0,8	33,3	1,3	2,1	20,0
práce z domova	2,0	2,8	45,5	4,6	12,6	30,0
práce na směny	10,7	5,9	91,3	9,6	1,7	75,0
nepravidelná pracovní doba	x	10,5	x	x	6,3	x
jiná forma pracovní doby	13,8	2,6	x	5,4	2,1	x

** shoda = míra uspokojení zájmu o danou formu pracovní doby neboli podíl osob pracujících v preferované (ideální) pracovní době; N = pouze v současnosti pracující muži a ženy*

Zdroj: Höhne et al., 2008 (mladé páry do 40 let, 1/4 nejmladší dítě ve věku do 3 let, 3/4 nejmladší dítě ve věku 3-6 let)

6.5 Shrnutí

V ČR stále převažují názory o nevhodnosti nerodičovské péče o nejmenší děti (zejména do dvou, ale i do tří let věku dítěte) nebo o nikoli dostatečném či rovnocenném zastoupení domácí péče různými formami péče nerodičovské. Vzhledem k dosavadní praxi se lze domnívat, že při hodnocení těchto forem péče mají rodiče (i jiní dotázaní ve výzkumech) na mysli především kolektivní formy péče, k nimž se váží různé předsudky, příp. i nedobré zkušenosti v rodinách (srv. Dudová, Hašková, 2010, s. 40). I odtud může pramenit dosavadní zaměření preferencí českých rodičů. Naproti tomu ale také přetrvávají poněkud stereotypní očekávání nebo požadavky na služby denní péče, což také brání rozvoji alternativních forem, pokud nejsou chápány v jejich specifickém zaměření a poslání. To je přitom odrazem měnících se požadavků na denní péči podle věku dítěte, jak je rodiče ve výzkumech deklarují.

Lze hovořit o jisté diskrepanci mezi preferencemi rodinné péče a rostoucími požadavky na méně diskontinuitní pracovní kariéru žen v souvislosti s péčí o malé děti. Nicméně toto obecné hodnocení se netýká všech žen a všech rodičů, rozdíly nacházíme podle vzdělání a lze je předpokládat i pod vlivem teritoriálních odlišností a dosavadních zkušeností s nabídkou a kvalitou (její zárukou) různých forem služeb denní péče o děti. Dále nelze pominout, že rodiče berou v úvahu i finanční náklady těchto služeb v konfrontaci s příjmovou úrovní rodiny a „finanční efektivitou" pracovní aktivity ženy. Tím je míněno, že rodiče porovnávají přínosy a náklady výdělečné činnosti matky za cenu placené služby péče o dítě.

Rodičovská poptávka po zařízeních denní péče o děti je diferencována podle individuálních charakteristik a mezi hlavními faktory lze zmínit:

- pojetí rodičovství, celkové životní a rodinné hodnoty a preference způsobů výchovy dítěte, genderové postoje,
- vzdělání a socioprofesní status rodičů,
- socioekonomický status rodiny (její finanční možnosti z hlediska toho, co si rodiče mohou dovolit a jsou ochotni věnovat na denní péči a výchovu dítěte),
- věk dětí (zmíněný vývoj preferencí podle stáří dítěte u jednotlivých rodičů).

Rostoucí profesní ambice, potřeba dvojího příjmu nebo i postoje k dělbě práce partnerů ukazují, že navzdory jisté nedůvěře v nerodinnou péči (mj. díky nevelkým dosavadním zkušenostem v této oblasti) aspirace na využívání nerodinné péče by se zvýšily, kdyby existovala širší a variabilní nabídka forem péče o děti, a to společně s nabídkou flexibilních pracovních režimů. Důležité je zabezpečit, aby se rodiny mohly spolehnout na kvalitu služeb nerodinné péče o děti.

V hodnocení toho, zda a jaké formy denní péče pro své dítě volit, berou rodiče v úvahu komplex kritérií, k nimž obvykle patří tato:

- psychologické souvislosti - „pohodlí" pro dítě,
- výchovné a vzdělávací funkce vs. „prosté ohlídání",
- bezpečnost,
- hygiena,
- flexibilita,
- rozsah služby - časový, obsahový,
- finanční nároky (vztah k příjmům rodiny),
- postavení a odpovědnost jedinců poskytujících služby (pečovatelů),
- prostorová dostupnost.

Závěr

Předložená monografie měla za cíl představit systém denní nerodinné péče o děti do 6 let ve Francii a v České republice. V obou zemích lze najít určité společné rysy, ale také řadu národních specifik. Současná podoba obou systémů je výsledkem dlouhodobého vývoje v odlišných společenských podmínkách zejména po 2. světové válce.

Ve Francii byl pro období až do přelomu 60. a 70. let typický model „muž-živitel, žena-pečovatelka". Účast francouzských žen na trhu práce tedy začala v porovnání s českými nabývat na významu později. Odlišný však byl i její charakter, kdy byl a stále je podíl francouzských žen pracujících na zkrácený úvazek významně vyšší než těch českých. Francie vždy patřila a patří k zemím s explicitní rodinnou politikou, jež se v praxi po 2. světové válce projevovala zejména v komplexním systému sociálních dávek pro rodiny. Tak, jak se zvyšovala participace francouzských žen na trhu práce a měnila se jejich role ve společnosti, začala se postupně zvyšovat poptávka po službách nerodinné péče. Rozvoj jeslí a mateřských škol, které byly tradičně prvním stupněm ve školském systému a od 70. let má každé dítě právo je navštěvovat, se tedy stal nedílnou součástí rodinné politiky. Společně s tím však byla s cílem poskytnout rodičům co největší svobodu volby postupně přijímána opatření oceňující péči o dítě vlastním rodičem. V České republice se v poválečném období v prostředí plánované ekonomiky vztahovala filozofie plné zaměstnanosti i na ženy. České ženy byly tedy, a to nejen z důvodu státní ideologie, ale i z důvodu nutnosti finančně zajistit rodinu, vždy přítomny na trhu práce a pracovaly převážně na celý úvazek. Péče o děti do 6 let byla tradičně zajištěna jeslemi a mateřskými školami.

Ve Francii není v současné době jako problém vnímáno umístění dítěte staršího 3 let do předškolního zařízení. Pod pojmem „denní nerodinná péče" se proto na rozdíl od českého kontextu rozumí zejména péče o děti mladší. Francouzské ženy pečují téměř absolutně o své děti samy v období, kdy mají nárok (po určité období povinnost) nastoupit na mateřskou dovolenu, kterou si ještě podle svých možností relativně často prodlužují o dovolenou na zotavenou nebo ze zdravotních důvodů. Z postojů francouzských žen je však zřejmé, že by rády využily i delší mateřskou dovolenou, kdyby byla zákonem umožněna, o zájmu některých francouzských matek poskytovat po delší dobu rodinnou péči svým dětem napovídá i vyšší míra využívání rodičovské dovolené po jejím rozšíření v roce 2004. Nynější nastavení rodičovské dovolené a s ní spojených rodičovských dávek stimuluje brzký návrat žen na trh práce zejména po narození prvního dítěte, a to s možností volby mezi částečným a plným pracovním úvazkem. V případě dvou, a zejména tří a více dětí motivuje nastavení rodičovské dovolené k delšímu setrvání v domácnosti z důvodu péče o ně. Výše relevantních dávek však dělá toto setrvání zajímavým jen pro některé ženy a rodiny, a to spíše pro ženy s nižšími příjmy a ženy pracující v takových pracovních podmínkách, které neumožňují výraznou flexibilitu zaměstnání a znesnadňují tak sladění rodinného a profesního života.

Jak vyplývá z výzkumů týkajících se názorů na prospěšnost různých typů péče o děti do 3 let, je ve Francii považována za pro malé děti nejpřínosnější způsob péče ta rodičovská, dále pak péče v kolektivních zařízeních jeselského typu, péče u mateřských asistentek a až na posledním místě pak péče jinou osobou v domácnosti. Těmto postojům odpovídá více méně i realita, kdy přibližně dvě třetiny rodičů pečují o své děti převážně sami, přibližně každé páté je po většinu dne v péči mateřské asistentky a každé desáté navštěvuje jesle. Je však důležité podtrhnout, že se jedná o

hlavní nebo převážný typ péče, což v porovnání s českým kontextem ukazuje na větší možnosti zejména matek malých dětí skloubit zaměstnání a rodinu. V praxi to znamená, že pouze třetina všech rodičů zajišťuje péči o své děti mladší 3 let výhradně sama, třetina rodičů tráví také většinu svého času s dětmi, ale současně využívá i jiné, nerodinné formy péče, např. z důvodu částečné pracovní aktivity matky (rodičů). Přibližně každá třetí rodina, která se stará o dítě bez využití nějaké formy nerodinné péče, by však v ideálním případě volila jiné uspořádání, je tedy pravděpodobné, že se jeden z rodičů musel vzdát či výrazně omezit své pracovní aktivity z důvodu vysokých nákladů na jiný typ péče nebo z důvodu nedostatku nabídek péče.

Výše uvedené vede k následujícím závěrům: zaprvé rodičovské role jsou ve Francii vnímány v porovnání s Českou republikou odlišně, zdánlivě oslabeně, bereme-li za kritérium dobrého rodičovství počet hodin strávených s dítětem, zadruhé jsou zde širší možnosti skloubit péči o malé děti a zaměstnání, zatřetí výběr forem nerodinné péče je rozmanitější a tyto služby jsou prostorově i finančně relativně dostupné. Všechny tři aspekty jsou vzájemně podmíněny a propojeny.

Služby denní nerodinné péče o děti do 3 let se tedy ve Francii postupně staly nedílnou součástí života rodin. Kromě klasických kolektivních zařízení, jeslí, zde existují služby mateřských asistentek. K profesionalizaci této služby došlo koncem 70. let, kdy byly vytyčeny základní principy jejího poskytování. Zaprvé je zde kladen velký důraz na kvalitu péče, z tohoto důvodu je pro výkon této profese nezbytné získat od státních úřadů příslušnou akreditaci, jež je na jedné straně udělována na základě stále se zpřísňujících kritérií, na druhé straně je zde ponechán nezanedbatelný prostor pro odborné individuální posouzení každé žádosti. Následně podléhá kontrole i samotný výkon profese, při obnovení licence po 5 letech je nutné předložit k posouzení celou žádost znovu. Tento postup měl a má tedy stále za cíl zajistit potřebnou kvalitu těchto služeb a pomoci rodičům, kteří vyhledávají formy individuální nerodinné péče, se v nabídce lépe zorientovat. V případě nekvalitních služeb mateřských asistentek mají rodiče díky existenci úřadu, který licence uděluje a kontroluje, možnost situaci řešit. Neopomenutelným cílem profesionalizace však byly i finanční důvody, zejména snaha potlačit černý trh v této oblasti, jenž na jedné straně nenabízel záruky kvality, na druhé straně nepřinášel ekonomice adekvátním způsobem finanční příjmy v podobě odvodu daní a sociálního pojištění. V tomto kontextu byly zavedeny finanční dávky mající dle příjmové situace pomoci rodinám s financováním nerodinné péče, což je samozřejmě možné pouze mimo zónu černého trhu.

Situace v oblasti individuální nerodinné péče v České republice je do jisté míry analogická se situací ve Francii před 20 až 30 lety. Oficiálně lze tuto péči podle stávajících předpisů poskytovat buď komerčně na základě živnostenského oprávnění (vázaná živnost „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu", volná živnost „Poskytování služeb pro rodinu a domácnost"), anebo v souladu s obecnými právními předpisy, nenaplňuje-li tato činnost znaky podnikání, tzn., není provozována za účelem dosažení zisku. Obě varianty umožňují vykonávání péče o děti samostatně nebo na základě spolupráce s nějakým subjektem, který zprostředkuje chůvy rodinám. V případě komerčních služeb jde o soukromé agentury, u neziskových služeb o neziskové a veřejné instituce. Nabídka a kvalita služeb soukromých agentur je velmi různorodá, zatímco některé nabízejí pouhé zprostředkovávání kontaktů mezi chůvami a zájemci o jejich služby, jiné kladou velký důraz na výběr kvalitních chův a co nejlepší naplnění požadavků klientů, některé krom toho zajišťují i organizaci činnosti chův, poskytují jim určitý servis a odbornou podporu formou školení a konzultací. Mnoho agentur nabízí zprostředkování služeb hlídání dětí v rámci širšího portfolia služeb (péče o domácnost apod.). V České republice není nastaven žádný systém registrace osob, které služby individuální péče o děti poskytují, ať již komerčně či nekomerčně, o jejich počtech tedy

nejsou k dispozici žádné statistické údaje - nelze např. ani zjistit počet osob poskytujících tyto služby na základě příslušných živností. Daleko více však v oblasti individuální nerodinné péče funguje černý trh. Tím se tyto služby zcela vymykají kontrole kvality a jejich ceny, jež jsou nižší, než mohou nabízet oficiální poskytovatelé, ať již individuální nebo sdružení v agenturách, deformují celý systém. U řady rodičů může tedy stávající absence jakéhokoli systému v oblasti individuální nerodinné péče vyvolávat obavy z tohoto typu služeb a nedůvěru v jejich kvalitu.

Co se týče veřejných služeb kolektivní péče o děti do 3 let, ty se v České republice omezují na jesle. Jejich počet je velmi nízký a stávající kapacity nedostatečné, pro většinu rodičů tedy nejsou dostupné. Děti mladší 3 let mohou být přijímány i do veřejných mateřských škol. Ty jsou však primárně určeny pro děti od 3 do 6 let a jejich kapacity v současné době většinou nestačí ani pro děti z této věkové kategorie, za těchto podmínek dnes mohou být pro péči o nejmenší děti využívány spíše jen výjimečně. I přes v poslední době zaznamenané rostoucí živelné snahy občanského i komerčního sektoru nejsou alternativní formy kolektivní péče o malé děti ještě příliš rozvinuté. S výjimkou soukromých mateřských škol, zapsaných do školského rejstříku, na něž se vztahuje legislativa definující nároky na veřejné mateřské školy, jejich typologie a nároky na kvalitu péče nejsou zákonem nijak upraveny. Jelikož stávající právní předpisy - kromě hygienických podmínek provozu provozoven a případně podmínek odborné způsobilosti - zatím nijak nevymezují požadavky na kvalitu péče o děti v zařízeních, která nejsou zapsána v Rejstříku škol a školských zařízení a jejich kvalita ani není nijak sledována, v praxi to znamená, že zařízení nesoucí stejné názvy mohou poskytovat služby různého rozsahu a kvality. Služby kolektivní péče, které nejsou provozovány za účelem generování zisku, jsou zřizovány pouze na základě obecných právních předpisů, což v souladu s výše uvedeným znamená, že konkrétní podmínky poskytování a rozsahu služby stanoví poskytovatel podle vlastního uvážení. Tyto služby provozují v současné době převážně občanská sdružení či obecně prospěšné společnosti například prostřednictvím rodinných a mateřských center a též zaměstnavatelé, kteří se rozhodnou pro své zaměstnance zřídit tzv. „firemní školku". V současné době je projednáván návrh zákona o tzv. dětské skupině, v níž by byla poskytována kolektivní nerodinná péče o maximálně 24 dětí ve věku od jednoho roku do zahájení povinné školní docházky, přičemž nejčastějšími poskytovateli by měli být zaměstnavatelé rodičů dětí, které službu využijí. Zavedení dětské skupiny do praxe by mohlo přispět k určitému zaplnění mezery v kolektivní péči o nejmenší děti, zatím však zůstává otázkou, zda a v jaké podobě bude tento zákon přijat. Komerční služby péče o děti provozované na základě živnostenského oprávnění (vázaná živnost „Péče o děti do 3 let věku v denním režimu", volná živnost „Mimoškolní výchova a činnost, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti") nejsou finančně podporovány státem (dotace, daňové úlevy, příspěvky rodičům) a možnosti podpory ze strany obcí (např. snížený nájem) jsou využívány sporadicky, proto jsou pro většinu rodičů příliš drahé na to, aby si mohli dovolit je využívat v režimu pravidelné celodenní péče. Vedle zařízení, která nabízí velmi kvalitní služby a výchovnou péči zaměřenou na komplexní rozvoj dítěte, jsou provozována i zařízení, která naplňují pouze funkci hlídání. Nedostatek míst ve veřejných službách denní péče o děti a finanční nedostupnost kvalitních komerčních služeb často nutí rodiče, kteří se potřebují vrátit na pracovní trh, volit jakoukoliv dostupnou možnost, mnohdy i bez ohledu na její kvalitu.

Dalším faktorem je to, že v České republice je v současné době poptávka po službách nerodinné péče ovlivněna situací na trhu práce, která je zejména z hlediska flexibility pro nízkou dostupnost částečných úvazků neuspokojivá. Rodiny tak v praxi stojí před volbou mezi rodičovskou celodenní péčí o dítě (zpravidla zajišťovanou matkami) a celodenní nerodinnou péčí. V případě malých dětí do 2 let jasně převažuje

volba té rodičovské. V tomto kontextu se obecné společenské vnímání matek, které se brzy po porodu vrací do zaměstnání, jako „krkavčích matek" mění jen velmi pomalu. Důsledkem toho je, že české matky odcházejí z trhu práce na velmi dlouhou dobu a jejich návrat je většinou velmi problematický.

Opatření rodinné politiky cílená na rané fáze rodičovství by v České republice měla směřovat k vytvoření takových podmínek, aby měly rodiny s malými dětmi možnost svobodné volby na základě svých preferencí a potřeb. Je tedy žádoucí podporovat jak rodiče, kteří se rozhodnou pečovat o malé dítě sami a přerušit tak na delší dobu (3 let i déle v případě více dětí) svoji pracovní dráhu, tak různé formy péče nerodinné. Je třeba zdůraznit, že by tyto formy měly mít jak individuální, tak kolektivní charakter. V českých odborných kruzích je často diskutována otázka, do jakého věku by mělo být dítě ve výhradní péči matky a jaký věk je vhodný pro nástup dítěte do kolektivního zařízení. Nerodinná péče by však měla být dostupná pro děti bez ohledu na věk, samozřejmě u malých dětí musí být kritéria jejího poskytování nastavena adekvátně k jejich potřebám (např. počet dětí na pečující osobu). Stanovení kritéria věku by ve svém důsledku nevedlo k potlačení černého trhu v této oblasti, který je dnes využíván spíše rodinami s vyššími příjmy, jež si mohou dovolit (zejména) individuální péči zaplatit. Je však třeba zdůraznit, že o brzký návrat na pracovní trh mohou usilovat i matky, jejichž pracovní příjmy jsou nižší, ale chtějí si místo udržet, a tím se vyvarovat pozdějším problémům při návratu. Nelze opomenout ani složitou situaci samoživitelek.

Po vzoru Francie je v České republice nutné alternativní služby nerodinné péče institucionalizovat z důvodu zaručení a kontroly jejich kvality a také z důvodu možné podpory a kontroly jejich financování. Obecná koncepce musí být formulována v legislativě na národní úrovni, o tom, jaký typ služeb a jaký rozsah je žádoucí, by měla rozhodovat nabídka a poptávka v konkrétním regionu. Jak ukazuje francouzská praxe, lokální rodinnou politiku nelze vytvořit bez jasné deklarace vůle představitelů obce či kraje, bez zajištění spolupráce s obyvateli obce a s dalšími subjekty, jako jsou státní/obecní, soukromá zisková i nezisková zařízení péče o děti, nezbytná je i komunikace s rodinami, neziskovými organizacemi, zaměstnavateli, kontaktními pracovišti krajských poboček Úřadu práce České republiky apod. V oblasti podpory služeb péče o malé děti zákon ukládá obcím jen velmi málo povinností (např. povinnost zajistit podmínky pro předškolní vzdělávání v posledním roce před zahájením povinné školní docházky pro děti s trvalým pobytem na území obce), nicméně možnosti, které obce na tomto poli své působnosti mají, jsou výrazně širší a z hlediska dopadu na kvalitu života rodin s malými dětmi velmi podstatné. Obce mohou zařízení péče o děti samy zřizovat, což se nejčastěji děje prostřednictvím mateřských škol, školních družin, případně jeslí, přičemž v reakci na potřeby rodičů by měly obce tyto služby průběžně zlepšovat, přizpůsobovat kapacity poptávce, případně zavádět nové služby. Obce také mohou zřizovat a provozovat alternativní služby péče o děti na základě živnostenského zákona či na základě obecných právních předpisů, včetně krátkodobé hlídací služby typu dětských koutků především ve svých úřadech a příspěvkových organizacích obce. Obce mohou spolupracovat s jinými obcemi, kde zařízení péče o děti fungují, například prostřednictvím vyjednání určité kapacity pro děti z dané obce za finanční spoluúčasti na chodu zařízení. Neméně důležitá je pak rovněž spolupráce s jinými zřizovateli služeb péče o děti do tří let (soukromým i neziskovým sektorem), například formou pronájmu obecních prostor za zvýhodněné nájemné, dotacemi, věcnými dary, osobní záštitou představitelů obce, šířením informací o těchto službách mezi svými občany či formou finančního dotování vybraných míst u těchto poskytovatelů.

Klíčovým problémem celého systému je financování služeb péče o děti. Zřizovatelem většiny kolektivních zařízení jsou obce, hlavním zdrojem financí je obecní

rozpočet, jehož základní část je tvořena daňovými příjmy státu. Další systematická podpora rodinné politiky by měla být součástí strategického plánování obce. Jako vhodný nástroj se jeví využití nástrojů komunitního plánování (Plány komunitní péče). Základním předpokladem je vyčlenění prostředků na straně obce, zde je na komunálních politicích, zda si toto téma osvojí a jak velkou část prostředků na něj vyčlení či které téma rodinné politiky zvolí za svou prioritu. Vhodným, avšak často pouze dočasným, nástrojem pro zřízení nových služeb péče o malé děti či rozšíření kapacit těch již existujících jsou různé granty a dotace, ať už na krajské, státní či evropské úrovni. Tyto projekty pomáhají zvyšovat povědomí o potenciálních možnostech v této oblasti.

Nicméně pokud má skutečně dojít k rozvoji systému služeb denní nerodinné péče o děti, nelze spoléhat pouze na osvícenost lokálních zastupitelů a na finanční prostředky v krajských či obecních rozpočtech. Po vzoru Francie lze do systému přinést finanční zdroje v podobě dávek a daňových výhod pro rodiny s malými dětmi, které využívají nějakou formu nerodinné péče, samozřejmě mimo černý trh. Tím sice vzroste zatížení státního rozpočtu, na druhé straně však toto zatížení bude přinejmenším kompenzováno pozitivními dopady na trh práce. Zvýšením dostupnosti služeb nerodinné péče se zvýší uplatnitelnost rodičů, zejména matek na trhu práce, vzroste poptávka po pečovatelských profesích, uplatnění najdou i školitelé uchazečů o tuto profesi. Celý systém služeb denní nerodinné péče však musí být propojen s přístupem zaměstnavatelů, kteří by na možnosti svých zaměstnanců skloubit pracovní a rodinný život měli brát mnohem větší ohled. Jako velmi palčivá se jeví v českém prostředí nedostupnost částečných úvazků. Lze se domnívat, že jak pro zaměstnavatele, tak pro zaměstnance, ale i pro stát by měl být model „částečný úvazek kombinovaný s částečnou rodičovskou dovolenou/péčí rodiče o dítě starší 3 let" ve své podstatě výhodnější než model „plná rodičovská dovolená + ekonomická neaktivita, příp. nezaměstnanost". Prosazování v České republice doposud alternativních, méně rozvinutých služeb péče o děti do 3, příp. 6 let by nemělo mít za cíl oslabit roli rodičů v péči a výchově dětí, mělo by ale přispět k většímu propojení rodinného a pracovního života.

Literatura k francouzské části

Accueil de la petite enfance, guide pratique 2009. Ministère de la Santé et des Solidarités. http://www.social-sante.gouv.fr/documentation-publications,49/ouvrages-pratiques-chartes,1348/famille,1689/l-accueil-de-la-petite-enfance,5507.html.

Accueillir ou confier un enfant – Guide pratique a l´usage des assistantes maternelles et des parents 2010. http://www.assistante.maternelle.marne.fr/upload/guide_pratique.pdf.

Actualité et information de l´assistante maternelle et du parent employeur http://www.casamape.fr/.

Afsa, C. 1998. L'allocation parentale d'éducation : entre politique familiale et politique pour l'emploi. *INSEE-Première* 569. http://www.insee.fr/fr/ffc/docs_ffc/ip569.pdf.

Agence nationale des services à la personne - poukázky na péči http://www.servicesalapersonne.gouv.fr/le-cout-des-titres-cesumd-pour-le-financeur-(2329).cml?.

Alberola, E., Doucet Dahlgren, A.M. 2009. La professionnalisation des assistants maternels, Incidences de la Loi portant réforme du statut des assistants maternels, Cahier de recherche N°263, Centre de Recherche pour l'Étude et l'Observation des Conditions de Vie; http://www.credoc.fr/publications/abstract.php?ref=C263.

Alberola, E. Momic M. 2008a. Le métier d´assistante maternelle. Études et résultats, N° 636. DREES. http://www.drees.sante.gouv.fr/le-metier-d-assistante-maternelle,4325.html.

Alberola, E., Angotti, M., Brezault, M., Olm, Ch.2008b. Evaluation des Relais Assistantes Maternelles, Dossier d´étude N° 110, CREDOC.

Algava, É., Bressé, S. 2005. Les bénéficiaires de l'Allocation parentale d'éducation: trajectoires d'activité et retour à l'emploi, Études et résultats, N° 399. DREES. http://www.drees.sante.gouv.fr/IMG/pdf/er399.pdf.

Algava, É., Ruault, M. 2003. Les assistantes maternelles: une profession en développement. Études et résultats, N° 232. DREES. http://www.drees.sante.gouv.fr/les-assistantes-maternelles-une-profession-en-developpement,4782.html.

Ananian, S., Robert-Bobée, I. 2009 Modes de garde et d'accueil des enfants de moins de 6 ans en 2007. Études et résultats, N° 678, DREES. http://www.drees.sante.gouv.fr/modes-de-garde-et-d-accueil-des-enfants-de-moins-de-6-ans-en-2007,4233.html.

Bauer, D., Sophie Pénet, S. 2005. Le congé de paternité, Études et résultats N° 442. DREES. http://www.drees.sante.gouv.fr/le-conge-de-paternite,4772.html.

Blanpain, M. , Momic, M. 2007. Les assistantes maternelles en 2005, Études et résultats, N° 581, DREES. http://www.drees.sante.gouv.fr/les-assistantes-maternelles-en-2005,4404.html.

Blanpain, N. 2009. Les dépenses pour la garde des jeunes enfants Crčche et assistante maternelle : un coůt proche pour les familles aprčs allocations et aides fiscales, Études et résultats, N° 695, DREES. http://www.drees.sante.gouv.fr/IMG/apps/etude-resultat/er-pdf/er695.pdf.

Borderies, F. 2012. L'offre d'accueil des enfants de moins de trois ans en 2010. Études et résultats, N. 803, DREES. http://www.drees.sante.gouv.fr/l-offre-d-accueil-des-enfants-de-moins-de-trois-ans-en-2010,10971.html.

Borderies F., Bailleau, G. 2011. L'offre d'accueil des enfants de moins de 3 ans en 2009, Études et résultats, N.763, DREES. http://www.drees.sante.gouv.fr/l-offre-d-accueil-des-enfants-de-moins-de-3-ans-en-2009,8912.html.

Boyer, D. et kol. L'Accueil du jeune enfant en 2011, Données statistiques, Observatoire national de la petite enfance, CAF, DREES, MSA, INSEE, Ministčre des Affaires sociales et de la Santé.

Bulletin officiel des impots, Direction générale des impots, č. 59 z 23. 4. 2007, Ministere de l´économie, des finances et de l´industrie. http://www11.minefi.gouv.fr/boi/boi2007/boi.htm.

Büttner, O., Letablier, M.-T., Pennec, S., Bontemps, S., Lurol, M. 2002. L´action publique face aux transformations de la famille en France, Rapport de recherche de CEE. http://www.cee-recherche.fr/uk/activites_internationales/europe/listecomplet.htm.

Caisse nationale des allocations familiales, 2011. L'Accueil du jeune enfant en 2010. Données statistiques. http://www.caf.fr/sites/default/files/cnaf/Documents/Dser/observatoire_petite_enfance/Accueil_JeuneEnfant_2010.pdf.

Caisse nationale des allocations familiales, 2012. L'Accueil du jeune enfant en 2011. Données statistiques. http://www.caf.fr/sites/default/files/cnaf/Documents/Dser/essentiel/accueiljeuneenfantint_bd_fin.pdf.

Clément, J., Nicolas, M. 2009. Opinions et satisfaction des parents vis-à-vis des modes de garde. L'e-ssentiel, N° 82 - Février 2009.

Charte des agents territoriaux specialises des écoles maternelles, 2007. http://www.cdg-64.fr/cdg/sant/Documents/Charte_ATSEM.pdf.

Crenner, E. 2011. Prendre un congé parental total: une décision qui dépend essentiellement du nombre d'enfants et de l'emploi occupé auparavant, Études et résultats N°751, DREES. http://www.drees.sante.gouv.fr/prendre-un-conge-parental-total-une-decision-qui-depend-essentiellement-du-nombre-d-enfants-et-de-l-emploi-occupe-auparavant,7848.html.

Daniel A., Ruault, M. 2003 Les modes d'accueil des enfants de moins de 6 ans: premiers résultats de l'enquęte réalisée en 2002. Études et résultats, N° 235. DREES. http://www.drees.sante.gouv.fr/les-modes-d-accueil-des-enfants-de-moins-de-6-ans-premiers-resultats-de-l-enquete-realisee-en-2002,4789.html.

Dětské koutky: http://www.halte-garderie.info/haltes-garderies/definition/definition-halte-garderie.php.

Diskusní fóra mateřských asistentek - kolektivní smlouva a petice:

- http://www.activ-nounous.fr/spip.php?article1069.
- http://www.avaaz.org/fr/petition/Lannulation_de_limposition_du_repas_fourni_par_les_parents_a_lassistant_maternel/?tCUuIdb. http://www.dossierfamilial.com/emploi/droits-demarches/une-convention-collective-pour-les-assistantes-maternelles,51.

Dudová, R., Hašková, H. 2010: Diskursy, instituce a praxe péče o děti do tří let ve francouzsko-české komparativní perspektivě, Gender, rovné příležitosti, výzkum, ročník 11, číslo 2, str. 36-47

European Parliament 2010. Costs and Benefits of Maternity and Paternity Leave. Directorate Senegal for internal policies. http://www.europarl.europa.eu /document/activities/cont/201107/20110725ATT24641/20110725ATT24641EN.pdf.

Fagnani J. 2001. La politique d'accueil de la petite enfance en France : ombres et lumières, *Travail, genre et sociétés*, N° 6, s. 105-119. http://www.cairn.info/revue-travail-genre-et-societes-2001-2-page-105.htm.

Finanční informační portál: http://droit-finances.commentcamarche.net/.

Francouzský statistický úřad, INSEE, příjmy:

- http://www.insee.fr/fr/themes/detail.asp?ref_id=asfrevenus.
- http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=0&ref_id=NATSOS04204 Insee-DGI, enquêtes Revenus fiscaux et sociaux rétropolées 1996 à 2004, Insee-DGFiP-Cnaf-Cnav-CCMSA, enquêtes Revenus fiscaux et sociaux 2005 à 2010.

Girard, A., Bastide, H. 1977. l'Attitude des Français sur la conjoncture démographique, la natalité et la politique familiale. Population 1977/ 3; str. 519-549, INED

Informační servis vlády Francouzské republiky

- MAM: http://vosdroits.service-public.fr/F466.xhtml.
- Rodičovský příspěvek http://vosdroits.service-public.fr/F1675.xhtml.
- Daně: http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F12.xhtml.
- Daně: http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F8.xhtml.
- Příspěvek na hlídání: http://vosdroits.service-public.fr/F345.xhtml.
- Ochranné lhůty http://vosdroits.service-public.fr/F2873.xhtml.
- Odstupné při výpovědi: http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F987.xhtml.
- Daňové výhody pro zaměstnavatele: http://www.service-public.fr/professionnels-entreprises/actualites/00516.html.

Informační portál pro rodiče zaměstnavatele a mateřské asistentky www.casamape.fr.

Jauneau, P., Olm, Ch., Van de Walse, I. 2011. Congé parental et carrière professionnelle des mères. Enquête auprès de 3 000 femmes ayant au moins deux enfants et le dernier né en 1998, CREDOC, Dossier d'études N° 147.

L'école maternelle en France. 2004. Direction de l'enseignement scolaire. Ministère de l'éducation nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche. http://www.education.gouv.fr/.

Lefèvre, C., Pailhé, A., Solaz, A. 2007. Comment les employeurs aident-ils leurs salariés a concilier travail et famille? Population et sociétés, n. 440, INED. http://www.ined.fr/fr/publications/pop_soc/bdd/publication/1338/

Mahieu, R. 2005. La PAJE après 18 mois de montée en charge. *L'essentiel* 42. http://www.caf.fr/sites/default/files/cnaf/Documents/Dser/essentiel/42%20ESSENTIEL%20-%20PAJE%20apres18%20mois.pdf.

Marc, C. 2004. L'influence des conditions d'emploi sur le recours à l'APE. Une analyse économique du comportement d'activité des femmes. *Recherches et Prévisions* N°75. http://www.caf.fr/etudes-et-statistiques/.

Martin, C. 2011. Concilier vie familiale et vie professionnelle : un objectif européen dans le modèle français des politiques de la famille? CNAF Informations sociales 2010/1 - N° 157. http://www.cairn.info/revue-informations-sociales-2010-1-page-114.htm.

Méda, D., Wierink, M., Simon, M.O. 2003. Pourquoi certaines femmes s'arrêtent-elles de travailler à la naissance d'un enfant? DARES, Premières Informations et Premières Synthèses, Juillet 2003, N° 29.2. http://travail-emploi.gouv.fr/etudes-recherches-statistiques-de,76/etudes-et-recherches,77/publications-dares,98/dares-analyses-dares-indicateurs,102/2003-29-2-pourquoi-certaines,588.html.

Mzdy ve Francii - portál napojený na INSEE http://www.salairemoyen.com/.

Odborová organizace SPAMAF: www.assistante-maternelle.org; http://www.petition.spamaf.fr/index.php?petition=2&pour_voir=oui.

Pailhé, A., Solaz, A. 2006. Employment and childbearing: women bear the burden of the work-family balance. *Population and Societies* N°. 426. http://www.ined.fr/en/publications/pop_soc/bdd/publication/1207/.

Pailhlé, A., Rossier, C., Toulemon, L. 2008. French family policy - long tradition and diversified measures. In Gouthire, A.H., Philipov, D. (eds.) *Vienna Yearbook of Population Research 2008. Special issue on "Can policy enhance fertility in Europe?"* Vienna: Austrian Academy of Sciences.

Paloncyová et al. 2013. Rodinné chování a rodinná politika jako východiska pro analýzu systému denní péče o děti. VÚPSV, v.v.i. v tisku.

Pařížská radnice ve spolupráci s CAF : cena péče - http://www.paris-servicesfamilles.com.fr/www/spip.php?article165, 5.12.2012.

Pénet, S. 2006. Le congé de maternité. Études et résultats, N° 531, DREES. http://www.drees.sante.gouv.fr/le-conge-de-maternite,4579.html.

Perraudin, C., Pucci, M. 2007. Diversité des modes de conciliation entre vie professionnelle et vie familiale pour les mères de jeunes enfants. Centre d'etudes de l'emploi, Document de travail N°94. http://www.cee-recherche.fr/fr/doctrav/conciliation_vie_professionnelle_familiale_meres_doc94.pdf.

Périvier, H. 2004. Emploi des femmes et charges familiales » Repenser le congé parental en France à la lumière des expériences étrangères. Revue de l'OFCE, 2004/3 no 90, p. 261-341. http://www.cairn.info/revue-de-l-ofce-2004-3-page-261.htm.

Plaisance, E. 1999. L'école maternelle en France : normes éducatives et socialisation apres la Seconde Guerre mondiale: une analyse de la situation en milieu urbain. In : Recherches et Prévisions, Caisse nationale des allocations familiales, n° 57-58, septembre/décembre 1999, pp. 31-58

Point sur l´évolution de l´accueil des enfants de moins de 3 ans 2012. Haut Conseil de la Famille. www.hcf-famille.fr.

Portál na podporu mateřských asistentek http://www.assmat.com/doc/reglement/index.htm .

Portál na podporu mateřství: http://maternel.net.free.fr/php3/afeama.htm.

Portál pro rodiče zaměstnavatele - http://www.employer-une-nounou.info/nounou/index.php

Rodičovské jesle v Marseille http://csvalplan.net/

Salles, A. 2004. L'allocation parentale d'éducation en France et en Allemagne: un instrument au service d'une meilleure conciliation entre travail et famille ? *Innovations*, 2004/2 no 20, p. 93-115. http://www.cairn.info/revue-innovations-2004-2-page-93.htm

Sdružení škol se zaměřením na profese v oblasti péče o děti CEEPAME l´Evolution de la formation de puericultrice http://www.ceepame.com/spip.php?article44.

Sekce Pokladen rodinných dávek CAF pro rodiny s dětmi - www.mon-enfant.fr.

- RAM: http://www.mon-enfant.fr/web/guest/relais-assistantes-maternelles

Sellenet, C. 2003. Les procédures d´agrément des assistantes maternelles. CAIRN *Connexions* 1/2003 (n°79), p. 35-45. http://www.cairn.info/revue-connexions-2003-1-page-35.htm.

Senát francouzské republiky http://www.senat.fr/rap/l97-73-2/l97-73-25.html - AGED,

Tabarot, M. 2008. Rapport sur le développement de l'offre d'accueil de la petite enfance. Zpráva předsedovi vlády. http://www.social-sante.gouv.fr/famille-et-enfance,727/egalite-professionnelle,1853/rapport-de-michele-tabarot-sur-le,8395.html; také La documentation francaise http://www.ladocumentationfrancaise.fr/ rapports-publics/084000479/index.shtml.

Unie sociálního pojištění a rodinných dávek -portál pro rodiče- zaměstnavatele PAJEMPLOI

- dávky na hlídání dětí:

  - http://www.pajemploi.urssaf.fr/pajewebinfo/files/content/pajeweb/pdf/1467-PAJE-PtSur-CT-GED-simple_WEB.pdf.

  - http://www.pajemploi.urssaf.fr/pajewebinfo/files/content/pajeweb/pdf/1863-PTsur-RuptureCT-GED_2012.pdf.

- poukázky na hlídání: http://www.cesu.urssaf.fr/cesweb/ces3.jsp.

Union Nationale des Associations Familiales, 2009. Modes de garde: vécu et attentes des parents et futurs parents. Etude qualitative UNAF, N° 1. http://www.unaf.fr/spip.php?article8784

Vanovermer, S. 2012: L´accueil des jeunes enfants: axe majeur de la politique familiale francaise depuis les années 1970. Dossiers solidarité et santé. DREES. http://www.drees.sante.gouv.fr/IMG/pdf/article31.pdf.

Právní předpisy: http://www.legifrance.gouv.fr/

Kolektivní zařízení

Décret n°90-788 du 6 septembre 1990 relatif à l'organisation et au fonctionnement des écoles maternelles et élémentaires
http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000352635&dateTexte=

Décret n°2000-762 du 1 août 2000 relatif aux établissements et services d'accueil des enfants de moins de six ans et modifiant le code de la santé publique
http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000218271&dateTexte=

Décret n° 2007-230 du 20 février 2007 relatif aux établissements et services d'accueil des enfants de moins de six ans et modifiant le code de la santé publique
http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000218271&dateTexte=

Décret n° 2010-613 du 7 juin 2010 relatif aux établissements et services d'accueil des enfants de moins de six ans
http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000022318092&dateTexte=&categorieLien=id

Individuální péče

Loi no 90-590 du 6 juillet 1990 modifiant le code de la sécurité sociale et relative aux prestations familiales et aux aides à l'emploi pour la garde des jeunes enfants (1)
http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000715282&dateTexte=&categorieLien=id

Loi n° 92-642 du 12 juillet 1992 relative aux assistants maternels et assistantes maternelles et modifiant le code de la famille et de l'aide sociale, le code de la santé publique et le code du travail.
http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006079450&dateTexte=

Loi n° 2000-1257 du 23 décembre 2000 de financement de la sécurité sociale pour 2001
http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000579088&dateTexte

Loi n° 2005-706 du 27 juin 2005 relative aux assistants maternels et aux assistants familiaux (1)
http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000812591&dateTexte=&categorieLien=id

Loi n° 2010-625 du 9 juin 2010 relative à la création des maisons d'assistants maternels et portant diverses dispositions relatives aux assistants maternels
http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000022323975&dateTexte=&categorieLien=id

Décret n°92-1051 du 29 septembre 1992 relatif à l'agrément des assistants maternels et assistantes maternelles et aux commissions consultatives paritaires départementales.
http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000724754

Décret n°2001-10 du 4 janvier 2001 relatif à la majoration de l'aide à la famille pour l'emploi d'une assistante maternelle agréée et modifiant le code de la sécurité sociale (troisième partie : Décrets)
http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000768458

Décret n° 2005-1772 du 30 décembre 2005 relatif à la formation des assistants familiaux et instituant le diplôme d'Etat d'assistant familial
http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000638956&dateTexte=&categorieLien=id

Décret n° 2006-464 du 20 avril 2006 relatif à la formation des assistants maternels
http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000456760&dateTexte=&categorieLien=id

Décret n° 2006-627 du 29 mai 2006 relatif aux dispositions du code du travail applicables aux assistants maternels et aux assistants familiaux
http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000268784&dateTexte=&categorieLien=id

Décret n°2006-1153 du 14 septembre 2006 relatif à l'agrément des assistants maternels et des assistants familiaux et modifiant le code de l'action sociale et des familles (partie réglementaire)
http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000267143&dateTexte=

Décret n° 2012-364 du 15 mars 2012 relatif au référentiel fixant les critères d'agrément des assistants maternels
http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000025517179

Literatura k české části

Bartáková, H., Sirovátka, T. 2008. „Harmonizace rodiny a zaměstnání v České republice a role sociální politiky." Pp. 63–96 in Hora, O., Sirovátka, T. (eds.) Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti. Brno/Boskovice: František Šalé/Albert

Bezoušková, M. 2012. Jak sladit rodinný a pracovní život Metodika vzdělávání a informování osob na rodičovské dovolené. MČ Praha 4.

CVVM. *Názory občanů na vybraná opatření v rodinné politice - listopad 2012*. Tisková zpráva 18.12.2012. http://cvvm.soc.cas.cz/socialni-politika/

CVVM. *Hodnotové orientace české veřejnosti - leden 2004*. Tisková zpráva 7.1.2004 http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3163/f3/100433s_ov50107.pdf

CVVM. *Rodinné hodnoty a postoje k manželství - listopad 2011*. Tisková zpráva 19.12.2011. http://cvvm.soc.cas.cz/vztahy-a-zivotni-postoje/rodinne-hodnoty-a-postoje-k-manzelstvi-listopad-2011

Česká správa sociálního zabezpečení http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/5572A3BE-22CD-46D3-A31F-2BA0076C1C63/0/publikace_80letSP.pdf

Dudová, R., Hašková, H. 2010. Diskursy, instituce a praxe péče o děti do tří let ve francouzsko-české komparativní perspektivě. Gender, rovné příležitosti, výzkum 12 (2): 36-46.

Důvodová zpráva k návrhu zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů. 2013. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. 2008. Ministerstvo zdravotnictví ČR

Důvodová zpráva k návrhu zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů. 2012. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

Formánková, Lenka, Dudová, Radka, Vohlídalová, Marta. *Bariéry a možnosti využití flexibilních forem práce v ČR z komparativní perspektivy*. Výstupní zpráva z projektu ZVZ 255. Praha: Sociologický ústav, v.v.i., 2011. 171 s.

Haberlová, V., Kyzlinková, R. 2009. *Rodinné potřeby zaměstnanců*, Praha: VÚPSV, v.v.i. ISBN 978-80-7416-053-0

Haberlová, Věra, Kuchařová, Věra. Rodina a zaměstnání v průběhu životního cyklu. In. Sirovátka T., Hora, O. (eds). Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti. Boskovice: Albert, 2008

Hašková, H. Kam směřuje česká společnost v oblasti denní péče o předškolní děti? In: Křížková, A., Dudová, R., Hašková, H., Uhde, Z. *Práce a péče*. Praha: Sociologické nakladatelství. 2008

Höhne, S. Podpora rodin s dětmi a vliv peněžních transferů na formu rodinného soužití. Praha: VÚPSV. 2008.

Höhne, Sylva, Kuchařová, Věra, Svobodová, Kamila, Šťastná, Anna, Žáčková Lucie. *Rodina a zaměstnání s ohledem na rodinný cyklus*. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2010. 108 s. ISBN 978-80-7416-059-2

Hora, O. 2007. Příjmově znevýhodnění pracovníci - Pracovní uplatnění a nezaměstnanost jako faktory příjmové situace domácností." *IVRIS working papers*, Brno: IVRIS.

Hora, O. 2010. Situace rodičů s dětmi do sedmi let na trhu práce podle výsledků Výběrového šetření pracovních sil. Dostupné z: www.genderonline.cz

Jahoda, R., Šinkyříková, T. 2011. Studie o distribučních dopadech a ekonomickém působení rodičovského příspěvku na české domácnosti. VÚPSV, v.v.i.

Kaczynská, B. 2012. Právní úprava provozování zařízení péče o děti do 3 let - analýza. In: Wichterlová, L. (Ed.) Rodinná politika II. Zaměřeno na kontext změn mateřské a rodičovské dovolené a nedostupnost a legislativní změny v oblasti zařízení péče o předškolní děti. Praha: Gender Studies, o.p.s.

Kalíšková, K., Münich, D. 2012. *Češky: nevyužitý potenciál země*. Krátká studie 3/2012. Praha: CERGE

Kocourková, J. Od politiky populační k politice rodinné: vývoj v ČR od počátku 90. let. Pp. 107-127 in Kocourková, Jiřina, Rabušic, Ladislav (eds.). *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?* Praha: UK PřF. 2006

Křížková, A., Dudová, R., Hašková, H., Maříková, H. 2005. Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Křížková, A. (ed.), Dudová, R., Hašková, H., Maříková, H. 2005. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Křížková, Alena, Hana Maříková, Hana Hašková, Lenka Formánková. 2011. *Pracovní dráhy žen v České republice.* Praha: Slon

Kuchařová, V. 2010. Služby denní péče o děti - požadovaná a nabízená možnost volby. In: *Rodina na prahu 21. století*. Praha: MPSV ČR, s. 45-56

Kuchařová a kol. 2006 *Postoje a zkušenosti s harmonizací rodiny a zaměstnání rodičů dětí předškolního a školního věku*, Praha: VÚPSV

Kuchařová, V., Ettlerová, S., Nešporová, O., Svobodová, K. 2006. Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů. Praha: VÚPSV

Kuchařová, V. a kol., 2009. Péče o děti předškolního a raného školního věku. Praha: VÚPSV

Kuchařová, V. *Ekonomické podmínky slaďování rodiny a zaměstnání v ČR a ve Francii*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. 2013 – v tisku

Maříková, Hana, Křížková, Alena, Vohlídalová, Marta. 2012. Živitelé a živitelky: reflexe (a) praxe. Praha: Sociologické nakladatelství..

Maříková, Hana. Mateřství, rodina a práce z pohledu matek malých dětí. *Gender, rovné příležitosti, výzkum.* roč. 8, č. 2, 2008

Ministerstvo práce a sociálních věcí www.mpsv.cz

Mitchell, E. 2011. Rodina nebo zaměstnání? aneb Jak český sociální stát podporuje zaměstnanost žen s malými dětmi v evropském kontextu. In Chaloupková, J. (ed.). Proměny rodinných a profesních startů. Sociologický ústav AVČR, ISBN 9788073301859

MOPPS (Modelový program podpory slaďování profesního a rodinného života - kraj Vysočina, EQUAL/2/29). Příloha č. 6. Definované právní problémy v oblasti slaďování rodinného a profesního života v souvislosti se zaměstnáváním 2006-2007

Návrh zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů. 2013. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.

Niklíček, L. 1993. *Čeští lékaři a povinné nemocenské pojištění v letech 1888-1938.* Praha: Moderní dějiny

OECD (2012), The Future of Families to 2030, OECD Publishing. http://dx.doi.org /10.1787/9789264168367-en

OECD Family Database. http://www.oecd.org/els/soc/oecdfamilydatabase.htm

Paloncyová, J. 2011. Vztah profesní dráhy a založení rodiny z hlediska generací žen. FÓRUM sociální politiky, roč. 5, č. 5. ISSN 1802-5854. s. 2-8

Paloncyová, J. et al. 2013. Rodinné chování a rodinná politika jako východiska pro analýzu systému denní péče o děti ve Francii a v České republice. Praha: VÚPSV, v.v.i.

Projektová příručka pro projekty zaměřené na vznik a provoz zařízení péče o děti předškolního věku financované na základě standardní stupnice jednotkových nákladů v rámci oblasti podpory 3. 4. 2012. ESF ČR

Rabušic, Ladislav, Chromková Manea, B.E. „Preferenční teorie Hakimové v českém kontextu." Demografie 2007, 49 (2): s. 77-86

Saxonberg, S., Sirovátka, T. 2006a. „Failing Family Policy in Post-Communist Central Europe." Journal of Comparative Policy Analysis 8 (2): 189-206.

Sirovátka, Tomáš, Bartáková, Helena. Harmonizace rodiny a zaměstnání v České republice a role sociální politiky. In. Sirovátka T., Hora, O. (eds). *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Boskovice: Albert, 2008

Sirovátka. T. 2010. Ohrožení na trhu práce a role opatření v oblasti zaměstnanosti v měnících se podmínkách. Souhrn, diskuse zjištění v širším kontextu a doporučení. Praha: MPSV. http://www.mpsv.cz/files/clanky/13132/HC193-10_c.pdf

Síť zdravotnických zařízení 2011. 2012. ÚZIS ČR

Sladění pracovního a rodinného života. Kvantitativní výzkum červen 2009. Gender Studies.http://aa.ecn.cz/img_upload/8b47a03bf445e4c3031ce326c68558ae/V_zkum_mezi_matkami_d_t__do_deseti_let.pdf

Služba neinstitucionální péče o dítě nerodičovskou osobou. DENNÍ MATKA/OTEC. Národní centrum pro rodinu 2007

Soubor prorodinných opatření - Prorodinný balíček. 2008. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

Tisková zpráva MPSV ze dne 19. listopadu 2008 - Prorodinný balíček

Tröster, P. a kol. 2002. *Právo sociálního zabezpečení*. 2.vydání. Praha: C.H.Beck

ÚIV - Rychlá šetření 3/2008.

Valentová, M. 2006: Postoje veřejnosti k opatřením rodinné politiky státu ve vztahu k postojům k demografickému vývoji a situaci na trhu práce (mezinárodní srovnání). In: Sirovátka, T. (ed.). Rodina, zaměstnání a sociální politika. Boskovice: Albert. Pp. 165-202

Věcný záměr zákona o dětské skupině a o změně souvisejících zákonů. 2012. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.

Zaostřeno na ženy a muže. Praha: ČSÚ. 2011.

Závěrečná zpráva z 1. sociologického průzkumu. Projekt „Nové formy individuální péče o děti do 7 let věku nerodičovskou osobou jako nástroj odstranění překážky pro vstup na trh práce a zdroj pracovních příležitostí ve Středočeském kraji". Farní charita Starý Knín. 2011.
http://www.socialnipece.cz/download.php?projekt=zaverecna-zprava-z-1.sociologickeho-pruzkumu--peceodetiatrhprace_0_1323841136.pdf

Právní předpisy

nařízení vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností

obchodní zákoník č. 513/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů

školský zákon č. 561/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů

vyhláška č. 137/2004 Sb., o hygienických požadavcích na stravovací služby a o zásadách osobní a provozní hygieny při činnostech epidemiologicky závažných, ve znění pozdějších předpisů

vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 155/2000 Sb., zákoník práce

zákon č. 107/1971 Sb., o mateřském příspěvku

zákon č. 109/1984 Sb., o změnách nemocenského zabezpečení

zákon č. 153/1969 Sb., zákoník práce

zákon č. 154/1969 Sb., o mateřském příspěvku

zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění

zákon č. 188/1988 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje zákoník práce

zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 261/2007 Sb., zákon o stabilizaci veřejných rozpočtů

zákon č. 271/2001 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

zákon č. 308/1993 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 32/1957 Sb., o nemocenské péči v ozbrojených silách, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č.

88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavcích na děti z nemocenského pojištění, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 331/2012 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 141/2012 Sb., zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání

zákon č. 50/1987 Sb. o změnách zákona o mateřském příspěvku

zákon č. 58/1964 Sb., o zvýšení péče o těhotné ženy a matky

zákon č. 61/1999 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 32/1957 Sb., o nemocenské péči v ozbrojených silách, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavcích na děti z nemocenského pojištění, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění

zákon č. 67/1965 Sb., o některých změnách v nemocenském pojištění

zákon č. 54/1956, o nemocenském pojištění zaměstnanců

zákon č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené o dávkách v mateřství a o přídavcích na děti z nemocenského pojištění

zákon č. 382/1990 Sb., o rodičovském příspěvku

zákon č. 90/1949 Sb., o rodinných přídavcích

zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 87/1998 Sb., o státní sociální podpoře

zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

zákon č. 179/2006 Sb., uznávání výsledků dalšího vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 18/2004 Sb., o uznávání odborné kvalifikace, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 96/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 110/1984 Sb., o změnách zákona o mateřském příspěvku

zákon č. 37/1993 Sb., o změnách v nemocenském a sociálním zabezpečení a některých pracovněprávních předpisů

zákon č. 421/2003 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavcích na děti z

nemocenského pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 32/1957 Sb., o nemocenské péči v ozbrojených silách, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 51/1987 Sb., o změnách v nemocenském zabezpečení

zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění č. 8/1982 Sb., o zvýšení mateřského příspěvku a o změnách v nemocenském zabezpečení

Webové stránky:

http://www.hest.cz/dobrovolnicke-programy/program-3g

http://www.prostorprorodinu.cz/faq-caste-otazky/moznosti-poskytovani-sluzeb/

http://www.trojlistek.com

http://www.zzpraha4.cz

http://www.zzpraha4.cz/nase-sluzby/domaci-hlidani

http://www.prostorprorodinu.cz/faq-caste-otazky/moznosti-poskytovani-sluzeb/

http://www.narodni-kvalifikace.cz/detailKvalifikacnihoStandardu.aspx?id=568

http://www.brno.cz/sprava-mesta/magistrat-mesta-brna/usek-hospodarsky/zivnostensky-urad-mesta-brna/provozovani-ms-a-jinych-predskolnich-zarizeni-hlidani-deti/

http://www.prostorprorodinu.cz/faq-caste-otazky/jak-nejlepe-uzpusobit-prostor/

http://www.klubk2.cz/index.php/asociace-pecovatelek

http://www.skolkakasparek.cz

www.jesle-jeslicky.cz

http://www.babyoffice.cz

Datové zdroje:

HRZ 2005: Harmonizace rodiny a zaměstnání. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. Praha a STEMMARK. 2005

RZV 2006: Rodina, zaměstnání, vzdělání. Série výzkumných sond rodin v různých fázích rodinného cyklu. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. Praha, Fakulta sociálních studií Masarykovy university Brno a STEM. 2006

STEM 2002: Série empirických sond rodin v různých fázích rodinného cyklu v rámci projektu „Komplexní analýza sociálně-ekonomické situace rodin v České republice a návrhy na prorodinná opatření". Sociologický ústav AV ČR, STEM - Středisko empirických výzkumů. 2002

VŠPS 2010: Výběrové šetření pracovních sil. Český statistický úřad

ZPD 2005: Zaměstnání a péče o děti. Dotazníkové šetření v rámci projektu „Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů". Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. Praha a STEMMARK. 2005

Výtahy z oponentských posudků

Mgr. Rut Kolínská

Studie nestaví na datech získaných vlastním šetřením, zpracovává „zpracovaná" data z různých zdrojů. Výsledná část popisu stavu péče o děti ve Francii přináší podrobný přehled jednotlivých forem denní péče o děti se všemi detaily, včetně uceleného srovnání jednotlivých nabídek. Zpracování situace ve francouzském prostředí umožňuje proniknout do širokého spektra nabídek, které se ve Francii během posledních třiceti let vyvinuly.

Předložená srovnávací studie nabízí přehledně zpracovaný a osvědčený postup v zavádění flexibilních forem denní péče. Tvůrci prorodinné politiky v České republice mohou načerpat inspiraci a velmi snadno převzít nápady na řešení, a to i díky komplexnosti studie, která popisuje též reakce francouzské společnosti na zavádění změn. Motivací ke změnám by měl být i neutěšený stav péče o děti v České republice - rozkvět „šedé" ekonomiky a absence legislativy. Využitelnost výsledků studie se ovšem neobejde bez politické vůle.

Zatím může čerpat inspiraci občanský sektor, který se chopil operativního řešení, které však není systémové.

Mgr. Regína Dlouhá

Studie předkládá množství dat, velmi si cením jejich zpracování do přehledných tabulek. Oceňuji též výběr dat, ty, která vhodně doplňují text a dokládají závěry, které zde autorky formulují.

Formulované závěry považuji za velmi kvalitní, shrnují předložené informace a poukazují na přesah do nejbližší budoucnosti, poukazují na možná řešení.

Problematika denní péče v České republice je dlouho diskutovaná, zdá se ale, že nemá politickou sílu ani štěstí na systematické vyřešení ze strany státu. Považuji za významné pro jednotlivé poskytovatele služeb, existenci této studie, lze se jí inspirovat a služby péče o děti rozšířit dle zkušeností z Francie. Bude-li politická vůle, je zde materiál, dle kterého je možné změnu v poskytování péče o děti v ČR systematicky urychlit.

Mgr. Jiřina Pipková

Systém služeb péče o děti v obou zemích je ve studii vhodně zpracován. Studii by ovšem neškodilo v úvodu každé části uvést krátký přehled služeb péče o děti, zejména co se týče služeb péče o děti a oblasti rodinných dávek ve Francii. Čtenář by již z úvodního přehledu získal podstatnou informaci o rozmanitosti služeb péče o děti a množství rodinných dávek ve Francii a lépe by se také ve studii orientoval. Studie pracuje s velkým množstvím získaných dat, které dává do vzájemné souvislosti nejen z hlediska finanční dostupnosti a návrat rodičů na trh práce "zda se jim toto vyplatí", ale i co se týče preferencí péče o dítě a dostupnosti zařízení.

Závěry jsou formulovány srozumeitelně a přehledně, reflektují vzájemné rozdíly mezi rodinnou politikou ve Francii a v České republice, mezi rozdílným chováním rodičů, jejich očekáváními, v oblasti sladění profesního, rodinného a osobního života. Je zde zmíněn rovněž jako podstatný aspekt rozdílný historický vývoj. Pozitivně lze hodnotit sdělení zpracovatele studie ohledně připravované právní úpravy týkající se dětské

skupiny, kdy dokumenty jsou citovány relevantní materiály, včetně upozornění, že se jedná o připravovanou právní úpravu, která ještě může doznat jistých změn.

Výsledky jsou velmi dobře využitelné nejen pro odbornou i širokou veřejnost, ale především také pro odborníky při koncipování materiálů nelegislativní i legislativní povahy. Vzhledem k tomu, ža oblast služeb péče o děti je v ČR poměrně roztříštěná, zpracovatel se s tímto problémem vypořádal, a to také ve vztahu k oblasti služeb péče o děti, které jsou provozovány v souladu s obecně platnými právními předpisy.